

***Sociaal-
economische
Maandstatistiek***

Jaargang 20 – juli 2003

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
—	= nihil
—	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2002–2003	= 2002 tot en met 2003
2002/2003	= het gemiddelde over de jaren 2002 tot en met 2003
2002/'03	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2002 en eindigend in 2003
1992/'93–2002/'03	= boekjaar enzovoort, 1992/'93 tot en met 2002/'03

In geval van afronding kan het voorkomen dat de som van de aantallen afwijkt van het totaal.
Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair Bedrijf

Omslagontwerp

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel.: 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)
Fax: (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek
Voorburg/Heerlen, 2003.
Bronvermelding is verplicht.
Verveelvoudiging voor eigen gebruik
of intern gebruik is toegestaan.

Prijzen excl. administratie- en
verzendkosten.
Abonnementsprijs: € 112,25
Prijs per los nummer: € 12,80
Kengetal: V-4
ISSN 0168-549X
CBS-productnummer: 0375703070

Centraal Bureau voor de Statistiek

Inhoud

1. Persberichten en artikelen

Persberichten	7
Webmagazine	9
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2003/2	12
Aantal vacatures blijft dalen	14
Maandelijkse geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode	16
Trends in arbeidsomstandigheden	24
De statistiek Indexcijfers van cao-lonen; methodebeschrijving reeks 2000=100	30

2. Tabellen

Sociaal-economische statistieken in StatLine	57
2.0 Kerncijfers	59
2.1 Werkgelegenheid	61
2.2 Vacatures	64
2.3 Werkloosheid	67
2.4 Cao-lonen	70
2.5 Verdiende lonen en loonkosten	72
2.6 Consumentenprijzen	73
2.7 Consumentenvertrouwen	74
2.8 Sociale zekerheid	75
2.9 Vakverenigingen	80

3. Technische toelichtingen

83

Nu en eerder verschenen

89

Andere CBS-publicaties

92

1. *Persberichten en artikelen*

Persberichten

Werkloosheid neemt steeds sneller toe

Volgens de nieuwste cijfers van het CBS telt Nederland in de periode maart–mei 2003 gemiddeld 395 duizend werkloze personen. Dit aantal ligt 123 duizend hoger dan een jaar eerder. In de periode februari–april 2003 was de toename nog 102 duizend. Gedurende de afgelopen drie maanden had 5,3 procent van de Nederlandse beroepsbevolking geen baan. Een jaar eerder kwam de werkloosheid uit op 3,7 procent.

Stijgingstempo werkloosheid verdubbelt

In de maanden maart–mei 2003 waren er gemiddeld 395 duizend werklozen. Door seizoensinvloeden is de werkloosheid in de periode maart–mei altijd iets lager. Na verwijdering van de seizoensinvloeden komt de werkloze beroepsbevolking uit op 403 duizend. Over een langere periode bezien neemt de werkloosheid steeds sneller toe. Eind 2002 lag het stijgingstempo van de werkloosheid op gemiddeld 6 duizend per maand in een periode van zes maanden. In het eerste kwartaal van 2003 versnelde de stijging tot 9 duizend. Inmiddels is de gemiddelde toename opgelopen naar 14 duizend per maand.

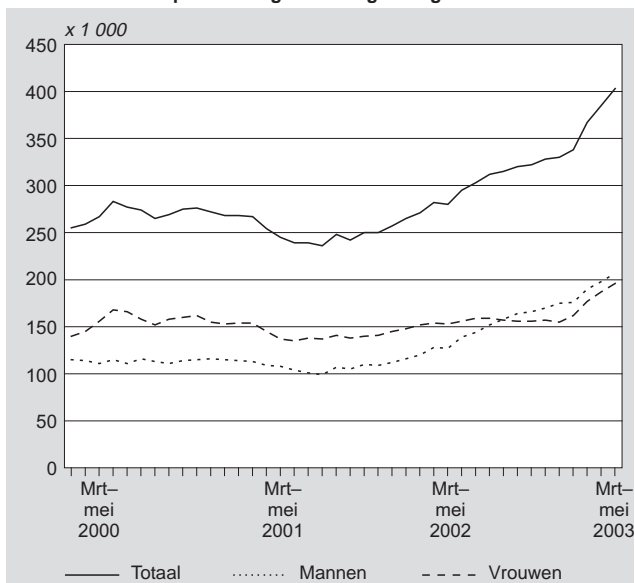
Toename werkloosheid mannen en vrouwen nu gelijk

De stijgende trend in de werkloosheid is voor mannen al ingezet aan het einde van 2001. Bij vrouwen gebeurde dit later, begin 2003. Het stijgingstempo is nu voor mannen en vrouwen even hoog. In de periode maart–mei 2003 behoren 207 duizend mannen en 187 duizend vrouwen tot de werkloze beroepsbevolking.

Dalende tendens werkgelegenheid

In de maanden maart–mei 2003 hebben 7 069 duizend personen een baan van twaalf uur of meer per week. Na correctie voor seizoensinvloeden blijkt dat de werkzame beroepsbevolking sinds eind vorig jaar daalt.

1. Werkloze beroepsbevolking seizoensgecorrigeerd

Consumentenvertrouwen onveranderd laag

Het consumentenvertrouwen ligt, gecorrigeerd voor seizoeninvloeden, in juni ongeveer op hetzelfde niveau als in mei. De vertrouwensindex is uitgekomen op –36. Het vertrouwen is per saldo al zes maanden op rij vrijwel stabiel op een zeer laag niveau. Tegenover een geleidelijke verbetering van het oordeel over het economisch klimaat staat een vergelijkbare daling van de koopbereidheid.

Consument negatiever over eigen financiële toekomst

De koopbereidheid in juni is per saldo nauwelijks veranderd ten opzichte van mei en komt, gecorrigeerd voor seizoeninvloeden, uit op –23. Sinds 1985 was de koopbereidheid van de consument niet meer zo laag.

De koopbereidheid is één van de twee onderdelen waaruit de index van het consumentenvertrouwen is samengesteld. De koopbereidheid is gebaseerd op het oordeel over de financiële situatie van het eigen huishouden en het doen van grote aankopen. Het oordeel over de financiële situatie in de afgelopen twaalf maanden en de bereidheid tot het doen van grote aankopen zijn in juni gelijk gebleven ten opzichte van mei.

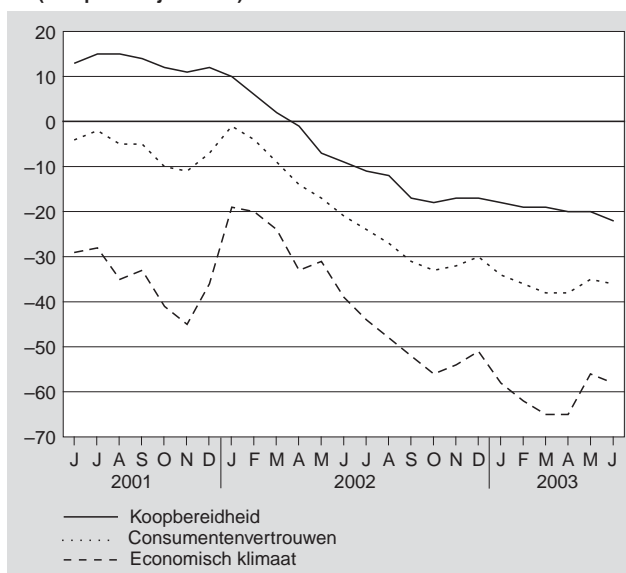
De consumenten zijn wel negatiever geworden over de verwachte financiële situatie in de komende twaalf maanden. Dit past in het beeld van het afgelopen half jaar waarin de toekomstverwachting schommelde rond een stabiel niveau. Het oordeel van de consumenten daalt nu 6 punten en is op het laagste niveau sinds april 1985 aangekomen.

Pessimisme over economie houdt aan

Ook de mening over het economisch klimaat, het andere onderdeel van het consumentenvertrouwen, is nauwelijks veranderd ten opzichte van mei.

Gecorrigeerd voor seizoeninvloeden komt het oordeel over het economisch klimaat uit op –57, ver onder het gemiddelde van –7 van de afgelopen tien jaar. Wel is de verwachting voor de komende twaalf maanden opnieuw iets verbeterd. Sinds een dieptepunt in maart is deze deelindicator met 14 punten gestegen.

2. Consumentenvertrouwen, economisch klimaat en koopbereidheid (oorspronkelijke reeks)

CBS verlaagt Consumentenprijsindex

Maandelijks publiceert het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) de Consumentenprijsindex. Uit eigen analyse is gebleken dat de uitkomsten over de periode juni 2002 tot en met juni 2003 niet correct zijn. De tot nu toe gepubliceerde prijsontwikkeling is te hoog in vergelijking met de werkelijke prijsontwikkeling.

Verlaging inflatiecijfer

Na een eerste schatting bedraagt de neerwaartse bijstelling van de Consumentenprijsindex in de periode juni 2002 tot en met juni 2003 enkele tienden van een procentpunt. Vast staat dat de afwijking in de loop van de genoemde periode geleidelijk is toegenomen. De exacte afwijking heeft het CBS op dit moment echter nog niet vastgesteld. Het CBS publiceert binnen enkele weken de gecorrigeerde reeksen van de Consumentenprijsindex.

Consequenties bijstelling

De Consumentenprijsindex wordt veelvuldig gebruikt voor de invulling van beleid en de vaststelling van regelingen en contracten van maatschappelijke sectoren. Verlaging van de Consumentenprijsindex heeft gevolgen voor tal van berekeningen.

Achtergrond bijstelling

Het CBS maakt sinds juni 2002 voor de meting van de prijsontwikkeling bij supermarkten als eerste statistische bureau in de wereld gebruik van gegevensbestanden met scannerdata. Deze bestanden bevatten informatie over verkochte hoeveelheden en omzetten van alle artikelen in supermarkten.

Bij de verwerking van deze gegevensbestanden zijn fouten gemaakt. De aard van deze fouten wordt momenteel diepgaand onderzocht.

Audit

De Centrale Commissie van de Statistiek, toezichhoudend orgaan voor het CBS, heeft KPMG gevraagd een audit uit te voeren naar de oorzaken van de gemaakte fouten in het productieproces van de Consumentenprijsindex. De aanbevelingen van de audit moeten er toe bijdragen dat herhaling van fouten in de toekomst kan worden vermeden.

(Persmededeling PB03-810, 5 augustus 2003)

Webmagazine

De in deze rubriek opgenomen artikelen zijn eerder gepubliceerd in edities van het Webmagazine. Het Webmagazine verschijnt wekelijks (iedere maandagochtend) op de CBS-site (www.cbs.nl).

Einde banengroei in zicht

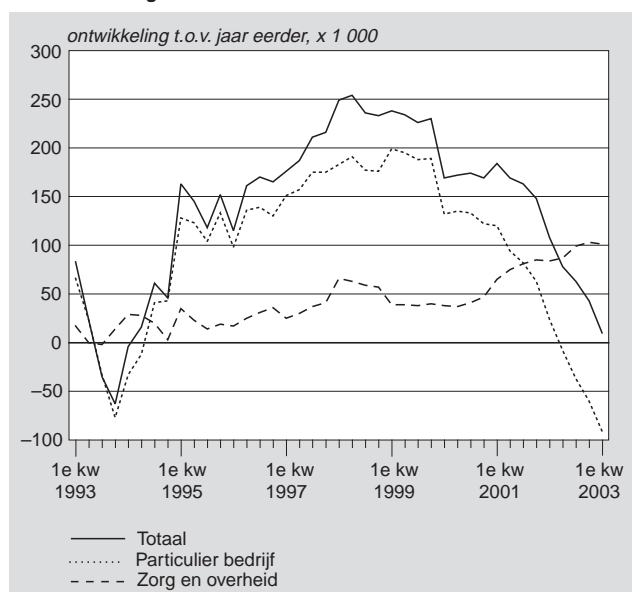
Dick Gielisse

In het eerste kwartaal van 2003 is het totaal aantal banen van werknemers met 10 duizend toegenomen ten opzichte van een jaar eerder. Daarmee waren er bijna 7,5 miljoen banen van werknemers. De banengroei is de laagste in de afgelopen tien jaar. Voor mannen zijn er minder banen.

Banenverlies in bedrijfsleven

Het aantal banen van werknemers in het bedrijfsleven is 91 duizend lager dan in het eerste kwartaal van 2002 en bedraagt nu 5,1 miljoen. In 1993 was in het bedrijfsleven voor het laatst sprake van een daling van het aantal banen van werknemers.

1. Ontwikkeling banen van werknemers naar sector

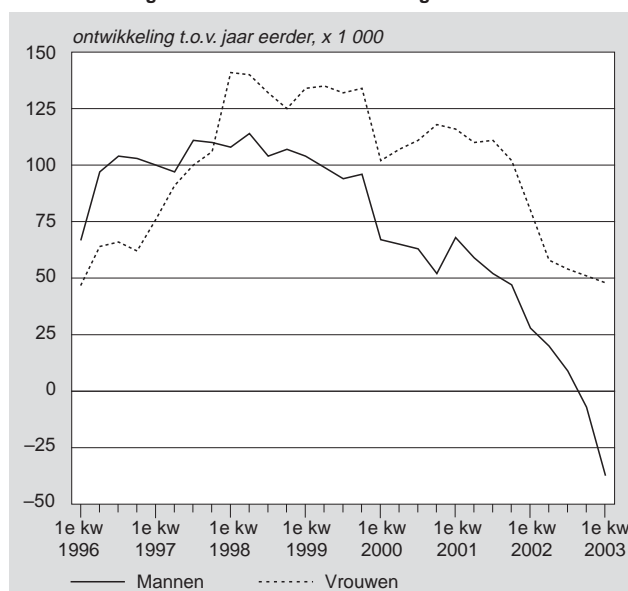
Bij zorg en overheid relatief hoge groei

Bij de zorg en de overheid is in het eerste kwartaal van 2003 het aantal banen 101 duizend hoger dan een jaar eerder. Het komt nu op 2,4 miljoen. De groei bij zorg en overheid is de hoogste in de afgelopen tien jaar. In tegenstelling tot het bedrijfsleven bleef in de periode na 1993 het aantal banen in deze sectoren toenemen. Dit ondanks het versneld afbouwen van het aantal dienstplichtigen van 40 duizend in 1992 tot nul eind 1996.

Groei banen van mannen ten einde

Medio 2002 kwam aan de groei van het aantal banen van mannen een einde. In het eerste kwartaal van 2003 is zelfs sprake van een daling van 37 duizend. Bij de vrouwen is de toename in het eerste kwartaal van 2003 nog altijd 48 duizend banen.

2. Ontwikkeling banen van werknemers naar geslacht

Sinds 1998 hogere banengroei voor vrouwen

Tot eind 1997 nam het aantal banen van mannen sneller toe dan dat van vrouwen. Vanaf 1998 ging de banengroei van vrouwen echter onverminderd door, terwijl deze bij de mannen afzwakte. De oorzaak is de sterke groei van het aantal banen in het onderwijs en de gezondheidszorg, waar voor het merendeel vrouwen werken. Na eind 2001 is de banengroei bij de vrouwen iets afgenomen.

Nog altijd meer banen voor mannen

Toch worden er nog altijd minder banen bezet door vrouwen dan door mannen. In het eerste kwartaal van 2003 waren er 4,1 miljoen banen voor mannen en 3,4 miljoen banen voor vrouwen. Daarmee hebben mannen 55 procent van de beschikbare banen.

Toelichting:*Bedrijfsleven*

Het aantal banen in het bedrijfsleven is bepaald als het totaal aantal banen minus de banen in de zorg en overheid. Tot het bedrijfsleven behoren:

- Landbouw en visserij
- Delfstoffenwinning
- Industrie
- Energie en water
- Bouwnijverheid
- Handel, horeca en reparatie
- Vervoer en communicatie
- Financiële en zakelijke dienstverlening.

Zorg en overheid

Tot de zorg en overheid behoren behoren banen bij:

- Overheid (inclusief gesubsidieerd onderwijs)
- Zorg en overige diensten

Tot de overige dienstverlening behoren milieudienstverlening, cultuur, recreatie, niet-gesubsidieerd onderwijs, overige dienstverlening en personeel in dienst van particuliere huishoudens.

Toekomstige arbeidskrachten vaker allochtoon

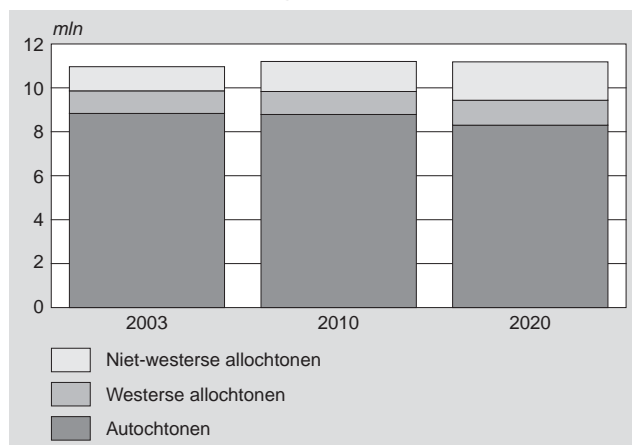
Andries de Jong

De groei van de potentiële beroepsbevolking zal de komende jaren vooral bestaan uit niet-westerse allochtonen. Na 2010 loopt het aantal autochtonen terug, maar blijft het aantal allochtonen stijgen. De omvang van de potentiële beroepsbevolking zal daardoor stabiel zijn. Het aandeel niet-westerse allochtonen in de bevolking van 15–64 jaar zal in de periode 2003–2020 toenemen van 10 naar 16 procent.

Potentiële beroepsbevolking na 2010 stabiel

De potentiële beroepsbevolking zal tussen 2003 en 2010 stijgen van 10,9 miljoen naar 11,1 miljoen en daarna stabiliseren. Het aantal autochtonen in deze groep zal tot 2010 vrijwel constant zijn met 8,8 miljoen. Daarna daalt het tot 8,3 miljoen in 2020. Het aantal niet-westerse allochtonen zal tussen 2003 en 2020 stijgen van 1,1 naar 1,8 miljoen.

1. Potentiële beroepsbevolking naar herkomst

Laatste jaren minder jongeren en meer ouderen

Het aandeel van jongeren in de potentiële beroepsbevolking is de afgelopen jaren gedaald, terwijl het aandeel ouderen is toegenomen. Tussen 1996 en 2003 daalde het aantal 15–29-jarigen van 3,3 naar 3,0 miljoen. Het aantal 50–64-jarigen nam toe van 2,4 naar 2,9 miljoen.

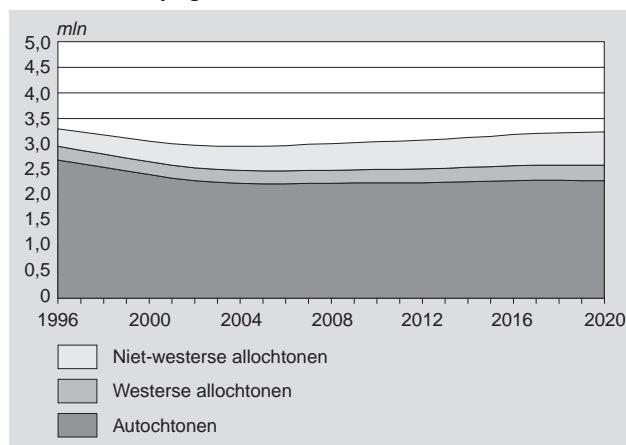
Komende jaren weer toename jongeren

In de komende jaren zal het aantal jongeren weer gaan toenemen tot 3,2 miljoen in 2020. Deze groei vindt vooral plaats bij niet-westerse allochtonen, terwijl bij autochtonen het aantal vrijwel gelijk zal blijven. Het aantal niet-westerse allochtonen van 15–29 jaar zal groeien van 450 duizend nu naar 650 duizend in 2020.

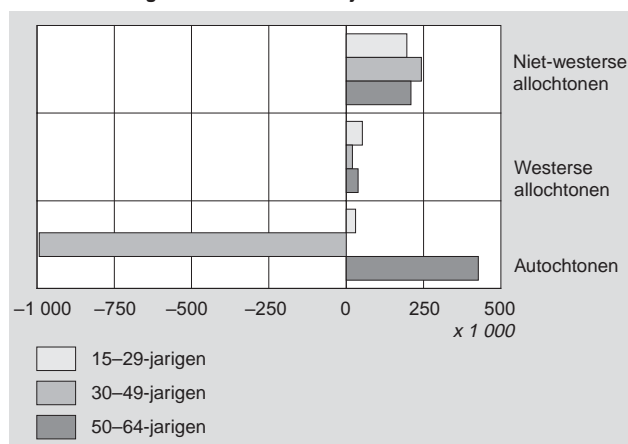
Forse afname 30–49-jarigen verwacht

Onder de 30–49-jarigen ligt de arbeidsdeelname het hoogst. In de afgelopen jaren is hun aantal nog licht gestegen. In de komende jaren zal het aantal 30–49-jarigen echter stevig afnemen, van 5,1 miljoen nu naar 4,3 miljoen in 2020. Deze afname doet zich vooral voor bij de autochtonen. Bij niet-westerse allochtonen zal het aantal 30–49-jarigen nog groeien.

2. Aantal 15–29-jarigen naar herkomst

3. Ontwikkeling 2003–2020 naar leeftijd en herkomst

Veel meer ouderen in komende jaren

Het aantal 50–64-jarigen zal de komende decennia sterk toenemen, van 2,9 miljoen nu naar 3,6 miljoen in 2020. De bijdrage van niet-westerse allochtonen aan deze groei is beperkt: van 140 duizend nu naar 350 duizend in 2020.

Toelichting:

Potentiële beroepsbevolking

De potentiële beroepsbevolking bestaat uit alle personen van 15 tot en met 64 jaar.

Niet-westerse allochtonen

Het CBS rekent personen tot de allochtonen als ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Tot de categorie 'niet-westers' behoren allochtonen uit Turkije, Afrika, Latijns-Amerika (inclusief de Nederlandse Antillen en Aruba) en Azië, met uitzondering van Indonesië en Japan. Op grond van hun sociaal-economische en -culturele positie worden allochtonen uit de laatste twee landen tot de westerse allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in voormalig Nederlands Indië zijn geboren en werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin.

Artikelen

Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2003/2

Hans Langenberg

De groei van het aantal banen is bijna tot stilstand gekomen. In het eerste kwartaal van 2003 is het aantal banen in het bedrijfsleven met 91 duizend gedaald ten opzichte van een jaar eerder. Aangezien er bij de overheid en de zorgsector ruim honderd-duizend banen bijkwamen, is het totale aantal banen nog met 10 duizend gestegen. Het totale aantal vacatures is in het eerste kwartaal afgenomen met 54 duizend in vergelijking met het eerste kwartaal van 2002. In diezelfde periode kwamen er 95 duizend werklozen bij. De recente ontwikkelingen wijzen op een versnelde daling van het aantal banen in het bedrijfsleven en een versnelde stijging van de werkloosheid. De ontwikkelingen op de arbeidsmarkt houden verband met de trage economische groei in 2002. Vooralsnog is de economie nog steeds niet aangetrokken: in het eerste kwartaal van 2003 bleef de groei beneden de nullijn.

1. Werkgelegenheid

Het totale aantal banen kende in het eerste kwartaal van 2003 nog een zeer lichte groei. Ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder waren er 10 duizend banen meer. In de loop van 2001 begon de banengroei af te vlakken. Dat er nog steeds sprake is van groei komt door personeelsuitbreidingen in de zorgsector en bij de overheid. In deze sectoren samen is het aantal banen toegevoegd met 101 duizend. Hiermee blijft de groei in deze sectoren op het historisch hoge niveau van 2002.

Uitgedrukt in arbeidsjaren lag de werkgelegenheid in het eerste kwartaal van 2003 onder dat van een jaar eerder. Dit komt omdat er onder de nieuwe banen veel deeltijdarbeid zit. De nieuwe banen worden ook relatief vaak bezet door vrouwen, met name die in de zorgsector. Hierdoor is het aantal banen voor vrouwen gestegen, terwijl het aantal banen voor mannen is gedaald.

Vanaf het tweede kwartaal van 2002 neemt het aantal banen in het bedrijfsleven af. Deze daling lijkt zich te versnellen. In het eerste kwartaal van 2003 lag het aantal banen bij bedrijven 91 duizend lager dan in het eerste kwartaal van 2002. In het derde en vierde kwartaal van 2002 bedroeg de daling respectievelijk 36 en 60 duizend. De grootste afname vond plaats in de industrie en in de financiële en zakelijke dienstverlening. In het eerste kwartaal van 2003 was het aantal banen in beide sectoren 31 duizend lager dan een jaar eerder.

Een indicatie voor de verdere ontwikkeling van de werkgelegenheid geeft het verloop van het aantal openstaande vacatures. Aan het eind van het eerste kwartaal van 2003 waren er 54 duizend vacatures minder dan een jaar eerder. In het voorafgaande kwartaal kwam de jaarmutatatie uit op -43 duizend. Het daaltempo lijkt dus enigszins toe te nemen. Ook het aantal ontstane vacatures is in het eerste kwartaal van 2003, op jaarbasis, iets sterker afgenomen dan in het kwartaal ervoor.

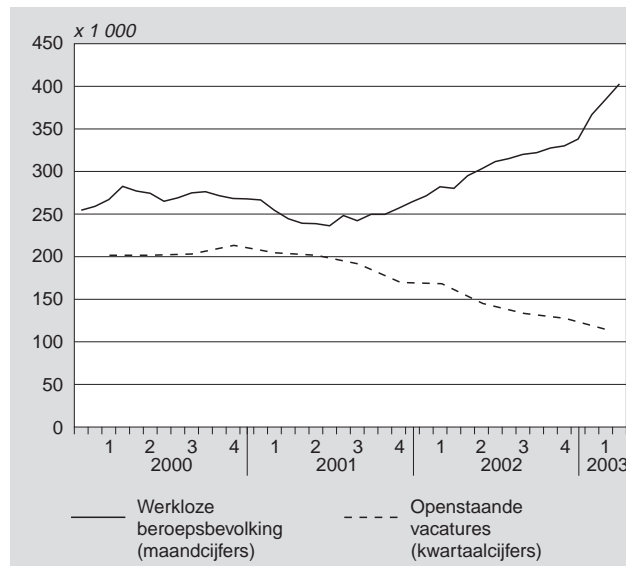
Bij de presentatie van de cijfers over het eerste kwartaal gaf het CBS voor het eerst ook seizoengecorrigeerde cijfers. Volgens deze cijfers, waarmee willekeurige kwartalen kunnen worden vergeleken, is de daling van het aantal openstaande vacatures ingezet in het eerste kwartaal van 2001. De sterkste afname vond plaats in het tweede kwartaal van 2002. Hierna vertraagde het daaltempo, maar de daling in het eerste kwartaal van 2003 was wel weer groter dan die in het kwartaal ervoor.

2. Werkloosheid en uitkeringen

De werkloze beroepsbevolking lag in het eerste kwartaal van 2003 95 duizend hoger dan een jaar eerder. Metingen over de eerste vijf maanden van 2003 wijzen op een versnelde toename: bij vergelijking van overeenkomstige driemaandsgemiddelden pakt de jaarmutatatie steeds hoger uit. Gemiddeld over de periode maart/mei kwam de werkloze beroepsbevolking uit op 395 duizend. Trof de werkloosheid aanvankelijk vooral mannen, vanaf begin 2003 raken ook veel vrouwen werkloos. In de periode maart–mei 2003 was het stijgingstempo van de werkloosheid voor mannen en vrouwen even hoog.

Eind maart 2003 werden 238 duizend WW-uitkeringen verstrekt. Dit waren er 58 duizend meer dan een jaar eerder. Uit seizoen-gecorrigeerde cijfers blijkt dat het aantal WW-uitkeringen in het eerste kwartaal van 2003 met 22 duizend is gestegen. Hiermee is de gemiddelde maandelijkse stijging vergeleken met vorig jaar meer dan verdubbeld. Het aantal WW-uitkeringen loopt op vanaf begin 2002.

1. Werkloze beroepsbevolking en aantal openstaande vacatures, seizoengecorrigeerd

3. Lonen

De veranderde situatie op de arbeidsmarkt heeft ook zijn weerslag op de lonen. De cao-lonen zijn in het eerste kwartaal van 2003 met 3,2 procent gestegen ten opzichte van een jaar eerder. (Uitgaande van het basisjaar 1990.) Het kwartaal ervoor was dat nog 3,5 procent. In de recente periode van hoogconjunctuur bereikte de stijging van het cao-loon waarden van tegen de 5 procent. Als gevolg van de meer gematigde loonontwikkeling remt ook de loonkostenontwikkeling enigszins af. De loonkosten per arbeidsjaar (loon plus sociale lasten van de werkgever) lagen in het eerste kwartaal van 2003 3,9 procent hoger dan een jaar eerder. Het

kwartaal ervoor bedroeg de stijging 4,4 procent. De consumentenprijzen lagen in het eerste kwartaal van 2003 ongeveer 2,6 procent hoger dan in het overeenkomstige kwartaal van 2002.

4. Conjunctuur

De arbeidsmarkt reageert doorgaans vertraagd op de ontwikkeling van de economische groei. De recente afremming van de economische groei begon in het eerste halfjaar van 2001. Pas nadat de groei drie kwartalen lang onder de 0,5 procent was gebleven, begon de werkloosheid te stijgen. De ontwikkeling van de arbeidsmarkt in het eerste kwartaal van 2003 vormt in feite een weerspiegeling van de economie in 2002. En dat was een uiterst mager jaar:

het volume van het bruto binnenlands product kwam slechts 0,2 procent boven dat in 2001 uit.

Voordat de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt omkeren moet de economie eerst aantrekken, en ook dan kan de reactie van de arbeidsmarkt nog even op zich laten wachten. Voorlopig zijn er echter nog geen tekenen van economisch herstel. Zowel in het vierde kwartaal van 2002 als in het eerste van 2003 kromp de economie met 0,1 procent (seizoengecorrigeerde kwartaalgroei). Ook de investeringen zijn teruggelopen. In het eerste kwartaal van 2003 is er 6,2 procent minder geïnvesteerd in vergelijking met dezelfde periode een jaar eerder. Het producentenvertrouwen leek zich in het vroege voorjaar te herstellen, maar de cijfers over mei en juni wijzen op het tegendeel.

Aantal vacatures blijft dalen

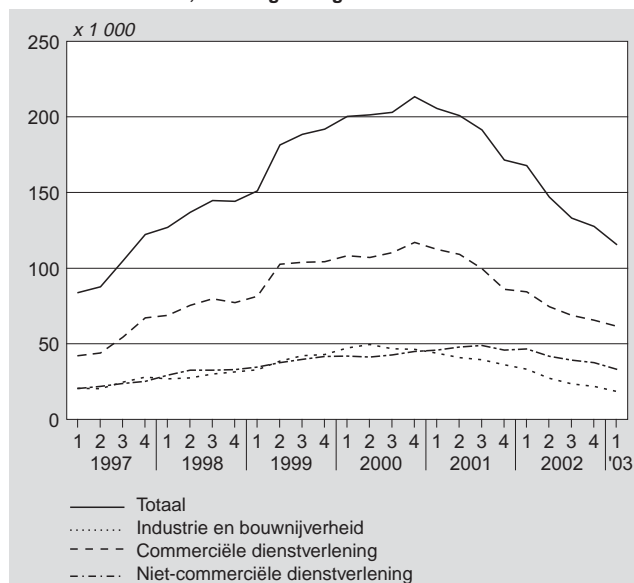
Jerry Weidum

In het eerste kwartaal van 2003 is het aantal openstaande vacatures opnieuw gedaald. Het einde van de dalende ontwikkeling lijkt nog niet in zicht. Ook banen- en werkloosheidscijfers wijzen op een verdere verslechtering van de situatie op de arbeidsmarkt. De aantallen ontstane en vervulde vacatures verminderen ook. Dit betekent dat de dynamiek op de arbeidsmarkt verder daalt.

1. Daling al negen achtereenvolgende kwartalen

Het aantal vacatures is verder gedaald. Aan het eind van het eerste kwartaal van 2003 waren er 116 duizend openstaande vacatures. Dit zijn er 12 duizend minder dan een kwartaal eerder. Volgens de voor seizoeninvloeden gecorrigeerde cijfers daalt het aantal vacatures al negen achtereenvolgende kwartalen. Eind 2000 waren er nog, volgens seizoengecorrigeerde cijfers, 213 duizend openstaande vacatures. Sindsdien is het aantal vacatures voortdurend gedaald, in totaal met bijna 100 duizend. Dit is een gemiddelde daling van 11 duizend per kwartaal. Uit de laatste cijfers blijkt nog geen duidelijke verandering in het dalingstempo. Er is bijvoorbeeld geen aanwijzing dat de dalende tendens een omslagpunt nadert.

1. Aantal vacatures, seizoengecorrigeerd

2. Daling vacatures past bij banen- en werkloosheidsontwikkeling

De voortdurende daling van het aantal vacatures is in lijn met de ontwikkeling van andere indicatoren van de arbeidsmarkt. Zo is de groei van het aantal banen ten opzichte van een jaar eerder teruggevallen van 108 duizend in het eerste kwartaal van 2002 tot 10 duizend in het eerste kwartaal van 2003. Daarbij is de werkloze beroepsbevolking tussen het eerste kwartaal van 2002 en 2003 met bijna 100 duizend toegenomen. Deze ontwikkelingen worden veroorzaakt door het teruglopen van de economische groei.

3. Minder dynamiek op de arbeidsmarkt

De dynamiek op de arbeidsmarkt is af te leiden uit de ontwikkeling van het aantal ontstane en vervulde vacatures. Deze aantallen zijn niet voor seizoeninvloeden gecorrigeerd. Daarom worden de cijfers over een kwartaal steeds vergeleken met die over hetzelfde kwartaal van een jaar eerder. In het eerste kwartaal van 2003 zijn 177 duizend vacatures ontstaan, 36 duizend minder dan in het eerste kwartaal van 2002. In het eerste kwartaal van 2003 zijn verder 174 duizend vacatures vervuld. Dat is een afname van 25 duizend ten opzichte van een jaar eerder. Hieruit blijkt dat de dynamiek is teruggelopen. Er zijn dus minder mensen die van baan wisselen of als nieuwkomer op de arbeidsmarkt aan de slag kunnen.

4. Vacaturegraad in de bouw fors afgenomen

Door de daling van het aantal vacatures is de spanning op de arbeidsmarkt afgenomen. Eind maart 2003 stonden op de duizend banen 17 vacatures open. Een jaar eerder waren er nog 24 vacatures per duizend banen. Ook deze gegevens zijn niet gecorrigeerd voor seizoeninvloeden. De spanning is het sterkst afgenomen in de bouwnijverheid. Eind maart 2002 stonden in deze branche 37 vacatures per duizend banen open. Dit aantal is gedaald tot 20 vacatures per duizend banen in maart 2003.

5. Toelichting

Dit is de eerste keer dat het CBS seizoengecorrigeerde gegevens publiceert over het aantal openstaande vacatures. Seizoengecorrigeerd wil zeggen dat de kwartaalcijfers zijn geschoond voor een jaarlijks terugkerend patroon van fluctuaties die normaal zijn voor de tijd van het jaar. Met seizoengecorrigeerde cijfers kunnen recente ontwikkelingen beter worden gevolgd. Seizoengecorrigeerde reeksen zijn beschikbaar voor het totaal aantal vacatures alsmede voor de volgende economische activiteiten: landbouw en visserij, industrie en bouwnijverheid, commerciële dienstverlening en niet-commerciële dienstverlening. Daarnaast zijn er seizoengecorrigeerde gegevens over de handel en de zakelijke dienstverlening, twee bedrijfstakken die deel uitmaken van de commerciële dienstverlening.

Tabel 1
Vacaturegraden naar economische activiteit ¹⁾

	2001				2002				2003
	31 maart	30 juni	30 sept.	31 dec.	31 maart	30 juni	30 sept.	31 dec.	31 maart
Totaal	29	29	23	22	24	22	15	16	17
Bedrijfssector ²⁾									
01-05 Landbouw en visserij	38	27	21	21	41	32	10	15	25
10-45 Industrie en bouwnijverheid	30	30	23	22	23	21	12	13	14
50-74 Commerciële dienstverlening	33	33	25	23	25	23	17	18	19
75-93 Niet-commerciële dienstverlening	22	23	20	20	21	19	15	16	14
Bedrijfstak ²⁾									
10-14 Delfstoffenwinning	17	20	16	16	37	25	31	31	30
15-37 Industrie	23	23	19	18	18	16	11	12	11
40-41 Energie- en waterleidingbedrijven	20	13	12	16	14	11	10	8	8
45 Bouwnijverheid	47	46	33	33	37	32	15	15	20
50-52 Handel	28	28	21	20	23	22	16	19	18
55 Horeca	34	34	29	26	31	34	23	20	21
60-64 Vervoer en communicatie	25	24	18	15	18	17	12	10	14
65-67 Financiële instellingen	28	25	19	25	21	17	10	12	15
70-74 Zakelijke dienstverlening	44	44	31	28	30	26	19	20	22
75 Openbaar bestuur	20	19	18	20	19	17	14	15	13
80 Onderwijs	13	15	14	13	9	13	8	7	7
85 Gezondheids- en welzijnszorg	24	24	23	22	24	20	18	18	17
90-93 Cultuur en overige dienstverlening	31	35	25	25	32	27	18	20	19

¹⁾ Het aantal vacatures per duizend banen.

²⁾ Indeling naar economische activiteit volgens de Standaard bedrijfsindeling (SBI 1993).

Bron: CBS, Vacature-enquête en Arbeidsrekeningen.

Maandelijkse geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode

Robin Milot¹⁾

Voor de maandelijkse geïntegreerde cijfers over de werkzame en werkloze beroepsbevolking is een nieuwe methode ontwikkeld. De methode start met het schatten van voortschrijdende driemaandsgemiddelden over de beroepsbevolking door herweging van de herontworpen Enquête Beroepsbevolking. De geschatte cijfers over de werkzame beroepsbevolking worden vervolgens op macroniveau geïntegreerd met de kwartaalcijfers van de Arbeidsrekeningen. Daarnaast worden nog uitbijters verwijderd uit de reeks van de werkloze beroepsbevolking.

1. Inleiding

Sinds februari 2003 publiceert het CBS maandelijks geïntegreerde cijfers over de werkzame en werkloze beroepsbevolking. De werkloze beroepsbevolking is de nieuwe indicator voor de werkloosheid en komt in de plaats van de tot op heden maandelijks gepubliceerde geregisteerde werkloosheid. De aanleiding om kortlopende cijfers over de werkloze beroepsbevolking te publiceren was een Europese verordening om op kwartaalbasis Labour Force Survey (LFS) data te leveren (Van Berkel en Van der Valk, 1997). Daarnaast bestond bij belangrijke gebruikers van arbeidsmarktstatistieken, zoals het Centraal Planbureau en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid al geruime tijd de wens om over kortlopende arbeidsmarktgegevens over de beroepsbevolking te kunnen beschikken. Om aan deze wens te kunnen voldoen heeft het CBS de gelegenheid aangegrepen om een maandelijkse beschrijving van de hele beroepsbevolking samen te stellen: dus niet alleen de werkloze beroepsbevolking, maar ook de werkzame beroepsbevolking en de niet-beroepsbevolking.

De omvang van de werkzame beroepsbevolking hangt sterk samen met het aantal banen van werknemers, zoals gepubliceerd in de Arbeidsrekeningen (AR). AR-cijfers over de banen van werknemers publiceert het CBS al geruime tijd op kwartaalbasis. Voordat de maandelijkse cijfers over de beroepsbevolking worden gepubliceerd vindt daarom eerst afstemming plaats met de AR-reeksen. Hiermee vindt impliciet en expliciet een confrontatie plaats met andere arbeidsmarktgegevens waarover het CBS beschikt. Door deze integratie met de AR wordt voorkomen dat verschillende, mogelijk elkaar tegensprekende cijfers over de werkgelegenheid worden gepubliceerd.

In dit artikel wordt de methode beschreven, die ontwikkeld is voor deze nieuwe maandelijkse statistiek. Allereerst moest het ontwerp van de Enquête Beroepsbevolking (EBB) zodanig worden aangepast, dat hiermee maandelijks voortschrijdende driemaandsgemiddelden kunnen worden samengesteld. In paragraaf 2 wordt de opzet van de nieuwe EBB-waarnemings- en wegingsmethode uiteengezet. De uitkomsten van de EBB worden vervolgens afgestemd op de AR door middel van macro-integratie. De integratiemethode is beschreven in paragraaf 3. De cijfers over de werkloze

beroepsbevolking worden voor publicatie nog geanalyseerd op uitbijters en geconfronteerd met andere bronnen. Deze plausibiliteitscontrole wordt beschreven in paragraaf 4.

Naast de werkelijke cijfers, worden ook seizoensgecorrigeerde cijfers over de beroepsbevolking samengesteld. Dit wordt beschreven in paragraaf 5. Vooral deze seizoensgecorrigeerde reeksen zijn van belang voor de economische interpretatie van de ontwikkelingen in de werkloosheid en de werkgelegenheid. Tot slot wordt in paragraaf 6 aangegeven waar en wanneer de tijdreeksen worden gepubliceerd en de mogelijke aanpassingen.

2. Schattingen uit de Enquête beroepsbevolking

Als startpunt voor de geïntegreerde cijfers van de beroepsbevolking worden de schattingen van de nieuw opgezette EBB genomen. Bij de schattingen wordt uitgegaan van een kruistabel met de volgende drie variabelen:

- Arbeidspositie: werkloze beroepsbevolking, werkzame beroepsbevolking en niet-beroepsbevolking.
- Geslacht: man en vrouw.
- Leeftijdsklassen: 15–24 jaar, 25–44 jaar en 45–64 jaar.

2.1 Opzet van de Enquête beroepsbevolking voor de maandcijfers

Om maandelijks gedetailleerde gegevens over de samenstelling van de beroepsbevolking te kunnen samenstellen, die voldoende betrouwbaar zijn om te kunnen dienen als basis voor beleid en onderzoek, is een zo groot mogelijk aantal waarnemingen nodig. Anderzijds is het voor het efficiënte gebruik van publieke middelen en een lage enquêtedruk noodzakelijk om de omvang van de waarneming niet onnodig groot te maken. Daarom is besloten om de maandelijkse statistiek van de beroepsbevolking te baseren op de waarnemingen van drie opeenvolgende maanden. Wel is het zo dat door het gebruik van driemaandsgemiddelden de ontwikkelingen wat later in beeld komen.

Om daarnaast het aantal waarnemingen zo efficiënt mogelijk te verhogen, is de oorspronkelijke EBB omgevormd van een dwarsdoorsnede-onderzoek naar een roterend panelonderzoek. Een panel heeft als voordeel dat de marges van de verschillen tussen de schattingen van sterk in de tijd gecorreleerde variabelen worden gereduceerd (Van Berkel en Van de Valk, 1997). Vanaf het laatste kwartaal van 1999 worden iedere maand ongeveer negenduizend personen thuis geïnterviewd (CAPI = Computer Assisted Personal Interviewing). Vervolgens wordt iedereen die heeft gerepsondeerd en heeft aangegeven te willen participeren in een vervolgonderzoek gedurende een jaar om de drie maanden telefonisch opnieuw benaderd (CATI = Computer Assisted Telephone Interviewing). Met ingang van het vierde kwartaal van 2000 komt hiermee het totale aantal waarnemingen op ongeveer dertigduizend per maand. Met dit aantal waarnemingen kunnen iedere maand driemaandsgemiddelden worden samengesteld die voldoende betrouwbaar zijn.

2.2 Weging en ophoging van de waarneming

Maandelijks worden dus ongeveer dertigduizend waarnemingen verzameld op basis van één CAPI- en vier CATI-peilingen. Zoals

¹⁾ Aan de ontwikkeling van de methode hebben meegewerkt: Arthur Denneman, Brugt Kazemier, Wim van Nunspeet, Robert Renssen, Jacques Thijssen, Johan van der Valk, Sylvia de Vries en Winfried Ypma.

gebruikelijk in een panel-onderzoek is er bij de CATI-peilingen sprake van panel-uitval. Hiervoor wordt door middel van weging zoveel mogelijk gecorrigeerd. Daartoe wordt iedere CATI-peiling herwogen naar de oorspronkelijke CAPI-peiling van 3, 6, 9 of 12 maanden geleden (afhankelijk of het de eerste, tweede, derde of vierde CATI-peiling betreft).

Om iedere maand tot een driemaandsgemiddelde te komen, worden vervolgens de waarnemingen van drie maanden bij elkaar genomen. Dit geeft ongeveer negentigduizend waarnemingen. Deze negentigduizend waarnemingen worden als één geheel nog een keer gewogen (de voorlopige eindweging) om aan te sluiten bij bekende bevolkingsaantallen, en bovendien om eventuele meetverschillen tussen CAPI- en CATI-waarnemingen (voor zover nog niet in de voorweging gecorrigeerd) weg te nemen.

Het blijkt namelijk dat CAPI- en CATI-waarnemingen systematisch verschillen. Zo geven de voorgewogen CAPI-waarnemingen een hogere schatting voor de werkloze beroepsbevolking en een lagere schatting voor de werkzame beroepsbevolking dan de CATI-waarnemingen. De oorzaak voor dit systematische verschil is nog niet achterhaald en wordt nog nader onderzocht. Ook in het buitenland is dit verschil tussen CAPI- en CATI-waarnemingen gevonden (Bailar, 1975).

Bij de correctie voor de meetverschillen worden de schattingen gebaseerd op CATI-waarnemingen aangepast. Daarvoor wordt eerst op jaarbasis het verschil tussen de CAPI-waarnemingen en de CATI-waarnemingen vastgesteld. Vervolgens zijn de driemaandsgemiddelden gebaseerd op de negentigduizend CAPI- en CATI-waarnemingen bijgesteld met het gevonden jaarverschil. Tijdens een lopend jaar kan dit verschil echter niet definitief worden bepaald, omdat dan nog niet alle waarnemingen beschikbaar zijn. Daarom worden voorlopige correcties uitgevoerd op basis van de jaarschattingen van het voorgaande jaar. Na beschikbaar komen van alle waarnemingen worden de driemaandsgemiddelden definitief gecorrigeerd. Dit kan leiden tot een aanpassing van de gepubliceerde cijfers, zoals beschreven in paragraaf 6.

De maandelijks gewogen gemiddelden, van ongeveer negentigduizend waarnemingen in drie maanden, vormen de EBB-invoer voor de macro-integratie van de werkgelegenheid met de AR.

3. Integratie van de werkzame beroepsbevolking met de Arbeidsrekeningen

Vanuit zowel de AR als de EBB worden gegevens over de werkgelegenheid gepubliceerd. AR-cijfers over het aantal banen en het aantal werkzame personen horen aan te sluiten op het EBB-cijfer over de werkzame beroepsbevolking en omgekeerd. Een uitvoerige beschrijving van de samenhang tussen beide cijfers is te vinden in De Vries (2003). Dit zal hier eerst nog in het kort worden samengevat. Daarna wordt ingegaan op de manier waarop de macro-integratiemethode tussen EBB en AR werkt.

3.1 De samenhang tussen aantal banen, werkzame personen en de werkzame beroepsbevolking

De werkgelegenheid gemeten in aantallen banen, is per definitie groter dan de werkgelegenheid gemeten in aantal werkzame personen. Personen kunnen namelijk meer dan één baan hebben. In Nederland is het aantal bijbanen ongeveer 5 procent van het totale aantal banen.

Het aantal werkzame personen is groter dan de omvang van de werkzame beroepsbevolking. Tot de werkzame beroepsbevolking worden alleen diegenen gerekend die ten minste 12 uur werken per week. Gemiddeld werkt ongeveer 10 procent van de werkzame personen minder dan 12 uur per week.

Daarnaast wordt nog ongeveer 5 procent van de werkzame personen gemeten in de AR om uiteenlopende redenen niet in de EBB gemeten als werkzame beroepsbevolking. Dit verschil komt zowel door overige definitie- en afbakeningverschillen (grenspendel, vijfenzestigplussers) als door de waarneming (meetfouten). Het grootste deel van het waarnemingsverschil betreft de AR-bijraming van het personeel in dienst van huishoudens (werksters, kinderoppas, enz.) Het gaat dan om ongeveer een kwart miljoen werkzame personen met gemiddeld weinig werkuren per week. Deze groep personen wordt in de EBB onderschat. Een definitieverschil betreft de correctie voor de grenspendel. Deze correctie is nodig, omdat de 'werkzame personen' uitgaat van het binnenland-concept en de 'werkzame beroepsbevolking' van het nationaal-concept. De werkzame personen werken in Nederland, maar hoeven er niet te wonen; de werkzame beroepsbevolking bestaat uit personen die in Nederland wonen, en werken in Nederland of daarbuiten. Ten slotte wordt de werkzame beroepsbevolking in de EBB-cijfers afgebakend tot personen van 15-64 jaar, en bij de AR wordt de gehele populatie genomen voor de werkzame personen.

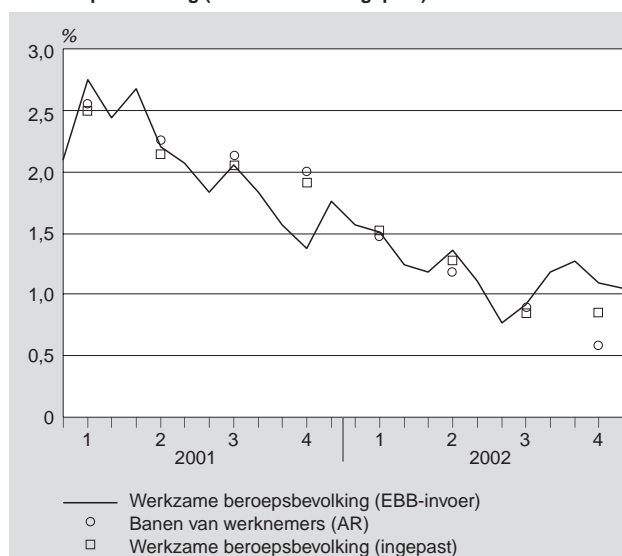
3.2 Aansluiting op de kwartaalcijfers van de Arbeidsrekeningen

De cijfers uit de EBB geven in een jaar twaalf opeenvolgende voortschrijdende driemaandsgemiddelden. Vier van deze driemaandperioden komen overeen met de kwartalen waarover de AR-kwartaalcijfers publiceert. Net als voor de jaarcijfers, waar deze aansluiting reeds bestaat, moeten ook deze vier driemaandsgemiddelden voor de kwartalen en de kwartaalcijfers van de AR op elkaar aansluiten. Vervolgens worden door middel van interpolatie de overige tussenliggende driemaandsgemiddelden ingepast. De AR kent geen uitsplitsing naar leeftijdsklasse, daarom vindt de integratie met de AR en de interpolatie voor de tussenliggende maanden alleen per geslacht plaats. Uiteindelijk moeten de inpassingen nog naar de leeftijdsklassen worden verdeeld.

3.2.1 Inpassing van de kwartalen

De omvang van de werkzame beroepsbevolking hangt sterk samen met het aantal banen van werknemers, zoals gepubliceerd in de AR. Uit figuur 1 kan opgemaakt worden dat de jaar-op-jaarmutaties van de kwartaalcijfers van de 'banen van werknemers gemeten in de AR' en de overeenkomstige driemaandsgemiddelden van de 'werkzame beroepsbevolking gemeten in de EBB' hetzelfde patroon volgen. De kwartaalaanpassing vindt daarom plaats volgens het principe dat de jaarmutatatie van de kwartaalcijfers over

1. Jaarmutatatie banen van werknemers (AR) en de werkzame beroepsbevolking (EBB-invoer en ingepast)

de werkzame beroepsbevolking niet teveel kan afwijken van de jaar-op-jaarmutatatie van de kwartaalcijfers over de banen van werknemers. Door deze manier van inpassing wordt tegelijkertijd het verschil in seizoenpatroon van beide reeksen dus behouden.

Om driemaandsgemiddelden uit de EBB van de werkzame beroepsbevolking aan te laten sluiten op de kwartaalcijfers van de AR, worden eerst de vier 'kwartaalcijfers' van de werkzame beroepsbevolking ingepast (eerste kwartaal = driemaandsgemiddelde van januari t/m maart; tweede kwartaal = april t/m juni; enzovoort). De inpassing van de kwartalen volgens het principe van de jaar-op-jaarmutaties gaat als volgt: met de kwartaalcijfers uit de EBB worden eerst de jaarmutaties van zowel het mannelijke als het vrouwelijke deel van de beroepsbevolking bepaald. Deze mutaties worden met de jaar-op-jaarmutaties van de banen van werknemers per geslacht vergeleken. Als de afwijking groter is dan een bepaalde bandbreedte, worden de kwartaalcijfers uit de EBB aangepast, omdat het aantal banen plausibeler wordt geacht (o.a. gebaseerd is op meer waarnemingen). De kwartaalinpassing voor de totale werkzame beroepsbevolking is de som van deze twee inpassingen naar geslacht. Bij de inpassing geldt de randvoorwaarde dat het jaargemiddelde van de totale werkzame beroepsbevolking zo min mogelijk mag veranderen, en dat het seizoenspatroon van de werkzame beroepsbevolking (totaal en per geslacht) zo min mogelijk wordt beïnvloed.

3.2.2 Interpolatie van de tussenliggende driemaandsgemiddelden

Op basis van de kwartaalinpassing van de werkzame beroepsbevolking wordt de inpassing voor de twee tussenliggende driemaandsgemiddelden uit de EBB bepaald door te interpoleren. Het eerste tussenliggende inpassingcijfer wordt gelijkgesteld aan het driemaandsgemiddelde vermenigvuldigd met een verschuivingsfactor. De verschuivingsfactor is tweederde keer de verhouding tussen het inpassingcijfer en het driemaandsgemiddelde uit de EBB van het voorliggende kwartaal plus éénderde keer de verhouding van het nakomende kwartaal. Het tweede tussenliggende inpassingcijfer gaat op dezelfde manier maar dan met de zwaardere weging voor het nakomende kwartaal. Op dezelfde manier als de totale werkzame beroepsbevolking worden ook de tussenliggende maanden bij het mannelijk en vrouwelijk deel van de werkzame beroepsbevolking geïnterpoleerd.

Met de nieuwe driemaandsgemiddelden uit de EBB is interpolatie nog niet mogelijk, omdat het nakomende kwartaalcijfer nog niet bekend is. Bij het beschikbaar komen van een regulier kwartaal komt meer en vollediger informatie over de banen van werknemers beschikbaar. Dit is het moment waarop de werkzame beroepsbevolking van de laatste drie voortschrijdende driemaandsgemiddelden uit de EBB wordt aangepast.

3.2.3 Verdeling over leeftijdsklassen

De werkzame beroepsbevolking is na de voorgaande twee integratiestappen ingepast voor het totaal en per geslacht. Deze inpassing moet nog verder doorgevoerd worden over de volgende drie leeftijdsklassen: 15–24 jaar, 25–44 jaar en 45–64 jaar. Dit gebeurt op basis van evenredigheid: als het niet-ingepaste cijfer voor de werkzame beroepsbevolking door de inpassing met een bepaald percentage omhoog dan wel omlaag gaat, dan gaan de onderliggende cijfers voor alle drie leeftijdsgroepen ook met een zelfde percentage omhoog dan wel omlaag.

De inpassingen van de werkzame beroepsbevolking worden teruggelegd bij de niet-beroepsbevolking. Op deze wijze wordt gewaarborgd dat per combinatie van geslacht en leeftijdsklasse wordt voldaan aan de definitievergelijking dat de som van de werkloze, de werkzame en de niet-beroepsbevolking gelijk is aan de totale bevolking.

4. Inpassing van de werkloze beroepsbevolking

De voortschrijdende driemaandsgemiddelden uit de EBB over de werkloze beroepsbevolking worden nog niet geïntegreerd met andere bronnen over de werkloosheid. Bij het opzetten van de statistiek zijn twee alternatieve bronnen overwogen voor confrontatie: de uitkeringen volgens de Werkloosheidswet (WW), en het aantal ingeschrevenen als niet-werkende werkzoekende bij het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI). Deze bronnen bleken echter niet zonder meer geschikt voor integratie.

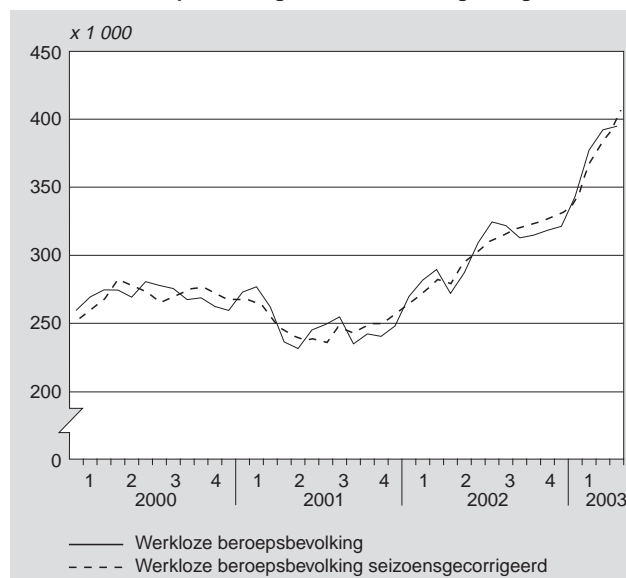
Wel is het mogelijk dat er nog enkele aanpassingen op de raming van de werkloze beroepsbevolking plaatsvinden, wanneer er uitbijters in de reeks optreden die niet plausibel zijn. Voor eventuele aanpassing van de werkloze beroepsbevolking uit de EBB wordt gebruik gemaakt van een grafische uitbijteranalyse. De bedoeling van de uitbijteranalyse is het uitsluiten van op toeval gebaseerde steekproeffouten in de basisdata, die tot niet of minder plausibele mutaties leiden. Alle zes combinaties van leeftijdsklasse maal geslacht worden afzonderlijk op uitbijters geanalyseerd, en aangepast als hiervoor geen plausibele verklaring is. Het betreft hier relatief kleine aanpassingen die slechts in beperkte mate voorkomen.

Hoewel de alternatieve bronnen voor een confrontatie en een integratie niet bruikbaar zijn bij de werkloze beroepsbevolking, kunnen ze wel als hulpmiddel dienen bij de grafische uitbijteranalyse en de plausibiliteitscontrole. Een uitbijter in de reeks kan namelijk alleen plausibel zijn, als hiervoor ook indicaties voor terug te vinden zijn in andere bronnen. Voor alle gevonden uitbijters wordt daarom nagegaan of voor de afwijking een plausibele verklaring is in het verloop van de werkzame beroepsbevolking en de gegevens over het aantal niet-werkende werkzoekende ingeschreven personen bij het CWI. Kan er geen plausibele reden worden gegeven, dan volgt er een aanpassing. Net als de inpassingcorrecties bij de werkzame beroepsbevolking, worden de aanpassingen van de werkloze beroepsbevolking per leeftijdsklasse maal geslacht tegengeboekt naar de niet-beroepsbevolking.

5. Seizoenscorrectie

De ontwikkeling van de werkloosheid en de werkgelegenheid kan worden opgesplitst in een conjuncturele component (korte termijn) en een meer structurele of trendmatige component (middellange termijn). Vooral de structurele component is van belang voor de economische analyse.

2. Werkloze beroepsbevolking, totaal en seizoensgecorrigeerd

Om deze analyse mogelijk te maken worden voor alle reeksen ook seizoensgecorrigeerde reeksen samengesteld. Hiertoe worden in eerste instantie alle detailreeksen (arbeidspositie maal geslacht maal leeftijdsklasse) voor seizoeneffecten gecorrigeerd. Vervolgens worden de seizoensgecorrigeerde reeksen van aggregaten berekend als de som van de seizoensgecorrigeerde deelreeksen.

Met het beschikbaar komen van een nieuw maandcijfer wordt niet elke keer opnieuw het seizoenspatroon geanalyseerd, omdat met dit nieuwe patroon maandelijks ook de reeds gepubliceerde seizoensgecorrigeerde cijfers herzien zouden moeten worden. Eén keer per jaar zal er daarom een seizoensanalyse worden uitgevoerd. Het dan gevonden seizoenspatroon wordt vervolgens gebruikt om de gehele gecorrigeerde reeks te herzien. De voorspelde seizoensfactoren worden daarna ook gebruikt voor de maandelijke cijfers van het gehele volgende jaar.

6. Publicatieschema voor de nieuwe maandelijke cijfers

In de Tabellen 1 tot en met 4 staan de werkelijke en seizoensgecorrigeerde tijdreeksen naar geslacht en leeftijdsklasse vanaf 2000 tot heden voor de werkloze en werkzame beroepsbevolking. De tijdreeksen zijn ook te vinden op de website van het CBS (www.cbs.nl) in de CBS-databank StatLine in de publicatie '*Beroepsbevolking; maandcijfers*', welke te vinden is onder *Arbeid, inkomen en sociale zekerheid / Arbeidsmarkt / Beroepsbevolking*. Gelijktijdig met het verschijnen van het persbericht zijn hier elke maand de nieuwste geïntegreerde cijfers van de voorgaande drie maandperiode over de beroepsbevolking te vinden.

De maandelijks te publiceren cijfers over de werkloze beroepsbevolking hebben nadrukkelijk een *voorlopig karakter*. Het is noodzakelijk om de cijfers met het beschikbaar komen van meer en vollediger informatie over de arbeidsmarkt nog te kunnen aanpassen. Dit betekent dat bij de publicatie op basis van een nieuwe maand ook de cijfers over de werkloze beroepsbevolking van voorgaande maanden gecorrigeerd kunnen worden. De AR-kwartalcijfers kennen een reeks van jaarlijkse revisies. Voorlopige kwartalcijfers worden aangepast aan later beschikbaar komende voorlopige en definitieve jaarcijfers. Eenzelfde soort revisiestrategie zal uiteindelijk ook gaan gelden voor de maandelijke geïntegreerde statistieken van de werkzame en de werkloze beroepsbevolking.

Definities

De *werkloze beroepsbevolking* bestaat uit mensen die zoeken naar een baan van twaalf uur of meer per week, daarvoor beschikbaar zijn, en geen werk hebben of een baan van minder dan twaalf uur per week. Zoeken betekent dat men vier weken voor de enquête activiteiten ondernomen heeft om een betaalde baan te vinden: het nakijken van advertenties in de krant is hiervoor voldoende. Beschikbaar zijn betekent: binnen twee weken aan een nieuwe baan kunnen beginnen.

De *werkzame beroepsbevolking* bestaat uit mensen die betaald werk hebben van twaalf uur of meer per week. De achtergronden voor de keuze van de twaalf-urengrens staan beschreven in Bierings, Imbens, en Van Bochove (1991).

Bij het publiceren van de maandelijke cijfers wordt alleen de populatie van 15–64 jaar beschouwd voor de werkzame, werkloze, potentiële en niet-beroepsbevolking. De categorie mensen van 15–64 jaar wordt aangeduid als de *potentiële beroepsbevolking*. De *niet-beroepsbevolking* is het verschil van de potentiële beroepsbevolking met de werkloze en werkzame beroepsbevolking.

Literatuur

B.E. Bailer, 1975, The effects of rotation group bias on estimates from panel surveys, *Journal of the American Statistical Association*, V. 70, pp. 23–30.

C.A.M. van Berkel en J. van der Valk, 1997, Kwartaalcijfers van de beroepsbevolking, SEM 1997-11, CBS.

H.B.A. Bierings, J.C.M. Imbens, en C.A. van Bochove, 1991, De definitie van de beroepsbevolking, Suppl. SEM 1991-2, CBS.

CBS, 1996. Arbeidsrekeningen, Kern van het statistische systeem over arbeid. (ook verschenen als proefschrift van W.P. Leunis en K.G. Verhage).

CBS, 2002. Nationale Rekeningen 2001.

CBS, 2000. Enquête Beroepsbevolking 1999.

CBS, 2003, Persbericht 'Werkloosheid stijgt verder'. PB03-033, 19 februari 2003, met bijbehorende toelichting 'Maandelijks cijfers over de werkloze en werkzame beroepsbevolking'.

S. de Vries, 2003, Relatie tussen banen, werkzame personen en werkzame beroepsbevolking, SEM 2003-4, CBS.

Tabel 1
Werkloze beroepsbevolking, 15-64 jaar naar geslacht en leeftijdsklassen

Periode	Mannen				Vrouwen				Totaal			
	totaal	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	totaal	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	totaal	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar
<i>x 1 000</i>												
dec 1999-feb 2000	118	24	59	34	142	26	82	34	260	50	142	68
jan-mrt 2000	123	26	62	35	146	23	87	37	269	49	149	72
feb-apr 2000	118	23	60	35	156	27	88	41	275	50	148	76
mrt-mei 2000	115	22	57	36	159	30	88	42	274	52	145	77
apr-jun 2000	112	27	51	34	158	36	81	41	269	63	132	75
mei-jul 2000	124	37	55	33	156	43	76	37	281	80	131	70
jun-aug 2000	120	39	51	29	158	46	76	35	278	86	128	65
jul-sept 2000	112	30	53	28	164	44	82	38	276	74	136	66
aug-okt 2000	106	22	53	31	161	33	90	39	268	55	142	70
sept-nov 2000	105	22	53	31	164	31	92	41	269	53	145	71
okt-dec 2000	106	22	51	32	156	31	87	39	262	53	138	71
nov 2000-jan 2001	106	24	48	34	154	32	84	38	259	55	132	72
dec 2000-feb 2001	117	28	53	36	156	32	83	42	273	60	135	77
jan-mrt 2001	122	31	57	34	155	33	81	40	277	64	139	74
feb-apr 2001	117	28	58	31	145	30	76	39	262	58	134	70
mrt-mei 2001	108	27	53	28	128	31	63	34	236	58	116	62
apr-jun 2001	105	34	45	26	127	34	62	30	232	68	107	56
mei-jul 2001	110	42	40	27	136	43	63	29	245	85	103	56
jun-aug 2001	106	48	34	24	143	44	70	29	249	92	105	53
jul-sept 2001	108	41	41	26	147	38	76	33	255	80	116	59
aug-okt 2001	96	30	41	25	139	30	77	32	235	60	118	57
sept-nov 2001	101	30	44	27	142	29	77	36	242	59	121	63
okt-dec 2001	99	28	45	25	142	30	75	37	240	58	120	62
nov 2001-jan 2002	102	31	46	25	146	30	76	39	248	61	122	64
dec 2001-feb 2002	119	35	55	29	151	31	77	43	270	66	131	72
jan-mrt 2002	129	36	63	30	152	28	83	41	282	64	146	72
feb-apr 2002	136	36	67	33	154	28	83	43	290	63	150	76
mrt-mei 2002	127	32	63	33	145	29	76	39	272	61	138	72
apr-jun 2002	140	40	66	34	147	37	71	39	287	77	137	73
mei-jul 2002	153	54	66	33	157	44	76	37	309	97	142	70
jun-aug 2002	159	58	67	35	165	45	82	38	325	103	149	73
jul-sept 2002	159	56	66	37	163	40	84	39	322	96	150	76
aug-okt 2002	155	48	70	37	158	33	84	40	313	82	154	77
sept-nov 2002	157	47	73	37	158	32	83	43	315	78	156	80
okt-dec 2002	160	44	79	37	158	29	83	46	318	73	162	83
nov 2002-jan 2003	165	43	84	39	156	27	84	45	321	69	168	84
dec 2002-feb 2003	179	45	93	41	164	30	90	44	343	75	183	85
jan-mrt 2003	200	48	105	47	178	36	95	47	377	85	199	93
feb-apr 2003	206	50	105	51	187	40	100	47	392	90	205	97
mrt-mei 2003	207	48	108	51	187	44	96	47	395	92	205	98

Tabel 2
Werkloze beroepsbevolking, 15-64 jaar naar geslacht en leeftijdsklassen, voor seizoen gecorrigeerd

Periode	Mannen				Vrouwen				Totaal			
	totaal	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	totaal	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	totaal	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar
<i>x 1 000</i>												
dec 1999-feb 2000	115	27	57	31	140	30	81	29	255	56	138	60
jan-mrt 2000	114	27	54	33	145	29	82	34	259	57	136	66
feb-apr 2000	111	28	50	34	156	33	86	38	267	60	136	71
mrt-mei 2000	115	30	50	35	168	33	92	42	283	63	142	77
apr-jun 2000	111	28	48	34	166	32	91	43	277	60	140	77
mei-jul 2000	116	26	56	33	158	33	83	42	274	60	140	75
jun-aug 2000	113	25	56	31	152	35	78	39	265	60	134	71
jul-sept 2000	111	22	60	29	158	37	81	40	269	60	140	69
aug-okt 2000	114	24	58	32	160	34	85	41	275	58	143	73
sept-nov 2000	115	25	58	32	162	34	88	40	276	59	145	72
okt-dec 2000	116	28	55	33	155	35	83	37	272	62	139	71
nov 2000-jan 2001	115	29	52	34	153	36	81	36	268	64	133	70
dec 2000-feb 2001	114	31	51	33	154	36	82	36	268	66	132	69
jan-mrt 2001	113	33	49	32	154	40	77	37	267	72	126	69
feb-apr 2001	109	32	48	29	145	35	74	36	254	68	121	65
mrt-mei 2001	108	34	46	28	137	34	68	35	245	69	113	62
apr-jun 2001	104	34	43	27	135	31	73	32	239	65	115	59
mei-jul 2001	101	32	42	27	138	33	71	34	239	65	112	61
jun-aug 2001	99	34	39	26	137	32	72	33	236	66	111	59
jul-sept 2001	107	33	47	27	141	32	74	35	248	65	121	62
aug-okt 2001	105	32	46	26	138	31	72	34	242	63	119	60
sept-nov 2001	110	34	49	27	140	32	72	35	250	66	121	63
okt-dec 2001	109	34	49	26	141	33	72	35	250	67	121	61
nov 2001-jan 2002	112	36	51	25	145	34	73	37	257	70	124	63
dec 2001-feb 2002	116	38	52	26	148	35	76	38	265	73	128	64
jan-mrt 2002	120	38	54	28	152	34	79	39	271	72	133	67
feb-apr 2002	128	40	57	31	154	33	81	40	282	73	138	71
mrt-mei 2002	127	39	55	32	153	33	80	40	280	72	135	72
apr-jun 2002	139	41	64	34	156	34	81	41	295	75	145	75
mei-jul 2002	144	43	67	34	159	34	84	41	303	77	151	75
jun-aug 2002	152	44	72	37	159	34	84	42	312	77	155	79
jul-sept 2002	158	48	72	38	157	34	82	41	315	82	154	79
aug-okt 2002	164	50	75	39	156	35	80	42	320	85	155	80
sept-nov 2002	166	50	78	38	156	35	79	42	322	85	157	80
okt-dec 2002	170	49	83	38	157	33	80	44	328	82	163	83
nov 2002-jan 2003	175	47	89	39	155	31	81	44	330	78	169	82
dec 2002-feb 2003	176	47	91	38	162	34	89	39	338	81	180	77
jan-mrt 2003	190	50	96	44	177	43	90	44	367	93	186	88
feb-apr 2003	198	54	95	49	187	45	98	44	385	100	193	93
mrt-mei 2003	207	56	101	50	196	48	101	47	403	103	202	98

Tabel 3
Werkzame beroepsbevolking, 15-64 jaar naar geslacht en leeftijdsklassen

Periode	Mannen				Vrouwen				Totaal			
	totaal	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	totaal	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar	totaal	15-24 jaar	25-44 jaar	45-64 jaar
<i>x 1 000</i>												
dec 1999-feb 2000	4 107	429	2 311	1 367	2 705	364	1 620	721	6 812	794	3 931	2 088
jan-mrt 2000	4 107	420	2 317	1 370	2 684	362	1 594	729	6 791	782	3 911	2 098
feb-apr 2000	4 124	424	2 326	1 374	2 710	360	1 614	736	6 834	784	3 940	2 110
mrt-mei 2000	4 130	419	2 329	1 383	2 715	361	1 613	740	6 846	780	3 942	2 123
apr-jun 2000	4 155	429	2 337	1 389	2 745	368	1 638	739	6 900	797	3 975	2 128
mei-jul 2000	4 183	460	2 331	1 392	2 781	403	1 635	743	6 964	863	3 966	2 136
jun-aug 2000	4 221	482	2 333	1 406	2 818	423	1 648	747	7 038	905	3 981	2 152
jul-sept 2000	4 206	474	2 329	1 403	2 804	415	1 640	749	7 010	889	3 969	2 152
aug-okt 2000	4 198	458	2 329	1 411	2 784	391	1 642	751	6 982	850	3 970	2 162
sept-nov 2000	4 186	445	2 328	1 413	2 773	375	1 647	750	6 959	821	3 975	2 163
okt-dec 2000	4 187	444	2 321	1 422	2 786	373	1 649	764	6 973	817	3 970	2 187
nov 2000-jan 2001	4 168	431	2 315	1 422	2 770	368	1 644	758	6 938	799	3 959	2 180
dec 2000-feb 2001	4 165	435	2 310	1 419	2 770	376	1 633	761	6 934	811	3 943	2 180
jan-mrt 2001	4 166	437	2 311	1 418	2 791	378	1 644	770	6 958	815	3 955	2 188
feb-apr 2001	4 170	436	2 311	1 423	2 815	382	1 659	774	6 984	818	3 970	2 197
mrt-mei 2001	4 187	441	2 313	1 433	2 829	374	1 664	790	7 017	816	3 978	2 223
apr-jun 2001	4 203	454	2 313	1 436	2 842	385	1 668	789	7 045	839	3 981	2 225
mei-jul 2001	4 242	488	2 323	1 431	2 862	417	1 650	796	7 104	905	3 973	2 226
jun-aug 2001	4 254	499	2 321	1 434	2 911	450	1 652	809	7 165	949	3 973	2 243
jul-sept 2001	4 247	491	2 320	1 436	2 907	447	1 647	813	7 154	938	3 967	2 250
aug-okt 2001	4 233	455	2 316	1 461	2 888	419	1 655	814	7 121	875	3 972	2 275
sept-nov 2001	4 212	431	2 316	1 465	2 877	396	1 668	813	7 090	827	3 984	2 278
okt-dec 2001	4 218	431	2 316	1 471	2 882	393	1 677	812	7 101	824	3 993	2 284
nov 2001-jan 2002	4 209	429	2 309	1 472	2 872	386	1 667	820	7 082	815	3 976	2 291
dec 2001-feb 2002	4 197	434	2 295	1 468	2 856	380	1 654	821	7 053	814	3 950	2 289
jan-mrt 2002	4 193	427	2 290	1 476	2 869	377	1 659	833	7 062	803	3 950	2 309
feb-apr 2002	4 198	427	2 289	1 482	2 869	374	1 659	836	7 067	802	3 948	2 318
mrt-mei 2002	4 213	432	2 294	1 486	2 881	384	1 658	839	7 094	816	3 953	2 325
apr-jun 2002	4 230	442	2 292	1 495	2 902	396	1 662	845	7 132	838	3 954	2 340
mei-jul 2002	4 238	460	2 286	1 492	2 935	424	1 657	854	7 174	884	3 943	2 346
jun-aug 2002	4 261	474	2 289	1 498	2 951	436	1 656	859	7 212	909	3 945	2 357
jul-sept 2002	4 248	461	2 283	1 504	2 963	433	1 658	872	7 212	895	3 941	2 376
aug-okt 2002	4 235	444	2 281	1 510	2 958	413	1 673	872	7 194	857	3 954	2 382
sept-nov 2002	4 212	428	2 276	1 508	2 953	392	1 682	880	7 164	820	3 957	2 387
okt-dec 2002	4 205	428	2 276	1 501	2 954	388	1 686	880	7 159	815	3 963	2 381
nov 2002-jan 2003	4 182	423	2 260	1 500	2 954	382	1 686	885	7 136	805	3 946	2 385
dec 2002-feb 2003	4 155	419	2 237	1 499	2 933	381	1 669	883	7 087	800	3 905	2 382
jan-mrt 2003	4 130	414	2 216	1 500	2 935	379	1 672	883	7 064	793	3 888	2 383
feb-apr 2003	4 139	418	2 219	1 502	2 922	373	1 666	883	7 061	790	3 885	2 385
mrt-mei 2003	4 145	420	2 223	1 502	2 925	369	1 669	887	7 069	789	3 892	2 388

Tabel 4
Werkzame beroepsbevolking, 15–64 jaar naar geslacht en leeftijdsklassen, voor seizoen gecorrigeerd

Periode	Mannen				Vrouwen				Totaal			
	totaal	15–24 jaar	25–44 jaar	45–64 jaar	totaal	15–24 jaar	25–44 jaar	45–64 jaar	totaal	15–24 jaar	25–44 jaar	45–64 jaar
<i>x 1 000</i>												
dec 1999–feb 2000	4 132	441	2 320	1 371	2 735	381	1 627	727	6 868	822	3 947	2 099
jan–mrt 2000	4 143	441	2 327	1 375	2 704	381	1 593	730	6 846	822	3 920	2 105
feb–apr 2000	4 156	446	2 333	1 378	2 732	379	1 616	737	6 889	825	3 949	2 115
mrt–mei 2000	4 149	436	2 330	1 382	2 737	378	1 619	739	6 885	815	3 949	2 122
apr–jun 2000	4 159	437	2 335	1 388	2 754	376	1 637	740	6 913	813	3 972	2 128
mei–jul 2000	4 160	434	2 329	1 397	2 762	379	1 641	741	6 922	813	3 971	2 139
jun–aug 2000	4 179	444	2 326	1 409	2 773	379	1 652	742	6 952	823	3 978	2 151
jul–sept 2000	4 176	445	2 324	1 406	2 767	377	1 647	743	6 942	822	3 971	2 149
aug–okt 2000	4 174	447	2 324	1 403	2 767	378	1 640	749	6 941	826	3 964	2 151
sept–nov 2000	4 182	449	2 324	1 408	2 772	383	1 638	750	6 954	832	3 963	2 159
okt–dec 2000	4 181	451	2 315	1 415	2 788	384	1 637	767	6 969	835	3 951	2 182
nov 2000–jan 2001	4 182	444	2 318	1 420	2 785	386	1 638	761	6 966	830	3 955	2 181
dec 2000–feb 2001	4 190	447	2 320	1 423	2 800	393	1 640	767	6 990	839	3 960	2 191
jan–mrt 2001	4 202	458	2 321	1 423	2 811	397	1 643	771	7 013	855	3 964	2 194
feb–apr 2001	4 202	458	2 318	1 426	2 837	401	1 660	776	7 039	859	3 978	2 202
mrt–mei 2001	4 206	459	2 315	1 432	2 851	392	1 670	789	7 056	850	3 985	2 221
apr–jun 2001	4 207	462	2 311	1 434	2 851	394	1 666	791	7 058	856	3 977	2 225
mei–jul 2001	4 219	461	2 322	1 436	2 843	393	1 656	793	7 062	855	3 978	2 229
jun–aug 2001	4 213	461	2 315	1 437	2 866	406	1 655	805	7 079	867	3 970	2 241
jul–sept 2001	4 217	462	2 315	1 439	2 870	409	1 653	807	7 086	871	3 968	2 246
aug–okt 2001	4 209	445	2 312	1 453	2 871	406	1 654	811	7 080	851	3 965	2 264
sept–nov 2001	4 208	435	2 312	1 461	2 876	404	1 660	813	7 084	839	3 972	2 274
okt–dec 2001	4 213	438	2 310	1 464	2 884	404	1 665	815	7 097	842	3 975	2 279
nov 2001–jan 2002	4 222	442	2 311	1 469	2 887	404	1 661	823	7 110	846	3 972	2 292
dec 2001–feb 2002	4 222	446	2 305	1 472	2 886	397	1 661	828	7 108	843	3 966	2 299
jan–mrt 2002	4 229	448	2 300	1 481	2 889	395	1 659	834	7 117	843	3 959	2 315
feb–apr 2002	4 230	449	2 296	1 486	2 892	394	1 661	838	7 122	843	3 956	2 323
mrt–mei 2002	4 231	449	2 296	1 486	2 903	401	1 664	837	7 134	851	3 960	2 323
apr–jun 2002	4 234	450	2 290	1 494	2 911	404	1 661	846	7 145	854	3 951	2 340
mei–jul 2002	4 215	434	2 285	1 497	2 916	401	1 663	852	7 131	835	3 948	2 349
jun–aug 2002	4 219	436	2 282	1 501	2 906	392	1 660	855	7 126	827	3 942	2 356
jul–sept 2002	4 218	433	2 279	1 507	2 926	396	1 665	866	7 144	829	3 943	2 373
aug–okt 2002	4 211	434	2 276	1 502	2 941	400	1 672	870	7 153	833	3 948	2 372
sept–nov 2002	4 207	432	2 272	1 504	2 952	399	1 673	879	7 159	831	3 945	2 383
okt–dec 2002	4 200	435	2 270	1 494	2 955	399	1 674	882	7 155	834	3 944	2 377
nov 2002–jan 2003	4 195	436	2 262	1 497	2 969	401	1 680	889	7 164	836	3 942	2 386
dec 2002–feb 2003	4 180	430	2 246	1 503	2 963	398	1 676	890	7 143	828	3 922	2 393
jan–mrt 2003	4 165	435	2 226	1 504	2 954	398	1 672	885	7 120	833	3 897	2 389
feb–apr 2003	4 171	439	2 225	1 506	2 945	392	1 668	884	7 115	831	3 894	2 391
mrt–mei 2003	4 163	437	2 224	1 501	2 946	386	1 675	885	7 109	823	3 899	2 386

Trends in arbeidsomstandigheden

Christianne Hupkens, Ingrid Beckers

In 2002 werkten bijna drie op de tien personen in de werkzame beroepsbevolking onder hoge tijdsdruk. Dat is minder dan eind jaren negentig, toen eenderde van de werkenden regelmatig onder hoge tijdsdruk werkte. Werkenden krijgen steeds meer zeggenschap en verantwoordelijkheden. Ze krijgen ook meer mogelijkheden om zich te ontplooiën en zijn tevredener over hun promotiekansen en beloningen dan zes jaar geleden.

Ongeveer 45 procent van de werkzame beroepsbevolking werkt regelmatig achter een beeldscherm. Evenveel mensen werken langdurig met het bovenlichaam in dezelfde houding en maken vaak repeterende bewegingen. Deze vormen van lichamelijke werkbelasting zijn tussen 1997 en 2002 gestegen.

De belasting door omgevingsfactoren, zoals werken in een omgeving met veel lawaai en werken met trillende voertuigen en gereedschappen, is de afgelopen zes jaar niet veranderd.

1. Inleiding

In samenwerking met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verzamelt het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gegevens over belastende factoren op het werk. Het Ministerie gebruikt deze informatie voor het ontwikkelen en toetsen van beleid op het terrein van de arbeidsomstandigheden. De kernvragen zijn: Hoeveel mensen lopen gezondheidsrisico's bij het uitoefenen van hun werk? Wat zijn de belangrijkste risicofactoren? Welke risico's nemen toe en welke nemen af?

Dit artikel beschrijft de psychische belasting, de lichamelijke belasting en de belasting door omgevingsfactoren van de werkzame beroepsbevolking in 2002 naar geslacht, leeftijd en bedrijfssector. Tevens worden de ontwikkelingen in deze drie vormen van werkbelasting tussen 1997 en 2002 beschreven.

Ten slotte wordt ingegaan op de medische consumptie als gevolg van een hoge werkbelasting. Aan werkenden die klachten ondervinden als gevolg van werkbelasting wordt gevraagd of ze het afgelopen jaar het werk hebben verzuimd, of ze de huisarts en/of een specialist hebben bezocht, en of ze een medische behandeling hebben ondergaan.

2. Methodes

De gegevens over arbeidsomstandigheden zijn afkomstig uit het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS) en uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het CBS. Zowel POLS als de EBB zijn steekproefonderzoeken onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Aan personen die behoren tot de werkzame beroepsbevolking (personen van 15 tot en met 64 jaar oud die wekelijks minimaal 12 uur betaald werk verrichten) zijn vragen gesteld over arbeidsomstandigheden.

Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking. De EBB is een enquête onder huishoudens, waarbij proxi-beantwoording is toegestaan. Wanneer iemand op het moment van het interview niet thuis is, mag een ander huishoudlid de vragen namens hem of haar beantwoorden. POLS is een enquête met een personensteekproef, waarbij beantwoording door een andere persoon niet is toegestaan. De POLS-gegevens hebben ieder jaar betrekking op ongeveer 4 000 werkende personen.

Tot en met 1999 kregen respondenten van de EBB alle vragen over arbeidsomstandigheden voorgelegd. Sinds 2000 zijn vragen over chemische en biologische belasting en over arbeidsongevallen aan de enquête toegevoegd. Aangezien verhoging van de enquêteduur ten koste zou kunnen gaan van de kwaliteit van de enquête, worden de vragen over arbeidsomstandigheden sinds 2000 niet aan alle werkenden gesteld. De vragen over fysieke belasting (inclusief belasting door omgevingsfactoren), over psychische belasting (behalve de vraag naar tijdsdruk) en over chemische en biologische belasting zijn opgenomen in drie aparte modules. Iedere werkende krijgt sinds 2000 eerst de vraag naar tijdsdruk, vervolgens één van de drie modules, en ten slotte vragen over arbeidsongevallen. Publicaties over arbeidsongevallen en over de chemische en biologische belasting zullen in de volgende nummers van de Sociaal-economische maandstatistiek verschijnen.

In POLS en in de EBB wordt aan respondenten gevraagd in hoeverre zij op hun werk worden blootgesteld aan verschillende vormen van belasting. Deze informatie is een weergave van de beleving van respondenten. Wanneer twee personen op hun werk even vaak zware voorwerpen tillen, kan de een dat als belastend ervaren en de ander niet. Op basis van de EBB worden gedetailleerde uitsplitsingen naar bedrijfssectoren gemaakt voor een beperkt aantal arbeidsrisico's. POLS geeft een uitvoeriger beeld van de werkbelasting en de relatie met gezondheid.

3. Psychische belasting

Voor het meten van de psychische werkbelasting zijn factoren in kaart gebracht die stress kunnen veroorzaken, namelijk een hoge werkdruk en beperkte controlemogelijkheden. Een hoge werkdruk houdt in dat de werkende niet of nauwelijks aan de gestelde eisen kan voldoen. Die eisen hebben onder andere betrekking op het werktempo en de tijd die men krijgt om dat werk uit te voeren. Bij de controlemogelijkheden gaat het om taakautonomie en ontplooiingsmogelijkheden. Taakautonomie staat voor de mate waarin personen zeggenschap en verantwoordelijkheid hebben over de eigen werkzaamheden, bijvoorbeeld in hoeverre mensen zelf over de uitvoering van het werk kunnen beslissen. Met ontplooiingsmogelijkheden wordt bedoeld in welke mate personen in staat zijn om specifieke vaardigheden in het werk te gebruiken en verder te ontwikkelen.

Volgens een veel gebruikt werkstressmodel (Karasek, 1979) kunnen veel controlemogelijkheden de negatieve gezondheidseffecten als gevolg van een hoge werkdruk compenseren. Beperkte controlemogelijkheden vormen echter een serieuze risicofactor voor stress. Behalve de werkdruk en de controlemogelijkheden zijn ook de werkbeloningen van belang. Een gebrek aan beloningen (zowel in materieel als immaterieel opzicht) kan namelijk eveneens werkstress teweegbrengen (Siegrist, 1996).

3.1 De werkdruk daalt

In 2002 gaf 29 procent van de werkzame beroepsbevolking aan dat zij regelmatig onder hoge tijdsdruk werken (Staat 1). Dat zijn ruim twee miljoen werkenden. Maar dat is minder dan eind jaren negentig, toen 33 procent van de werkenden onder hoge tijdsdruk werkte. Ruim 40 procent (bijna 3 miljoen werkenden) werkte in 2002 regelmatig in een hoog tempo. Dit percentage is de afgelopen jaren nauwelijks veranderd.

Staat 1
Werkdruk, 1997–2002

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	%					
Onder hoge tijdsdruk werken	32	33	33	31	30	29
In hoog tempo werken	43	42	42	40	41	41
Onder hoge tijdsdruk en in een hoog tempo werken	29	29	30	29	27	26
Onder hoge tijdsdruk of in een hoog tempo werken	49	48	49	48	46	46

Bron: Enquête beroepsbevolking, Permanent onderzoek leefsituatie.

Een indicatie van werkdruk kan verkregen worden door het combineren van het werken onder hoge tijdsdruk en het werken in een hoog tempo. In 2002 werkte een kwart van de werkzame beroepsbevolking regelmatig onder hoge tijdsdruk én in een hoog tempo; 46 procent van de werkenden werkte regelmatig onder hoge tijdsdruk óf in een hoog tempo. De combinatie van werken onder hoge tijdsdruk en/of in een hoog tempo is net als het werken onder hoge tijdsdruk sinds eind jaren negentig gedaald.

3.2 Werkenden krijgen meer controlemogelijkheden

De cijfers over de zeggenschap en verantwoordelijkheden (taakautonomie) van de werkzame beroepsbevolking laten zien dat driekwart van de werkenden zelf kan bepalen wanneer ze verlof opnemen (Staat 2). Driekwart kan ook over de volgorde en uitvoering van het werk beslissen. Bijna tweederde kan zelf het werktempo bepalen, en 60 procent kan zelf besluiten om het werk te onderbreken. Minder dan de helft van de werkenden kan de temperatuur en ventilatie op de werkplek regelen.

Vanaf 1997 hebben werkenden meer zeggenschap en verantwoordelijkheden gekregen. Werkenden kunnen steeds vaker zelf beslissen wanneer ze verlof opnemen en wanneer ze hun werk onderbreken. Bovendien kunnen ze ook vaker zelf het werktempo regelen.

Analyse van de ontplooiingsmogelijkheden toont aan dat bijna 80 procent van de werkzame beroepsbevolking werk heeft waarin men zelf oplossingen moet bedenken voor problemen. Bijna evenveel mensen hebben werk dat de gelegenheid biedt zich te ontplooien en driekwart heeft werk waarvoor de aansluiting tussen werk en opleiding of ervaring goed is. Zeven procent van de werkenden doet regelmatig eentonig werk. Tussen 1997–2002 is vooral het aandeel mensen met werk dat de gelegenheid biedt zich te ontplooien, gestegen. In de overige ontplooiingsmogelijkheden zijn de veranderingen kleiner.

Staat 2
Controlemogelijkheden in het werk en tevredenheid met beloningen, 1997–2002

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	%					
Controlemogelijkheden						
<i>Taakautonomie:</i>						
Vrij in opnemen verlof	69	68	67	71	73	75
Zelf over uitvoering werk beslissen	69	70	70	71	72	72
Zelf het werktempo regelen	59	59	65	66	64	65
Zelf volgorde werk bepalen	71	71	68	69	74	74
Zelf over onderbreking werk beslissen	54	53	53	54	60	60
Zelf temperatuur kunnen regelen	40	42	38	40	42	41
Zelf ventilatie kunnen regelen	46	47	45	46	47	46
<i>Ontplooiingsmogelijkheden:</i>						
Eentonig werk	7	7	7	7	7	7
Zelf oplossingen bedenken	77	76	77	76	78	79
Zich kunnen ontplooien	73	75	73	75	76	78
Goede aansluiting bij opleiding/ervaring	72	74	73	73	73	75
Tevredenheid met beloningen						
Goede promotiekansen	33	34	34	34	38	39
Goede beloning	68	67	67	65	69	71

Bron: Permanent onderzoek leefsituatie.

Vier van de tien werkenden zijn tevreden over de promotiekansen en zeven van de tien zijn tevreden over de beloning van het werk. In de loop der jaren is de tevredenheid over de promotiekansen en over de beloning gestegen.

3.3 Mannen werken vaker onder hoge tijdsdruk, maar hebben ook meer controlemogelijkheden

Van de mannen werkt 30 procent regelmatig onder hoge tijdsdruk en 41 procent in een hoog tempo. Bij de vrouwen is dit 27 procent en 42 procent (Staat 3). Het verschil in tijdsdruk tussen mannen en vrouwen is in de periode 1997–2002 ongeveer gelijk gebleven. Mannen geven vaker aan dat zij onder hoge tijdsdruk werken dan vrouwen. Werken in een hoog tempo verschilt niet tussen mannen en vrouwen.

De controlemogelijkheden zijn voor mannen gunstiger dan voor vrouwen (Staat 4). Bij de controlemogelijkheden valt vooral op dat vrouwen minder vaak zelf kunnen beslissen wanneer ze pauze nemen. Vrouwen kunnen ook minder vaak hun werktempo bepalen, en minder vaak zelf beslissen wanneer ze verlof opnemen en hoe ze hun werk uitvoeren. Dat de controlemogelijkheden voor vrouwen minder gunstig zijn dan voor mannen kan waarschijnlijk worden verklaard doordat er relatief veel vrouwen in het onderwijs en in de gezondheidszorg werken. In deze sectoren is het vrij opnemen van verlof niet of slecht mogelijk en wordt er vaak op vaste tijdstippen gepauzeerd.

Ook de ontplooiingsmogelijkheden zijn voor mannen gunstiger dan voor vrouwen. Mannen kunnen vooral vaker dan vrouwen zelf oplossingen voor problemen bedenken. Ten slotte zijn mannen ook positiever over hun promotiekansen en over hun beloningen dan vrouwen.

Staat 3
Werkdruk naar geslacht, 1997–2002

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	%					
Mannen						
Onder hoge tijdsdruk werken	33	34	34	32	31	30
In hoog tempo werken	42	43	42	40	40	41
Onder hoge tijdsdruk en in een hoog tempo werken	30	31	31	30	27	28
Onder hoge tijdsdruk of in een hoog tempo werken	49	51	50	49	46	47
Vrouwen						
Onder hoge tijdsdruk werken	29	30	30	29	28	27
In hoog tempo werken	44	40	40	40	43	42
Onder hoge tijdsdruk en in een hoog tempo werken	27	25	28	28	26	25
Onder hoge tijdsdruk of in een hoog tempo werken	48	45	46	46	46	45

Bron: Enquête beroepsbevolking, Permanent onderzoek leefsituatie.

Staat 4
Controlemogelijkheden in het werk en tevredenheid met beloningen naar geslacht, 2002

	Mannen	Vrouwen
	%	
Controlemogelijkheden		
<i>Taakautonomie:</i>		
Vrij in opnemen verlof	79	69
Zelf over uitvoering werk beslissen	76	66
Zelf het werktempo regelen	70	58
Zelf volgorde werk bepalen	77	71
Zelf over onderbreking werk beslissen	67	50
Zelf temperatuur kunnen regelen	41	41
Zelf ventilatie kunnen regelen	46	45
<i>Ontplooiingsmogelijkheden:</i>		
Eentonig werk	7	8
Zelf oplossingen bedenken	84	72
Zich kunnen ontplooien	79	75
Goede aansluiting bij opleiding/ervaring	76	72
Tevredenheid met beloningen		
Goede promotiekansen	43	34
Goede beloning	75	66

Bron: Permanent onderzoek leefsituatie.

Werkdruk hangt ook samen met leeftijd. Werkenden in de leeftijdscategorie van 25–54 jaar werken het vaakst onder hoge tijdsdruk en/of in een hoog tempo (Staat 5). In deze leeftijdscategorie werkt drie op de tien regelmatig onder hoge tijdsdruk en ruim vier op de tien werkt regelmatig in een hoog tempo. De werkdruk is beduidend lager bij jongeren tot 25 jaar.

3.4 In de horeca is de tijdsdruk het grootst

De tijdsdruk wordt het meest gevoeld in de bedrijfssectoren horeca, vervoer en communicatie en gezondheids- en welzijnszorg. In deze sectoren werkt meer dan eenderde van de mensen regelmatig tegen de klok (Staat 6).

Zoals hierboven al is gemeld, begon de tijdsdruk vooral na 1999 te dalen. Deze trend is in alle sectoren zichtbaar. Tussen 1999 en 2002 is de tijdsdruk het sterkst gedaald in de sectoren bouwnijverheid, industrie, financiële en zakelijke dienstverlening en cultuur en overige dienstverlening.

3.5 Minder problemen als gevolg van hoge werkdruk

Bijna een kwart van de werkzame beroepsbevolking heeft problemen met de hoge tijdsdruk of het hoge werktempo (Figuur 1). Van deze groep is 23 procent het afgelopen jaar minstens één keer ziek thuis gebleven. Bijna één op de vijf is naar de huisarts ge-

Staat 5
Werkdruk naar leeftijd, 2002

	Leeftijd		
	15–24 jaar	25–54 jaar	55–64 jaar
	%		
Onder hoge tijdsdruk werken	18	30	28
In hoog tempo werken	38	43	33
Onder hoge tijdsdruk en in een hoog tempo werken	16	28	24
Onder hoge tijdsdruk of in een hoog tempo werken	40	48	39

Bron: Enquête beroepsbevolking, Permanent onderzoek leefsituatie.

Staat 6
Werken onder hoge tijdsdruk naar bedrijfssector, 1997–2002

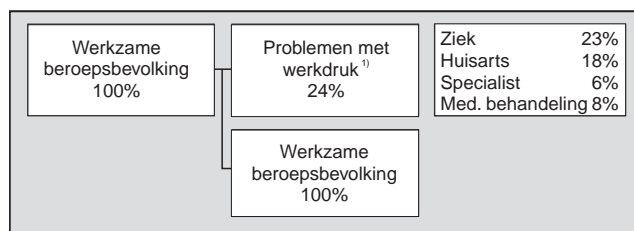
	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	%					
Totaal	32	33	33	31	30	29
Landbouw en visserij	16	18	19	18	15	18
Industrie	32	30	32	29	27	27
Bouwnijverheid	28	29	32	27	27	24
Handel	26	26	26	25	24	25
Horeca	38	33	36	37	36	38
Vervoer en communicatie	40	42	39	37	36	35
Financiële en zakelijke dienstverlening	38	38	38	34	32	33
Openbaar bestuur en onderwijs	31	32	32	32	32	29
Gezondheids- en welzijnszorg	36	39	38	38	36	34
Cultuur en overige dienstverlening	29	30	30	27	27	25

Bron: Enquête beroepsbevolking.

gaan. Acht procent heeft een medische behandeling ondergaan en zes procent heeft een specialist bezocht als gevolg van problemen door werkdruk.

Het percentage werkenden dat problemen heeft met de hoge tijdsdruk of het hoge werktempo is tussen 1997 en 1999 gestegen van 24 tot 27, en vervolgens weer gedaald tot het niveau van 1997. Het percentage werkenden dat als gevolg van deze problemen ziek is thuisgebleven, is eveneens gestegen tussen 1997 en 1999: van 15 naar 21. In 2000 en 2001 leek het percentage werkenden dat als gevolg van een hoge werkdruk ziek thuisblijft te stabiliseren. Opvallend is dat dit percentage in 2002 weer verder is gestegen. In 2002 hebben er dus minder werkenden problemen met de hoge tijdsdruk of het hoge werktempo dan in de drie jaren daarvoor, maar van de groep werkenden die problemen hebben, melden zich meer personen ziek. Het percentage werkenden dat de huisarts of specialist bezoekt en het percentage werkenden dat een medische behandeling ondergaat is de afgelopen zes jaar niet veranderd.

Figuur 1 Medische consumptie als gevolg van werkdruk, 2002

¹⁾ Soms of onregelmatig.

Bron: Permanent onderzoek levenssituatie.

4. Fysieke belasting

Fysieke belasting wordt gemeten door de mate waarin werkenden kracht moeten gebruiken, repeterende bewegingen uitvoeren of bepaalde houdingen aannemen. Kracht wordt bijvoorbeeld gebruikt bij het tillen van zware voorwerpen. Daarnaast zijn er situaties waarin iemand veel kracht moet zetten door duwen of trekken. Ook kan werk waarbij meerdere keren per minuut dezelfde beweging wordt gemaakt, zoals werk aan de lopende band, of werk waarbij men bezweet of buiten adem raakt, fysiek belastend zijn. Statische belasting is een vorm van fysieke belasting die minder snel als zodanig wordt herkend. Hierbij kan worden gedacht aan het langdurig met het bovenlichaam in dezelfde houding zitten, zoals bij beeldschermwerk, of in een ongemakkelijke houding bezig zijn.

4.1 Beeldschermwerk neemt toe

De meest voorkomende vormen van lichamelijke belasting zijn beeldschermwerk, langdurig met het bovenlichaam in dezelfde houding werken, en repeterende bewegingen. Ongeveer 45 procent van de werkzame beroepsbevolking heeft hier regelmatig mee te maken (Staat 7). Deze drie vormen van lichamelijke belasting zijn in de periode tussen 1997 en 2002 gestegen. De stijging van het beeldschermwerk toont aan dat steeds meer mensen tijdens hun werk gebruik maken van een computer. Mede als gevolg hiervan werken steeds meer mensen langdurig met hun bovenlichaam in dezelfde houding, en maken meer mensen repeterende bewegingen.

De overige vormen van lichamelijke belasting zijn de afgelopen jaren nauwelijks veranderd.

Minder dan een kwart van de werkzame beroepsbevolking gebruikt regelmatig kracht. Minder dan 20 procent doet zwaar werk, 13 procent werkt in een ongemakkelijke houding en nog geen 10 procent doet werk waarvan men bezweet of buiten adem raakt.

Staat 8 Lichamelijke werkbelasting naar geslacht, 1997–2002

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
%						
Mannen						
Kracht gebruiken	27	25	26	26	26	27
Langdurig dezelfde houding bovenlichaam	42	42	44	42	45	46
Ongemakkelijke houding bovenlichaam	14	14	14	14	15	14
Vaak dezelfde bewegingen	40	40	42	41	44	46
Bezweet of buiten adem	13	12	11	11	12	12
Zwaar werk	22	21	19	19	21	18
Beeldschermwerk	41	43	44	42	44	45
Vrouwen						
Kracht gebruiken	19	20	18	19	19	18
Langdurig dezelfde houding bovenlichaam	44	44	42	44	45	44
Ongemakkelijke houding bovenlichaam	13	13	12	13	15	13
Vaak dezelfde bewegingen	40	39	39	43	43	43
Bezweet of buiten adem	5	6	5	4	6	5
Zwaar werk	19	18	18	19	19	20
Beeldschermwerk	43	44	45	44	46	47

Bron: Enquête beroepsbevolking, Permanent onderzoek levenssituatie.

Staat 7 Lichamelijke werkbelasting, 1997–2002

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
%						
Kracht gebruiken	24	23	23	23	23	23
Langdurig dezelfde houding bovenlichaam	43	43	43	42	45	45
Ongemakkelijke houding bovenlichaam	14	13	13	14	15	13
Vaak dezelfde bewegingen	40	39	41	42	44	45
Bezweet of buiten adem	10	9	9	8	9	9
Zwaar werk	21	20	19	19	20	19
Beeldschermwerk	41	43	44	43	44	46

Bron: Enquête beroepsbevolking, Permanent onderzoek levenssituatie.

4.2 Vrouwen werken vaker achter een beeldscherm

De lichamelijke werkbelasting van mannen en vrouwen verschilt (Staat 8). Mannen gebruiken vaker kracht op het werk en hebben vaker werk waarbij ze bezweet of buiten adem raken. Vrouwen werken echter vaker achter een beeldscherm. Opvallend is dat het percentage mannen dat zwaar werk doet de afgelopen zes jaar is afgenomen, terwijl dat bij vrouwen niet het geval is. De overige trends in lichamelijke belasting zijn voor mannen en vrouwen vergelijkbaar.

De lichamelijke werkbelasting is het hoogst bij jongeren tot 25 jaar (Staat 9). Ze gebruiken vaker kracht, maken vaker dezelfde bewegingen en doen vaker zwaar werk dan ouderen. Ze werken wel minder vaak achter een beeldscherm vergeleken met ouderen.

Staat 9 Lichamelijke werkbelasting naar leeftijd, 2002

	Leeftijd		
	15–24 jaar	25–54 jaar	55–64 jaar
%			
Kracht gebruiken	32	22	19
Langdurig dezelfde houding bovenlichaam	40	46	41
Ongemakkelijke houding bovenlichaam	17	13	10
Vaak dezelfde bewegingen	51	45	36
Bezweet of buiten adem	13	9	8
Zwaar werk	25	19	14
Beeldschermwerk	29	49	39

Bron: Enquête beroepsbevolking, Permanent onderzoek levenssituatie.

Staat 10
Krachtgebruik naar bedrijfssector, 1997-2002

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	%					
Totaal	24	23	23	23	23	23
Landbouw en visserij	50	51	51	51	48	53
Industrie	26	25	26	26	26	26
Bouwnijverheid	51	50	51	48	50	52
Handel	29	28	28	26	27	28
Horeca	29	28	29	30	29	28
Vervoer en communicatie	25	25	22	24	21	24
Financiële en zakelijke dienstverlening	7	7	7	7	7	6
Openbaar bestuur en onderwijs	7	7	7	8	7	8
Gezondheids- en welzijnzorg	34	31	31	36	35	34
Cultuur en overige dienstverlening	17	16	16	11	18	19

Bron: Enquête beroepsbevolking.

4.3 In de financiële en zakelijke dienstverlening komt beeldschermwerk het meest voor

Krachtgebruik varieert tussen de sectoren (Staat 10). In de landbouw en visserij en de bouwnijverheid wordt het vaakst kracht uitgeoefend tijdens het werk. In beide sectoren gebruikt meer dan de helft van de werkenden regelmatig kracht. Ook in de gezondheids- en welzijnzorg ligt het krachtgebruik hoger dan gemiddeld: eenderde gebruikt regelmatig kracht. In de financiële en zakelijke dienstverlening en het openbaar bestuur en onderwijs is het krachtgebruik het laagst. In de meeste bedrijfssectoren is het percentage werkenden dat een krachtspanning moet leveren niet of nauwelijks veranderd ten opzichte van de voorgaande jaren.

Het beeldschermgebruik is de afgelopen zes jaar in de meeste bedrijfssectoren toegenomen (Staat 11). Vooral in de gezondheids- en welzijnzorg is het percentage mensen dat met een computer werkt, gestegen.

Staat 11
Beeldschermwerk naar bedrijfssector, 1997-2002

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	%					
Totaal	41	43	44	43	44	46
Landbouw en visserij	10	12	14	9	10	14
Industrie	39	40	41	39	41	43
Bouwnijverheid	18	20	20	20	21	21
Handel	36	38	38	37	39	35
Horeca	11	12	16	17	14	11
Vervoer en communicatie	40	42	44	40	47	44
Financiële en zakelijke dienstverlening	74	75	77	76	77	77
Openbaar bestuur en onderwijs	56	57	56	56	58	57
Gezondheids- en welzijnzorg	27	28	29	27	27	33
Cultuur en overige dienstverlening	39	40	41	43	39	40

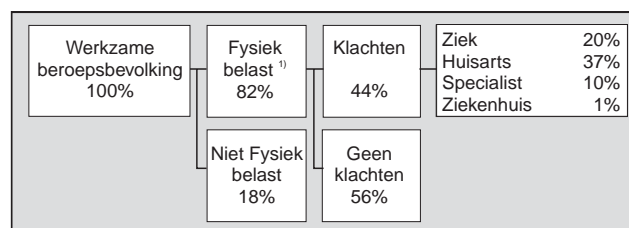
Bron: Enquête beroepsbevolking.

4.4 Klachten over lichamelijke belasting stabiel

Klachten over en gevolgen van fysieke belasting zijn vastgesteld voor werkenden die wel eens blootstaan aan lichamelijke belasting (Figuur 2). Van de werkzame beroepsbevolking stond ruim 80 procent het afgelopen jaar wel eens bloot aan enige vorm van fysieke belasting. Daarvan had 44 procent pijn in de rug, nek, schouder of armen. In verband met deze klachten was 20 procent ziek geweest, 37 procent had een huisarts geraadpleegd en 10 procent een specialist. Slechts 1 procent van de werkenden met klachten is het afgelopen jaar in het ziekenhuis opgenomen. Het percentage werkenden dat lichamenlijk belast is, is de afgelopen zes jaar nauwelijks veranderd. Ook het percentage werkenden dat pijnklachten rapporteert en in het ziekenhuis belandt,

varieert nauwelijks. Het percentage werkenden dat in verband met deze klachten ziek is thuisgebleven en het percentage dat de huisarts of specialist raadpleegt, is tussen 1997 en 1998 gestegen en erna gestabiliseerd.

Figuur 2 Medische consumptie als gevolg van lichamelijke werkbelasting, 2002

¹⁾ Mensen die soms of regelmatig zwaar werk doen, kracht zetten, met het bovenlichaam in dezelfde houding werken, met het bovenlichaam in een ongemakkelijke houding werken, vaak dezelfde bewegingen maken en/of bezweet of buiten adem raken.

Bron: Permanent onderzoek leefsituatie.

5. Belasting door omgevingsfactoren

Bij belasting door omgevingsfactoren gaat het om trillingen, lawaai en stank op de werkvloer en gevaarlijk en vuil werk. Trillingen kunnen veroorzaakt worden doordat bij het werk gebruik wordt gemaakt van een voertuig, zoals een vrachtauto, heftruck, bulldozer of een apparaat, zoals elektrisch of persluchtgereedschap of apparaten met een ingebouwde motor. Bij lawaai gaat het om een geluidsvolume zodanig dat men tijdens het werk hard moet praten om zich verstaanbaar te maken. Dat kan variëren van een fabriek tot een café of schoolklas. Om schadelijke effecten van lawaai te voorkomen, kunnen gehoorbeschermers zoals oorkappen of oordopjes worden gebruikt.

5.1 Belasting is stabiel

De belasting door omgevingsfactoren varieert nauwelijks in de periode tussen 1997 en 2002 (Staat 12). Vijftien procent van de werkzame beroepsbevolking heeft regelmatig te maken met trillingen. Eén op de tien werkenden moet regelmatig hard praten om zich verstaanbaar te maken. Minder dan de helft van deze groep gebruikt gehoorbeschermers. Zeventien procent van de werkzame beroepsbevolking doet regelmatig vuil werk, 7 procent heeft vaak te maken met stank op de werkvloer en 5 procent doet gevaarlijk werk.

Staat 12
Belasting door omgevingsfactoren, 1997-2002

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	%					
Blootstaan aan trillingen	15	14	14	15	14	15
Blootstaan aan lawaai	9	9	9	9	9	10
w.v. gebruik gehoorbeschermers (regelmatig en soms)	48	46	47	46	47	46
Vuil werk	19	19	18	18	18	17
Stank op het werk	8	9	8	8	8	7
Gevaarlijk werk	5	5	5	5	5	5

Bron: Enquête beroepsbevolking, Permanent onderzoek leefsituatie.

5.2 Belasting door trillingen is het hoogst in de landbouw en de bouw

Werken met trillende voertuigen en apparaten verschilt tussen de sectoren. Ruim de helft van de werkenden in de landbouw en visserij en ruim 40 procent van de werkenden in de bouw staan regelmatig bloot aan trillingen, terwijl dat in de sectoren financiële en zakelijke dienstverlening, gezondheids- en welzijnzorg en openbaar bestuur en onderwijs 3 tot 5 procent is (Staat 13).

Staat 13
Belasting door trillingen naar bedrijfssector, 1997–2002

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	%					
Totaal	15	14	14	15	14	15
Landbouw en visserij	49	49	52	48	49	53
Industrie	24	23	24	24	24	25
Bouwnijverheid	37	37	37	38	38	42
Handel	16	15	15	15	16	15
Horeca	4	4	3	3	4	7
Vervoer en communicatie	29	31	31	30	29	32
Financiële en zakelijke dienstverlening	4	4	4	3	3	3
Openbaar bestuur en onderwijs	5	5	5	6	5	5
Gezondheids- en welzijnszorg	3	3	2	4	3	3
Cultuur en overige dienstverlening	11	9	11	11	9	14

Bron: Enquête beroepsbevolking.

Eén op de tien werkenden werkt regelmatig in een lawaaige omgeving (Staat 14). In de industrie moet één op de vier werkenden regelmatig hard praten om het lawaai te overstemmen en in de bouw één op de vijf werkenden.

Staat 14
Blotstaan aan lawaai naar bedrijfssector, 1997–2002

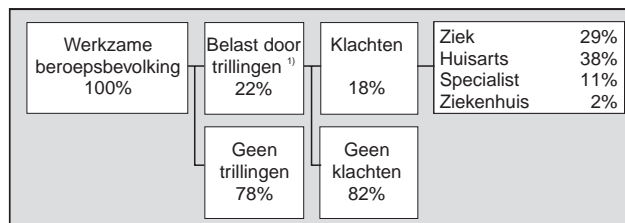
	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	%					
Totaal	9	9	9	9	9	10
Landbouw en visserij	7	10	9	7	13	10
Industrie	24	24	25	25	24	24
Bouwnijverheid	14	14	14	15	15	19
Handel	5	5	5	5	5	7
Horeca	10	9	13	12	12	13
Vervoer en communicatie	10	10	8	9	11	11
Financiële en zakelijke dienstverlening	3	2	3	3	3	3
Openbaar bestuur en onderwijs	6	5	6	7	6	7
Gezondheids- en welzijnszorg	3	4	3	5	3	4
Cultuur en overige dienstverlening	8	7	9	10	8	11

Bron: Enquête beroepsbevolking.

5.3 Van de werkenden die blootgesteld zijn aan trillingen heeft bijna één op de vijf klachten

Klachten over en gevolgen van trillingen zijn vastgesteld voor alle werkenden die wel eens blootstaan aan trillingen. Van de werkzame beroepsbevolking wordt 22 procent soms of regelmatig blootgesteld aan trillingen door een voertuig, gereedschap of apparaat (Figuur 3). Van hen meldt 18 procent als gevolg hiervan klachten. Bijna 30 procent van de werkenden met klachten is afgelopen jaar ziek geweest en maar liefst 38 procent is bij de huisarts geweest.

Figuur 3 Medische consumptie als gevolg van trillingen, 2002

¹⁾ Mensen die soms of regelmatig gebruik maken in hun werk van voertuigen met een motor of van gereedschap of apparaten die trillingen veroorzaken.

Bron: Permanent onderzoek leefsituatie.

Literatuur

Karasek, R.A. (1979), Job demands, job decision latitude, and mental strain: implications for job redesign, *Administrative Science Quarterly*, volume 24, blz. 285–307.

Siegrist, J. (1996), Adverse health effects of high effort/low reward conditions, *Journal of Occupational Health Psychology*, volume 1, blz. 27–41.

De statistiek Indexcijfers van cao-lonen; methodebeschrijving reeks 2000=100

Han van den Berg

Uit de statistiek Indexcijfers van cao-lonen komen elke maand cijfers beschikbaar over de contractuele loon- en arbeidsduurontwikkeling van werknemers. Eens in de tien jaar worden de basisgegevens van deze statistiek opnieuw vastgesteld. Dit artikel geeft een beschrijving van de nieuwe reeks met 2000 als basisjaar. Na een korte beschrijving van de statistiek in paragraaf 1, worden in paragraaf 2 de definitieve uitkomsten 2000–2002 en de eerste uitkomsten over 2003 gepresenteerd. Een toelichting bij de belangrijkste begrippen volgt in paragraaf 3, terwijl paragraaf 4 gewijd is aan de opzet van het onderzoek. Tot slot worden in paragraaf 5 een aantal inhoudelijke en praktische aspecten van de output van de statistiek behandeld. Uitkomsten over de ontwikkeling van de contractuele loonkosten voor de reeks 2000=100 zullen pas later gepubliceerd worden, zodat de samenstelling van deze gegevens in dit artikel buiten beschouwing is gelaten.

1. De statistiek in het kort

Uit de statistiek Indexcijfers van cao-lonen komen elke maand cijfers beschikbaar over de contractuele loon- en arbeidsduurontwikkeling zoals deze geldt voor werknemers met een voltijd baan. Deze cijfers hebben betrekking op de loon- en arbeidsduurgegevens zoals die staan vermeld in collectieve arbeidsovereenkomsten (cao's). Elke maand worden uitkomsten gepubliceerd over de ontwikkeling van:

- cao-lonen (bruto lonen)
- contractuele loonkosten
- contractuele jaarlijkse arbeidsduur van voltijdwerknemers.

Deze uitkomsten worden gepubliceerd in de vorm van indexcijfers, waarbij 2000 op 100 is gesteld¹⁾. Naast maandcijfers zijn er ook kwartaalcijfers en jaarcijfers, berekend als het gemiddelde van het desbetreffende kwartaal of jaar. Behalve indexcijfers worden ook jaarmutaties gepubliceerd. Dit is de procentuele ontwikkeling van het loon of de arbeidsduur ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder. De jaarmutaties worden berekend uit de gepubliceerde indexcijfers.

Met de indexcijfers van cao-lonen wordt de ontwikkeling van de bruto lonen weergegeven waarop werknemers bij een normale voltijd arbeidsduur onvoorwaardelijk recht hebben. Er worden dus geen gerealiseerde bedragen waargenomen; alleen afspraken met betrekking tot de schaallonen en bindend voorgeschreven toeslagen komen in de ontwikkeling van het cao-loon tot uitdrukking. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt naar cao-lonen inclusief bijzondere beloningen en cao-lonen exclusief bijzondere beloningen, en tussen cao-lonen per uur en cao-lonen per maand. Wijzigingen in het cao-loon komen tot uiting in zowel de lonen per maand als in de lonen per uur. Wijzigingen in de overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur zijn alleen van invloed op de cao-lonen per uur.

Cijfers over de contractuele loonontwikkeling worden al sinds 1926 gepubliceerd, tot 1996 als 'Indexcijfers van regelingslonen'. Eens in de tien jaar worden de basisgegevens voor de reeksen met cao-gegevens opnieuw vastgesteld. Bij de basisverlegging wordt de samenstelling van de statistiek vernieuwd, en worden de basisgegevens geactualiseerd, waarbij nu wordt uitgegaan van de situatie in 2000. Hierdoor geven de uitkomsten van de nieuwe reeks een beter beeld van de werkelijkheid, dan de uitkomsten

van de oude reeks, die 1990 als uitgangspunt had. In juni 2003 zijn de laatste uitkomsten gepubliceerd over de cao-loonontwikkeling op basis van de reeks 1990=100 (uitkomsten tot en met mei 2003). Vanaf juli 2003 is overgeschakeld op de reeks 2000=100 (met uitkomsten vanaf januari 2000). Uitkomsten over de ontwikkeling van de contractuele loonkosten voor de reeks 2000=100 zullen pas later gepubliceerd worden. De publicatie over de contractuele loonkosten 1990=100 wordt zolang voortgezet.

Om een goed beeld van de contractuele loon- en arbeidsduurontwikkeling te krijgen, is het niet nodig de gegevens van alle cao's te verwerken. Bij de reeks 2000=100 worden de gegevens van 259 cao's gevolgd, waaronder alle cao's die voor minstens 2 500 werknemers gelden. Ongeveer 95 procent van alle cao-werknemers in Nederland valt onder de cao's die in de statistiek zijn opgenomen. Overigens gelden cao's niet voor alle werknemers; ongeveer acht van de tien werknemers vallen onder de werkingssfeer van een cao. Van de cao's worden niet alle loon- en arbeidsduurgegevens verwerkt, maar een aantal representatieve meetpunten (ruim 4 700 'zwaartepunten'). Bij de statistiek worden alleen de gegevens van voltijdwerknemers gevolgd. Aangenomen wordt dat deze gegevens naar rato gelden voor deeltijdwerknemers. In 2000 hadden zes van de tien werknemers een voltijd baan. De uitkomsten zijn opgehoogd tot het totaal van alle werknemers, werkzaam bij bedrijven en instellingen, met uitzondering van de bedrijfstakken personeel in dienst van huishoudens en internationale gemeenschapsorganen.

Voor de cao-gegevens worden doorlopend gegevens verzameld op basis van de informatie uit collectieve arbeidsovereenkomsten. Dit onderzoek is dus niet gebaseerd op een enquête bij bedrijven en instellingen. Telkens wanneer zich in een cao veranderingen voordoen, wordt nagegaan of deze veranderingen van invloed zijn op het cao-loon, de bijzondere beloningen of de contractuele arbeidsduur. Als dit het geval is, worden per meetpunt de nieuwe gegevens vastgesteld. Ophoging tot representatieve uitkomsten voor alle werknemers vindt plaats in twee stappen. In de eerste stap worden de gegevens van de verschillende meetpunten binnen een cao opgehoogd tot uitkomsten van deze cao (binnenweging, die is gebaseerd op de gegevens van 2000). In de tweede stap worden de uitkomsten van cao's samengewogen tot uitkomsten per publicatiegroep (buitenweging, die jaarlijks wordt geactualiseerd op basis van Arbeidsrekeninggegevens). Bij deze wegingen wordt onderscheid gemaakt tussen de arbeidsduurgegevens en de loongegevens.

De maandcijfers worden binnen één week na de desbetreffende kalendermaand gepubliceerd. Dit is het zogenoemde eerst-gepubliceerde cijfer. Als een indexcijfer gepubliceerd wordt, zijn daarin alle cao's verwerkt waarvan op dat moment de cijfers bekend zijn. Geëxpireerde cao's waarvoor nog geen nieuwe cao is overeengekomen, tellen niet mee vanaf de maand dat de nieuwe cao had moeten ingaan. Uit het percentage afgesloten cao's blijkt op hoeveel procent van de cao's de uitkomsten berusten, rekening houdend met de omvang van de cao's. Cao's kunnen ook met terugwerkende kracht worden afgesloten. Elke erop volgende maand worden daarom de indexcijfers opnieuw samengesteld en gepubliceerd, net zolang tot dat alle cao's zijn afgesloten, en de indexcijfers definitief zijn. Deze berekeningswijze van voorlopige cijfers wijkt af van de wijze waarop de voorlopige cijfers in het verleden werden berekend. Bij de reeks 1990=100 werd voor de

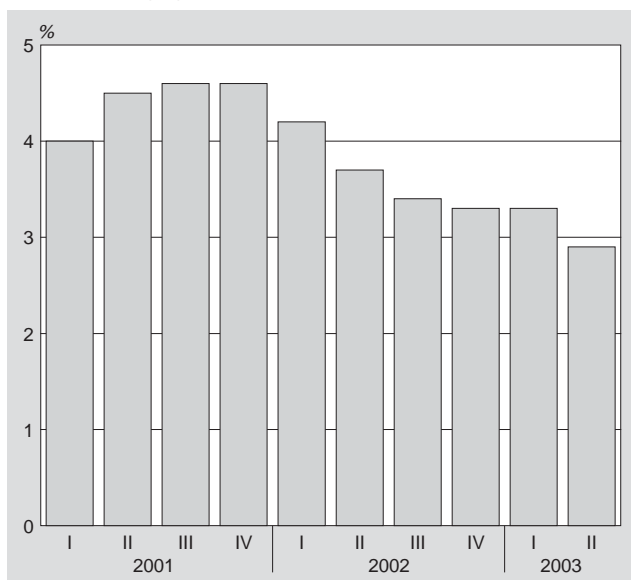
cao's die nog niet opnieuw waren afgesloten, uitgegaan van ongewijzigde loon- en arbeidsduurgegevens. Vaak worden voor geëxpireerde cao's later alsnog loonsverhogingen overeengekomen die met terugwerkende kracht van toepassing worden verklaard. Hierdoor moesten in het verleden de loonindexcijfers keer op keer opwaarts bijgesteld worden.

2. Uitkomsten

In het tweede kwartaal van 2003 zijn de cao-lonen per uur, inclusief bijzondere beloningen, met 2,9 procent gestegen ten opzichte van een jaar eerder. In het eerste kwartaal was de cao-loonstijging nog 3,4 procent. Deze dalende tendens is in 2002 ingezet. In 2001 bedroeg de stijging nog 4,4 procent, de grootste stijging sinds 1982.

Vorig jaar is door werkgevers en werknemersorganisaties afgesproken de loonstijging in 2003 te beperken tot maximaal 2,5 procent. Inmiddels zijn de cao-lonen in de eerste helft van dit jaar met 3,1 procent gestegen. Zelfs als de gemiddelde loonstijging in de tweede helft van dit jaar verder zal dalen, is het nog maar de vraag of dat genoeg zal zijn om dit jaar gemiddeld op 2,5 procent uit te komen.

1. Cao-loonstijging per kwartaal

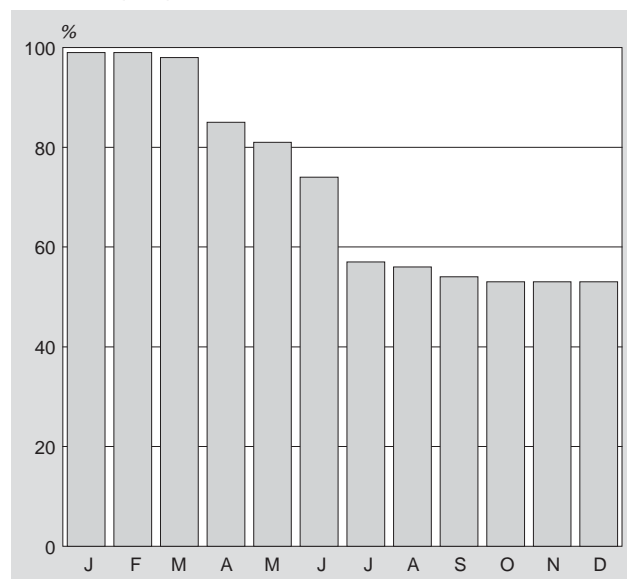
De loonstijging bij de overheid is hoger dan bij de particuliere bedrijven. In het tweede kwartaal van 2003 stegen de lonen bij de overheid 3,9 procent ten opzichte van een jaar eerder. Bij particuliere bedrijven was dat 2,6 procent. Een groot deel van dit verschil

wordt veroorzaakt door bijzondere beloningen. Bij de overheid stijgen de contractuele eindejaarsuitkeringen en eenmalige beloningen met 0,6 procent. Bij de particuliere bedrijven zijn deze per saldo juist iets verminderd. Daarnaast speelt een rol dat cao-loonstijgingen niet elk jaar in dezelfde maand ingaan, zodat de mutatie ten opzichte van dezelfde maand een jaar eerder soms enigszins vertekend kan zijn. Zo zijn bijvoorbeeld verleden jaar in de cao onderwijs, de grootste cao binnen de overheid, de lonen in juli verhoogd met 2 procent, en dit jaar in maart met 2,25 procent. Hierdoor bedraagt de jaarmutatie vanaf maart ruim 4 procent, terwijl deze stijging vanaf juli terugvalt tot 2 procent.

Ook in 2001 en 2002 bleef de loonstijging bij de particuliere bedrijven achter bij de overheid en de gesubsidieerde sector (staat 1). In deze twee sectoren kwam bijna een kwart van de loonstijging voor rekening van de bijzondere beloningen. Als bijzondere beloningen buiten beschouwing gelaten worden, zijn de verschillen tussen de sectoren veel minder groot. De contractuele arbeidsduur is de laatste jaren nagenoeg ongewijzigd gebleven. Hierdoor is de stijging van de cao-lonen per uur vrijwel gelijk aan de stijging van de cao-lonen per maand.

Regelmatig komt het voor dat de looptijd van de vorige cao al is afgelopen, zonder dat er een definitief akkoord is voor de volgende cao. In de nieuwe cao worden dan vaak loonsverhogingen met terugwerkende kracht overeengekomen. De cijfers over juni zijn gebaseerd op driekwart van de cao's (grafiek 2). Voor ruim de helft van de cao's zijn inmiddels definitieve loonafspraken gemaakt tot eind dit jaar.

2. Percentage afgesloten cao's, maandcijfers 2003 per eind juni

Staat 1
Cao-loonontwikkeling naar cao-sector

	Cao-lonen per maand				Cao-lonen per uur			
	exclusief bijzondere beloningen		inclusief bijzondere beloningen		exclusief bijzondere beloningen		inclusief bijzondere beloningen	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002	2001	2002
	%							
Totaal	3,8	3,4	4,3	3,7	3,8	3,4	4,4	3,6
Cao-sector								
Particuliere bedrijven	3,9	3,4	4,2	3,5	4,0	3,3	4,2	3,5
Overheid	3,8	3,4	5,2	4,2	3,8	3,4	5,2	4,2
Gesubsidieerde sector	3,4	3,5	4,4	4,3	3,5	3,5	4,4	4,4

3. Kernbegrippen

3.1 Wat is een cao?

In een collectieve arbeidsovereenkomst (cao) worden afspraken vastgelegd die werkgevers en werknemersorganisaties maken over de arbeidsvoorwaarden van werknemers in een bedrijf of bedrijfstak. In de Wet op de collectieve arbeidsovereenkomst van 1927 worden cao's als volgt omschreven: 'Onder collectieve arbeidsovereenkomst wordt verstaan de overeenkomst, aangegaan door een of meer werkgevers of een of meer verenigingen met volledige rechtsbevoegdheid van werkgevers en een of meer verenigingen met volledige rechtsbevoegdheid van werknemers, waarbij voornamelijk of uitsluitend worden geregeld arbeidsvoorwaarden, bij arbeidsovereenkomsten in acht te nemen.' Werkgevers en werknemers zijn verplicht zich aan de cao te houden. De collectieve arbeidsvoorwaarden werken door in de individuele arbeidsovereenkomst die een werkgever en een werknemer hebben afgesloten. Door een collectieve arbeidsovereenkomst af te sluiten, hoeven werkgevers en werknemers niet voortdurend individueel te onderhandelen over de arbeidsvoorwaarden.

Wat er allemaal in een cao wordt vastgelegd verschilt van cao tot cao. Naast cao's met slechts enkele globale afspraken, zijn er ook cao's met zeer gedetailleerde regelingen over tal van onderwerpen, zoals de inschaling van werknemers, de werktijden, vakantie, buitengewoon verlof, een ziektekostenvergoeding, ontslagprocedures enzovoort. En behalve reguliere cao's waarin de primaire arbeidsvoorwaarden geregeld zijn, zijn er ook cao's waarin alleen afspraken zijn vastgelegd over VUT, sociale fondsen of een sociaal plan (bijvoorbeeld bij een reorganisatie).

Verder kan onderscheid gemaakt worden tussen cao's voor individuele bedrijven (zoals ABN Amro en KPN) en bedrijfstakcao's (bouwbedrijf, ziekenhuizen). Maar er kunnen ook meerdere cao's zijn binnen één bedrijf, bijvoorbeeld een aparte cao voor het hoger personeel naast een cao voor het overige personeel. En soms worden voor een groep bedrijven globale afspraken gemaakt in een raamcao, waarna bij de daaronder vallende individuele bedrijven of bedrijfsonderdelen nadere afspraken worden gemaakt met bijvoorbeeld de Ondernemingsraad, of wordt hiervoor nog een cao afgesloten. Werkgevers- en werknemersorganisatie kunnen de cao aanmelden bij de Arbeidsinspectie van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, met het verzoek de cao (of een deel daarvan) algemeen verbindend te verklaren (de Wet op het algemeen verbindend en het onverbindend verklaren van bepalingen van collectieve arbeidsovereenkomsten, van 1937). Hiermee worden ook de werkgevers en werknemers in de desbetreffende bedrijfstak aan de cao gebonden, die deze overeenkomst niet mee-ondertekend hebben.

In cao's wordt vastgelegd voor welke periode de afspraken gelden. Ook hierin zijn werkgevers- en werknemersorganisaties vrij om hun eigen afspraken te maken. Vandaar dat er zowel kortlopende cao's zijn (met een looptijd van enkele maanden) als meerjarige cao's. Aan het einde van de looptijd onderhandelen werkgevers- en werknemersorganisaties over nieuwe cao-afspraken. Deze onderhandelingen leiden soms pas tot overeenstemming nádat de oude cao al is afgelopen. Cao's kunnen echter ook met terugwerkende kracht worden vastgesteld.

Nederland telt ruim negenhonderd cao's waarin primaire arbeidsvoorwaarden van werknemers geregeld zijn. Hieronder bevinden zich ruim tweehonderd bedrijfstakcao's. Sommige cao's gelden maar voor enkele werknemers, terwijl andere cao's voor honderduizenden werknemers van toepassing zijn. Ook voor de werknemers bij de overheid worden arbeidsovereenkomsten afgesloten. De arbeidsrechtelijke positie van werknemers bij publiekrechtelijke instellingen is echter anders dan werknemers bij privaatrechtelijke bedrijven en instellingen. Formeel gesproken zijn deze arbeidsovereenkomsten bij de overheid

daarom geen cao's, maar zij worden in het spraakgebruik wel zo aangeduid. Bij de cao-lonenstatistiek worden de overheidscao's als gewone cao's meegeteld. De cao's die voor de grootste aantallen werknemers gelden, zijn de cao's voor het onderwijs, gemeenten, de metaal- en elektrotechnische industrie, verpleeg- en verzorgingshuizen en de horeca. Ongeveer acht van de tien werknemers in Nederland vallen onder de werkingssfeer van een cao²⁾.

3.2 Het cao-loon

De cao-lonenstatistiek richt zich vooral op de loonafspraken die in cao's worden gemaakt. In veel cao's staan tabellen met schaalloon. Dit zijn bruto loonbedragen, die gelden voor werknemers met een voltijd dienstverband (ook wel 'basistijdlonen' genoemd). Het gaat hierbij om het regelmatig betaalde bruto loon exclusief toeslagen en overwerk, waar de werknemer per maand of per week recht op heeft. Dit bruto loon is inclusief de loonbelasting/premie volksverzekeringen en het werknemersdeel van de premies sociale verzekeringen die door de werkgever moeten worden afgedragen.

Naast het bruto loon zoals dat geldt voor de normale werknemer, zijn in veel cao's ook diverse extra's geregeld. Bijvoorbeeld de beloning van overwerk, toeslagen voor vuil werk of werk buiten kantooruren, toeslagen voor diploma's en dergelijke. Bij de cao-lonenstatistiek worden al deze voorwaardelijke beloningselementen buiten beschouwing gelaten. Alleen voorzover een toeslag onvoorwaardelijk geldt voor alle werknemers of voor bepaalde groepen werknemers waarvan de gegevens apart worden bijgehouden in de statistiek, wordt de toeslag bij het bruto loon geteld. De statistiek beperkt zich in beginsel tot datgene wat in de cao onvoorwaardelijk voor alle werknemers geldt. Indien in een cao aparte regelingen zijn opgenomen voor verschillende groepen werknemers, wordt bij de cao-lonenstatistiek in het algemeen uitgegaan van de regeling die geldt voor de 'normale' werknemers, die werken in dagdienst.

Het cao-loon kan gezien worden als het minimale bruto loon dat een voltijdwerknemer krijgt betaald (per onderscheiden meetpunt; zie paragraaf 4.2). Het onvoorwaardelijke cao-loon is vaak lager dan het 'volledige' bruto loon dat voltijdwerknemers in de praktijk verdienen. Meestal zijn bedrijven vrij om de werknemer een hoger loon te betalen dan in de cao staat. Slechts enkele cao's hebben een standaardkarakter, wat inhoudt dat afwijkingen in het voordeel van de werknemers niet zijn toegestaan.

Vrijwel altijd hebben de in cao's opgenomen primaire arbeidsvoorwaarden (zoals het loon) betrekking op werknemers met een voltijd dienstverband. Deeltijdwerknemers hebben meestal recht op een evenredig deel van deze arbeidsvoorwaarden, naar rato van hun arbeidsduur of naar rato van het aantal gewerkte dagen. Bij de cao-lonenstatistiek worden uitsluitend de voltijdgegevens gevolgd.

Naast het regelmatig betaalde bruto loon, ontvangen werknemers ook bijzondere beloningen die minder frequent uitbetaald worden (vaak eenmaal per jaar). Het kan hierbij gaan om de vakantietoeslag, een eindejaarsuitkering, een eenmalige beloning of een andere bijzondere beloning. Gegevens over deze beloningen worden bij de cao-lonenstatistiek apart bijgehouden, voorzover het gaat om bindend voorgeschreven bijzondere (niet maandelijks) beloningen. In enkele gevallen zijn aan deze beloningen minima of maxima gekoppeld. Gepubliceerd worden uitkomsten over de ontwikkeling van zowel het cao-loon inclusief bijzondere beloningen, als het cao-loon exclusief bijzondere beloningen. Winstafhankelijke uitkeringen worden buiten beschouwing gelaten omdat zij voorwaardelijk zijn. Dit geldt ook voor winstuitkeringen waarvan na afloop van het verslagjaar de hoogte van de winstuitkering bepaald wordt (op grond van de in het verslagjaar behaalde winst). Ook uitkeringen in verband met jubilea van de werknemers wor-

den bij de cao-lonenstatistiek buiten beschouwing gelaten, omdat zij niet jaarlijks onvoorwaardelijk voor alle werknemers gelden. Voorzover bijzondere beloningen als nominale bedragen zijn overeengekomen, zijn dit meestal bruto bedragen. Soms is echter sprake van netto uitkeringen. Deze netto bedragen worden in de statistiek zonder omrekening verwerkt.

Dus in het kort geldt dat het cao-loon inclusief bijzondere beloningen de volgende elementen omvat:

- het bruto loon voor normale arbeidstijd van voltijdwerknemers
 - alle bindend voorgeschreven, regelmatig betaalde toeslagen
 - alle bindend voorgeschreven bijzondere (niet maandelijks) beloningen, zoals de vakantietoelage of de eindejaarsuitkering.
- Uitgesloten zijn toeslagen die in de cao's voorwaardelijk zijn gesteld, zoals een leeftijdstoelage of een toeslag voor ploegdienst, en individuele loonstijgingen.

Tot en met 2000 betaalden werkgevers een overhevelingstoelage aan werknemers, die is ontstaan bij de belastingherziening in 1990, waarbij onder andere de toenmalige werkgeverspremies voor de AWBZ en AAW werden overgeheveld naar de werknemer. Het bruto loon dat bij de statistiek Indexcijfers van cao-lonen tot en met december 2000 werd waargenomen, omvatte de overhevelingstoelage niet. In de Wet Bruterings Overhevelingstoelage Lonen en de Regeling bruterings overhevelingstoelage Lonen 2001 werd bepaald dat de overhevelingstoelage per 1 januari 2001 verviel en vanaf die datum in het bruto loon werd opgenomen. Van deze verplichte verhoging van het bruto loon konden bedrijven afwijken als hierover in de cao afspraken werden gemaakt. Zonder ingrijpen zou de veranderde wetgeving ertoe leiden dat de te publiceren cao-lonen vanaf januari 2001 een grote stijging te zien zouden geven. Een dergelijk cijfer geeft echter geen reëel beeld van de cao-loonontwikkeling. Daarom is de bruterings van de overhevelingstoelage zodanig in de indexcijfers verwerkt, dat de bruterings niet leidt tot loonmutaties, voorzover niet van de wettelijke bruteringsregeling (verhoging van het loon met 1,9 procent met een maximum van 791,85 euro per jaar) is afgeweken. Bij de reeks 2000=100 is dit gedaan door de bruto lonen van 2000 te verhogen met het wettelijke bruteringsbedrag zoals dat per december 2000 berekend kon worden (per meetpunt, zie paragraaf 4.2). Vanaf 2001 geldt weer gewoon het cao-schaalbedrag. Op deze wijze wordt de loonontwikkeling tussen 2000 en 2001 niet verstoord door deze verandering in het begrip 'bruto loon'.

3.3 'Onvoorwaardelijk'

De cao-lonenstatistiek is beperkt tot de loon- en arbeidsduurgegevens die contractueel zijn vastgelegd. Alleen de afspraken die zwart op wit staan, kunnen in de statistiek verwerkt worden. Maar daar vloeit uit voort dat de te publiceren cijfers mede beïnvloed worden door de wijze waarop bepaalde beloningselementen in de cao omschreven zijn. Als bijvoorbeeld een voorwaardelijke winstafhankelijke eindejaarsuitkering wordt omgezet in een onvoorwaardelijke 13^e maand, stijgt het cao-loon fors, zonder dat wellicht de uitbetaalde lonen veel veranderen (als de eindejaarsuitkering in de praktijk al jaarlijks werd uitbetaald). Aangenomen wordt dat de cao-loonontwikkeling die op basis van de onvoorwaardelijke cao-teksten berekend wordt, dicht bij de werkelijkheid ligt. Maar in individuele gevallen kunnen er wel eens grote verschillen zijn.

Andere veranderingen die gevolgen hebben voor de uitkomsten van de statistiek zijn bijvoorbeeld het verlagen van de aanvangssalarissen voor nieuwe medewerkers, of de invoering van een nieuw beloningsstelsel. Dergelijke veranderingen worden in de statistiek in beginsel direct doorgevoerd, vanaf het moment dat de nieuwe situatie geldt. Uiteindelijk zal de nieuwe regeling immers voor het merendeel van het personeel gelden, en het is niet goed mogelijk om te bepalen wanneer dat zal zijn. In werkelijkheid veranderen de betaalde lonen hierdoor pas na verloop van tijd, omdat voor de huidige werknemers meestal overgangsregelingen of salarisgaranties zijn afgesproken.

Duidelijk zal zijn dat er soms een afweging moet worden gemaakt tussen enerzijds gegevens die onvoorwaardelijk gelden voor alle werknemers en anderzijds representatieve gegevens die (voorwaardelijk) betrekking hebben op de meeste werknemers. Het uitgangspunt van onvoorwaardelijke gegevens wordt bij de cao-lonenstatistiek niet tot in het extreme gevolgd. Het is dus niet zo dat bijvoorbeeld alleen rekening wordt gehouden met het allerlaagste loonbedrag dat in een cao te vinden is (het loon dat geldt voor de jongste medewerker of iemand zonder ervaring, die net in dienst treedt). In plaats daarvan worden bij de statistiek lonen gevolgd, die representatief zijn voor alle werknemers die onder de cao vallen (hiertoe worden voor elke cao een aantal meetpunten gekozen; zie paragraaf 4.2). Dit zijn zowel lage lonen, als ook hoge lonen (voor bijvoorbeeld de werknemers die op het maximum van hun schaal zitten). Bovendien mag het uitgangspunt van onvoorwaardelijkheid er niet toe leiden, dat uiteindelijk de situatie wordt gevolgd die alleen voor een kleine minderheid van het personeel geldt. Dat betekent dat soms oplossingen moeten worden gezocht voor cao's waarvan de cao-afspraken zodanig geflexibiliseerd zijn, dat de onvoorwaardelijke regelingen niet altijd meer representatief zijn voor de gehele cao. Zodra het uitgangspunt van 'onvoorwaardelijke' gegevens tot extreme uitkomsten leidt, moet worden overgeschakeld op algemene regelingen die gelden voor de grootste groep werknemers binnen een cao.

3.4 Contractuele arbeidsduur

De contractuele arbeidsduur is de in de cao's overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur van voltijdwerknemers. Deze contractuele arbeidsduur kan gezien worden als het maximaal aantal te werken uren per jaar. Met extra vakantiedagen voor jongeren, ouderen of werknemers in ploegdienst wordt geen rekening gehouden. Alleen als de extra vrije dagen onvoorwaardelijke voor bepaalde functiegroepen gelden, wordt hiermee rekening gehouden (bijvoorbeeld een extra vakantiedag voor de werknemers in schalen A en B).

In de contractuele jaarlijkse arbeidsduur worden de wekelijkse arbeidsduur, feestdagen, (onvoorwaardelijke) vakantiedagen en eventuele arbeidsduurverkortingen (adv) verdisconteerd. Voor het aantal feestdagen wordt een vast aantal dagen aangehouden, namelijk zes dagen per kalenderjaar. Overwerk hoort vanzelfsprekend niet tot de contractuele arbeidsduur. De jaarlijkse arbeidsduur resulteert dan uit de volgende berekening: (260 dagen per jaar – 6 feestdagen – vakantiedagen – adv-dagen) x (arbeidsduur per week gedeeld door 5) – vakantie-uren – adv-uren. De jaarlijkse arbeidsduur wordt elke maand berekend. Daarbij wordt uitgegaan van de gegevens zoals die in de desbetreffende maand gelden.

In sommige cao's is het aantal werkdagen en vrije dagen per jaar verschillend, afhankelijk van de kalender. Bij het berekenen van de jaarlijkse arbeidsduur worden dergelijke kalendereffecten zoveel mogelijk voorkomen. Met arbeidsduurveranderingen die het gevolg zijn van wijzigingen in verlofregelingen met als doel het ziekteverzuim te verminderen, wordt in beginsel geen rekening gehouden. Hetzelfde geldt voor de mogelijkheid die werknemers in sommige cao's geboden wordt om vakantiedagen of adv-dagen te kopen of verkopen.

3.5 Uurloon

Bij het vergelijken van de beloning van werknemers speelt zowel het loonbedrag als het aantal te werken uren een rol. Daarom worden naast uitkomsten over maandlonen ook uitkomsten over uurlonen gepubliceerd. Het uurloon wordt berekend door het cao-loon per maand te vermenigvuldigen met twaalf, en dit jaarloon te delen door de contractuele jaarlijkse arbeidsduur. Sinds de overgang op de reeks 1990=100 worden uurlonen op deze wijze berekend. Aanvankelijk werden deze uurlonen aangeduid als 'standaard-uurlonen', ter onderscheiding van uurlonen die bere-

kend werden door het weekloon te delen door de wekelijkse arbeidsduur (waardoor er forse verschillen ontstonden als arbeidsduurverkorting per week werd omgezet in adv-dagen per jaar). Tegenwoordig publiceert het CBS deze laatste uurlonen niet meer.

3.6 Indexcijfers

Bij de statistiek Indexcijfers van cao-lonen worden geen gemiddelde lonen gepubliceerd. De statistiek richt zich immers op de *ontwikkeling* van de contractuele lonen en arbeidsduur. De uitkomsten worden gepubliceerd in de vorm van indexcijfers, waarbij het basisjaar 2000 op 100 is gesteld. De indexcijfers zijn Laspeyres-indexcijfers, die worden berekend als $(\text{prijs } t \times \text{hoeveelheid } t-1) / (\text{prijs } t-1 \times \text{hoeveelheid } t-1) \times 100$. Hierbij staat t voor de huidige periode, en $t-1$ voor de vorige periode (het basisjaar). De 'prijs' is in dit geval het cao-loon. De 'hoeveelheid' het aantal werknemers op voltijdbasis. De keuze voor Laspeyres-indexcijfers heeft als voordeel dat alleen voor het basisjaar de 'hoeveelheden' vastgesteld hoeven worden, waarna volstaan kan worden met het meten van de loonontwikkeling. Het vaststellen van de 'hoeveelheden' waarmee wordt gewogen (de verdeling van de werknemers over de loontabel van elke cao), is een arbeidsintensief proces, dat slechts eenmaal in de tien jaar gedaan wordt (voor het basisjaar van de reeks).

Hoewel gemiddelde lonen berekend worden door de lonen van de verschillende groepen werknemers te wegen met de desbetreffende aantallen werknemers, worden loonmutaties van verschillende groepen samengewogen aan de hand van de loonsom van de desbetreffende groepen werknemers. Dit blijkt als bovenstaande formule wordt herschreven, of uit een simpel rekenvoorbeeld.

Stel dat er twee groepen werknemers zijn, A en B (zie staat 2). Voor het basisjaar $t-1$ is bekend hoeveel werknemers A en B er zijn; respectievelijk 100 en 400. Het gemiddelde loon van A en B samen bedraagt dan 2 400 euro. Dit is berekend als $(100 \times 4\,000 + 400 \times 2\,000) / (100 + 400)$. Doordat alleen voor $t-1$ bekend is hoeveel werknemers A en B er zijn, kan voor t geen gemiddeld loon berekend worden. Als er in t echter nog steeds 100 werknemers A en 400 werknemers B zijn, bedraagt het gemiddelde loon in t 2.640 euro. Bij een ongewijzigde werknemersstructuur zou het gemiddeld loon dus met 10 procent zijn gestegen. Dit laatste cijfer kan echter ook berekend worden door de loonontwikkeling tussen $t-1$ en t van A en B afzonderlijk te wegen met de loonsommen van A en B in $t-1$ (waarbij de loonontwikkeling in de vorm van een indexcijfer wordt gepresenteerd). Dus: $(400\,000 \times 120 + 800\,000 \times 105) / (400\,000 + 800\,000) = 110$, oftewel 10 procent.

Door de loonsverhogingen samen te wegen met de loonsommen van de desbetreffende groepen werknemers, resulteert een cijfer over de verandering van het gemiddeld loon. Hierin tellen werknemers met hoge lonen zwaarder mee dan werknemers met lage lonen. Deze uitkomst over de mutatie van het gemiddelde cao-loon is niet noodzakelijkerwijs gelijk aan de cao-loonmutatie van de gemiddelde werknemer. In dit voorbeeld heeft de gemiddelde werknemer een loonstijging van 8 procent (100×20 procent + 400×5 procent = 8 procent).

Bij de cao-lonenstatistiek worden alle partiële loonindexcijfers samengewogen met loonsommen. Dit geldt voor de maandlonen en de uurlonen, en voor de lonen inclusief bijzondere beloningen en de lonen exclusief bijzondere beloningen. Voor het berekenen van

de verandering in de contractuele arbeidsduur moeten de partiële indexcijfers daarentegen worden samengewogen met het arbeidsvolume (de som van het aantal arbeidsuren). Doordat voor de arbeidsduurreeks een andere weging geldt dan voor de loonreeksen, is de uurloonontwikkeling niet per definitie gelijk aan de som van de maandloonstijging en de arbeidsduurdaling. Tussen 1990 en 2000 steeg voor volwassenen het uurloon met 32,2 procent en het maandloon met 29,0 procent, zodat een arbeidsduurdaling 2,4 procent lijkt te resulteren³⁾. De gemiddelde contractuele jaarlijkse voltijdarbeidsduur is echter in deze periode met 2,0 procent afgenomen.

4. Onderzoeksofzet

4.1 De cao's bij de statistiek Indexcijfers van cao-lonen

Bij de statistiek Indexcijfers van cao-lonen gaat het om de collectieve loon- en arbeidsduurontwikkeling. Cao's waarin geen afspraken staan over de loonontwikkeling, tellen hier niet in mee. Voor het samenstellen van cijfers over de gemiddelde loon- en arbeidsduurontwikkeling is het bovendien niet nodig de gegevens van alle cao's in Nederland te volgen. Sommige cao's gelden namelijk maar voor een beperkt aantal werknemers. Volstaan kan worden met alle grote cao's, aangevuld met een steekproef onder de kleinere cao's.

Bij de start van de reeks cao-lonen 2000=100 zijn 259 cao's in de statistiek opgenomen. Hieronder bevinden zich alle cao's die gelden voor 2 500 werknemers of meer. Ten einde representatieve uitkomsten te kunnen samenstellen zijn ook kleinere cao's in de reeks opgenomen, met name in bedrijfstakken met weinig grote cao's. Verder zijn van concerns die meerdere ondernemingscao's kennen, alle verschillende cao's in de statistiek opgenomen, voorzover de cao's betrekking hebben op minstens 500 werknemers. In bijlage 1 staat een overzicht van alle cao's die bij de reeks 2000=100 gevolgd worden. Bij de 259 cao's die in de statistiek zijn opgenomen, werkt ongeveer 95 procent van alle cao-werknemers.

In vergelijking met de reeks 1990=100, met 351 cao's, worden nu minder cao's waargenomen (staat 3). Deze aantallen zijn echter niet goed vergelijkbaar. Zo werden bij de oude reeks veel cao's voor de overheid (inclusief het onderwijs) gesplitst in meerdere cao-nummers, terwijl in feite steeds dezelfde cao werd gevolgd. Bij de nieuwe reeks is dit maar bij vier cao's het geval. Het gaat hierbij om cao's waarvan grote groepen werknemers in verschillende bedrijfstakken werken, zodat bij het publiceren van uitkomsten over afzonderlijke bedrijfstakken met deze groepen rekening gehouden moet worden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de werknemers bij de sector gemeenten, die werkzaam zijn bij onder meer openbaar bestuur, gemeentelijke vervoersbedrijven en afvalinzameling.

De reeks 2000=100 telt ook een aantal nieuwe cao's. Dit zijn met name cao's in de bedrijfstakken detailhandel en zakelijke dienstverlening. Daarentegen is het aantal waar te nemen cao's in de industrie gehalveerd. In de nieuwe reeks is de verdeling van de cao's over de bedrijfstakken meer in overeenstemming met de verdeling van de werkgelegenheid.

Staat 2
Rekenvoorbeeld loonontwikkeling

	Aantal werknemers t-1	Loonsom t-1	Maandloon t-1	Maandloon t	Indexcijfer maandloon
Groep A	100	400 000	4 000	4 800	120
Groep B	400	800 000	2 000	2 100	105
Totaal A + B	500	1 200 000	2 400	2 640	110

Staat 3
Aantal cao's per bedrijfstak in de reeksen 1990=100 en 2000=100, 2002

	Sbi-code	Aantal cao's	
		basis 1990=100	basis 2000=100
Totaal	01-93	351	259
Bedrijfstak			
Landbouw en visserij	01-05	11	9
Delfstoffenwinning	10-14	3	3
Industrie	15-37	130	61
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	6	3
Bouwnijverheid	45	11	8
Handel	50-52	46	54
Horeca	55	2	4
Vervoer en communicatie	60-64	31	26
Financiële instellingen	65-67	12	13
Zakelijke dienstverlening	70-74	27	32
Openbaar bestuur	75	21	11
Onderwijs	80	14	4
Gezondheids- en welzijnszorg	85	21	13
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	16	18

In het onderzoek zijn cao's uit alle bedrijfstakken opgenomen, met uitzondering van de bedrijfstakken personeel in dienst van huishoudens (sbi 95) en internationale gemeenschapsorganen (sbi 99). De lijst met in het onderzoek opgenomen cao's kan jaarlijks worden aangepast, als nieuwe grote cao's ontstaan of geëxpireerde cao's niet langer vernieuwd of verlengd worden.

4.2 Meetpunten (de binnenweging)

In de meeste cao's zijn verschillende loonbedragen opgenomen voor verschillende functiegroepen (salarisschalen). Hoger gekwalificeerd werk wordt beter betaald dan laaggekwalificeerd werk, waarbij bovendien vaak onderscheid wordt gemaakt naar het aantal jaren dat iemand de functie uitoefent (periodieken). Nieuwe werknemers beginnen met een relatief laag aanvangssalaris, en stijgen jaarlijks een trede binnen hun schaal, tot dat het maximumbedrag is bereikt dat hoort bij hun salarisschaal. Hoewel in verschillende cao's de loonbepalingen inmiddels wat minder strikt zijn geformuleerd, is de beloning van veel werknemers nog steeds op een dergelijke wijze geregeld.

Van de cao's die in de statistiek zijn opgenomen, worden niet alle loon- en arbeidsduurgegevens in het onderzoek verwerkt. In plaats daarvan is bij elke cao een aantal meetpunten ('zwaartepunten') gekozen, waarvan de gegevens worden gevolgd. Op die manier wordt een goed beeld verkregen van de contractuele loon- en arbeidsduurontwikkeling van de gehele cao. De meetpunten zijn zo gekozen dat ook rekening wordt gehouden met een eventuele gedifferentieerde loonontwikkeling van de verschillende groepen werknemers op wie de cao van toepassing is. Deze benadering heeft als voordeel dat ook rekening wordt gehouden met de effecten van nominale loonsverhogingen, loonsverhogingen die een minimumbedrag kennen of gemaximeerd zijn, herstructureringen en dergelijke. Bij het meten van de cao-loonontwikkeling wordt dus niet volstaan met één mutatiecijfer per cao.

Bij de start van een reeks indexcijfers wordt voor elke cao vastgesteld wat de representatieve meetpunten zijn. De keuze van de meetpunten is gebaseerd op de verdeling van de werknemers over de verschillende loonschalen in het basisjaar. Voor de reeks 2000=100 is daartoe onderzocht hoe de werknemers in 2000 per cao over de loontabel waren verdeeld. Deze verdeling is afgeleid uit gegevens die bij de Enquête Werkgelegenheid en Lonen (EWL) van het CBS worden verzameld⁴. De EWL is een groot-schalig onderzoek bij bedrijven en instellingen, waarbij informatie wordt verzameld over het niveau, de ontwikkeling en de verdeling

van het aantal banen, de verdiende lonen en de arbeidsduur van werknemers. Het gaat hierbij om zowel gegevens per bedrijf als gegevens per werknemer. Een groot deel van de gegevens komt langs elektronische weg elke maand of elk kwartaal binnen. Op deze wijze werden in 2000 individuele gegevens verkregen voor bijna de helft van alle werknemers in Nederland. Deze gegevens zijn daarna herwogen en opgehoogd tot representatieve gegevens voor alle werknemers. Eén van de gegevens die bij deze enquête wordt verzameld, doch niet gepubliceerd, is het contractloon van de werknemer. Voor een deel van de werknemers wordt bovendien gevraagd naar het schaal- en salarisnummer.

Per cao is bepaald welke bedrijven onder de werkingsfeer van de cao vallen. Van deze bedrijven zijn de werknemergegevens geselecteerd uit de EWL. De schaalbezetting per cao is bepaald door een koppeling te maken tussen het contractloon zoals dat bij de EWL per werknemer bekend was, en de loontabel uit de cao. Hierbij zijn deeltijdwerknemers meegeteld naar rato van hun arbeidsduur. De schaalbezetting betreft dus voltijdeenheden (arbeidsjaren). Bij cao's met meerdere loontabellen voor verschillende groepen werknemers is in beginsel met al deze verschillende groepen werknemers rekening gehouden. Dit leverde voor de 259 cao's in het totaal 28 duizend potentiële meetpunten op. Hieruit is een steekproef getrokken, die representatief is per cao. Per cao zijn in ieder geval alle schaal- en salarisnummers gekozen die het grootste aandeel in de loonsom vertegenwoordigden. Als uitgangspunt gold dat de gekozen meetpunten tenminste 60 procent van de totale loonsom van de cao direct moesten vertegenwoordigen. Uiteindelijk zijn ruim 4 700 meetpunten gekozen, gemiddeld achttien per cao. De loonsommen van de niet-gekozen meetpunten zijn daarna toegerekend en verdeeld over de 'dichtstbijzijnde' wel-gekozen meetpunten. Als bijvoorbeeld in een schaal één meetpunt was gekozen, heeft dit meetpunt het gewicht van deze gehele schaal toebedeeld gekregen. Aan de gekozen meetpunten zijn zodanige gewichten toegekend, dat deze per cao optellen tot 100 procent. Deze verdeling, de 'binnenweging', die gebaseerd is op de situatie in 2000, wordt gedurende de gehele looptijd van de reeks constant gehouden.

Het modale gewicht van een meetpunt is ongeveer 3 procent. Dat is minder dan verwacht zou worden bij gemiddeld 18 meetpunten per cao. De verklaring hiervoor is dat een aantal meetpunten fors zwaarder telt dan gemiddeld. Bij negen cao's telt zelfs één meetpunt al voor meer dan de helft van de totale cao. Dit geldt bijvoorbeeld voor het meetpunt 'matroos' binnen de cao visserij. Ook de cao's voor het schildersbedrijf, postkantoren en de bouwnijverheid worden gedomineerd door één meetpunt.

Per cao is één set meetpunten gekozen, en eenmalig een loonsomweging voor 2000 vastgesteld. Voor deze meetpunten worden ook de gegevens over de contractuele arbeidsduur bijgehouden. De weging hiervan is echter gebaseerd op het arbeidsvolume in plaats van de loonsom. Voor de gekozen meetpunten is de arbeidsvolumeweging afgeleid uit de loonsomweging voor 2000. Hierbij zijn de loonsomgewichten gedeeld door het cao-loon per meetpunt, en daarna vermenigvuldigd met de contractuele arbeidsduur, waarna een arbeidsvolumegewicht per meetpunt resulteert. Deze gewichten tellen per cao op tot 100 procent. Werknemers met hoge cao-lonen tellen in de loonsomweging zwaarder dan in de arbeidsvolumeweging.

4.3 Verwerking van de gegevens

Telkens wanneer zich in een cao veranderingen voordoen, wordt nagegaan of deze veranderingen van invloed zijn op het cao-loon, de bijzondere beloningen of de contractuele arbeidsduur. Als dit het geval is, worden per meetpunt de nieuwe gegevens vastgesteld. Hierbij wordt rekening gehouden met de bindend voorgeschreven minimum en maximum bedragen die van toepassing zijn voor de verschillende looncomponenten. Voor elke maand wordt voor alle meetpunten berekend wat het jaarloon is (zowel inclusief als exclusief bijzondere beloningen), uitgaande van de gegevens die in die desbetreffende maand gelden, waarbij ook rekening wordt gehouden met cao's die met terugwerkende kracht zijn afgesloten.

Van belang hierbij is de wijze waarop de jaarlijkse bijzondere beloningen in de statistiek verwerkt worden. Bij de reeks 2000=100 worden zij in beginsel toegerekend aan de looptijd van de cao, ongeacht het moment van uitbetalen. Als in een tweejarige cao bijvoorbeeld één eenmalige beloning van 400 euro wordt overeengekomen, wordt in de cao-lonenstatistiek gedurende vierentwintig maanden een beloning van 200 euro meegeteld. Dit heeft als voordeel dat de wijzigingsmaanden (het op- en afvoeren van de bijzondere beloning) corresponderen met de looptijd van de cao. Een uitzondering wordt gemaakt voor eindejaarsuitkeringen, die in beginsel opgevoerd worden voor de periode januari tot en met december. Eenmalige beloningen die als compensatie gegeven worden vanwege uitgelopen cao-onderhandelingen, waarbij de eerstvolgende cao-loonstijging pas geruime tijd ná het aflopen van de laatste cao in gaat, worden toegerekend aan de 'cao-loze' maanden.

Behalve een jaarloon wordt ook elke maand voor alle meetpunten de contractuele arbeidsduur vastgesteld, zodat ook uurlonen berekend kunnen worden. Al deze uitkomsten worden vervolgens omgerekend tot partiële indexcijfers, door de voor een bepaalde maand waargenomen uitkomsten te delen door de overeenkomstige uitkomsten in het basisjaar. Deze partiële indexcijfers voor alle meetpunten van een cao worden vervolgens samengewogen tot een indexcijfer voor de gehele cao. De gewichten van de meetpunten binnen een cao tellen op tot 100 procent (met een afzonderlijke binnenweging voor de loonindexcijfers en de contractuele arbeidsduur).

4.4 Ophoging (de buitenweging)

De indexcijfers per cao worden vervolgens opgehoogd tot gegevens per publicatiegroep en het totaal voor Nederland. Doordat bij het vaststellen van de schaalbezetting is bepaald welke bedrijven en instellingen onder elke cao vielen, is bekend wat de omvang van elke cao was in 2000. Voor het samenwegen van de loonontwikkeling moet worden uitgegaan van loonsomgewichten. In eerste instantie is hiertoe op basis van de EWL-gegevens 2000 per cao berekend wat de loonsom was. Deze gewichten zijn vervolgens ingepast en herwogen met de overeenkomstige loonsomcijfers zoals die bij het onderdeel Arbeidsrekeningen van de Nationale rekeningen van het CBS worden vastgesteld. Omdat bij

het samenstellen van de Arbeidsrekeningen van alle beschikbare gegevens over de werkgelegenheid in Nederland gebruik wordt gemaakt, zijn de Arbeidsrekeningenuitkomsten nauwkeuriger dan die van de afzonderlijke enquêtes. Bovendien worden de Arbeidsrekeningencijfers gepubliceerd in de vorm van een tijdreeks, zodat vergelijking van uitkomsten van verschillende jaren goed mogelijk is.

Bij het vaststellen van deze 'buitenweging' is gebruik gemaakt van de Arbeidsrekeningenuitkomsten 2000. Hierbij is de loonsom berekend als de som van het bruto loon sociale verzekeringen (blsv), bijzondere beloningen, werknemerspremies pensioen/VUT en spaarloon. Dit loonbegrip benadert het best het bruto loon zoals dat in cao's staat. De loonsom van werknemers die niet in bedrijfsadministraties zijn geregistreerd, zoals krantenbezorgers en enkele andere groepen werknemers die bij Arbeidsrekeningen wel meetellen, blijft hierbij buiten beschouwing. Elke cao is ingedeeld in een bedrijfsklasse⁵. Hierbij worden 59 bedrijfsklassen onderscheiden. Deze weging wordt de 'buitenweging' genoemd.

Merk op dat de cao's in een bepaalde bedrijfsklasse tezamen worden opgehoogd naar het loonsombedrag van deze gehele bedrijfsklasse. Deze loonsom omvat ook de lonen van deeltijdwerknemers, werknemers die niet onder een cao vallen en werknemers bij cao's die niet in de cao-lonenstatistiek zijn opgenomen. In 2000 hadden zes van de tien werknemers een voltijdbaai en vielen ongeveer acht van de tien werknemers onder de werkings sfeer van een cao. De uitkomsten zijn dus niet strikt beperkt tot de werknemers bij bedrijven en instellingen die onder cao's vallen. Verondersteld wordt dat de cao-loonmutaties ook min of meer worden gevolgd door de werknemers die niet onder de werkings sfeer van een cao vallen. Het gevolg hiervan is dat cao's in bedrijfsklassen met weinig cao's een wat zwaarder gewicht krijgen, dan het geval zou zijn als puur op basis van het aantal cao-werknemers zou zijn opgehoogd. Cao's in bedrijfsklassen waar relatief veel werknemers onder een cao vallen, tellen hierdoor minder zwaar mee in de uitkomsten dan cao's in andere bedrijfsklassen. Cao's met veel deeltijdwerknemers tellen minder zwaar dan cao's met weinig deeltijdwerknemers, en cao's voor werknemers die relatief veel verdienen tellen zwaarder dan cao's waar de werknemers relatief weinig verdienen. De twee grootste cao's qua loonsomgewicht zijn de cao's onderwijs en metaal en technische bedrijfstakken, die elk ongeveer 5 procent van totaal Nederland vertegenwoordigen.

Voor de indexcijfers contractuele arbeidsduur geldt niet alleen een afwijkende binnenweging, maar ook een eigen buitenweging. Bij de indexcijfers contractuele arbeidsduur worden de cao's niet samengewogen op basis van loonsomgegevens, maar op basis van het arbeidsvolume (het 'totaal overeengekomen arbeidsuren' van werknemers). Ook deze gegevens zijn gebaseerd op uitkomsten van het onderdeel Arbeidsrekeningen van de Nationale rekeningen.

Terwijl de binnenwegingen per cao eenmalig vastgesteld worden voor 2000, en vervolgens de gehele reeks gehanteerd zullen worden, worden de buitenwegingen jaarlijks geactualiseerd. Op deze wijze wordt rekening gehouden met verschuivingen in de onderlinge verhoudingen tussen de bedrijfstakken in de loop van de tijd. Een cao waarvan in de loop van de tijd het relatieve belang groeit (doordat de werkgelegenheid en het loon meer dan gemiddeld toenemen) krijgt dan ook een groter gewicht in de cao-lonenstatistiek. Bovendien biedt deze flexibele systematiek de mogelijkheid nieuwe cao's in het onderzoek op te nemen en vervallen cao's buiten beschouwing te laten.

Uitkomsten over jaar t worden gewogen met de gegevens over t-1. Dus de indexcijfers voor 2002 worden samengewogen met de loonsom en het arbeidsvolume die betrekking hebben op 2001. Op deze algemene regel bestaan echter twee uitzonderingen: de indexcijfers van het basisjaar 2000 worden niet gewogen met 1999, maar met cijfers over 2000, en bij het samenstellen van de voorlopige indexcijfers voor jaar t zijn nog niet de loonsom- en ar-

beidsvolumegegevens over jaar t-1 beschikbaar, zodat in eerste instantie t wordt gewogen met cijfers over t-2.

De jaarlijks verschuivende buitenweging heeft als consequentie dat de reeksen indexcijfers moeten worden samengesteld als kettingindexen. Voor de indexcijfers vanaf 2002 geldt dat berekend wordt wat de verhouding is tussen de indexcijfers van de huidige maand ten opzichte van de voorgaande maand, waarna deze mutatie op de publicatiereeks indexcijfers wordt gezet per voorgaande maand. Zo ontstaat een kettingreeks. Zodra voor een maand alle cao's zijn afgesloten, wordt de ontwikkeling berekend ten opzichte van december van het voorgaande jaar; december is de laatste maand van het jaar waarin de vorige weging gold.

De bedrijfstak industrie weegt nog steeds het zwaarst in de uitkomsten (staat 4). Bij de start van de reeks 2000=100 telt deze bedrijfstak voor 17 procent van het totaal. Tien jaar eerder telde de industrie nog voor 22 procent. Tegelijkertijd is het gewicht van de bedrijfstak zakelijke dienstverlening gestegen van 11 naar 16 procent. Uit staat 4 blijkt verder dat de systematiek van een jaarlijks verschuivende buitenweging er toe heeft geleid dat de nieuwe weging (2000=100) goed overeenkomt met de oude weging (1990=100) voor het wegingsjaar 2000. De verdeling van de loonsomgewichten komt in grote lijnen overeen met de arbeidsvolumegewichten. Bij bedrijfstakken met een hoog gemiddeld loon is het loonsomgewicht groter dan het arbeidsvolumegewicht. Dit geldt met name voor de bedrijfstakken financiële instellingen, openbaar bestuur en onderwijs.

5. Output van de statistiek

5.1 Voorlopige cijfers

De uitkomsten van de cao-lonenstatistiek worden gepubliceerd in de vorm van vijf reeksen indexcijfers:

- indexcijfers cao-lonen per maand exclusief bijzondere beloningen
- indexcijfers cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen

- indexcijfers cao-lonen per uur exclusief bijzondere beloningen
- indexcijfers cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen
- indexcijfers contractuele arbeidsduur.

De maandcijfers worden binnen één week na de desbetreffende kalendermaand gepubliceerd. Dit is het zogenoemde eerst-gepubliceerde cijfer. Als een indexcijfer gepubliceerd wordt, zijn daarin alle cao's verwerkt waarvan op dat moment de cijfers bekend zijn. Geëxpireerde cao's waarvoor nog geen nieuwe cao is overeengekomen, tellen niet mee vanaf de maand dat de nieuwe cao had moeten ingaan. Ook voorlopige onderhandelingsakkoorden tellen niet mee. Per maand wordt voor de cao's die nog wel van kracht zijn berekend wat de loon- en arbeidsduurmutatie is ten opzichte van de voorgaande maand. Op deze wijze worden reeksen voorlopige indexcijfers samengesteld, die op steeds minder cao's zijn gebaseerd, naarmate de verslagmaand dichter bij het heden ligt. Uit het percentage afgesloten cao's blijkt op hoeveel procent van de cao's de uitkomsten berusten (zie paragraaf 5.2). Cao's kunnen ook met terugwerkende kracht worden afgesloten. Elke erop volgende maand worden daarom de indexcijfers opnieuw samengesteld en gepubliceerd, net zolang tot dat alle cao's zijn afgesloten, en de indexcijfers definitief zijn. In ieder geval worden uiterlijk in de maand mei de definitieve uitkomsten van het voorgaande kalenderjaar gepubliceerd. In publicaties worden de voorlopige cijfers met een sterretje gekenmerkt.

Deze berekeningswijze kan ertoe leiden dat voor bepaalde publicatiegroepen de laatste maandcijfers niet gepubliceerd kunnen worden, omdat dan alle cao's geëxpireerd zijn en de cao-onderhandelingen nog niet tot een definitief akkoord hebben geleid. Ook voor publicatiegroepen waarvan pas een klein deel van de cao's is afgesloten, kunnen nog geen uitkomsten gepubliceerd worden die voldoende betrouwbaar zijn. Ongeacht het percentage afgesloten cao's zullen echter de indexcijfers van twee publicatiegroepen altijd gepubliceerd worden: de publicatiegroep totaal Nederland en de publicatiegroep totaal cao-sector particuliere bedrijven.

Bij de reeks 1990=100 werden bij het samenstellen van de voorlopige indexcijfers nog wel alle cao's meegerekend. Dit had tot ge-

Staat 4
Loonsomgewicht en arbeidsvolumegewicht naar cao-sector en bedrijfstak

	Sbi-code	Loonsomgewicht			Arbeidsvolumegewicht
		1990, reeks 1990=100	2000, reeks 1990=100	2000, reeks 2000=100	2000, reeks 2000=100
		%			
Totaal	01-93	100,0	100,0	100,0	100,0
Cao-sector					
Particuliere bedrijven		68,3	70,1	71,5	73,2
Gesubsidieerde sector		11,4	12,0	11,5	12,7
Overheid		20,3	17,9	17,0	14,1
Bedrijfstak					
Landbouw en visserij	01-05	1,2	1,3	1,1	1,4
Delfstoffenwinning	10-14	0,3	0,3	0,2	0,1
Industrie	15-37	22,0	17,6	17,2	16,5
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	1,1	0,9	0,8	0,6
Bouwnijverheid	45	7,5	7,0	6,9	7,3
Handel	50-52	13,4	14,2	14,0	16,3
Horeca	55	1,3	1,6	1,7	2,6
Vervoer en communicatie	60-64	7,9	7,8	7,3	6,7
Financiële instellingen	65-67	5,0	5,2	5,9	4,5
Zakelijke dienstverlening	70-74	11,0	15,4	15,9	16,4
Openbaar bestuur	75	10,0	9,0	9,3	7,6
Onderwijs	80	7,0	6,5	6,6	5,5
Gezondheids- en welzijnszorg	85	9,1	9,8	9,8	11,1
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	3,1	3,6	3,2	3,4

De verschillen in weging naar cao-sector bij de reeksen 1990=100 en 2000=100 worden mede veroorzaakt door een veranderde indeling naar cao-sector.

volg dat de voorlopige loonindexcijfers vrijwel altijd te laag uitkwamen, omdat voor de cao's die nog niet waren vernieuwd werd uitgegaan van ongewijzigde loon- en arbeidsduurgegevens. Vaak worden voor geëxpireerde cao's later alsnog loonsverhogingen overeengekomen die met terugwerkende kracht van toepassing worden verklaard. Hierdoor moesten in het verleden de loonindexcijfers keer op keer opwaarts bijgesteld worden. Door bij de berekening van de voorlopige cijfers geëxpireerde cao's buiten beschouwing te laten, resulteert een indexcijfer dat dicht bij het uiteindelijke indexcijfer zal uitkomen. In tegenstelling tot de oude benadering kan het definitieve loonindexcijfer nu echter ook wel eens lager uitkomen dan de voorlopige loonindexcijfers.

5.2 Percentage afgesloten cao's

Door bekend te maken op hoeveel procent van de cao's de voorlopige indexcijfers gebaseerd zijn, wordt inzicht gegeven in de mate waarin de voorlopige indexcijfers nog kunnen veranderen. Een hoog percentage afgesloten cao's betekent dat nog maar weinig cao's de uitkomsten kunnen veranderen, terwijl de mogelijkheden hiertoe bij een laag percentage afgesloten cao's veel groter zijn.

Het percentage afgesloten cao's wordt berekend als de omvang van de afgesloten cao's ten opzichte van het totaal aantal cao's dat bij deze statistiek wordt waargenomen (per maand). Het gaat hierbij niet om het aantal afgesloten cao's, maar om het relatieve gewicht van deze cao's (gebaseerd op het loonsomgewicht van de cao's). Dit gegeven wordt ook voor verschillende grotere publicatiegroepen gepubliceerd.

Bij het vaststellen van de expiratiemaand van een cao wordt uitgegaan van de looptijd van de loontabel. Overigens betekent een hoog percentage afgesloten cao's niet altijd dat de uitkomsten vrijwel vaststaan. Doordat de volledige cao-tekst meestal pas na geruime tijd beschikbaar komt, kan het voorkomen dat de werkelijke gegevens van een cao soms toch iets anders uitpakken, dan dat aanvankelijk bekend werd gemaakt. Daarnaast is het mogelijk dat met terugwerkende kracht bijvoorbeeld een eindejaarsuitkering wordt ingevoerd. Ook kan in bijzondere omstandigheden een afgesloten cao later alsnog worden opengebroken. Zelfs een percentage afgesloten cao's van 100 procent betekent dus niet in alle omstandigheden dat deze uitkomsten ook definitief vaststaan.

5.3 Cao-sector

Bij de gepubliceerde uitkomsten worden drie cao-sectoren onderscheiden: particuliere bedrijven, gesubsidieerde sector en overheid. De cao-sector overheid omvat alle publiekrechtelijke bedrijven, zoals rijksoverheid, provincies, gemeenten, waterschappen en het openbaar onderwijs. Daarnaast behoren de politie, het regulier bijzonder onderwijs en de academische ziekenhuizen tot de overheid. De gesubsidieerde sector omvat de privaatrechtelijke bedrijven die door subsidie of via wettelijk vastgestelde bijdragen worden gefinancierd, voorzover zij niet tot de overheid behoren. Het gaat hierbij onder meer om het grootste deel van de gezondheids- en welzijnzorg, de uitvoeringsorganen voor de sociale verzekeringen en de sociale werkplaatsen. Alle overige privaatrechtelijke bedrijven worden tot de cao-sector particuliere bedrijven gerekend.

Elke cao wordt in zijn geheel tot één van deze drie cao-sectoren gerekend. Van alle cao's die in 2000 in dit onderzoek werden verwerkt, zijn er 20 getypeerd als gesubsidieerde sector, met name in de bedrijfstak gezondheids- en welzijnzorg (sbi 85). Daarnaast omvat de overheid 18 cao's; dit betreft vooral cao's in de bedrijfstakken openbaar bestuur (sbi 75) en onderwijs (sbi 80). De overige 221 cao's hebben betrekking op particuliere bedrijven. In bijlage 1 is per cao aangegeven tot welke cao-sector de betreffende cao behoort.

De definiëring van de drie sectoren is tussen 1990 en 2000 enigszins veranderd (zie Van den Berg, 2000)⁶⁾. Bij tijdreeks 1990=100 werd de overheid nog gedefinieerd als werknemers die vielen onder de Ambtenarenwet 1929, militair personeel en de overige werknemers op wie de Inhoudingswet Overheidspersoneel 1982 van toepassing was, exclusief werknemers in de gesubsidieerde sector. En de gesubsidieerde sector omvatte de werknemers die vielen onder de Wet Arbeidsvoorwaardenontwikkeling Gepremieerde en Gesubsidieerde Sector (WAGGS), gebudgetteerde instellingen, sociale werkplaatsen en de sociale verzekeringsinstellingen. Zowel de Inhoudingswet Overheidspersoneel 1982 als de WAGGS zijn inmiddels vervallen. In plaats daarvan wordt de overheid bij de reeks 2000=100 afgebakend conform de omschrijving van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Als gevolg hiervan worden onder andere de cao's in de bedrijfstak energie- en waterleidingbedrijven (sbi 40–41) niet langer tot de overheid gerekend, maar tot de particuliere bedrijven.

5.4 Economische activiteit (SBI'93)

Voor de indeling van bedrijven naar economische activiteit wordt de Standaard bedrijfsindeling (SBI'93) gebruikt. Dit is een CBS-indeling waarbij de economische activiteit van een bedrijf of instelling gekenmerkt wordt door het voortgebrachte product, de in het productieproces gebruikte grondstoffen en hulpdiensten, en de aard van het productieproces. Deze indeling heeft een hiërarchische opbouw. Het hoogste niveau is een indeling in vier bedrijfssectoren. Deze bedrijfssectoren zijn onderverdeeld in zestien bedrijfstakken, die op hun beurt weer gesplitst zijn in bedrijfsklassen en bedrijfsgroepen. De cijfercodes die voor de indeling worden gebruikt vormen niet altijd een aaneensluitende reeks. Aan elke cao is één sbi-code toegekend⁷⁾. Hierbij is uitgegaan van de indeling zoals deze in 2000 gold.

Het onderzoek omvat cao's van bedrijven en instellingen uit alle bedrijfstakken, behalve:

- particuliere huishoudens met personeel in loondienst (sbi 95);
- internationale gemeenschapsorganen (sbi 99).

5.5 Publicatieschema

Uitkomsten van de statistiek Indexcijfers van cao-lonen worden maandelijks gepubliceerd. Publicatie vindt plaats op de eerste donderdag ná de maand waarop de uitkomsten betrekking hebben. Deze uitkomsten staan vanaf die dag op de website van het CBS (www.cbs.nl). Via de themastructuur van deze website, kan de cao-lonenpublicatie worden gevonden door achtereenvolgens te kiezen voor:

- www.cbs.nl
- Cijfers
- StatLine databank
- Onderwerpen
- Arbeid, inkomen en sociale zekerheid
- Arbeidsmarkt
- Werkgelegenheid en lonen
- Cao-gegevens
- Cao-lonen; indexcijfers (2000=100)

Behalve dat via StatLine de uitkomsten het snelst beschikbaar komen, is dit tevens de meest gedetailleerde publicatie. In deze publicatie staan:

a. Verschillende gegevens

Gepubliceerd wordt:

- de ontwikkeling van het cao-loon van voltijdwerknemers, inclusief bijzondere beloningen en exclusief bijzondere beloningen, per uur en per maand
- de ontwikkeling van de contractuele jaarlijkse arbeidsduur van voltijdwerknemers
- het percentage afgesloten cao's.

b. Indexcijfers en jaarmutaties

De ontwikkeling van het cao-loon en de contractuele arbeidsduur wordt gepubliceerd in de vorm van indexcijfers, met 2000 als basisjaar (2000=100). Daarvan afgeleid worden bovendien jaarmutaties gepubliceerd. Dit is de procentuele mutatie ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder, waarbij uitgegaan wordt van de huidige indexcijfers. Deze procentuele mutatie wordt berekend uit de gepubliceerde indexcijfers, en komt dus niet in de plaats van deze indexcijfers.

c. Detaillering naar cao-sector en economische activiteit (SBI'93)

Bij de indeling naar cao-sector worden drie cao-sectoren onderscheiden namelijk particuliere bedrijven, gesubsidieerde sector en overheid. De publicatie naar economische activiteit kent een veertigtal publicatiegroepen (bedrijfssectoren, bedrijfstakken en een aantal bedrijfsklassen). Ook de kruising van de detaillering naar cao-sector en economische activiteit wordt gepubliceerd.

d. Versie van de uitkomsten

In StatLine worden de uitkomsten maandelijks vernieuwd. Op die manier kunnen steeds de meest actuele uitkomsten worden opgevraagd: van de recentste maand het eerst-gepubliceerde cijfer, van de voorgaande maand het tweede cijfer, enzovoort. Deze versie van de uitkomsten wordt aangeduid met 'huidige cijfers': de meest recente uitkomsten voor de gehele reeks vanaf januari 2000. Naast de huidige uitkomsten kunnen in StatLine ook de 'eerst-gepubliceerde cijfers' van alle verslagperiodes worden opgevraagd. Dit zijn de cijfers zoals deze voor elke verslagperiode ooit voor het eerst gepubliceerd zijn. Deze cijfers zijn verouderd en inmiddels geactualiseerd. Deze versie van de uitkomsten staat echter toch in StatLine, omdat in verschillende indexeringscontracten specifiek gebruik wordt gemaakt van de eerst-gepubliceerde cijfers.

e. Verslagperiode

De uitkomsten worden voor elke maand (januari tot en met december) gepubliceerd. Daarnaast worden ook gemiddelden per kwartaal en per jaar berekend. De gemiddelde kwartaal- en jaarindecijfers zijn berekend op basis van niet-afgeronde maandelijkse indexcijfers. Voor de reeks 2000=100 worden uitkomsten gepubliceerd vanaf januari 2000.

In andere StatLine-publicaties staan de uitkomsten over de cao-lonen, de contractuele arbeidsduur en de contractuele loonkosten voor de reeks 1990=100. Voor enkele publicatiegroepen zijn tijdreeksen samengesteld, met 1972=100, die teruggaan tot 1930.

Naast publicatie op de CBS-website, worden de uitkomsten ook gepubliceerd in de volgende papieren CBS-publicaties:

- Sociaal-economische maandstatistiek
- Statistisch bulletin
- Maandstatistiek van de prijzen
- Conjunctuurbericht
- De Nederlandse conjunctuur.

Bij het publiceren van uitkomsten wordt rekening gehouden met de CBS-regels over geheimhouding. De uitkomsten worden gepubliceerd voorzover geen onthulling dreigt van gegevens van individuele bedrijven en instellingen. Dat betekent dat gegevens over ondernemingscao's alleen gepubliceerd worden in geaggregeerde vorm, waarbij de uitkomsten niet door één ondernemingscao gedomineerd mogen worden.

In beperkte mate zijn meer gedetailleerde gegevens of anders gegroepeerde uitkomsten op aanvraag beschikbaar. Meer informatie hierover verstrekt de infoservice van het CBS. Aan het verstrekken van afwijkend cijfermateriaal zijn kosten verbonden.

5.6 Verschillen tussen de reeksen 1990=100 en 2000=100

Tussen de reeksen cao-lonen en contractuele arbeidsduur van 1990=100 en 2000=100 bestaan de volgende verschillen:

a. Berekeningswijze voorlopige indexcijfers gewijzigd

Op het moment dat de voorlopige indexcijfers worden samengesteld, zijn nog niet alle cao's definitief vastgesteld. Bij de reeks 1990=100 werd voor de cao's die nog niet opnieuw waren afgesloten, uitgegaan van ongewijzigde loon- en arbeidsduurgegevens. Vaak worden voor geëxpireerde cao's later alsnog loonsverhogingen overeengekomen die met terugwerkende kracht van toepassing worden verklaard. Hierdoor moesten in het verleden de loonindexcijfers keer op keer opwaarts bijgesteld worden. Bij de reeks 2000=100 worden daarom bij het samenstellen van voorlopige indexcijfers de geëxpireerde cao's buiten beschouwing gelaten (zie paragraaf 5.1). Op deze wijze resulteert een indexcijfer dat dichter bij het uiteindelijke indexcijfer zal uitkomen. Voor het vaststellen van de cao-loonontwikkeling kan daarom bij de nieuwe reeks het beste worden uitgegaan van de huidige cijfers en niet van de eerst-gepubliceerde indexcijfers. Deze berekeningswijze kan ertoe leiden dat voor bepaalde publicatiegroepen de laatste maandcijfers niet gepubliceerd kunnen worden, omdat het merendeel van de cao's geëxpireerd is.

b. Publicatie van het percentage afgesloten cao's

Nieuw bij de reeks 2000=100 is publicatie van het percentage afgesloten cao's (zie paragraaf 5.2). Dit percentage wordt berekend als de omvang van de afgesloten cao's ten opzichte van het totaal aantal cao's dat bij deze statistiek wordt waargenomen. Het gaat hierbij niet om het aantal afgesloten cao's, maar om het relatieve gewicht van deze cao's (gebaseerd op het loonsomgewicht van de cao's). Dit cijfer geeft inzicht in de mate waarin de voorlopige indexcijfers nog kunnen veranderen.

c. Eerste uitkomsten worden sneller gepubliceerd

De eerste publicatie van de uitkomsten vindt voortaan plaats op de eerste donderdag ná de maand waarop de uitkomsten betrekking hebben. Bij de reeks 1990=100 werden de eerste uitkomsten gepubliceerd op de laatste donderdag van de maand ná de maand waarop de uitkomsten betrekking hebben.

d. Afzonderlijke publicatie over jeugd en volwassenen vervalt

Bij publicatie van de cao-loonindexcijfers 1990=100 werd onderscheid gemaakt naar leeftijdscategorie: er werd apart gepubliceerd over jeugd en volwassenen. Hierbij omvatte jeugd de werknemers voor wie specifieke jeugdloonschalen werden gehanteerd of voor wie in de loonschalen leeftijdsaf trek werd toegepast op de loonbedragen die golden voor volwassen werknemers. Bij de reeks 2000=100 is dit onderscheid vervallen, en worden alleen uitkomsten gepubliceerd voor het totaal van jeugd en volwassenen. Tevens heeft de reeks contractuele arbeidsduur vanaf 2000=100 betrekking op alle werknemers, in plaats van alleen de volwassen werknemers.

Bij de reeks 1990=100 had jeugd nog maar een aandeel van 6 procent in de uitkomsten. Hierdoor was er nauwelijks nog verschil in de uitkomsten van de reeksen volwassenen en totaal. Bovendien is er sowieso meestal weinig verschil in loonontwikkeling tussen jeugd en volwassenen. Tussen 1990 en 2000 steeg het loon van zowel jeugd als volwassenen met 32,2 procent (staat 5).

e. Publicatie uitgebreid

In vergelijking met de uitkomsten voor de reeks 1990=100 worden nu meer uitkomsten gepubliceerd. Nieuw zijn:

- procentuele mutaties op jaarbasis (berekend uit de gepubliceerde indexcijfers)
- kwartaalgemiddelden (het gemiddelde van de drie maandcijfers)
- enkele extra publicatiegroepen (bedrijfssectoren; alleen op StatLine).

Staat 5
Cao-loonontwikkeling naar leeftijdscategorie (uurloon inclusief bijzondere beloningen, jaargemiddelden)

	Indexcijfers			Jaarmutatie		
	totaal	jeugd	volwassenen	totaal	jeugd	volwassenen
	1990=100			%		
1990	100,0	100,0	100,0			
1991	103,7	103,9	103,7	3,7	3,9	3,7
1992	108,0	108,6	107,9	4,1	4,5	4,1
1993	111,5	112,3	111,4	3,2	3,4	3,2
1994	113,1	113,9	113,0	1,4	1,4	1,4
1995	114,3	114,9	114,3	1,1	0,9	1,2
1996	116,5	116,6	116,5	1,9	1,5	1,9
1997	119,9	119,2	119,9	2,9	2,2	2,9
1998	123,9	123,4	124,0	3,3	3,5	3,4
1999	128,0	127,4	128,0	3,3	3,2	3,2
2000	132,2	132,2	132,2	3,3	3,8	3,3
1990–2000				32,2	32,2	32,2

f. Indeling naar cao-sector aangepast

De definiëring van de drie sectoren is tussen 1990 en 2000 enigszins veranderd (zie paragraaf 5.3). Als gevolg hiervan worden onder andere de cao's in de bedrijfstak energie- en waterleidingbedrijven (sbi 40–41) niet langer tot de overheid gerekend, maar tot de particuliere bedrijven.

g. Berekeningswijze bijzondere beloningen aangepast

Bij de reeks 1990=100 werden bijzondere beloningen in beginsel opgevoerd voor een periode van twaalf maanden, die eindigde in de maand waarin deze beloning werd uitbetaald. In de praktijk had dit als gevolg dat soms ver voor de ingangsdatum van de nieuwe cao, alsnog loonmutaties ontstonden. Bovendien waren soms de gegevens over het voorgaande kalenderjaar al definitief vastgesteld, zodat de looptijd van twaalf maanden niet altijd gerealiseerd kon worden. Daarom worden de bijzondere beloningen bij de reeks 2000=100 in beginsel toegerekend aan de looptijd van de cao, ongeacht het moment van uitbetalen. Een uitzondering geldt voor eindejaarsuitkeringen (die in beginsel opgevoerd worden voor de periode januari tot en met december) en eenmalige beloningen die verband houden met het uitlopen van de cao-onderhandelingen (zie paragraaf 4.3).

h. Gegevens opnieuw verwerkt

Naast de inhoudelijke verschillen tussen de reeksen 1990=100 en 2000=100 geldt verder dat bij de nieuwe reeks ook alle gegevens vanaf 2000 opnieuw verwerkt zijn. Bovendien zijn een aantal nieuwe cao's in het onderzoek opgenomen, en andere cao's juist buiten beschouwing gelaten. Ook hierdoor kunnen de nieuwe uitkomsten verschillen van de uitkomsten die bij de reeks 1990=100 gepubliceerd zijn. De uitkomsten van de reeks 1990=100 zijn gepubliceerd tot en met mei 2003. Tot en met 2002 zijn dat definitieve uitkomsten, daarna alleen voorlopige cijfers, die niet meer geactualiseerd zullen worden.

Dat de verschillende veranderingen gevolgen hebben voor de uitkomsten, blijkt uit de staten 6 en 7, waarin de uitkomsten van de twee reeksen naast elkaar zijn gezet. Volgens de uitkomsten van de reeks 1990=100 waren de cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen in 2001 en 2002 met 4,8 en 3,8 procent gestegen. Bij de nieuwe reeks bedragen de uitkomsten 4,4 en 3,6 procent, een neerwaarts bijstelling van 0,4 en 0,2 procentpunt. Voor een klein deel wordt dit verschil veroorzaakt door de veranderde verwerking van de bijzondere beloningen (het verschil tussen de twee reeksen is bij de uitkomsten inclusief bijzondere beloningen

Staat 6
Uitkomsten van de reeksen 1990=100 en 2000=100 (jaargemiddelden)

	Cao-lonen per maand exclusief bijzondere beloningen	Cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen	Cao-lonen per uur exclusief bijzondere beloningen	Cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen	Contractuele jaarlijkse arbeidsduur
	1990=100				
2000	129,0	129,1	132,0	132,2	98,0
2001	134,4	135,3	137,6	138,5	97,9
2002	139,1	140,3	142,4	143,7	97,9
	2000=100				
2000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2001	103,8	104,3	103,8	104,4	100,0
2002	107,3	108,2	107,3	108,2	100,0
	% (1990=100)				
2001	4,2	4,8	4,2	4,8	-0,1
2002	3,5	3,7	3,5	3,8	0,0
	% (2000=100)				
2001	3,8	4,3	3,8	4,4	0,0
2002	3,4	3,7	3,4	3,6	0,0

Staat 7
Ontwikkeling van het cao-loon per uur inclusief bijzondere beloningen (jaargemiddelden), reeksen 1990=100 en 2000=100

	Sbi-code	1990=100		2000=100	
		2001	2002	2001	2002
		%			
Totaal	01-93	4,8	3,8	4,4	3,6
Cao-sector					
Particuliere bedrijven		4,8	3,5	4,2	3,5
Gesubsidieerde sector		5,3	4,2	5,2	4,2
Overheid		4,5	4,2	4,4	4,4
Bedrijfstak					
Landbouw en visserij	01-05	3,5	4,0	3,4	4,2
Industrie	15-37	4,2	3,8	3,9	3,7
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	4,3	4,4	4,2	3,8
Bouwnijverheid	45	5,1	4,2	4,8	4,4
Handel	50-52	4,3	3,5	3,6	3,5
Horeca	55	3,9	3,1	3,7	2,5
Vervoer en communicatie	60-64	3,3	3,2	3,3	2,7
Financiële instellingen	65-67	4,1	4,3	5,8	3,7
Zakelijke dienstverlening	70-74	6,8	3,2	4,8	3,1
Openbaar bestuur	75	4,5	4,0	4,3	3,9
Onderwijs	80	4,7	4,1	4,6	4,5
Gezondheids- en welzijnzorg	85	5,5	4,5	5,5	4,3
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	4,5	3,7	4,4	3,5

groter dan bij de uitkomsten exclusief bijzondere beloningen). Verder is de waarneming van de uitzendkrachtencao verbeterd, zodat de verandering in het salarissysteem van uitzendkrachten in 2001 bij de nieuwe reeks tot een minder extreme loonstijging heeft geleid (hierdoor is de loonstijging in de bedrijfstak zakelijke dienstverlening voor het jaar 2001 verlaagd van 6,8 naar 4,8 procent). Daarentegen is de gemeten loonstijging in de bedrijfstak financiële instellingen bij de nieuwe reeks juist groter, doordat in 2001 voor een van de bankencao's een 14^e maand is ingevoerd (deze cao werd in de reeks 1990=100 nog niet gevolgd).

De basisgegevens van de reeks 2000=100 zijn gebaseerd op de werkelijke situatie in 2000. Dit betekent dat de uitkomsten van de reeks 2000=100 in beginsel een beter beeld geven van de cao-loonontwikkeling in 2001 en 2002 dan de reeks 1990=100.

5.7 Indexeringsclausules in contracten

De uitkomsten van de statistiek Indexcijfers van cao-lonen worden onder meer gebruikt in indexeringscontracten. Het betreft hierbij zowel algemeen bekende indexeringen (zoals de alimentatie, de loongrens Ziekenfondswet en de loonvasthypotheek van het Bouwfonds Nederlandse Gemeenten), als ook tal van particuliere leveringscontracten. Bij deze indexeringen moet rekening worden gehouden met de overgang van de reeks 1990=100 naar de reeks 2000=100. Vanaf juli 2003 worden de uitkomsten van de reeks cao-lonen 1990=100 immers niet meer geactualiseerd (dit geldt nog niet voor de reeks contractuele loonkosten, die pas later overgaat naar de reeks 2000=100).

Voorzover in indexeringscontracten gebruik moet worden gemaakt van de indexcijfers cao-lonen 1990=100, kan dat tot en met de uitkomsten over mei 2003 (voor eerst-gepubliceerde indexcijfers) dan wel tot en met december 2002 (voor definitieve indexcijfers). Voor recentere cijfers moet worden overgeschakeld op de reeks indexcijfers 2000=100.

In het verleden publiceerde het CBS bij een basisverlegging koppelingsfactoren, aan de hand waarvan de gebruiker de indexcijfers van de nieuwe reeks kon koppelen aan de cijfers van de

voorgaande reeks. Vanwege de grote verschillen tussen de wijze waarop de reeksen 1990=100 en 2000=100 worden samengesteld, worden nu geen koppelingsfactoren samengesteld.

Vanaf de cijfers over juni 2003 (eerst-gepubliceerde indexcijfers) of januari 2003 (voor definitieve indexcijfers) moet gebruik worden gemaakt van de reeks 2000=100. Hierbij kunnen zich twee situaties voordoen:

1. indexeringscontracten waarin gebruik wordt gemaakt van de cao-loonindexcijfers om daaruit een procentuele mutatie te berekenen, of
2. indexeringscontracten waarin andere berekeningen worden gemaakt, gebaseerd op de indexcijfers 1990=100 (of oudere reeksen).

In het eerste geval is het advies: bereken de procentuele ontwikkeling uit de indexcijfers van de reeks 2000=100. De procentuele ontwikkeling wordt berekend door het indexcijfer van dit jaar te delen door het overeenkomstige indexcijfer van het voorgaande jaar, te verminderen met 1 en het resultaat daarvan te vermenigvuldigen met 100 procent. Dit advies geldt ook als sprake is van een indexering waarbij de procentuele ontwikkeling elk jaar berekend wordt door het huidige indexcijfer te vergelijken met het overeenkomstige indexcijfer dat in het voorgaande jaar werd gebruikt. Door de overgang van de reeks 1990=100 naar de reeks 2000=100 zal dan eenmalig een uitzondering moeten worden gemaakt, en moet de procentuele ontwikkeling worden berekend op basis van twee indexcijfers van de reeks 2000=100.

Voorbeeld 1: bij indexering op basis van het eerst-gepubliceerde indexcijfer voor de maand juni van cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen voor het totaal van de cao-sector particuliere bedrijven geldt in 2003:

- het eerst-gepubliceerde indexcijfer juni 2003 (2000=100) is 110,3
- het eerst-gepubliceerde indexcijfer juni 2002 (2000=100) is 107,5.

De procentuele ontwikkeling is dan gelijk aan:

(indexcijfer juni 2003 / indexcijfer juni 2002 – 1) x 100 procent, dus

(110,3 / 107,5 – 1) x 100 procent = 2,6 procent.

In het tweede geval is het advies: neem het laatst-gebruikte indexcijfer uit de reeks 1990=100, en verhoog dit indexcijfer met de procentuele ontwikkeling die daarna uit de indexcijfers van de reeks 2000=100 blijkt.

Voorbeeld 2: bij indexering op basis van het definitieve indexcijfer voor het jaarcijfer van cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen voor het totaal van de cao-sector particuliere bedrijven geldt:

- het definitieve indexcijfer jaargemiddelde 2003 (2000=100) is ??? (nog niet bekend)
- het definitieve indexcijfer jaargemiddelde 2002 (2000=100) is 107,8
- het definitieve indexcijfer jaargemiddelde 2002 (1990=100) is 142,1.

Met behulp van deze drie indexcijfers kan als volgt een indexcijfer berekend worden dat in overeenstemming is met de in het verleden gebruikte indexcijfers van de reeks 1990=100:

(indexcijfer jaar 2003, reeks 2000 / indexcijfer jaar 2002, reeks 2000) x (indexcijfer jaar 2002, reeks 1990), dus

(??? / 107,8) x 142,1.

Bij indexeringen die gebaseerd zijn op indexcijfers voor volwassen werknemers moet er rekening mee worden gehouden dat bij de reeks 2000=100 geen afzonderlijke indexcijfers meer gepubliceerd worden voor volwassen werknemers. Geadviseerd wordt om bij de reeks 2000=100 gebruik te maken van de indexcijfers die voor het totaal van de werknemers (jeugd plus volwassenen) gelden.

Bij de reeks 2000=100 kan het voorkomen dat voor bepaalde publicatiegroepen de laatste maandcijfers niet gepubliceerd kunnen worden, omdat dan alle cao's geëxpireerd zijn en de cao-onderhandelingen nog niet tot een definitief akkoord hebben geleid. Dan kan de situatie ontstaan dat in een contract het gebruik van een bepaald eerst-gepubliceerd of voorlopig indexcijfer wordt voorgeschreven, terwijl dat cijfer niet direct door het CBS kan worden gepubliceerd, omdat van de desbetreffende cao's de looptijd is verstreken en nog geen nieuwe cao's zijn overeengekomen. Het advies is dan één of meerdere maanden te wachten, tot dat de desbetreffende cao's zijn afgesloten en het CBS alsnog het bedoelde indexcijfer voor het eerst kan publiceren. Indien daarentegen in het contract is bepaald dat in een bepaalde maand geïndexeerd moet worden, terwijl zo'n cijfer niet beschikbaar is, kan worden teruggevallen op het gelijktijdig gepubliceerde indexcijfer van de desbetreffende publicatiegroep over de laatste verslagmaand vóór de maand genoemd in het contract, dat wél gepubliceerd is.

Voorbeeld 3: bij indexering op basis van het eerst-gepubliceerde indexcijfer voor het jaarcijfer van cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen voor de bedrijfstak zakelijke dienstverlening. Dit cijfer over januari 2004 zal begin februari 2004 gepubliceerd worden. Als op dat moment echter voor het grootste deel van de cao's in deze bedrijfstak de looptijd is verstreken en nog geen nieuwe cao's zijn overeengekomen, kan het CBS dit indexcijfer nog niet publiceren in februari. Dan kan het beste worden gewacht tot dat in maart (of later) alsnog voor het eerst een indexcijfer over januari 2004 voor deze bedrijfstak gepubliceerd wordt. Als daar niet op gewacht kan worden, kan teruggevallen worden op het indexcijfer over december 2003 (dan wel het novembercijfer of een eerder cijfer) zoals dat begin februari gepubliceerd wordt (het moment dat het eerst-gepubliceerde cijfer over januari 2004 gepubliceerd had moeten worden).

Noten in de tekst

- 1) Uitkomsten over de ontwikkeling van de contractuele loonkosten voor de reeks 2000=100 zullen pas later gepubliceerd worden. De publicatie over de contractuele loonkosten 1990=100 wordt zolang voortgezet.
- 2) Inclusief overheid en inclusief werknemers waarvoor de cao algemeen verbindend is verklaard.
- 3) Immers $((129,0 / 132,2) - 1) \times 100$ procent = -2,4 procent; jaargemiddelden inclusief bijzondere beloningen.
- 4) Bij de reeks 1990=100 werd de schaalbezetting van alle cao's nog bepaald op grond van informatie die cao-partijen hierover konden verstrekken. Hierbij werd ook gebruik gemaakt van een eenmalige enquête bij bedrijven en instellingen, waarbij werd gevraagd naar de verdeling van de werknemers over de loon-schalen.
- 5) Voor vier cao's geldt dat grote groepen werknemers in verschillende bedrijfstakken werken, zodat deze cao's gesplitst zijn in meerdere delen, en verdeeld zijn over deze verschillende bedrijfstakken.
- 6) Nadat in 2000 voor het eerst uitkomsten volgens deze nieuwe indeling naar cao-sectoren waren gepubliceerd, is daarna de indeling van enkele onderzoeksinstellingen alsnog gewijzigd, zodat deze nu ook tot de cao-sector overheid worden gerekend.
- 7) Zie noot 5.

Literatuur

Han van den Berg, *Nieuwe afbakening van de cao-sectoren particuliere bedrijven, gesubsidieerde sector en overheid: uitkomsten over werkgelegenheid en loon 1995–1998*, Sociaal-economische maandstatistiek, augustus 2000, blz. 49–65.

Han van den Berg, *Cao-lonen 2001, de definitieve gegevens*, Sociaal-economische maandstatistiek, april 2002, blz. 12–19.

Han van den Berg, *Cao-lonen 2002, de definitieve gegevens*, Sociaal-economische maandstatistiek, april 2003, blz. 36–42.

CBS, *Indexcijfers van regelingslonen*, in: *Arbeid en lonen van werknemers 1993*, blz. 111–122, 1994.

CBS, *Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 1999–2000*, Sociaal-economische maandstatistiek, december 2001, blz. 30–43.

B. Schaafsma en A.G. Wessels, *Indexcijfers van regelingslonen: methodebeschrijving 1990*, Supplement bij de Sociaal-economische maandstatistiek 1993 no. 3, blz. 9–14.

Begrippenlijst

Bijzondere beloningen

De niet-regelmatig (niet maandelijks) betaalde beloningen die tot het bruto loon behoren, zoals de vakantietoeslag of de eindejaarsuitkering.

Cao-lonen

Met de indexcijfers van cao-lonen wordt de ontwikkeling van de bruto lonen weergegeven waarop werknemers bij een normale voltijdarbeidsduur onvoorwaardelijk recht hebben. Deze cijfers hebben betrekking op de loon- en arbeidsduurgegevens zoals die staan vermeld in collectieve arbeidsovereenkomsten (cao's). Er worden dus geen gerealiseerde bedragen waargenomen; alleen afspraken met betrekking tot de schaaltonen en bindend voorge-

schreven toeslagen komen in de ontwikkeling van het cao-loon tot uitdrukking. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt naar cao-lonen inclusief bijzondere beloningen en cao-lonen exclusief bijzondere beloningen, en tussen cao-lonen per uur en cao-lonen per maand. Wijzigingen in het cao-loon komen tot uiting in zowel de lonen per maand als in de lonen per uur. Wijzigingen in de overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur zijn alleen van invloed op de cao-lonen per uur.

Het cao-loon omvat de volgende elementen:

- het bruto loon voor normale arbeidstijd van voltijdwerknemers
 - alle bindend voorgeschreven, regelmatig betaalde toeslagen.
- Uitgesloten zijn toeslagen die in de cao's voorwaardelijk zijn gesteld, zoals een leeftijdstoelage of een toeslag voor ploegendienst, en individuele loonstijgingen.

De brutering van de overhevelingstoelage (vanaf januari 2001) is zodanig in de indexcijfers verwerkt, dat de brutering niet leidt tot loonmutaties, voorzover niet van de wettelijke bruteringsregeling (verhoging van het loon met 1,9 procent met een maximum van 791,85 euro per jaar) is afgeweken.

Contractuele arbeidsduur

De contractuele arbeidsduur is de in de cao's overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur van voltijdwerknemers.

Gesubsidieerde sector

De privaatrechtelijke bedrijven die door subsidie of via wettelijk vastgestelde bijdragen worden gefinancierd, voorzover zij niet tot de overheid behoren. Het gaat hierbij onder meer om het grootste deel van de gezondheids- en welzijnzorg, de uitvoeringsorganen voor de sociale verzekeringen en de sociale werkplaatsen.

Jaarmutatie

Procentuele mutatie ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder.

Overheid

De cao-sector overheid omvat alle publiekrechtelijke bedrijven, zoals rijksoverheid, provincies, gemeenten, waterschappen en het openbaar onderwijs. Daarnaast behoren de politie, het regulier bijzonder onderwijs en de academische ziekenhuizen tot de overheid.

Particuliere bedrijven

De privaatrechtelijke bedrijven die niet tot de gesubsidieerde sector of de overheid gerekend worden.

Percentage afgesloten cao's

Omvang van de afgesloten cao's ten opzichte van het totaal aantal cao's dat bij deze statistiek wordt waargenomen (per maand).

Sbi

Voor de indeling van bedrijven naar economische activiteit wordt de Standaard bedrijfsindeling (SBI'93) gebruikt. Dit is een CBS-indeling waarbij de economische activiteit van een bedrijf of instelling gekenmerkt wordt door het voortgebrachte product, de in het productieproces gebruikte grondstoffen en hulpdiensten, en de aard van het productieproces. De SBI heeft een hiërarchische opbouw. Het hoogste niveau is een indeling in vier bedrijfssectoren. Deze bedrijfssectoren zijn onderverdeeld in zestien bedrijfstakken, die op hun beurt weer gesplitst zijn in bedrijfsklassen en bedrijfsgroepen. De cijfercodes die voor de indeling worden gebruikt vormen niet altijd een aaneensluitende reeks.

Versie

Gekozen kan worden tussen twee versies van de uitkomsten: de huidige cijfers of de eerst-gepubliceerde cijfers. De huidige cijfers zijn de meest recente uitkomsten zoals deze nu luiden voor de gehele reeks vanaf januari 2000. De eerst-gepubliceerde cijfers zijn verouderde uitkomsten zoals deze voor elke verslagperiode ooit voor het eerst gepubliceerd zijn.

Bijlage 1
Cao's die bij de statistiek Indexcijfers van cao-lonen worden waargenomen, per bedrijfstak, 2003

Bedrijfstak	Cao	Cao-sector ¹⁾
Landbouw en visserij (sbi 01–05)	Bedrijfsverzorgingsdiensten voor land en tuinbouw in Nederland	PB
	Glastuinbouw	PB
	Hoveniersbedrijf in Nederland	PB
	Landbouwwerktuigen exploiterende ondernemingen	PB
	Open teelten	PB
	Paddestoelen	PB
	Particuliere bosbouw	PB
	Rundveeverbetering in Nederland	PB
	Trawlvisserij	PB
Delfstoffenwinning (sbi 10–14)	N.V. Nederlandse Gasunie (cao-I)	PB
	N.V. Nederlandse Gasunie (cao hoger personeel)	PB
	Nederlandse Aardolie Maatschappij	PB
Industrie (sbi 15–37)	Akzo Chemicals B.V.	PB
	Akzo Hoger Personeel	PB
	Akzo Nobel Coatings B.V.	PB
	Akzo Pharma	PB
	Avebe, coöperatieve verkoop- en productievereniging van aardappelmeel en derivaten	PB
	Bakkersbedrijf	PB
	Bereide verf- en drukinktindustrie	PB
	Betonproductenindustrie	PB
	Boeken- en tijdschriftenuitgeverij	PB
	Coffee & Tea	PB
	Confectie-industrie	PB
	Corus	PB
	Dagbladjournalisten	PB
	DSM Gist Services B.V.	PB
	DSM Limburg BV	PB
	DSM Resins	PB
	Gemaksvoedingindustrie	PB
	General Electric Plastics Bergen op Zoom	PB
	Graanbe- en verwerkende bedrijven	PB
	Grafimedia	PB
	Groenten en fruitverwerkende industrie	PB
	Heineken Nederlands Beheer B.V.	PB
	Heineken Nederlands Beheer B.V. hoger personeel	PB
	Hiswa-Cao (Houten en kunststoffen jachtbouw, waterrecreatieondersteunende activiteiten)	PB
	Houtverwerkende industrie	PB
	Kappa Golfkarton (De Zeeuw, Twincorr. BV, e.a.)	PB
	Kappa Packaging Massiefkarton	PB
	Kartonnage- en flexibele verpakkingenbedrijf	PB
	Kunststof- en rubberindustrie	PB
	Metaal- en elektrotechnische industrie	PB
	Metaal en technische bedrijfstakken (carrosseriebedrijf)	PB
	Metaal en technische bedrijfstakken (metaalbewerkingsbedrijf)	PB
	Meubelindustrie en meubileringsbedrijven	PB
	Nedtrain	PB
	Nerefco (Netherlands Refining Company)	PB
	Nestle Nederland Cao I	PB
	Oce Nederland en Oce Nederlandse Verkoopmaatschappij	PB
	Owase-bedrijven	PB
	Papierindustrie	PB
	Philip Morris Holland	PB
	Philips Bedrijven Cao-A	PB
	Philips Bedrijven Cao-B	PB
	Pluimveeverwerkende industrie	PB
	Plukon Beheer BV	PB
	Reprografisch bedrijf	PB
	Schoen-, lederwaren- en lederindustrie	PB
	Shell Nederland Raffinaderij B.V. en Chemie B.V.	PB
	Sigarenindustrie	PB
	Sigma Coatings Cao I	PB
	Suikerverwerkende industrie	PB
	Suikerwerk- en chocoladeverwerkende industrie	PB
	Tandtechniek	PB
	Textielindustrie	PB
	Timmerfabrieken	PB
	Unilever Nederland	PB
	Vleeswarenindustrie	PB
	Vredestein	PB
Xerox Manufacturing (Nederland) B.V.	PB	
Zuivelindustrie I	PB	
Sociale werkvoorziening	GG	
Sector Gemeenten (stafpersoneel WSW-instellingen)	OH	
Energie- en waterleidingbedrijven (sbi 40–41)	Energie- en nutsbedrijven (sector distributie)	PB
	Energie- en nutsbedrijven (sector productie)	PB
	Waterbedrijven	PB
Bouwnijverheid (sbi 45)	Bitumineuze en kunststof dakbedekkingsbedrijven	PB
	Bouwbedrijf	PB
	Metaal en technische bedrijfstakken (isolatie- + elektrotechnisch- + loodgieters- en fittersbedrijven)	PB
	Railinfrastructuur	PB
	Schilders-, afwerkings- en glaszetbedrijf	PB
	Stukadoors-, afbouw- en terrazzobedrijf	PB
	Uitvoerend, technisch en administratief personeel in de bouwbedrijven	PB
	Waterbouw/baggerbedrijf	PB

Bijlage 1 (vervolg)
Cao's die bij de statistiek Indexcijfers van cao-lonen worden waargenomen, per bedrijfstak, 2003

Bedrijfstak	Cao	Cao-sector ¹⁾	
Handel (sbi 50–52)	Ahold Distributiecentra en de Groente- en Bloemencentrales Albert Heijn	PB	
	Ahold Gall & Gall	PB	
	Ahold Kader-, administratief- en technisch personeel van de centrale dienst	PB	
	Ahold Supermarktmanagers en filiaal (ondersteunend) kader	PB	
	Apotheken	PB	
	Audax	PB	
	Banden- en wielerbranche	PB	
	Bijenkorf Cao Warenhuizen	PB	
	Brandstoffenbedrijf	PB	
	Carglass B.V.	PB	
	Detailhandel in aardappelen, groenten en fruit	PB	
	Doe-het-zelfbranche	PB	
	Drankindustrie en de groothandel in dranken	PB	
	Drogisterijbranche	PB	
	Elektrotechnische detailhandel	PB	
	Etos	PB	
	Fotografische artikelen detailhandel	PB	
	Gemengde branche en speelgoedbranche	PB	
	Gevestigde bloemendetailhandel	PB	
	Groothandel in aardappelen, groenten en fruit	PB	
	Groothandel in bloemen en planten	PB	
	Groothandel in eieren en eiproducten en de eiproductenindustrie	PB	
	Groothandel in horecaproducten	PB	
	Groothandel in levensmiddelen (GIL)	PB	
	Groothandel in textielgoederen en aanverwante artikelen	PB	
	Groothandel in vlakglas, het glasbewerkings- en het glazeniersbedrijf	PB	
	Grootwinkelbedrijven in textiel	PB	
	Handel in bouwmaterialen	PB	
	Hema	PB	
	Houthandel	PB	
	Ikea	PB	
	Informatie-, communicatie- en kantoortechnologiebranche	PB	
	Juweliersartikelen detailhandel	PB	
	Kantoorvakhandel	PB	
	Melk- en zuiveldetailhandelsbedrijf	PB	
	Metaal en technische bedrijfstakken (motorvoertuigen- en tweewielerbedrijf)	PB	
	Modedetailhandel	PB	
	OPG Groep N.V.	PB	
	Optiekbedrijven	PB	
	Parfumerieartikelen detailhandel	PB	
	Partikulier Kaaspakhuisbedrijf	PB	
	Praxis Groep	PB	
	Schoendetailhandel	PB	
	Slagersbedrijf	PB	
	Supermarkt (Grootwinkelbedrijven in levensmiddelen + Levensmiddelenbedrijf)	PB	
	Tabaksdetailhandel	PB	
	Tankstationbranche	PB	
	Technische Groothandel	PB	
	Tuincentrabranche	PB	
	Tuinzaadbedrijven	PB	
	Verf en wandbekleding detailhandel	PB	
	Vleessector	PB	
	Vroom & Dreesmann	PB	
	Wonen	PB	
	Horeca (sbi 55)	Contractcateringbranche	PB
		Horeca- en aanverwante bedrijf	PB
		Stayokay (voorheen Stichting Nederlandse Jeugherberg Centrale NJHC)	PB
Verlijfsrecreatie en zweminrichtingen (recreatie)		PB	
Vervoer en communicatie (sbi 60–64)	Aero Groundservices	PB	
	Beroepsgoederenvervoer over de weg en de verhuur van mobiele kranen	PB	
	Besloten busvervoer	PB	
	Binnenscheepvaart	PB	
	Energie- en nutsbedrijven (sector kabel en telecom)	PB	
	Europe Combined Terminals (ECT)	PB	
	Goederenvervoer Nederland	PB	
	Handelsvaart tot 9000 Gt	PB	
	KLM-Cabinepersoneel	PB	
	KLM-Grondpersoneel	PB	
	KLM-Vliegers op vleugelvliegtuigen	PB	
	Koninklijke KPN N.V.	PB	
	Martinair Holland	PB	
	NS Reizigers	PB	
	Postkantoren BV	PB	
	Reisbranche	PB	
	Schiphol Nederland B.V.	PB	
	Selektracht B.V.	PB	
	Taxivervoer	PB	
	TPG (TNT Post Groep)	PB	
	Transavia Airlines	PB	
	Van Gend & Loos	PB	
	Vopak	PB	
Zaterdagbestellers	PB		
Openbaar vervoer	GG		
Sector Gemeenten (vervoerbedrijven)	OH		
Financiële instellingen (sbi 65–67)	ABN Amro	PB	
	ABP/Loyalis	PB	
	Achmea B.V.	PB	
	Algemene Bank-Cao	PB	
	Amev Stad Rotterdam Verzekeringsgroep (ASR) N.V.	PB	
	Fortis Bank Nederland	PB	

Bijlage 1 (slot)
Cao's die bij de statistiek Indexcijfers van cao-lonen worden waargenomen, per bedrijfstak, 2003

Bedrijfstak	Cao	Cao-sector ¹⁾
Financiële instellingen (sbi 65–67)	Grenswisselkantoren	PB
	ING Bank	PB
	ING Verzekeringen	PB
	Rabobank	PB
	SNS Reaal Groep	PB
	Verzekeringsbedrijf binnendienst	PB
	Verzekeringsbedrijf buitendienst	PB
Zakelijke dienstverlening (sbi 70–74)	Arcadis	PB
	Architectenbureaus	PB
	Atos Origin	PB
	Bloemenveiling Aalsmeer	PB
	Coöperatieve Bloemenveiling Flora Holland	PB
	Electronic Data Systems (EDS) International B.V.	PB
	Getronics	PB
	Grontmij	PB
	Holland Railconsult B.V.	PB
	Ingenieursbureau Oranjewoud B.V.	PB
	MN Services	PB
	NBBU Uitzendkrachten	PB
	NS Stations	PB
	Particuliere beveiligingsorganisaties	PB
	Pinkroccade	PB
	Randstad Uitzendbureau vaste medewerkers	PB
	Rechtsbijstand	PB
	Schoonmaak- en glazenwassersbedrijf	PB
	Securop Nederland Security Check BV	PB
	SNT Nederland (voorheen KPN Callcenter Agents)	PB
	Start	PB
	Stichting ABAB	PB
	Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek	PB
	Tentoonstellingsbedrijven	PB
	Uitzendkrachten	PB
	Uitzendondernemingen vaste medewerkers	PB
	Video detaillistenbranche	PB
	Woondiensten (voorheen Woningcorporaties)	PB
	CWI (voorheen Arbeidsvoorzieningsorganisatie)	GG
	Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek	GG
	Wet Inschakeling Werkzoekenden (WIW)	GG
Onderzoekinstellingen	OH	
Openbaar bestuur (sbi 75)	Sociale Verzekeringsbank	GG
	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV)	GG
	Zorgverzekeraars	GG
	Sector Defensie (burgerpersoneel)	OH
	Sector Defensie (militair personeel)	OH
	Sector Gemeenten (openbaar bestuur)	OH
	Sector Politie	OH
	Sector Provincies	OH
	Sector Rechterlijke macht	OH
	Sector Rijk	OH
Sector Waterschappen	OH	
Onderwijs (sbi 80)	Hoger beroepsonderwijs	OH
	Landelijke organen beroepsonderwijs	OH
	Nederlandse universiteiten	OH
	Sector Onderwijs (po, vo, bve)	OH
Gezondheids- en welzijnswerk (sbi 85)	Huisartsenzorg	PB
	Tandartsassistenten	PB
	Vrijgevestigde fysiotherapiepraktijk	PB
	Geestelijke gezondheidszorg	GG
	Gehandicaptenzorg	GG
	Jeugdhulpverlening	GG
	Kinderopvang	GG
	Thuiszorg	GG
	Verpleeg- en verzorgingshuizen	GG
	Welzijn	GG
	Ziekenhuizen	GG
	Academische ziekenhuizen	OH
	Sector Gemeenten (gezondheid- en welzijnzorg)	OH
Cultuur en overige dienstverlening (sbi 90–93)	ANWB	PB
	AV Facilitair Bedrijf (voorheen Nederlands Omroepproductiebedrijf NV)	PB
	Bioscoopbedrijf	PB
	Energie- en nutsbedrijven (sector afval & milieu)	PB
	FNV-organisaties	PB
	Kappersbedrijf	PB
	Kunstzinnige vorming	PB
	Linnenverhuur- en wasserijbedrijven en voor textielreinigingsbedrijven	PB
	Nationale Stichting tot Exploitatie van Casinospelen in Nederland	PB
	Sport	PB
	Stichting Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR)	PB
	Uitvaartverzorging	PB
	Verblifsrecreatie en zweminrichtingen (sport) (voorheen Sport, recreatie en ontspanningscentra)	PB
	Nederlands theater	GG
	Omroepersoneel	GG
	Openbare bibliotheken	GG
	Verzelfstandigde rijksmusea	GG
	Sector Gemeenten (afvalinzameling en -verwerking)	OH

¹⁾ PB = particuliere bedrijven; GG = gesubsidieerde sector en OH = overheid.

Tabel 1
De cao-loonontwikkeling vanaf 1995 (procentuele mutatie t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder)¹⁾

		Cao-lonen per maand exclusief bijzondere beloningen	Cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen	Cao-lonen per uur exclusief bijzondere beloningen	Cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen	Contractuele jaarlijkse arbeidsduur ²⁾	Percentage afgesloten cao's ³⁾
		%					
Jaargemiddelden							
1995		0,9	1,2	1,0	1,1	0,0	100
1996		1,6	1,7	1,7	1,9	-0,2	100
1997		2,0	2,0	2,9	2,9	-0,8	100
1998		2,9	2,9	3,3	3,3	-0,4	100
1999		3,0	3,0	3,3	3,3	-0,3	100
2000		3,2	3,2	3,2	3,3	0,0	100
2001		3,8	4,3	3,8	4,4	0,0	100
2002		3,4	3,7	3,4	3,6	0,0	100
Maandcijfers							
Januari	2001	3,3	4,0	3,6	4,1	0,0	100
Februari	2001	3,4	4,0	3,4	4,0	0,0	100
Maart	2001	3,3	3,8	3,3	3,9	0,0	100
April	2001	3,7	4,3	3,7	4,2	0,0	100
Mei	2001	4,1	4,6	4,1	4,6	0,0	100
Juni	2001	4,2	4,7	4,2	4,7	0,0	100
Juli	2001	4,2	4,7	4,2	4,7	0,0	100
Augustus	2001	4,0	4,5	4,0	4,6	0,0	100
September	2001	3,8	4,3	3,9	4,4	0,0	100
Oktober	2001	4,0	4,5	3,9	4,5	0,0	100
November	2001	3,9	4,5	3,9	4,5	0,0	100
December	2001	3,8	4,3	3,8	4,4	0,0	100
Januari	2002	3,9	4,2	3,8	4,1	0,0	100
Februari	2002	3,9	4,3	4,0	4,3	0,0	100
Maart	2002	4,0	4,3	4,0	4,3	0,0	100
April	2002	3,6	3,9	3,6	4,0	0,0	100
Mei	2002	3,2	3,6	3,3	3,7	0,0	100
Juni	2002	3,0	3,4	3,1	3,4	0,0	100
Juli	2002	3,1	3,3	3,1	3,4	0,0	100
Augustus	2002	3,2	3,4	3,2	3,4	0,0	100
September	2002	3,2	3,5	3,1	3,4	0,0	100
Oktober	2002	3,0	3,3	3,1	3,4	0,0	100
November	2002	3,1	3,4	3,1	3,3	0,0	100
December	2002	3,2	3,5	3,1	3,4	0,0	100
Januari	2003*	3,2	3,4	3,3	3,4	0,0	99
Februari	2003*	3,2	3,2	3,1	3,3	0,0	99
Maart	2003*	3,1	3,2	3,1	3,2	0,0	98
April	2003*	3,0	3,0	3,0	2,9	0,0	85
Mei	2003*	3,0	2,9	2,9	2,9	0,0	81
Juni	2003*	2,9	2,9	2,8	2,8	0,0	74

¹⁾ Uitkomsten tot en met december 2000 op basis van de reeks 1990=100; uitkomsten vanaf januari 2001 op basis van de reeks 2000=100.

²⁾ Tot en met 2000 alleen volwassenen werknemers; vanaf januari 2001 alle werknemers.

³⁾ Omvang van de afgesloten cao's ten opzichte van het totaal aantal cao's dat bij deze statistiek wordt waargenomen (per maand).

Tabel 2
Indexcijfers van cao-lonen en contractuele arbeidsduur; definitieve gegevens 2000

	Sbi-code	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jaar
<i>2000=100</i>														
Cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01-93	98,5	98,6	98,9	99,3	99,4	99,7	100,5	100,7	100,9	101,1	101,1	101,2	100,0
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		98,6	98,6	98,8	99,4	99,4	99,6	100,7	100,7	100,9	101,1	101,1	101,2	100,0
Gesubsidieerde sector		98,9	98,9	99,0	99,2	99,2	100,1	100,7	100,7	100,7	100,8	100,8	101,0	100,0
Overheid		98,2	98,3	99,3	99,3	99,4	99,9	99,9	101,0	101,0	101,2	101,2	101,2	100,0
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	99,2	99,2	99,2	99,2	99,2	99,2	100,8	100,8	100,8	100,8	100,8	100,8	100,0
Industrie	15-37	98,3	98,5	99,0	99,4	99,4	99,5	100,3	100,4	101,3	101,3	101,3	101,5	100,0
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	99,6	99,6	99,6	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,0
Bouwnijverheid	45	99,1	99,1	99,1	99,1	99,1	99,3	100,9	100,9	100,9	100,9	100,9	100,9	100,0
Handel	50-52	98,4	98,5	98,6	99,6	99,7	99,8	100,7	100,7	100,8	101,0	101,0	101,1	100,0
Horeca	55	98,3	98,3	98,3	98,3	98,3	98,3	101,7	101,7	101,7	101,8	101,8	101,8	100,0
Vervoer en communicatie	60-64	98,3	98,3	98,3	100,4	100,4	100,4	100,5	100,5	100,5	100,6	100,7	100,9	100,0
Financiële instellingen	65-67	97,8	97,8	98,5	98,5	98,5	99,2	101,6	101,6	101,6	101,6	101,6	101,9	100,0
Zakelijke dienstverlening	70-74	99,2	99,2	99,2	99,3	99,4	99,4	100,5	100,5	100,5	100,9	100,9	101,0	100,0
Openbaar bestuur	75	98,8	99,0	99,0	99,2	99,2	99,2	99,2	101,1	101,1	101,4	101,5	101,5	100,0
Onderwijs	80	97,5	97,5	99,8	99,8	100,0	100,8	100,8	100,8	100,8	100,8	100,8	100,8	100,0
Gezondheids- en welzijnszorg	85	98,8	98,8	98,8	99,0	99,0	100,3	100,8	100,9	100,9	100,9	100,9	100,9	100,0
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	98,6	98,7	98,7	98,9	99,2	99,5	100,3	100,4	101,0	101,5	101,5	101,6	100,0
Cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01-93	98,5	98,6	98,9	99,4	99,4	99,7	100,5	100,7	100,9	101,1	101,1	101,2	100,0
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		98,5	98,6	98,8	99,4	99,4	99,6	100,7	100,7	100,9	101,1	101,1	101,2	100,0
Gesubsidieerde sector		98,9	98,9	99,0	99,2	99,2	100,1	100,7	100,7	100,7	100,8	100,8	101,0	100,0
Overheid		98,2	98,3	99,3	99,3	99,4	99,9	99,9	101,0	101,0	101,2	101,2	101,2	100,0
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	99,2	99,2	99,2	99,2	99,2	99,2	100,8	100,8	100,8	100,8	100,8	100,8	100,0
Industrie	15-37	98,2	98,4	98,9	99,5	99,5	99,5	100,4	100,4	101,3	101,3	101,3	101,5	100,0
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	99,6	99,6	99,6	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,0
Bouwnijverheid	45	99,1	99,1	99,1	99,1	99,1	99,3	100,9	100,9	100,9	100,9	100,9	100,9	100,0
Handel	50-52	98,4	98,6	98,6	99,6	99,6	99,8	100,7	100,7	100,8	101,0	101,0	101,1	100,0
Horeca	55	98,3	98,3	98,3	98,3	98,3	98,3	101,7	101,7	101,7	101,8	101,8	101,8	100,0
Vervoer en communicatie	60-64	98,3	98,3	98,3	100,4	100,4	100,4	100,5	100,5	100,5	100,6	100,7	100,9	100,0
Financiële instellingen	65-67	97,8	97,8	98,5	98,5	98,5	99,2	101,6	101,6	101,6	101,6	101,6	102,0	100,0
Zakelijke dienstverlening	70-74	99,2	99,2	99,2	99,3	99,4	99,4	100,5	100,5	100,5	100,9	100,9	101,0	100,0
Openbaar bestuur	75	98,8	99,0	99,0	99,2	99,2	99,2	99,2	101,1	101,1	101,4	101,5	101,5	100,0
Onderwijs	80	97,5	97,5	99,8	99,8	100,0	100,8	100,8	100,8	100,8	100,8	100,8	100,8	100,0
Gezondheids- en welzijnszorg	85	98,8	98,8	98,8	99,0	99,0	100,3	100,8	100,9	100,9	100,9	100,9	100,9	100,0
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	98,6	98,6	98,6	98,8	99,2	99,5	100,3	100,4	101,0	101,7	101,7	101,8	100,0
Contractuele jaarlijkse arbeidsduur														
Totaal	01-93	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gesubsidieerde sector		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Overheid		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Industrie	15-37	100,1	100,1	100,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Bouwnijverheid	45	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Handel	50-52	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Horeca	55	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Vervoer en communicatie	60-64	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Financiële instellingen	65-67	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Zakelijke dienstverlening	70-74	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Openbaar bestuur	75	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Onderwijs	80	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gezondheids- en welzijnszorg	85	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	99,9	99,9	99,9	100,0

Tabel 3
Indexcijfers van cao-lonen en contractuele arbeidsduur; definitieve gegevens 2001

	Sbi-code	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jaar
<i>2000=100</i>														
Cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01-93	102,4	102,5	102,7	103,6	104,0	104,4	105,2	105,2	105,2	105,6	105,6	105,6	104,3
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		102,2	102,3	102,4	103,5	103,9	104,2	105,1	105,1	105,1	105,4	105,4	105,5	104,2
Gesubsidieerde sector		103,8	103,8	103,9	104,1	104,1	105,2	106,2	106,2	106,3	106,3	106,3	106,3	105,2
Overheid		102,3	102,4	103,3	103,4	104,2	104,5	104,8	104,9	105,0	105,8	105,8	105,8	104,4
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	102,6	102,6	102,7	102,7	102,7	102,7	104,2	104,2	104,2	104,2	104,2	104,2	103,4
Industrie	15-37	101,9	102,0	102,3	103,3	103,8	103,8	104,4	104,4	104,4	105,4	105,4	105,4	103,9
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	101,2	101,2	101,2	105,2	105,2	105,2	105,2	105,2	105,2	105,2	105,2	105,2	104,2
Bouwnijverheid	45	101,0	101,0	101,2	104,0	105,2	106,0	106,5	106,5	106,5	106,5	106,5	106,5	104,8
Handel	50-52	101,8	101,8	101,8	102,7	103,2	103,5	104,6	104,6	104,6	104,8	104,8	104,8	103,6
Horeca	55	101,6	101,6	101,6	101,7	102,3	102,3	105,6	105,6	105,6	105,6	105,6	105,6	103,7
Vervoer en communicatie	60-64	101,4	101,4	101,4	103,8	104,0	104,0	104,0	104,0	104,0	104,2	104,2	104,2	103,4
Financiële instellingen	65-67	103,3	103,3	103,3	103,7	103,7	105,9	106,8	106,8	106,8	106,8	106,8	106,8	105,3
Zakelijke dienstverlening	70-74	103,6	103,6	103,7	104,1	104,2	104,2	105,6	105,6	105,6	105,6	105,7	105,7	104,8
Openbaar bestuur	75	102,4	102,7	102,8	103,0	104,2	104,3	104,4	104,4	104,4	106,0	106,0	106,0	104,2
Onderwijs	80	102,1	102,1	104,4	104,4	104,4	104,4	105,3	105,6	105,6	105,6	105,6	105,6	104,6
Gezondheids- en welzijnzorg	85	103,9	103,9	103,9	104,0	104,2	105,7	106,6	106,6	106,7	106,7	106,7	106,7	105,5
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	102,7	102,7	102,7	103,6	104,0	104,0	104,7	105,4	105,4	105,4	105,4	105,4	104,3
Cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01-93	102,5	102,5	102,8	103,6	104,0	104,4	105,2	105,3	105,3	105,6	105,7	105,7	104,4
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		102,3	102,3	102,4	103,6	103,9	104,3	105,1	105,2	105,2	105,5	105,5	105,5	104,2
Gesubsidieerde sector		103,8	103,8	103,9	104,1	104,1	105,2	106,2	106,2	106,3	106,3	106,3	106,3	105,2
Overheid		102,3	102,4	103,4	103,5	104,2	104,5	104,9	105,0	105,0	105,8	105,9	105,9	104,4
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	102,6	102,6	102,7	102,7	102,7	102,7	104,2	104,2	104,2	104,2	104,2	104,2	103,4
Industrie	15-37	101,9	102,1	102,3	103,3	103,8	103,9	104,4	104,4	104,4	105,4	105,4	105,4	103,9
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	101,2	101,2	101,2	105,2	105,2	105,2	105,2	105,2	105,2	105,2	105,2	105,2	104,2
Bouwnijverheid	45	101,0	101,0	101,2	104,0	105,2	106,0	106,5	106,5	106,5	106,5	106,5	106,5	104,8
Handel	50-52	101,8	101,8	101,8	102,7	103,2	103,5	104,6	104,6	104,7	104,8	104,8	104,8	103,6
Horeca	55	101,6	101,6	101,6	101,7	102,3	102,3	105,6	105,6	105,6	105,6	105,6	105,6	103,7
Vervoer en communicatie	60-64	101,4	101,4	101,4	103,7	103,9	103,9	103,9	103,9	103,9	104,0	104,1	104,1	103,3
Financiële instellingen	65-67	103,8	103,8	103,8	104,2	104,2	106,4	107,3	107,3	107,3	107,3	107,3	107,3	105,8
Zakelijke dienstverlening	70-74	103,7	103,7	103,7	104,2	104,2	104,2	105,6	105,6	105,6	105,7	105,7	105,7	104,8
Openbaar bestuur	75	102,5	102,7	102,8	103,1	104,2	104,4	104,4	104,4	104,5	106,1	106,1	106,1	104,3
Onderwijs	80	102,1	102,1	104,4	104,4	104,4	104,4	105,3	105,6	105,6	105,6	105,6	105,6	104,6
Gezondheids- en welzijnzorg	85	103,9	103,9	103,9	104,0	104,2	105,7	106,6	106,6	106,7	106,7	106,7	106,7	105,5
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	102,8	102,8	102,9	103,8	104,1	104,1	104,8	105,5	105,5	105,6	105,6	105,6	104,4
Contractuele jaarlijkse arbeidsduur														
Totaal	01-93	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gesubsidieerde sector		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Overheid		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Industrie	15-37	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Bouwnijverheid	45	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Handel	50-52	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Horeca	55	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Vervoer en communicatie	60-64	100,0	100,0	100,0	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1
Financiële instellingen	65-67	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5
Zakelijke dienstverlening	70-74	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Openbaar bestuur	75	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Onderwijs	80	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gezondheids- en welzijnzorg	85	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9

Tabel 4
Ontwikkeling cao-lonen en contractuele arbeidsduur; definitieve gegevens 2001

	Sbi-code	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jaar
%														
Cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01-93	4,0	4,0	3,8	4,3	4,6	4,7	4,7	4,5	4,3	4,5	4,5	4,3	4,3
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		3,7	3,8	3,6	4,1	4,5	4,6	4,4	4,4	4,2	4,3	4,3	4,2	4,2
Gesubsidieerde sector		5,0	5,0	4,9	4,9	4,9	5,1	5,5	5,5	5,6	5,5	5,5	5,2	5,2
Overheid		4,2	4,2	4,0	4,1	4,8	4,6	4,9	3,9	4,0	4,5	4,5	4,5	4,4
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	3,4	3,4	3,5	3,5	3,5	3,5	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4
Industrie	15-37	3,7	3,6	3,3	3,9	4,4	4,3	4,1	4,0	3,1	4,0	4,0	3,8	3,9
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	1,6	1,6	1,6	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	4,2
Bouwnijverheid	45	1,9	1,9	2,1	4,9	6,2	6,7	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	4,8
Handel	50-52	3,5	3,4	3,2	3,1	3,5	3,7	3,9	3,9	3,8	3,8	3,8	3,7	3,6
Horeca	55	3,4	3,4	3,4	3,5	4,1	4,1	3,8	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7	3,7
Vervoer en communicatie	60-64	3,2	3,2	3,2	3,4	3,6	3,6	3,5	3,5	3,5	3,6	3,5	3,3	3,4
Financiële instellingen	65-67	5,6	5,6	4,9	5,3	5,3	6,8	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,2	5,3
Zakelijke dienstverlening	70-74	4,4	4,4	4,5	4,8	4,8	4,8	5,1	5,1	5,1	4,7	4,8	4,7	4,8
Openbaar bestuur	75	3,6	3,7	3,8	3,8	5,0	5,1	5,2	3,3	3,3	4,5	4,4	4,4	4,2
Onderwijs	80	4,7	4,7	4,6	4,6	4,4	3,6	4,5	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,6
Gezondheids- en welzijnszorg	85	5,2	5,2	5,2	5,1	5,3	5,4	5,8	5,6	5,7	5,7	5,7	5,7	5,5
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	4,2	4,1	4,1	4,8	4,8	4,5	4,4	5,0	4,4	3,8	3,8	3,7	4,3
Cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01-93	4,1	4,0	3,9	4,2	4,6	4,7	4,7	4,6	4,4	4,5	4,5	4,4	4,4
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		3,9	3,8	3,6	4,2	4,5	4,7	4,4	4,5	4,3	4,4	4,4	4,2	4,2
Gesubsidieerde sector		5,0	5,0	4,9	4,9	4,9	5,1	5,5	5,5	5,6	5,5	5,5	5,2	5,2
Overheid		4,2	4,2	4,1	4,2	4,8	4,6	5,0	4,0	4,0	4,5	4,6	4,6	4,4
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	3,4	3,4	3,5	3,5	3,5	3,5	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4
Industrie	15-37	3,8	3,8	3,4	3,8	4,3	4,4	4,0	4,0	3,1	4,0	4,0	3,8	3,9
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	1,6	1,6	1,6	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	5,1	4,2
Bouwnijverheid	45	1,9	1,9	2,1	4,9	6,2	6,7	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	4,8
Handel	50-52	3,5	3,2	3,2	3,1	3,6	3,7	3,9	3,9	3,9	3,8	3,8	3,7	3,6
Horeca	55	3,4	3,4	3,4	3,5	4,1	4,1	3,8	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7	3,7
Vervoer en communicatie	60-64	3,2	3,2	3,2	3,3	3,5	3,5	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,2	3,3
Financiële instellingen	65-67	6,1	6,1	5,4	5,8	5,8	7,3	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	5,8
Zakelijke dienstverlening	70-74	4,5	4,5	4,5	4,9	4,8	4,8	5,1	5,1	5,1	4,8	4,8	4,7	4,8
Openbaar bestuur	75	3,7	3,7	3,8	3,9	5,0	5,2	5,2	3,3	3,4	4,6	4,5	4,5	4,3
Onderwijs	80	4,7	4,7	4,6	4,6	4,4	3,6	4,5	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,6
Gezondheids- en welzijnszorg	85	5,2	5,2	5,2	5,1	5,3	5,4	5,8	5,6	5,7	5,7	5,7	5,7	5,5
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	4,3	4,3	4,4	5,1	4,9	4,6	4,5	5,1	4,5	3,8	3,8	3,7	4,4
Contractuele jaarlijkse arbeidsduur														
Totaal	01-93	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gesubsidieerde sector		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overheid		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Industrie	15-37	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bouwnijverheid	45	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Handel	50-52	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Horeca	55	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vervoer en communicatie	60-64	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Financiële instellingen	65-67	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Zakelijke dienstverlening	70-74	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Openbaar bestuur	75	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Onderwijs	80	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gezondheids- en welzijnszorg	85	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	-0,1

Tabel 5
Indexcijfers van cao-lonen en contractuele arbeidsduur; definitieve gegevens 2002

	Sbi-code	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jaar
<i>2000=100</i>														
Cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01-93	106,7	106,9	107,1	107,6	107,7	107,9	108,7	108,8	108,9	109,1	109,2	109,3	108,2
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		106,4	106,4	106,7	107,3	107,4	107,5	108,3	108,4	108,5	108,7	108,8	108,8	107,8
Gesubsidieerde sector		108,0	108,0	108,0	108,8	108,9	109,3	110,5	110,5	110,7	110,7	110,7	110,7	109,6
Overheid		107,2	108,0	108,2	108,3	108,4	108,6	109,4	109,5	109,5	109,7	109,9	110,4	108,9
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	106,7	106,7	106,7	106,8	106,8	106,8	109,2	109,2	109,3	109,3	109,3	109,3	108,0
Industrie	15-37	105,9	106,1	106,7	107,5	107,5	107,5	108,3	108,3	108,4	108,5	108,5	108,5	107,6
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	105,5	105,5	105,5	109,2	109,2	109,2	109,2	109,2	109,2	109,2	109,2	109,2	108,2
Bouwnijverheid	45	107,5	107,5	108,6	108,7	108,7	109,1	110,4	110,4	110,4	110,4	110,4	110,4	109,4
Handel	50-52	105,8	105,8	106,2	106,4	106,4	106,4	107,6	107,6	107,9	108,4	108,5	108,5	107,1
Horeca	55	106,1	106,1	106,1	106,1	106,1	106,1	106,5	106,5	106,5	106,5	106,5	106,5	106,3
Vervoer en communicatie	60-64	104,6	104,7	104,8	106,2	106,8	106,8	107,0	107,0	106,9	107,1	107,1	107,1	106,3
Financiële instellingen	65-67	107,5	107,5	107,5	107,7	108,2	108,8	110,0	110,5	110,5	110,6	110,6	110,9	109,2
Zakelijke dienstverlening	70-74	107,3	107,3	107,3	107,7	107,7	107,8	108,3	108,4	108,4	109,0	109,0	109,0	108,1
Openbaar bestuur	75	106,6	107,8	107,8	108,1	108,2	108,2	108,5	108,5	108,5	108,7	109,3	110,0	108,4
Onderwijs	80	107,8	108,0	108,0	108,0	108,0	108,6	110,3	110,5	110,5	110,5	110,5	110,5	109,3
Gezondheids- en welzijnzorg	85	108,2	108,3	108,6	109,4	109,5	110,0	111,0	111,0	111,1	111,1	111,1	111,1	110,0
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	106,4	106,6	106,9	107,6	107,6	107,9	108,3	109,0	109,1	109,2	109,2	109,2	108,1
Cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01-93	106,7	106,9	107,2	107,7	107,8	108,0	108,8	108,9	108,9	109,2	109,2	109,3	108,2
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		106,4	106,5	106,8	107,3	107,4	107,6	108,3	108,4	108,5	108,8	108,8	108,8	107,8
Gesubsidieerde sector		107,9	107,9	107,9	108,8	108,9	109,3	110,5	110,5	110,7	110,7	110,7	110,7	109,6
Overheid		107,2	108,0	108,3	108,4	108,4	108,7	109,4	109,5	109,5	109,7	110,0	110,4	109,0
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	106,8	106,8	106,8	106,8	106,8	106,8	108,6	108,6	108,7	108,7	108,7	108,7	107,7
Industrie	15-37	106,0	106,2	106,7	107,5	107,5	107,6	108,4	108,4	108,4	108,5	108,5	108,6	107,7
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	105,5	105,5	105,5	109,2	109,2	109,2	109,2	109,2	109,2	109,2	109,2	109,2	108,2
Bouwnijverheid	45	107,5	107,5	108,6	108,7	108,7	109,1	110,4	110,4	110,4	110,4	110,4	110,4	109,4
Handel	50-52	105,9	105,9	106,3	106,4	106,5	106,4	107,6	107,7	107,9	108,5	108,5	108,5	107,2
Horeca	55	106,1	106,1	106,1	106,1	106,1	106,1	106,5	106,5	106,5	106,5	106,5	106,5	106,3
Vervoer en communicatie	60-64	104,4	104,5	104,6	106,0	106,6	106,6	106,8	106,8	106,7	106,9	106,9	106,9	106,1
Financiële instellingen	65-67	108,0	108,0	108,0	108,2	108,7	109,3	110,5	111,1	111,1	111,1	111,1	111,1	109,7
Zakelijke dienstverlening	70-74	107,4	107,4	107,4	107,7	107,7	107,8	108,3	108,4	108,4	109,0	109,0	109,0	108,1
Openbaar bestuur	75	106,7	107,8	107,8	108,2	108,2	108,2	108,5	108,5	108,5	108,8	109,3	110,1	108,4
Onderwijs	80	107,8	108,0	108,0	108,0	108,0	108,6	110,3	110,5	110,5	110,5	110,5	110,5	109,3
Gezondheids- en welzijnzorg	85	108,2	108,3	108,6	109,4	109,5	110,0	111,0	111,0	111,1	111,1	111,1	111,1	110,0
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	106,5	106,8	107,0	107,8	107,8	108,0	108,3	109,0	109,0	109,1	109,1	109,1	108,1
Contractuele jaarlijkse arbeidsduur														
Totaal	01-93	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		99,9	99,9	99,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gesubsidieerde sector		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Overheid		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,5	100,5	100,5	100,5	100,5	100,5	100,2
Industrie	15-37	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Bouwnijverheid	45	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Handel	50-52	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Horeca	55	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Vervoer en communicatie	60-64	100,1	100,1	100,1	100,2	100,2	100,2	100,2	100,2	100,2	100,2	100,2	100,2	100,2
Financiële instellingen	65-67	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5
Zakelijke dienstverlening	70-74	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Openbaar bestuur	75	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Onderwijs	80	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gezondheids- en welzijnzorg	85	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,0

Tabel 6
Ontwikkeling cao-lonen en contractuele arbeidsduur; definitieve gegevens 2002

	Sbi-code	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Jaar
%														
Cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01-93	4,2	4,3	4,3	3,9	3,6	3,4	3,3	3,4	3,5	3,3	3,4	3,5	3,7
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		4,1	4,0	4,2	3,7	3,4	3,2	3,0	3,1	3,2	3,1	3,2	3,1	3,5
Gesubsidieerde sector		4,0	4,0	3,9	4,5	4,6	3,9	4,0	4,0	4,1	4,1	4,1	4,1	4,2
Overheid		4,8	5,5	4,7	4,7	4,0	3,9	4,4	4,4	4,3	3,7	3,9	4,3	4,3
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	4,0	4,0	3,9	4,0	4,0	4,0	4,8	4,8	4,9	4,9	4,9	4,9	4,4
Industrie	15-37	3,9	4,0	4,3	4,1	3,6	3,6	3,7	3,7	3,8	2,9	2,9	2,9	3,6
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	4,2	4,2	4,2	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8
Bouwnijverheid	45	6,4	6,4	7,3	4,5	3,3	2,9	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	4,4
Handel	50-52	3,9	3,9	4,3	3,6	3,1	2,8	2,9	2,9	3,2	3,4	3,5	3,5	3,4
Horeca	55	4,4	4,4	4,4	4,3	3,7	3,7	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	2,5
Vervoer en communicatie	60-64	3,2	3,3	3,4	2,3	2,7	2,7	2,9	2,9	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8
Financiële instellingen	65-67	4,1	4,1	4,1	3,9	4,3	2,7	3,0	3,5	3,5	3,6	3,6	3,5	3,7
Zakelijke dienstverlening	70-74	3,6	3,6	3,5	3,5	3,4	3,5	2,6	2,7	2,7	3,2	3,1	3,1	3,1
Openbaar bestuur	75	4,1	5,0	4,9	5,0	3,8	3,7	3,9	3,9	3,9	2,5	3,1	3,8	4,0
Onderwijs	80	5,6	5,8	3,4	3,4	3,4	4,0	4,7	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,5
Gezondheids- en welzijnszorg	85	4,1	4,2	4,5	5,2	5,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,3
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	3,6	3,8	4,1	3,9	3,5	3,8	3,4	3,4	3,5	3,6	3,6	3,6	3,6
Cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen														
Totaal	01-93	4,1	4,3	4,3	4,0	3,7	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4	3,3	3,4	3,6
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		4,0	4,1	4,3	3,6	3,4	3,2	3,0	3,0	3,1	3,1	3,1	3,1	3,5
Gesubsidieerde sector		3,9	3,9	3,8	4,5	4,6	3,9	4,0	4,0	4,1	4,1	4,1	4,1	4,2
Overheid		4,8	5,5	4,7	4,7	4,0	4,0	4,3	4,3	4,3	3,7	3,9	4,2	4,4
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	4,1	4,1	4,0	4,0	4,0	4,0	4,2	4,2	4,3	4,3	4,3	4,3	4,2
Industrie	15-37	4,0	4,0	4,3	4,1	3,6	3,6	3,8	3,8	3,8	2,9	2,9	3,0	3,7
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	4,2	4,2	4,2	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8
Bouwnijverheid	45	6,4	6,4	7,3	4,5	3,3	2,9	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	4,4
Handel	50-52	4,0	4,0	4,4	3,6	3,2	2,8	2,9	3,0	3,1	3,5	3,5	3,5	3,5
Horeca	55	4,4	4,4	4,4	4,3	3,7	3,7	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	2,5
Vervoer en communicatie	60-64	3,0	3,1	3,2	2,2	2,6	2,6	2,8	2,8	2,7	2,8	2,7	2,7	2,7
Financiële instellingen	65-67	4,0	4,0	4,0	3,8	4,3	2,7	3,0	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,7
Zakelijke dienstverlening	70-74	3,6	3,6	3,6	3,4	3,4	3,5	2,6	2,7	2,7	3,1	3,1	3,1	3,1
Openbaar bestuur	75	4,1	5,0	4,9	4,9	3,8	3,6	3,9	3,9	3,8	2,5	3,0	3,8	3,9
Onderwijs	80	5,6	5,8	3,4	3,4	3,4	4,0	4,7	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,5
Gezondheids- en welzijnszorg	85	4,1	4,2	4,5	5,2	5,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,3
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	3,6	3,9	4,0	3,9	3,6	3,7	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,5
Contractuele jaarlijkse arbeidsduur														
Totaal	01-93	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Cao-sector														
Particuliere bedrijven		-0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gesubsidieerde sector		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overheid		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bedrijfstak														
Landbouw en visserij	01-05	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,2
Industrie	15-37	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bouwnijverheid	45	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Handel	50-52	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Horeca	55	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vervoer en communicatie	60-64	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Financiële instellingen	65-67	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Zakelijke dienstverlening	70-74	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Openbaar bestuur	75	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Onderwijs	80	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gezondheids- en welzijnszorg	85	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1

Tabel 7
Indexcijfers en ontwikkeling van cao-lonen en contractuele arbeidsduur, januari-juni 2003*

	Sbi-code	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni
		2000=100						%					
Cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen													
Totaal	01-93	110,3	110,3	110,5	110,8	110,8	111,0	3,4	3,2	3,2	3,0	2,9	2,9
Cao-sector													
Particuliere bedrijven		109,9	109,9	109,9	110,1	110,1	110,3	3,3	3,3	3,0	2,6	2,5	2,6
Gesubsidieerde sector		112,2	112,2	112,3	112,3	112,3	112,3	3,9	3,9	4,0	3,2	3,1	2,7
Overheid		110,9	110,9	111,9	112,7	112,7	112,7	3,5	2,7	3,4	4,1	4,0	3,8
Bedrijfstak													
Landbouw en visserij	01-05	110,8	110,8	110,8	110,8	110,8	110,8	3,8	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7
Industrie	15-37	109,6	109,7	109,8	110,1	110,2	110,4	3,5	3,4	2,9	2,4	2,5	2,7
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	109,3	109,3	109,3	111,4	111,4	112,0	3,6	3,6	3,6	2,0	2,0	2,6
Bouwnijverheid	45	111,4	111,4	111,4	111,4	111,4	111,5	3,6	3,6	2,6	2,5	2,5	2,2
Handel	50-52	109,4	109,5	109,5	109,6	109,6	109,6	3,4	3,5	3,1	3,0	3,0	3,0
Horeca	55	109,7	109,7	109,6	109,6	109,9	109,9	3,4	3,4	3,3	3,3	3,6	3,6
Vervoer en communicatie	60-64	107,4	107,7	107,7	107,9	107,9	107,9	2,7	2,9	2,8	1,6	1,0	1,0
Financiële instellingen	65-67	111,3	111,3	111,3	111,3	111,3	.	3,5	3,5	3,5	3,3	2,9	.
Zakelijke dienstverlening	70-74	110,4	110,4	110,4	110,5	110,5	110,9	2,9	2,9	2,9	2,6	2,6	2,9
Openbaar bestuur	75	110,7	110,7	110,8	111,7	111,8	111,8	3,8	2,7	2,8	3,3	3,3	3,3
Onderwijs	80	110,8	110,8	112,7	113,1	113,1	113,1	2,8	2,6	4,4	4,7	4,7	4,1
Gezondheids- en welzijnszorg	85	112,8	112,8	113,2	113,2	113,2	113,2	4,3	4,2	4,2	3,5	3,4	2,9
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	110,3	110,3	110,3	110,8	110,9	111,3	3,7	3,5	3,2	3,0	3,1	3,2
Cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen													
Totaal	01-93	110,3	110,4	110,6	110,8	110,9	111,0	3,4	3,3	3,2	2,9	2,9	2,8
Cao-sector													
Particuliere bedrijven		109,9	110,0	110,0	110,1	110,2	110,4	3,3	3,3	3,0	2,6	2,6	2,6
Gesubsidieerde sector		112,2	112,2	112,3	112,3	112,3	112,3	4,0	4,0	4,1	3,2	3,1	2,7
Overheid		111,0	111,0	111,9	112,7	112,7	112,7	3,5	2,8	3,3	4,0	4,0	3,7
Bedrijfstak													
Landbouw en visserij	01-05	110,2	110,2	110,2	110,2	110,2	110,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2
Industrie	15-37	109,7	109,7	109,8	110,2	110,3	110,4	3,5	3,3	2,9	2,5	2,6	2,6
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	109,3	109,3	109,3	111,4	111,4	112,0	3,6	3,6	3,6	2,0	2,0	2,6
Bouwnijverheid	45	111,4	111,4	111,4	111,4	111,4	111,5	3,6	3,6	2,6	2,5	2,5	2,2
Handel	50-52	109,5	109,6	109,6	109,6	109,6	109,6	3,4	3,5	3,1	3,0	2,9	3,0
Horeca	55	109,7	109,7	109,6	109,6	109,9	109,9	3,4	3,4	3,3	3,3	3,6	3,6
Vervoer en communicatie	60-64	107,3	107,5	107,5	107,7	107,7	107,7	2,8	2,9	2,8	1,6	1,0	1,0
Financiële instellingen	65-67	111,8	111,8	111,8	111,8	111,8	.	3,5	3,5	3,5	3,3	2,9	.
Zakelijke dienstverlening	70-74	110,4	110,4	110,4	110,5	110,5	110,9	2,8	2,8	2,8	2,6	2,6	2,9
Openbaar bestuur	75	110,7	110,7	110,8	111,7	111,8	111,8	3,7	2,7	2,8	3,2	3,3	3,3
Onderwijs	80	110,8	110,8	112,7	113,1	113,1	113,1	2,8	2,6	4,4	4,7	4,7	4,1
Gezondheids- en welzijnszorg	85	112,8	112,8	113,2	113,2	113,2	113,2	4,3	4,2	4,2	3,5	3,4	2,9
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	110,2	110,2	110,2	110,7	110,8	111,2	3,5	3,2	3,0	2,7	2,8	3,0
Contractuele jaarlijkse arbeidsduur													
Totaal	01-93	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Cao-sector													
Particuliere bedrijven		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Gesubsidieerde sector		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overheid		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bedrijfstak													
Landbouw en visserij	01-05	100,5	100,5	100,5	100,5	100,5	100,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Industrie	15-37	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bouwnijverheid	45	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Handel	50-52	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Horeca	55	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vervoer en communicatie	60-64	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
Financiële instellingen	65-67	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	.
Zakelijke dienstverlening	70-74	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Openbaar bestuur	75	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Onderwijs	80	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Gezondheids- en welzijnszorg	85	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	100,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

2. Tabellen

Sociaal-economische statistieken in StatLine

StatLine

De cijfers van het CBS zijn beschikbaar via internet. Via de website van het CBS kunt u toegang verkrijgen tot StatLine, de elektronische databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie over vele maatschappelijke en economische onderwerpen in de vorm van tabellen en grafieken. Deze resultaten kunt u gratis bekijken, printen of opslaan. Naast de mogelijkheid om te zoeken met trefwoorden, kan met behulp van een Webselector een keuze worden gemaakt uit alle publicaties die zijn opgenomen in StatLine.

Hoe vindt u sociaal-economische cijfers in StatLine?

In StatLine zijn veel cijfers over sociaal-economische onderwerpen te vinden. U vindt deze cijfers als volgt. Ga naar de openingspagina van de CBS homepage (www.cbs.nl), ga met de muis op 'Cijfers' in de linkerbalk staan en klik in het pop-up menu op 'StatLine databank'. U krijgt nu een scherm waarin wordt uitgelegd hoe u binnen StatLine kunt zoeken naar onderwerpen.

Klik in de tekst op het eerste woord 'StatLine'. U krijgt nu een scherm waarin u twee mogelijkheden hebt om StatLine te benaderen (*figuur 1*). Dit scherm kunt u overigens ook direct oproepen door op de homepage van het CBS op de rode tekst 'StatLine' aan de rechterkant te klikken. De eerste ingang tot StatLine is zoeken met een trefwoord. Als u een trefwoord intoetst en daarna op 'zoeken' klikt, selecteert een zoekmachine tabellen van StatLine-publicaties waarin het door u gekozen trefwoord voorkomt.

De tweede mogelijkheid is zelf te zoeken in de themaboom. U klikt dan op 'thema's', waarna de StatLine Webselector gestart wordt. U kunt dan snel gegevens vinden over sociaal-economische onderwerpen als u klikt op 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid'. Door op het plusje voor een geel mapje te klikken krijgt u de onderliggende thema's of publicaties te zien. De StatLine-publicaties zijn te herkennen aan het blauwe pijtje voor de titel. In de StatLine-publicaties kunt u zelf een tabel samenstellen door onderwerpen, detailleringen en periodes te selecteren.

In *figuur 2* is een voorbeeld gegeven. In de linkerhelft van het scherm staat het bovenste deel van het thema 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid'. Deze bevat zowel subthema's als publicaties. De publicatie 'Beroepsbevolking naar geslacht' is aangeklikt.

In het rechterdeel van het scherm staan de onderwerpen van deze publicatie: werkzame personen, beroepsbevolking, et cetera. Submappen in het rechterdeel opent u door op het 'plusje' te klikken. Rechtsboven staan naast de onderwerpen de detailleringen waaruit geselecteerd kan worden: persoonskenmerken (leeftijd, onderwijsniveau, herkomst, positie huishouden), geslacht en perioden. Wanneer u klaar bent met selecteren, klikt u op 'Gegevens tonen' en wordt de door u samengestelde tabel op het scherm getoond. Uiteraard kunt u deze tabel afdrukken of opslaan op schijf. Als u op het pictogram met de diskette ('Tabel bewaren') boven de tabel klikt, krijgt u de keuze om de tabel in Excel-formaat of in een ander formaat op te slaan.

Wat kunt u in StatLine vinden?

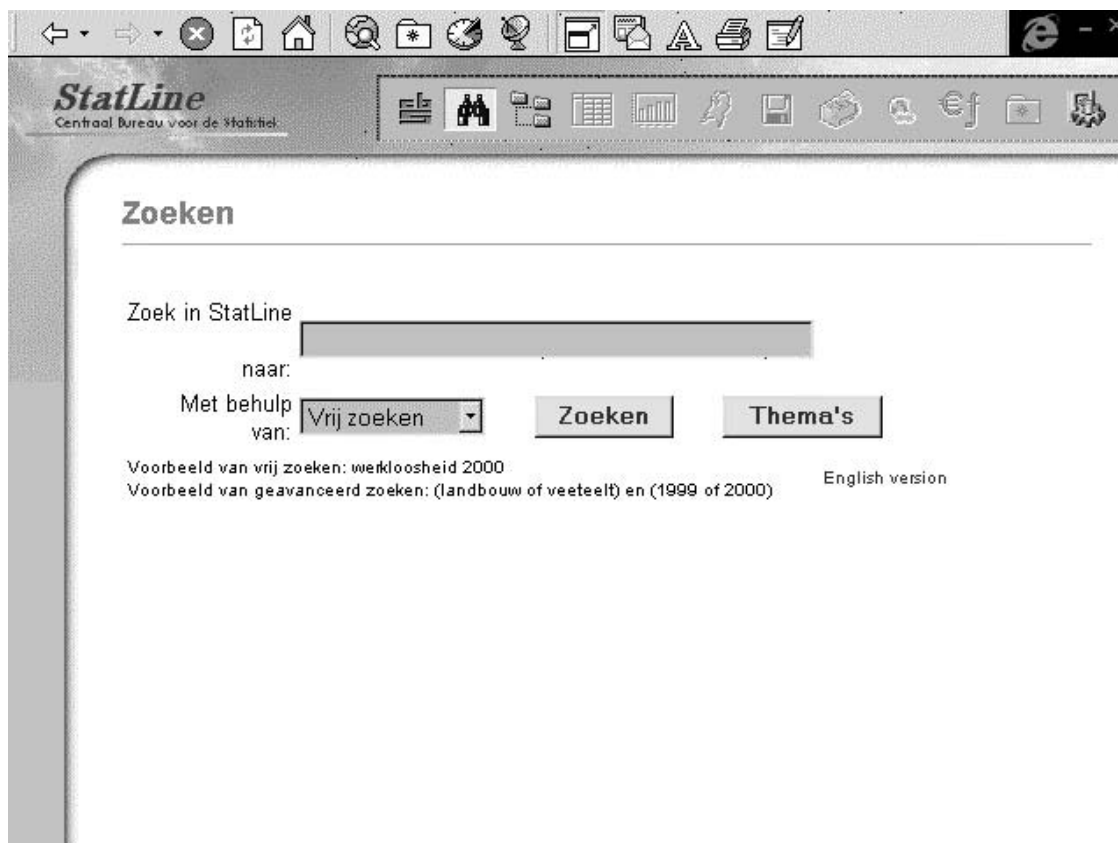
Er is een groot aantal StatLine-publicaties over sociaal-economische onderwerpen. De meeste vindt u onder de kop 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid'. Over arbeid zijn onder meer cijfers opgenomen over banen en lonen, en cao-gegevens, vacatures, beroepsbevolking, werkloosheid arbeidsomstandigheden en vakbeweging. Onder inkomen vindt u onder andere gegevens over inkomensverdelingen, samenstelling van het inkomen, koopkracht, vermogens en bestedingen. Onder sociale zekerheid staan publicaties over arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, de bijstandswet en het ziekteverzuim.

Meer cijfers over sociaal-economische onderwerpen zijn te vinden bij 'Historische reeksen' (net onder 'Arbeid, inkomen en sociale zekerheid' in *figuur 2*). Hierin vindt u tijdreeksen vanaf 1899 voor een beperkt aantal onderwerpen. Cijfers per gemeente of andere regio's zijn behalve onder de thema's zelf ook te vinden bij het thema 'Nederland regionaal'.

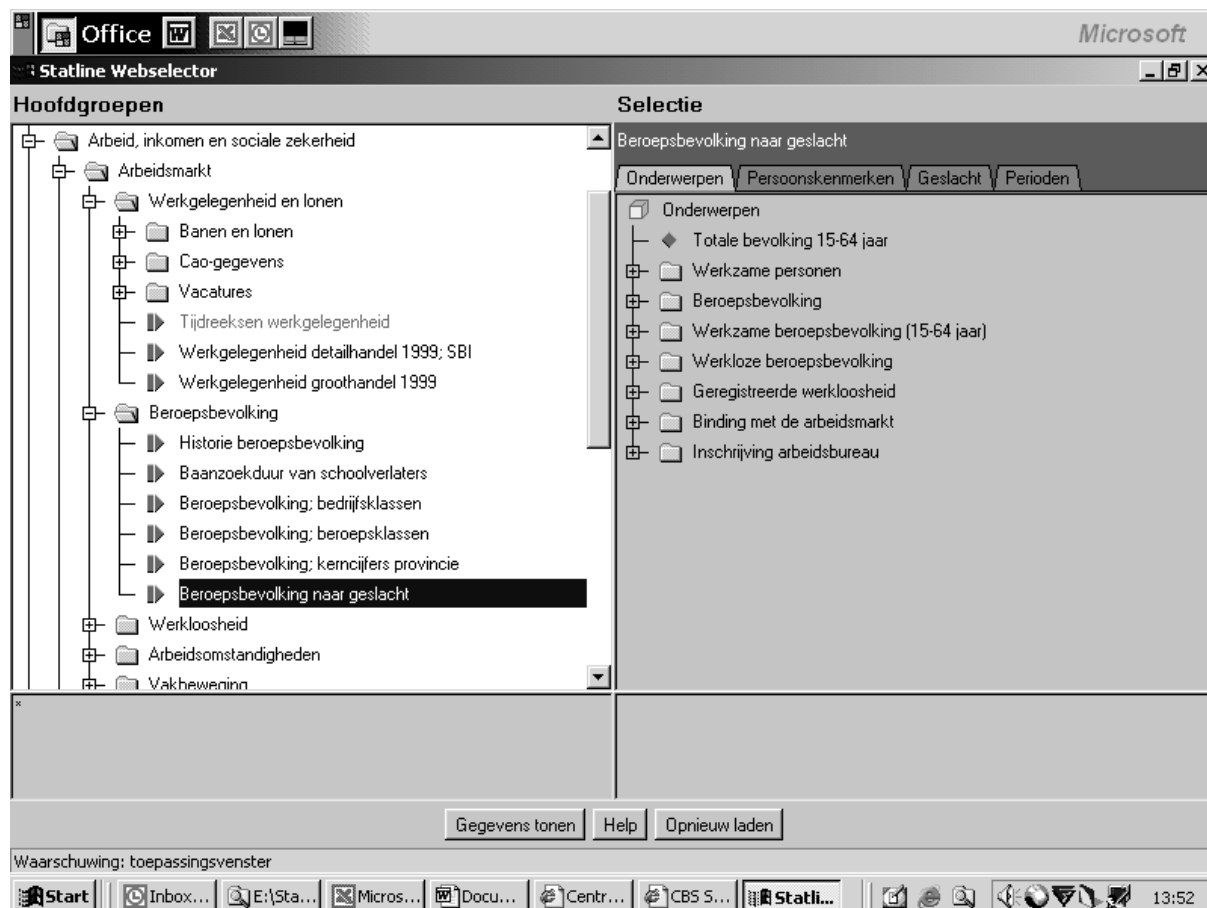
Nieuwe cijfers

De bestaande publicaties ondergaan regelmatig een update. Op de homepage van het CBS vindt u onder de rode tekst 'StatLine' de tekst 'updates'. Wanneer u hierop klikt verschijnt een overzicht van StatLine-publicaties die nieuw verschenen zijn en die een update hebben ondergaan.

Figuur 1

Figuur 2

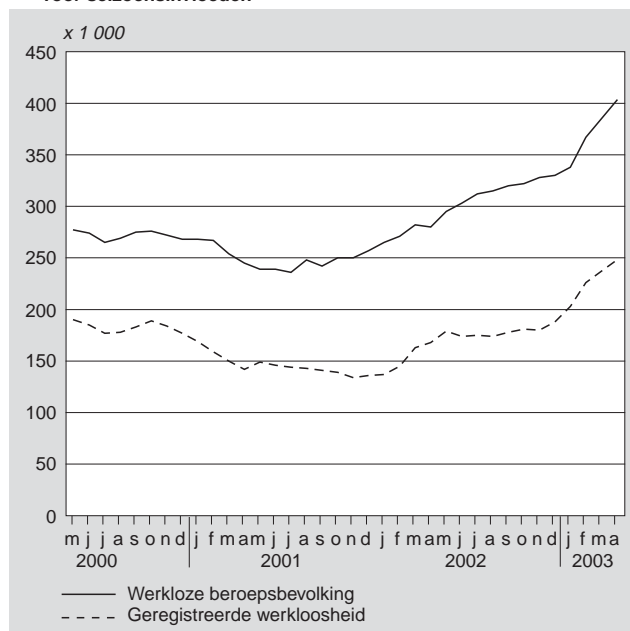
2.0 Kerncijfers

	Basis c.q. eenheid	2000	2001	2002	2001	2002					2003
					4e kw.	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	1e kw.	
1. Werkgelegenheid en vacatures ¹⁾											
Werkzame personen	1 000	8 123*	8 277*
Werknemers	1 000	6 968*	7 125*
Zelfstandigen	1 000	1 155*	1 152*
Banen van werknemers	1 000	7 284*	7 450*	7 524*	7 498*	7 477*	7 521*	7 555*	7 541*	7 487*	
Landbouw en visserij	1 000	118*	121*	122*	124*	114*	125*	127*	124*	114*	
Industrie en bouwnijverheid	1 000	1 528*	1 538*	1 518*	1 545*	1 519*	1 522*	1 521*	1 510*	1 476*	
Commerciële dienstverlening	1 000	3 470*	3 546*	3 545*	3 554*	3 546*	3 551*	3 553*	3 529*	3 499*	
Niet-commerciële dienstverlening	1 000	2 168*	2 245*	2 338*	2 275*	2 298*	2 323*	2 354*	2 378*	2 398*	
Mannen	1 000	4 118*	4 175*	4 187*	4 184*	4 168*	4 200*	4 204*	4 177*	4 131*	
Vrouwen	1 000	3 166*	3 275*	3 336*	3 314*	3 308*	3 321*	3 351*	3 365*	3 356*	
Volttijd	1 000	4 134*	4 207*	
Deeltijd	1 000	3 150*	3 243*	
Vast	1 000	6 528*	6 694*	
Flexibel	1 000	756*	756*	
Vacatures ²⁾	1 000	203	197	149	164	178	162	115	121	124	
Landbouw en visserij	1 000	3	3	3	3	5	4	1	2	3	
Industrie en bouwnijverheid	1 000	47	41	28	34	35	32	19	20	20	
Commerciële dienstverlening	1 000	110	106	76	82	90	82	59	62	66	
Niet-commerciële dienstverlening	1 000	42	47	42	45	48	44	36	37	34	
2. Beroepsbevolking en werkloosheid											
Beroepsbevolking	1 000	7 188*	7 315*	7 444*	7 341*	7 344*	7 420*	7 534*	7 477*	7 442*	
Mannen	1 000	4 277*	4 317*	4 366*	4 317*	4 322*	4 370*	4 407*	4 365*	4 329*	
Vrouwen	1 000	2 911*	2 998*	3 077*	3 024*	3 021*	3 049*	3 126*	3 112*	3 112*	
Werkzame beroepsbevolking	1 000	6 919*	7 064*	7 141*	7 101*	7 062*	7 132*	7 212*	7 159*	7 064*	
Mannen	1 000	4 164*	4 209*	4 219*	4 218*	4 193*	4 193*	4 248*	4 205*	4 130*	
Vrouwen	1 000	2 755*	2 856*	2 922*	2 882*	2 869*	2 902*	2 963*	2 954*	2 935*	
Werkloze beroepsbevolking	1 000	269*	251*	302*	240*	282*	287*	322*	318*	377*	
Mannen	1 000	113*	108*	147*	99*	129*	140*	159*	160*	200*	
Vrouwen	1 000	156*	142*	155*	142*	152*	147*	163*	158*	178*	
Geregistreerde werkloosheid	1 000	188	146	170	135	161	164	172	182	241	
Mannen	1 000	98	77	91	67	82	87	94	100	139	
Vrouwen	1 000	90	69	79	69	79	77	77	82	102	
Geregistreerde werkloosheid	%	2,6	2,0*	2,3*	1,9*	2,2*	2,2*	2,3*	2,4*	3,2*	
Mannen	%	2,3	1,8*	2,1*	1,5*	1,9*	2,0*	2,2*	2,3*	3,3*	
Vrouwen	%	3,1	2,3*	2,6*	2,3*	2,6*	2,5*	2,5*	2,7*	3,2*	

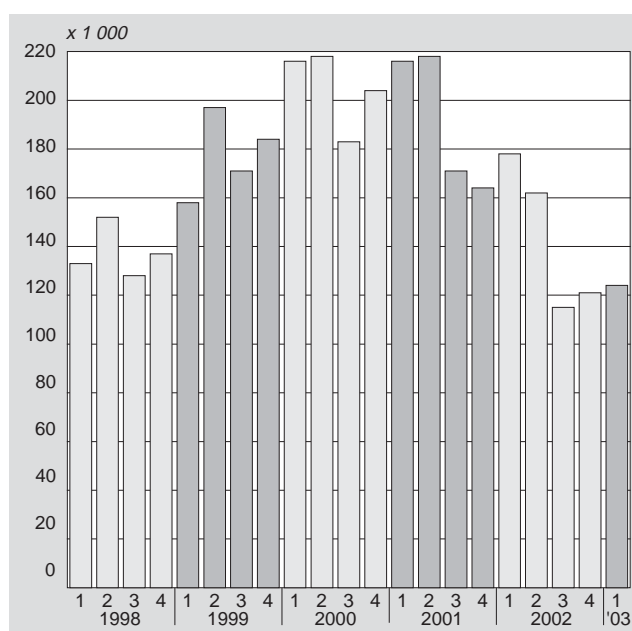
¹⁾ De gehele werkgelegenheid inclusief minder dan 12 uur.

²⁾ Exclusief vacatures bij overheid en onderwijs.

1. Werkloze beroepsbevolking en geregistreerde werkloosheid (driemaandsgemiddelden onder de middelste maand) gecorrigeerd voor seizoensinvloeden

2. Vacatures, ultimo kwartaal

	Basis c.q. eenheid	2000	2001	2002	2002					2003
					4e kw.	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	1e kw.
3. Collectieve arbeidsvoorwaarden en vakverenigingen										
Cao-lonen per uur incl. bijzondere beloningen	2000=100	100,0	104,4	108,2	105,7	106,9	107,8	108,9	109,2	110,4*
Particuliere bedrijven	2000=100	100,0	104,2	107,8	105,5	106,6	107,4	108,4	108,8	109,9*
Gesubsidieerde sector	2000=100	100,0	105,2	109,6	106,3	107,9	109,0	110,6	110,7	112,2*
Overheid	2000=100	100,0	104,4	109,0	105,9	107,8	108,5	109,5	110,0	111,3*
Leden van vakverenigingen ¹⁾	1 000	1 797	1 800	1 781	1 801	1 781	1 786	1 787	1 777	1 751
Verloren arbeidsdagen door stakingen ²⁾	1 000	9,4	45,1	245,5	.	26,7	218,5	0,2	.	.
4. Lonen en loonkosten										
Verdiende lonen per maand van Voltijdwerknemers ³⁾	euro	2 350*	2 517	.	1 180,42	1 206,60	1 206,60	1 231,80	1 231,80	1 249,20
Minimumloon per maand	euro	298,0	282,6
Aantal minimumloners	1 000
Loonkosten per uur in industrie en (bouw) nijverheid	euro	25,18*	26,44*	27,61*	26,88*	27,14*	27,49*	27,84*	27,92*	28,18*
5. Inkomen, vermogen en consumptie										
Gemiddeld beschikbaar inkomen van huishoudens ⁴⁾	1 000 euro	24,8
Dynamische koopkrachtverandering ⁵⁾ , t.o.v. 1 jaar eerder	%	2,0
Gemiddeld vermogen per huishouden	1 000 euro	108	113*
Gemiddelde bestedingen per huishouden	1 000 euro
Consumptie (volumemutatie per persoon) ⁶⁾	%	2,9*	0,2*	0,4*	0,5*	0,6*	0,0*	0,3*	0,4*	0,2*
Consumentenvertrouwen ⁷⁾ , gem. saldo pos. en neg. antw.		25	-1	-20	-9	-5	-17	-27	-32	-36
Consumentenprijsindex ¹⁰⁾										
Alle huishoudens	2000=100	100,0	104,2	.	105,2	106,5
Geharmoniseerde index CPI, Nederland	1996=100	108,2	113,8	.	115,0	116,9
6. Sociale zekerheid										
WW uitkeringen	1 000	204	176	182	166	180	179	184	204	238
WW uitkeringen seizoensgecorrigeerd	1 000	204	176	183	166	172	185	191	204	225
Algemene bijstandswet, (incl. RWW)			
periodiek algemeen <65 jaar, thuiswonend	1 000	335	322	.	322	321	318	317	.	.
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen	1 000	942	970	987	981	985	988	988	993	992
Ziekteverzuim (exclusief overheid) ⁸⁾	%	6,1	6,1	.	6,1	6,5	6,0	5,6	.	.

¹⁾ Betreft vakverenigingen aangesloten bij de FNV, het CNV en de Vakcentrale MHP en tot 1998 de AVC.

²⁾ De gegevens voor het tweede kwartaal van 2001 zijn exclusief de acties in verband met de CAO Ziekenhuizen. Ter voorkoming van onthulling van herkenbare afzonderlijke bedrijven zijn de gegevens van het derde en vierde kwartaal 2001 samengevoegd.

³⁾ De samenstelling is ingaande 1999 gewijzigd (zie art. 'Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers' in de Sociaal-economische maandstatistiek, december 2001).

⁴⁾ Het besteedbaar inkomen is de som van inkomsten uit alle bronnen na aftrek van premies en belastingen.

⁵⁾ De ontwikkeling van werkelijk ondervonden koopkracht.

⁶⁾ Consumptie door huishoudens incl. Instellingen Zonder Winstoogmerk werkzaam ten behoeve van huishoudens (binnenlands). Het betreft hier mutaties t.o.v. de overeenkomstige periode voorgaand jaar.

⁷⁾ Jaar- en kwartaalcijfers zijn berekend als een gewogen gemiddelde van het maandelijks vastgestelde consumentenvertrouwen. De index is weergegeven op een schaal van -100 tot +100.

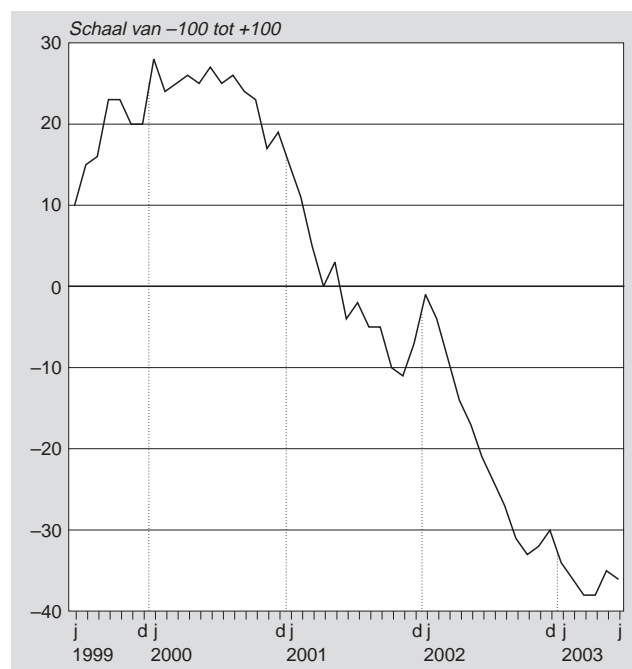
⁸⁾ De WW-cijfers wijken af van eerder gepubliceerde cijfers.

⁹⁾ In het verleden werd het aantal WW-uitkeringen gepubliceerd op transactiebasis. Hierbij werden uitkeringen gecorrigeerd met maximaal 6 maanden nagekomen informatie.

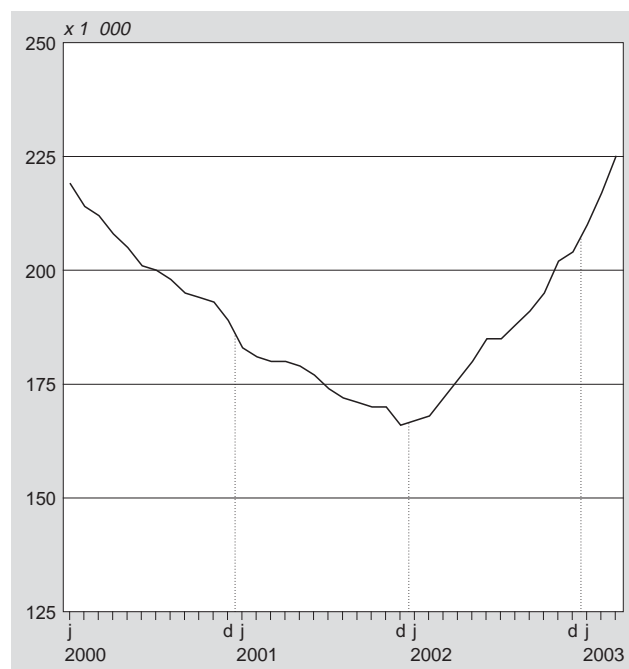
¹⁰⁾ Inclusief verzuim als gevolg van zwangerschaps- en bevallingsverlof.

¹¹⁾ Deze cijferreeksen zijn vanaf juni 2002 tijdelijk niet beschikbaar (zie persmededeling op pagina 8).

3. Index consumentenvertrouwen

4. WW-uitkeringen, seizoensgecorrigeerd

2.1 Werkgelegenheid

Tabel 2.1.1
Werkzame beroepsbevolking ¹⁾

	Dec.– Febr.	Jan.– Mrt.	Febr.– Apr.	Mrt.– Mei	Apr.– Juni	Mei– Juli	Juni– Aug.	Juli– Sept.	Aug.– Okt.	Sept. Nov.	Okt.– Dec.	Nov.– Jan.
<i>x 1 000</i>												
2000	6 812	6 791	6 834	6 846	6 900	6 964	7 038	7 010	6 982	6 959	6 973	6 938
2001	6 934	6 958	6 984	7 017	7 045	7 104	7 165	7 154	7 121	7 090	7 101	7 082
2002	7 053	7 062	7 067	7 094	7 132	7 174	7 212	7 212	7 194	7 164	7 159	7 136
2003	7 087	7 064	7 061	7 069								
<i>Verandering t.o.v. een jaar eerder</i>												
2001	122	167	150	171	145	140	127	144	139	131	128	144
2002	119	104	83	77	87	70	47	58	73	74	58	54
2003	34	2	-6	-25								
<i>Na verwijdering van seizoensinvloeden</i>												
2000	6 868	6 846	6 889	6 885	6 913	6 922	6 952	6 942	6 941	6 954	6 969	6 966
2001	6 990	7 013	7 039	7 056	7 058	7 062	7 079	7 086	7 080	7 084	7 097	7 110
2002	7 108	7 117	7 122	7 134	7 145	7 131	7 126	7 144	7 153	7 159	7 155	7 164
2003	7 143	7 120	7 115	7 109								

¹⁾ Werkzame beroepsbevolking van 15–64 jaar.

Bron: CBS, Enquête beroepsbevolking en Arbeidsrekeningen.

Tabel 2.1.2
Werkzame beroepsbevolking ¹⁾

	2002*				2003*			
	Dec.–Febr.	Jan.–Mrt.	Febr.–Apr.	Mrt.–Mei	Dec.–Febr.	Jan.–Mrt.	Febr.–Apr.	Mrt.–Mei
<i>x 1 000</i>								
Totaal	7 053	7 062	7 067	7 094	7 087	7 064	7 061	7 069
15–24 jaar	814	803	802	816	800	793	790	789
25–44 jaar	3 950	3 950	3 948	3 953	3 905	3 888	3 885	3 892
45–64 jaar	2 289	2 309	2 318	2 325	2 382	2 383	2 385	2 388
Man	4 197	4 193	4 198	4 213	4 155	4 130	4 139	4 145
15–24 jaar	434	427	427	432	419	414	418	420
25–44 jaar	2 295	2 290	2 289	2 294	2 237	2 216	2 219	2 223
45–64 jaar	1 468	1 476	1 482	1 486	1 499	1 500	1 502	1 502
Vrouw	2 856	2 869	2 869	2 881	2 933	2 935	2 922	2 925
15–24 jaar	380	377	374	384	381	379	373	369
25–44 jaar	1 654	1 659	1 659	1 658	1 669	1 672	1 666	1 669
45–64 jaar	821	833	836	839	883	883	883	887

¹⁾ Werkzame beroepsbevolking van van 15–64 jaar naar geslacht en leeftijd, niet voor seizoen gecorrigeerde cijfers.

Bron: CBS, Enquête beroepsbevolking en Arbeidsrekeningen.

Tabel 2.1.3
Banen van werknemers naar geslacht en bedrijfstak

	2001*			2002*				2003*
	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal
<i>x 1 000</i>								
Totaal	7 443	7 492	7 498	7 477	7 521	7 555	7 541	7 487
Landbouw en visserij	123	128	124	114	125	127	124	114
Delfstoffenwinning	8	8	8	9	9	8	8	8
Industrie	1 056	1 056	1 054	1 045	1 039	1 031	1 026	1 014
Energie en water	36	36	36	36	37	36	35	36
Bouwnijverheid	436	447	447	430	438	445	441	417
Handel, horeca en reparatie	1 559	1 559	1 560	1 570	1 572	1 566	1 564	1 563
Vervoer en communicatie	463	470	469	465	463	466	461	456
Financiële en zakelijke diensten	1 524	1 534	1 525	1 511	1 516	1 521	1 504	1 480
Overheid	930	930	939	952	960	965	976	987
Zorg en overige diensten	1 306	1 325	1 336	1 346	1 363	1 389	1 402	1 412
Mannen	4 180	4 195	4 184	4 168	4 200	4 204	4 177	4 131
Landbouw en visserij	86	88	85	79	86	87	85	79
Delfstoffenwinning	7	7	7	7	7	7	7	7
Industrie	797	799	800	791	787	783	780	769
Energie en water	30	29	29	29	29	28	28	28
Bouwnijverheid	399	407	406	392	402	407	400	379
Handel, horeca en reparatie	825	824	818	829	834	831	825	826
Vervoer en communicatie	329	333	334	330	329	330	329	326
Financiële en zakelijke diensten	846	848	843	836	845	847	835	817
Overheid	520	521	523	526	530	532	535	537
Zorg en overige diensten	341	338	338	348	352	351	352	362
Vrouwen	3 262	3 297	3 314	3 308	3 321	3 351	3 365	3 356
Landbouw en visserij	37	40	39	34	39	39	39	35
Delfstoffenwinning	1	1	1	1	2	1	1	1
Industrie	259	256	255	253	252	248	247	245
Energie en water	7	7	7	7	7	8	7	7
Bouwnijverheid	38	39	40	38	37	38	40	38
Handel, horeca en reparatie	734	735	741	741	739	735	738	736
Vervoer en communicatie	134	136	135	134	134	135	132	130
Financiële en zakelijke diensten	678	686	682	674	670	674	669	663
Overheid	409	409	416	426	430	434	442	450
Zorg en overige diensten	965	987	997	998	1 012	1 038	1 050	1 050
<i>% verandering t.o.v. hetzelfde kwartaal van voorgaand jaar</i>								
Totaal	2,3	2,2	2,0	1,5	1,1	0,8	0,6	0,1
Landbouw en visserij	3,0	2,6	2,4	2,9	1,2	-0,6	-0,4	0,3
Delfstoffenwinning	-5,6	-3,6	-1,5	0,1	2,1	0,3	-0,9	-1,7
Industrie	0,2	0,2	-0,1	-0,8	-1,6	-2,3	-2,6	-2,9
Energie en water	-2,6	-2,3	-2,1	-0,9	0,1	-1,1	-2,1	-0,9
Bouwnijverheid	2,3	2,1	1,8	1,2	0,4	-0,3	-1,4	-2,9
Handel, horeca en reparatie	2,6	2,2	1,7	1,4	0,9	0,5	0,3	-0,5
Vervoer en communicatie	3,0	2,6	2,2	1,1	0,0	-0,8	-1,6	-1,8
Financiële en zakelijke diensten	1,8	1,5	1,2	-0,1	-0,6	-0,8	-1,4	-2,0
Overheid	2,8	3,0	3,2	3,0	3,2	3,8	4,0	3,6
Zorg en overige diensten	3,9	4,2	4,4	4,3	4,4	4,8	5,0	4,9
Mannen	1,4	1,3	1,1	0,7	0,5	0,2	-0,2	-0,9
Landbouw en visserij	4,2	2,7	3,2	2,4	0,0	-0,6	-0,1	0,0
Delfstoffenwinning	-6,3	-4,9	-2,8	-0,6	1,8	0,0	-1,3	-2,0
Industrie	-0,6	-0,5	-0,6	-0,8	-1,3	-2,0	-2,5	-2,8
Energie en water	-2,5	-2,3	-2,2	-1,6	-1,3	-3,2	-3,6	-2,2
Bouwnijverheid	1,3	1,3	1,3	1,3	0,8	-0,2	-1,5	-3,2
Handel, horeca en reparatie	2,2	2,1	1,8	1,4	1,1	0,9	0,9	-0,3
Vervoer en communicatie	2,5	2,4	2,1	1,1	0,1	-0,8	-1,3	-1,3
Financiële en zakelijke diensten	1,9	1,5	0,9	-0,4	-0,2	-0,2	-1,0	-2,3
Overheid	1,0	1,0	1,8	1,6	1,8	2,1	2,3	2,0
Zorg en overige diensten	3,0	2,0	2,2	2,3	3,1	4,0	4,1	3,9
Vrouwen	3,5	3,5	3,2	2,5	1,8	1,6	1,5	1,5
Landbouw en visserij	0,3	2,4	0,6	4,2	4,0	-0,7	-1,2	1,0
Delfstoffenwinning	-2,3	3,4	6,2	4,0	3,4	1,8	1,4	0,1
Industrie	2,8	2,5	1,6	-0,8	-2,7	-3,2	-3,1	-3,2
Energie en water	-3,0	-2,5	-1,7	1,8	6,3	7,9	4,1	4,4
Bouwnijverheid	15,2	11,1	7,8	0,9	-2,9	-1,6	0,3	-0,2
Handel, horeca en reparatie	3,0	2,2	1,7	1,3	0,6	0,0	-0,4	-0,7
Vervoer en communicatie	4,4	3,2	2,3	1,1	-0,3	-0,8	-2,3	-2,8
Financiële en zakelijke diensten	1,7	1,5	1,6	0,2	-1,1	-1,6	-1,9	-1,7
Overheid	5,3	5,8	5,0	4,9	5,0	6,0	6,1	5,6
Zorg en overige diensten	4,2	5,0	5,2	5,0	4,8	5,1	5,3	5,2

Bron: CBS, Arbeidsrekeningen.

Tabel 2.1.4
Arbeidsvolume van werknemers naar geslacht en bedrijfstak

	2001*			2002*				2003*
	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal
<i>1 000 arbeidsjaren</i>								
Totaal	5 798	5 814	5 800	5 813	5 844	5 829	5 794	5 782
Landbouw en visserij	91	93	90	84	92	93	90	84
Delfstoffenwinning	8	8	8	8	8	8	8	8
Industrie	935	934	932	927	919	910	905	898
Energie en water	34	33	33	33	34	33	33	33
Bouwnijverheid	413	422	422	406	415	420	415	394
Handel, horeca en reparatie	1 108	1 100	1 090	1 109	1 116	1 103	1 091	1 100
Vervoer en communicatie	386	393	394	389	386	390	387	383
Financiële en zakelijke diensten	1 207	1 206	1 197	1 195	1 199	1 191	1 173	1 163
Overheid	751	751	758	768	774	776	783	793
Zorg en overige diensten	865	873	877	893	900	905	910	925
Mannen	3 707	3 713	3 698	3 695	3 720	3 710	3 678	3 652
Landbouw en visserij	70	71	69	64	70	71	69	64
Delfstoffenwinning	7	7	7	7	7	7	7	7
Industrie	748	749	748	745	738	733	729	723
Energie en water	29	28	28	28	28	28	27	28
Bouwnijverheid	388	397	395	382	391	395	389	369
Handel, horeca en reparatie	672	667	659	672	677	671	662	668
Vervoer en communicatie	295	300	301	297	296	297	297	293
Financiële en zakelijke diensten	747	745	740	738	746	742	729	719
Overheid	473	473	475	478	482	483	486	488
Zorg en overige diensten	277	275	276	284	285	283	285	293
Vrouwen	2 091	2 101	2 102	2 119	2 124	2 119	2 115	2 130
Landbouw en visserij	21	22	21	19	22	22	21	19
Delfstoffenwinning	1	1	1	1	1	1	1	1
Industrie	187	185	184	183	181	177	176	176
Energie en water	5	5	5	5	5	6	5	5
Bouwnijverheid	25	26	26	25	24	25	26	25
Handel, horeca en reparatie	436	433	431	437	439	432	429	432
Vervoer en communicatie	91	94	93	92	91	93	91	90
Financiële en zakelijke diensten	459	461	458	457	453	449	443	444
Overheid	278	278	283	290	292	292	297	305
Zorg en overige diensten	588	597	601	609	615	622	626	632
<i>% verandering t.o.v. hetzelfde kwartaal van voorgaand jaar</i>								
Totaal	2,3	2,2	2,0	1,4	0,8	0,2	-0,1	-0,5
Landbouw en visserij	3,7	2,9	3,0	3,1	1,1	-0,6	-0,3	0,3
Delfstoffenwinning	-5,8	-3,8	-1,7	0,1	2,0	-0,2	-1,3	-1,9
Industrie	0,1	0,1	-0,1	-0,8	-1,7	-2,5	-2,9	-3,1
Energie en water	-2,6	-2,3	-2,1	-1,1	0,1	-0,9	-1,9	-0,9
Bouwnijverheid	2,0	1,8	1,7	1,2	0,4	-0,6	-1,7	-3,1
Handel, horeca en reparatie	2,6	2,3	2,0	1,4	0,8	0,3	0,1	-0,8
Vervoer en communicatie	2,8	2,5	2,2	1,2	0,0	-1,0	-1,6	-1,7
Financiële en zakelijke diensten	2,1	1,9	1,5	0,1	-0,6	-1,3	-2,1	-2,6
Overheid	2,9	3,0	3,2	2,9	3,0	3,3	3,4	3,3
Zorg en overige diensten	4,0	4,0	4,4	4,4	4,0	3,7	3,8	3,6
Mannen	1,4	1,3	1,2	0,7	0,3	-0,1	-0,5	-1,2
Landbouw en visserij	4,6	2,9	3,6	2,6	0,0	-0,5	-0,1	0,0
Delfstoffenwinning	-6,3	-4,9	-2,8	-0,5	2,1	0,1	-1,3	-2,0
Industrie	-0,6	-0,5	-0,6	-0,8	-1,4	-2,1	-2,6	-2,9
Energie en water	-2,5	-2,3	-2,2	-1,6	-1,4	-3,3	-3,7	-2,3
Bouwnijverheid	1,2	1,3	1,3	1,3	0,7	-0,4	-1,7	-3,3
Handel, horeca en reparatie	2,1	2,1	1,8	1,3	0,8	0,5	0,5	-0,6
Vervoer en communicatie	2,4	2,3	2,1	1,2	0,0	-1,0	-1,4	-1,4
Financiële en zakelijke diensten	2,2	1,9	1,3	0,0	-0,2	-0,4	-1,4	-2,6
Overheid	1,1	1,0	1,7	1,6	1,8	2,1	2,2	2,1
Zorg en overige diensten	2,9	1,9	2,1	2,3	2,7	2,9	3,0	3,4
Vrouwen	3,8	3,8	3,5	2,6	1,6	0,8	0,6	0,5
Landbouw en visserij	0,6	3,1	1,2	4,8	4,7	-0,8	-1,0	1,2
Delfstoffenwinning	-2,7	3,2	5,9	4,2	1,3	-2,0	-1,8	-1,0
Industrie	3,0	2,7	1,8	-0,7	-3,1	-4,1	-4,2	-4,0
Energie en water	-3,0	-2,6	-1,8	1,8	8,7	12,7	8,6	6,6
Bouwnijverheid	16,4	11,7	8,3	0,9	-3,9	-3,2	-1,2	-1,0
Handel, horeca en reparatie	3,3	2,7	2,3	1,5	0,8	-0,1	-0,5	-1,1
Vervoer en communicatie	3,9	3,1	2,3	1,3	-0,2	-0,9	-2,3	-2,7
Financiële en zakelijke diensten	1,9	1,9	1,7	0,2	-1,4	-2,6	-3,2	-2,7
Overheid	6,2	6,5	5,7	5,3	5,0	5,2	5,2	5,3
Zorg en overige diensten	4,5	5,1	5,5	5,3	4,6	4,1	4,2	3,7

Bron: CBS, Arbeidsrekeningen.

2.2 Vacatures

Tabel 2.2.1
Vacatures naar economische activiteit en bedrijfsgrootte

	SBI-code	2001				2002				2003	Jaar- mutatie 2002- 2003
		31 maart	30 juni	30 sept.	31 dec.	31 maart	30 juni	30 sept.	31 dec.	31 maart	
<i>x 1 000</i>											
Totaal		215,6	218,1	170,7	163,9	177,8	162,0	115,1	120,9	123,5	-54,3
w.v.											
Particuliere bedrijven ¹⁾		200,6	201,7	156,1	147,8	162,8	146,0	103,3	107,9	113,1	-49,6
Overheid		15,0	16,4	14,7	16,0	15,1	15,9	11,8	12,9	10,4	-4,6
Bedrijfssector											
Landbouw en visserij	01-05	4,4	3,4	2,7	2,6	4,6	4,0	1,2	1,9	2,9	-1,7
Industrie en bouwnijverheid	10-45	45,2	45,5	35,0	33,8	35,1	31,6	18,7	19,6	20,0	-15,1
Commerciële dienstverlening	50-74	118,7	118,6	88,1	82,0	90,0	82,3	59,2	62,0	66,4	-23,6
Niet-commerciële dienstverlening	75-93	47,4	50,6	44,9	45,5	48,1	44,1	36,0	37,3	34,2	-13,9
Bedrijfstak											
Delfstoffenwinning	10-14	0,1	0,2	0,1	0,1	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	-0,1
Industrie	15-37	24,5	24,8	20,0	18,5	18,4	16,8	11,2	12,3	11,3	-7,2
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	0,7	0,5	0,4	0,6	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	-0,2
Bouwnijverheid	45	19,8	20,1	14,5	14,6	15,8	14,2	6,9	6,8	8,2	-7,6
Handel	50-52	35,3	35,9	26,6	25,9	29,9	27,7	20,7	23,7	23,2	-6,6
Horeca	55	9,3	9,5	8,4	7,4	9,0	9,9	6,7	5,7	6,0	-3,1
Vervoer en communicatie	60-64	11,4	10,7	8,1	7,0	8,2	7,8	5,6	4,8	6,6	-1,6
w.o. post en telecommunicatie	64	2,8	2,1	1,3	1,3	1,2	0,9	0,6	1,1	1,1	-0,1
Financiële instellingen	65-67	8,2	7,5	5,9	7,5	6,0	4,8	3,0	3,4	4,2	-1,8
Zakelijke dienstverlening	70-74	54,4	54,9	39,2	34,2	36,9	32,0	23,2	24,5	26,4	-10,5
w.o. computerservice, informatietechnologie	72	10,7	8,4	6,1	5	4,1	3,3	1,8	2,3	2,0	-2,2
Openbaar bestuur	75	9,8	9,6	9,0	10,0	9,9	9,0	7,3	7,8	6,8	-3,1
Onderwijs	80	5,7	7,0	6,3	6,1	4,3	5,8	3,7	3,5	3,1	-1,3
Gezondheids- en welzijnszorg	85	22,8	23,8	22,2	21,5	24,0	20,9	19,4	19,6	17,9	-6,1
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	9,1	10,3	7,5	7,9	10,0	8,4	5,7	6,4	6,4	-3,5
Bedrijfsgrootte											
Bedrijven met 1- 9 werknemers		54,4	61,1	45,7	44,1	54,0	47,6	28,0	34,6	34,4	-19,6
Bedrijven met 10-99 werknemers		65,0	69,6	52,4	50,4	55,5	51,3	33,8	33,2	35,8	-19,7
Bedrijven met 100 werknemers en meer		96,2	87,4	72,7	69,4	68,3	63,0	53,4	53,1	53,4	-15,0

¹⁾ Inclusief gesubsidieerde sector.

Tabel 2.2.2
Vacatures naar economische activiteit, voor seizoen gecorrigeerd

	SBI-code	2000				2001				2002				2003
		31 maart	30 juni	30 sept.	31 dec.	31 maart	30 juni	30 sept.	31 dec.	31 maart	30 juni	30 sept.	31 dec.	31 maart
<i>x 1 000</i>														
Totaal		200,3	201,4	203,0	213,3	205,6	200,8	191,4	171,4	167,8	147,0	133,0	127,5	115,7
Bedrijfssector														
Landbouw en visserij	01-05	2,9	3,5	3,4	5,0	3,6	2,9	3,3	3,5	3,6	3,4	1,5	2,6	2,3
Industrie en bouwnijverheid	10-45	47,2	49,5	46,7	46,3	43,8	40,9	39,5	36,1	33,2	27,2	23,5	21,8	18,5
Commerciële dienstverlening w.o.	50-74	108,3	107,1	110,2	117,0	112,3	109,1	99,7	86,0	84,4	74,6	68,8	65,6	61,7
Handel	50-52	34,8	34,5	34,5	36,6	34,0	32,7	29,8	27,3	28,5	24,4	24,2	25,0	22,1
Zakelijke dienstverlening	70-74	45,1	45,0	47,3	52,0	51,5	50,1	44,7	36,1	34,7	29,2	26,6	25,9	24,1
Niet-commerciële dienstverlening	75-93	41,9	41,3	42,7	45,0	45,9	47,9	48,9	45,8	46,6	41,8	39,2	37,5	33,2

Bron: CBS, Vacature-enquête.

Tabel 2.2.3
Ontstane vacatures naar economische activiteit en bedrijfsgrootte ¹⁾

	SBI-code	2001				2002				2003	Jaar- mutatie 2002- 2003
		31 maart	30 juni	30 sept.	31 dec.	31 maart	30 juni	30 sept.	31 dec.	31 maart	
<i>x 1 000</i>											
Totaal		270	273	209	194	213	200	160	162	177	-37
w.v.											
Particuliere bedrijven ²⁾		252	252	189	176	196	182	141	149	165	-31
Overheid		18	20	20	17	17	18	19	13	11	-6
Bedrijfssector											
Landbouw en visserij	01-05	6	4	4	3	6	4	2	3	5	-1
Industrie en bouwnijverheid	10-45	49	42	33	30	35	31	20	21	27	-7
Commerciële dienstverlening	50-74	152	160	114	107	115	111	86	92	100	-15
Niet-commerciële dienstverlening	75-93	62	67	58	54	57	54	52	45	45	-13
Bedrijfstak											
Delfstoffenwinning	10-14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Industrie	15-37	27	27	20	18	19	17	13	13	15	-4
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Bouwnijverheid	45	22	15	12	11	15	13	7	7	12	-3
Handel	50-52	55	52	45	44	43	40	35	38	38	-5
Horeca	55	17	23	16	11	15	19	11	9	10	-4
Vervoer en communicatie	60-64	14	15	10	9	12	12	9	8	10	-2
w.o. post en telecommunicatie	64	3	3	2	2	2	1	1	1	1	-1
Financiële instellingen	65-67	9	7	7	8	5	5	4	5	5	-1
Zakelijke dienstverlening	70-74	56	63	37	34	40	35	27	33	37	-3
w.o. computerservice, informatietechnologie	72	9	6	5	4	3	3	2	3	3	0
Openbaar bestuur	75	9	9	7	9	8	7	6	6	6	-2
Onderwijs	80	9	11	14	8	8	10	12	6	6	-2
Gezondheids- en welzijnzorg	85	32	32	27	27	30	27	26	24	24	-7
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	12	14	9	10	11	11	8	9	9	-2
Bedrijfsgrootte											
Bedrijven met 1- 9 werknemers		76	82	55	54	64	60	38	51	49	-16
Bedrijven met 10-99 werknemers		86	93	69	62	69	67	47	44	57	-12
Bedrijven met 100 werknemers en meer		108	97	85	77	79	73	74	67	71	-9

¹⁾ In het kwartaal eindigend op aangegeven datum.²⁾ Inclusief gesubsidieerde sector.

Bron: CBS, Vacature-enquête.

Tabel 2.2.4
Vervulde vacatures naar economische activiteit en bedrijfsgrootte ¹⁾²⁾

	SBI-code	2001				2002				2002	Jaar- mutatie 2002- 2003
		31 maart	30 juni	30 sept.	31 dec.	31 maart	30 juni	30 sept.	31 dec.	31 maart	
		<i>x 1 000</i>									
Totaal		258	270	256	200	199	216	207	156	174	-25
w.v.											
Particuliere bedrijven ³⁾		241	251	234	185	181	199	184	144	160	-21
Overheid		18	19	22	16	18	17	23	12	14	-4
Bedrijfssector											
Landbouw en visserij	01-05	6	5	5	3	4	5	5	3	4	0
Industrie en bouwnijverheid	10-45	48	42	43	31	33	34	33	20	27	-6
Commerciële dienstverlening	50-74	145	160	145	113	107	119	109	89	95	-11
Niet-commerciële dienstverlening	75-93	60	64	63	53	55	58	61	44	48	-7
Bedrijfstaking											
Delfstoffenwinning	10-14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Industrie	15-37	28	26	25	19	19	19	18	12	16	-3
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Bouwnijverheid	45	19	15	18	11	14	15	14	7	10	-3
Handel	50-52	55	51	54	44	39	42	42	35	38	-1
Horeca	55	15	23	17	12	13	18	14	10	10	-3
Vervoer en communicatie	60-64	15	15	13	10	10	12	11	8	8	-2
w.o. post en telecommunicatie	64	3	3	3	2	2	1	1	1	1	-1
Financiële instellingen	65-67	9	8	8	7	7	6	5	4	4	-3
Zakelijke dienstverlening	70-74	51	62	53	39	37	40	35	31	35	-3
w.o. computerservice, informatietechnologie	72	7	9	7	6	4	4	4	3	3	-1
Openbaar bestuur	75	8	9	8	8	8	8	7	5	7	-1
Onderwijs	80	9	10	14	8	10	9	15	6	6	-4
Gezondheids- en welzijnszorg	85	30	31	29	28	28	30	28	24	25	-2
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	12	13	12	9	9	12	11	8	9	0
Bedrijfsgrootte											
Bedrijven met 1- 9 werknemers		71	76	71	56	54	66	58	44	49	-6
Bedrijven met 10-99 werknemers		84	88	87	64	64	71	65	44	54	-10
Bedrijven met 100 werknemers en meer		103	106	99	81	80	78	84	67	71	-10

¹⁾ Het aantal vervulde vacatures is inclusief het aantal vervallen vacatures.

²⁾ In het kwartaal eindigend op aangegeven datum.

³⁾ Inclusief gesubsidieerde sector.

2.3 Werkloosheid

Tabel 2.3.1
Werkloze beroepsbevolking ¹⁾

	Dec.– Febr.	Jan.– Mrt.	Febr.– Apr.	Mrt.– Mei	Apr.– Juni	Mei– Juli	Juni– Aug.	Juli– Sept.	Aug.– Okt.	Sept.– Nov.	Okt.– Dec.	Nov.– Jan.
<i>x 1 000</i>												
2000*	260	269	275	274	269	281	278	276	268	269	262	259
2001*	273	277	262	236	232	245	249	255	235	242	240	248
2002*	270	282	290	272	287	309	325	322	313	315	318	321
2003*	343	377	392	395								
<i>verandering t.o.v. een jaar eerder</i>												
2001*	13	8	-13	-38	-37	-36	-29	-21	-33	-27	-22	-11
2002*	-3	5	28	36	55	64	76	67	78	73	78	73
2003*	73	95	102	123								
<i>na verwijdering van seizoensinvloeden</i>												
2000*	255	259	267	283	277	274	265	269	275	276	272	268
2001*	268	267	254	245	239	239	236	248	242	250	250	257
2002*	265	271	282	280	295	303	312	315	320	322	328	330
2003*	338	367	385	403								

¹⁾ Werkloze beroepsbevolking van 15–64 jaar.

Bron: CBS, Enquête beroepsbevolking en Arbeidsrekeningen.

Tabel 2.3.2
Werkloze beroepsbevolking ¹⁾

	2002*				2003*			
	Dec.–Febr.	Jan.–Mrt.	Febr.–Apr.	Mrt.–Mei	Dec.–Febr.	Jan.–Mrt.	Febr.–Apr.	Mrt.–Mei
<i>x 1 000</i>								
Totaal	270	282	290	272	343	377	392	395
15–24 jaar	66	64	63	61	75	85	90	92
25–44 jaar	131	146	150	138	183	199	205	205
45–64 jaar	72	72	76	72	85	93	97	98
Man	119	129	136	127	179	200	206	207
15–24 jaar	35	36	36	32	45	48	50	48
25–44 jaar	55	63	67	63	93	105	105	108
45–64 jaar	29	30	33	33	41	47	51	51
Vrouw	151	152	154	145	164	178	187	187
15–24 jaar	31	28	28	29	30	36	40	44
25–44 jaar	77	83	83	76	90	95	100	96
45–64 jaar	43	41	43	39	44	47	47	47
Werkloosheidspercentage ²⁾								
Totaal	3,7	3,8	3,9	3,7	4,6	5,1	5,3	5,3
15–24 jaar	7,5	7,4	7,3	7,0	8,6	9,7	10,2	10,5
25–44 jaar	3,2	3,6	3,7	3,4	4,5	4,9	5,0	5,0
45–64 jaar	3,1	3,0	3,2	3,0	3,4	3,8	3,9	3,9
Man	2,8	3,0	3,1	2,9	4,1	4,6	4,7	4,8
15–24 jaar	7,5	7,8	7,7	6,9	9,6	10,5	10,7	10,3
25–44 jaar	2,3	2,7	2,8	2,7	4,0	4,5	4,5	4,6
45–64 jaar	1,9	2,0	2,2	2,2	2,7	3,0	3,3	3,3
Vrouw	5,0	5,0	5,1	4,8	5,3	5,7	6,0	6,0
15–24 jaar	7,5	6,9	6,9	7,1	7,4	8,7	9,6	10,7
25–44 jaar	4,4	4,8	4,8	4,4	5,1	5,4	5,7	5,5
45–64 jaar	5,0	4,7	4,9	4,5	4,7	5,0	5,0	5,0

¹⁾ Werkloze beroepsbevolking van van 15–64 jaar naar geslacht en leeftijd, niet voor seizoen gecorrigeerde cijfers.

²⁾ Werklozen in % van de beroepsbevolking.

Bron: CBS, Enquête beroepsbevolking en arbeidsrekeningen.

Tabel 2.3.3
Geregisteerde werklozen naar geslacht, leeftijd en duur van inschrijving, driemaandsgemiddelden ¹⁾

	2002				2003			
	januari	februari	maart	april	januari	februari	maart	april
	<i>x 1 000</i>							
Leeftijd en geslacht								
Totaal	152	162	167	159	215	241	243	241
16-24 jaar	21	20	22	19	31	35	34	32
25-34 jaar	39	46	45	44	58	68	69	66
35-64 jaar	92	96	100	95	127	139	140	143
Man	82	83	86	81	123	139	138	137
16-24 jaar	12	11	12	10	18	20	19	18
25-64 jaar	70	71	74	71	105	119	119	117
Vrouw	70	79	81	78	92	102	105	104
16-24 jaar	8	8	10	9	13	15	15	14
25-64 jaar	62	71	72	68	79	87	91	90
Duur inschrijving en geslacht ²⁾								
Korter dan 1 jaar	102	110	113	103	154	174	175	174
man	56	56	59	54	90	102	101	99
vrouw	46	54	53	49	64	72	74	75
1 jaar of langer	50	52	55	56	61	67	68	68
man	26	27	27	27	33	37	37	38
vrouw	24	25	28	28	28	30	31	29

¹⁾ Driemaandsgemiddelden opgenomen onder de middelste maand. Niet voor seizoen gecorrigeerde cijfers.

²⁾ Duur inschrijving volgens registratie bij arbeidsbureaus; het betreft een onafgebroken periode van inschrijving.

Bron: CBS, Enquête beroepsbevolking.

Tabel 2.3.4
Geregisteerde werklozen ¹⁾ van 16-64 jaar naar landsdeel en de 4 grote gemeenten ²⁾

	2001	2002			2003	2002	2003
	4e kwartaal	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal	1e kwartaal
	<i>x 1 000</i>					<i>% van de beroepsbevolking</i>	
Nederland	135	162	163	172	182	2,2	3,2
Noord-Nederland	22	26	23	23	25	3,5	4,6
Oost-Nederland	30	28	29	31	37	1,9	3,0
West-Nederland	53	73	77	81	77	2,1	3,0
Zuid-Nederland	31	34	35	38	43	2,1	3,3
Vier grote gemeenten	24	35	35	39	34	3,5	5,0

¹⁾ Niet voor seizoeninvloeden gecorrigeerd.

²⁾ Noord-Nederland: Groningen, Friesland, Drenthe;
 Oost-Nederland: Overijssel, Flevoland, Gelderland;
 West-Nederland: Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland;
 Zuid-Nederland: Noord-Brabant, Limburg;
 4 grote gemeenten: Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage, Utrecht.

Bron: CBS, Enquête beroepsbevolking.

Tabel 2.3.5
Ingeschreven personen van 16-64 jaar naar arbeidspositie volgens de Enquête Beroepsbevolking

	2001			2002				2003
	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal
<i>x 1 000</i>								
Totaal ¹⁾	579	553	571	593	572	572	606	659
Geregistreeerde werklozen	132	141	135	162	163	172	182	241
Werkzame beroepsbevolking	203	179	180	175	160	164	176	173
Niet beschikbaar voor de arbeidsmarkt	244	233	255	256	248	237	248	245
<i>% van ingeschreven personen</i>								
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
Geregistreeerde werklozen	23	25	24	27	29	30	30	37
Werkzame beroepsbevolking	35	32	32	30	28	29	29	26
Niet beschikbaar voor de arbeidsmarkt	42	42	45	43	43	41	41	37

¹⁾ De hier vermelde aantallen volgens de registratie zijn bepaald uit het maandelijks door het Centrum voor Werk en Inkomen aan het CBS ter beschikking gestelde databestand (het zgn. Gis-bestand).

Bron: CBS, Enquête beroepsbevolking.

Tabel 2.3.6
Werkzoekenden zonder baan¹⁾; maandcijfers voor seizoen gecorrigeerd

	2000	2001	2002*	2002*				2003*				
				sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei
<i>in % van de beroepsbevolking</i>												
België	6,9	6,7	7,3	7,3	7,4	7,5	7,6	7,7	7,7	7,8	7,9	.
Denemarken	4,4	4,3	4,5	4,7	4,7	4,7	4,8	4,8	4,9	5,0	5,0	.
Duitsland	7,8	7,7	8,2	8,3	8,4	8,4	8,5	9,0	9,2	9,3	9,4	9,4
Finland	9,8	9,1	9,1	9,1	9,0	9,0	8,9	9,0	9,1	9,1	9,2	.
Frankrijk	9,3	8,5	8,7	8,8	8,8	8,9	8,9	9,0	9,0	9,1	9,1	.
Griekenland	11,0	10,4	9,9	9,9	9,6	9,6	9,6
Ierland	4,3	3,9	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4	4,5	4,5	4,5	4,6	4,6
Italië	10,4	9,4	9,0	9,0	8,9	8,9	8,9	9,0	9,0	.	.	.
Luxemburg	2,3	2,0	2,4	2,5	2,6	2,6	3,2	3,3	3,3	3,4	3,5	.
Nederland	2,8	2,4	2,7	2,8	3,0	3,0	3,1	3,4	3,6	3,7	.	.
Oostenrijk	3,7	3,6	4,3	4,3	4,3	4,3	4,4	4,3	4,2	4,3	4,3	4,3
Portugal	4,1	4,1	5,1	5,4	5,8	6,1	6,3	6,6	6,8	7,0	7,3	.
Spanje	11,3	10,6	11,4	11,5	11,6	11,6	11,7	11,4	11,4	11,4	11,4	11,3
Verenigd Koninkrijk	5,4	5,0	5,1	5,2	5,1	5,1	4,9	5,0	5,1	5,0	.	.
Zweden	5,6	4,9	4,9	5,0	5,0	5,1	5,1	5,4	5,2	5,3	5,4	.
EU-15	7,8	7,3	7,6	7,7	7,7	7,7	7,8	7,9	8,0	8,0	8,1	.
Verenigde Staten	4,0	4,8	5,8	5,7	5,8	5,9	5,9	5,7	5,8	5,8	6,0	.
Japan	4,7	5,0	5,4	5,5	5,5	5,3	5,5	5,5	5,2	5,3	5,4	.

¹⁾ Het betreft personen zonder werk die betaald werk zoeken en onmiddellijk voor een werkring beschikbaar zijn (werkloosheid volgens de ILO-definitie). De maand- en jaarcijfers zijn door Eurostat berekend op grond van het Labour Force Survey van de EU en gegevens over de geregistreeerde werkloosheid.

Bron: Eurostat.

2.4 Cao-lonen

Tabel 2.4.1
Cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen

	Sbi-code ¹⁾	2002									2003*				
		mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	
<i>1990=100</i>															
Totaal	01-93	142,9	143,1	144,6	144,7	144,8	145,1	145,1	145,2	146,4	146,5	146,8	147,1	147,1	
Leeftijdscategorie															
Jeugd		145,4	145,4	147,0	147,1	147,1	148,0	147,8	147,9	149,6	149,6	149,6	149,8	149,8	
Volwassenen		142,7	143,0	144,4	144,5	144,6	144,9	144,9	145,0	146,2	146,3	146,6	146,9	146,9	
Cao-sector															
Particuliere bedrijven		143,3	143,7	144,9	145,1	145,2	145,6	145,5	145,5	146,8	146,9	146,9	147,1	147,1	
Overheid		141,4	141,4	142,7	142,7	142,7	142,9	143,3	143,8	144,7	144,7	146,3	147,2	147,2	
Gesubsidieerde sector		142,7	142,9	145,9	145,6	145,6	145,8	145,8	145,8	147,3	147,3	147,3	147,3	147,3	
Bedrijfssector ¹⁾															
Landbouw en visserij	01-05	145,3	145,3	148,4	148,4	148,7	148,7	148,7	148,7	150,5	150,5	150,5	150,5	150,5	
Industrie en bouwnijverheid	10-45	144,8	145,0	146,5	146,4	146,5	146,6	146,4	146,2	148,0	148,0	148,1	148,6	148,6	
Commerciële dienstverlening	50-74	142,0	142,4	143,5	143,7	143,8	144,4	144,4	144,4	145,5	145,6	145,6	145,6	145,6	
Niet-commerciële dienstverlening	75-93	142,3	142,4	144,4	144,3	144,3	144,4	144,7	145,0	146,1	146,1	147,1	147,6	147,6	
Bedrijfstak ¹⁾															
Industrie	15-37	143,5	143,6	144,8	144,7	144,8	145,0	144,8	144,5	146,2	146,2	146,4	146,8	146,8	
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	141,8	141,8	141,8	141,8	141,8	142,0	142,0	142,0	142,8	142,8	142,8	145,5	145,5	
Bouwnijverheid	45	148,5	148,9	151,5	151,5	151,5	151,5	151,0	151,0	153,1	153,1	153,1	153,5	153,5	
Handel	50-52	142,8	143,0	144,4	144,4	144,9	145,7	145,5	145,5	146,9	147,0	147,0	147,1	147,1	
Horeca	55	144,3	144,3	144,3	144,3	144,3	144,3	144,3	144,3	147,4	147,4	147,4	147,4	147,8	
Vervoer en communicatie	60-64	139,1	140,4	140,7	140,7	140,6	140,9	140,9	140,9	141,2	141,5	141,5	141,6	141,6	
Financiële instellingen	65-67	142,8	142,8	145,2	146,0	146,0	146,1	146,1	146,4	146,2	146,2	146,2	146,2	146,2	
Zakelijke dienstverlening	70-74	141,9	142,3	143,1	143,5	143,5	144,3	144,4	144,5	145,8	145,8	145,8	145,8	145,8	
Openbaar bestuur	75	141,1	141,1	141,4	141,4	141,4	141,8	142,7	143,5	144,5	144,5	144,6	145,9	145,9	
Onderwijs	80	141,1	141,1	144,0	144,0	144,0	144,0	144,0	144,0	144,5	144,5	147,8	147,8	147,8	
Gezondheids- en welzijnszorg	85	143,6	143,8	147,0	146,7	146,7	146,7	146,7	146,9	148,7	148,7	149,1	149,1	149,1	
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	143,8	143,8	145,2	145,2	145,2	145,4	145,4	145,5	146,4	146,4	146,8	147,1	147,4	
Bedrijfsklasse ¹⁾															
Voedings- en genotmiddelenindustrie	15-16	142,9	143,3	144,6	144,5	144,9	145,2	145,2	145,2	146,1	146,2	146,3	147,2	147,3	
Grafische industrie	22	141,4	141,4	141,5	141,5	141,5	142,4	142,4	142,4	142,5	142,5	142,5	143,3	143,3	
Chemische industrie	24	149,8	149,8	149,9	150,0	150,0	150,0	150,0	150,0	150,2	150,2	150,2	151,7	151,7	
Metaal- en elektrotechnische industrie	27-35	142,4	142,4	143,4	143,4	143,4	143,4	143,0	142,3	145,4	145,5	145,6	145,6	145,6	
Groothandel	51	140,6	141,0	142,5	142,5	142,6	143,8	143,8	143,8	145,3	145,3	145,3	145,3	145,3	
Detailhandel	52	145,9	145,9	147,6	147,6	149,0	149,4	149,4	149,4	150,3	150,4	150,4	150,5	150,5	
Financiële instellingen en zakelijke dienstverlening	65-74	142,2	142,4	143,7	144,1	144,1	144,8	144,9	145,0	145,9	145,9	145,9	145,9	145,9	
Bankwezen	65	143,3	143,3	145,4	146,6	146,6	146,6	146,6	146,6	146,3	146,3	146,3	146,3	146,3	
Verzekeringswezen en pensioenfondsen	66	142,4	142,4	145,4	145,2	145,2	145,3	145,3	146,8	146,8	146,8	146,8	146,8	146,8	

¹⁾ Indeling naar economische activiteit volgens de Standaard bedrijfsindeling (SBI 1993).

Tabel 2.4.2
Cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen

	Sbi-code ¹⁾	2002									2003*				
		mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	
<i>1990=100</i>															
Totaal	01-93	139,5	139,8	141,2	141,3	141,4	141,7	141,7	141,8	143,0	143,1	143,4	143,6	143,7	
Leeftijdscategorie															
Jeugd		143,7	143,7	145,2	145,3	145,4	146,3	146,0	146,1	147,7	147,8	147,8	147,9	148,0	
Volwassenen		139,3	139,5	141,0	141,0	141,1	141,4	141,4	141,5	142,7	142,8	143,1	143,4	143,4	
Cao-sector															
Particuliere bedrijven		141,4	141,7	142,9	143,1	143,2	143,6	143,5	143,4	144,8	144,8	144,9	145,0	145,1	
Overheid		135,6	135,6	136,8	136,8	136,8	137,0	137,4	138,0	138,7	138,7	140,3	141,1	141,2	
Gesubsidieerde sector		135,6	135,7	138,6	138,4	138,4	138,5	138,5	138,5	139,9	139,9	139,9	139,9	139,9	
Bedrijfssector¹⁾															
Landbouw en visserij	01-05	142,1	142,1	145,1	145,1	145,5	145,5	145,5	145,5	147,2	147,2	147,2	147,2	147,2	
Industrie en bouwnijverheid	10-45	142,7	142,9	144,4	144,3	144,4	144,5	144,3	144,1	145,8	145,9	146,0	146,5	146,5	
Commerciële dienstverlening	50-74	140,0	140,4	141,4	141,7	141,8	142,4	142,3	142,4	143,5	143,5	143,5	143,6	143,6	
Niet-commerciële dienstverlening	75-93	135,9	136,0	137,9	137,8	137,8	138,0	138,2	138,5	139,6	139,6	140,5	141,0	141,0	
Bedrijfstak¹⁾															
Industrie	15-37	141,8	141,9	143,1	143,1	143,2	143,3	143,1	142,9	144,5	144,5	144,7	145,1	145,1	
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	139,2	139,2	139,2	139,2	139,2	139,4	139,4	140,2	140,2	140,2	140,2	142,8	142,8	
Bouwnijverheid	45	145,4	145,7	148,3	148,3	148,3	148,3	147,8	147,8	149,9	149,9	149,9	150,3	150,3	
Handel	50-52	141,1	141,2	142,7	142,7	143,1	143,9	143,7	143,7	145,2	145,3	145,3	145,3	145,3	
Horeca	55	144,2	144,2	144,2	144,2	144,2	144,2	144,2	144,2	147,2	147,2	147,2	147,2	147,6	
Vervoer en communicatie	60-64	137,3	138,5	138,8	138,8	138,8	139,0	139,0	139,1	139,3	139,6	139,6	139,7	139,7	
Financiële instellingen	65-67	136,5	136,5	138,9	139,6	139,6	139,7	139,7	140,0	139,8	139,8	139,8	139,8	139,8	
Zakelijke dienstverlening	70-74	141,1	141,4	142,2	142,6	142,6	143,4	143,5	143,6	144,9	144,9	144,9	144,9	144,9	
Openbaar bestuur	75	135,7	135,7	135,9	135,9	135,9	136,3	137,2	138,0	138,9	138,9	139,0	140,3	140,3	
Onderwijs	80	134,7	134,7	137,5	137,5	137,5	137,5	137,5	137,5	138,0	138,0	141,1	141,1	141,1	
Gezondheids- en welzijnzorg	85	135,6	135,8	138,9	138,6	138,6	138,6	138,6	138,8	140,5	140,4	140,8	140,9	140,9	
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	139,9	139,9	141,3	141,3	141,3	141,5	141,5	141,6	142,4	142,4	142,8	143,1	143,5	
Bedrijfsklasse¹⁾															
Voedings- en genotmiddelenindustrie	15-16	142,7	143,2	144,4	144,3	144,8	145,0	145,0	145,1	146,0	146,0	146,2	147,1	147,2	
Grafische industrie	22	141,5	141,5	141,6	141,6	141,6	142,5	142,5	142,5	142,5	142,5	142,5	143,4	143,4	
Chemische industrie	24	145,4	145,4	145,5	145,6	145,6	145,6	145,6	145,6	145,7	145,7	145,8	147,2	147,2	
Metaal- en elektrotechnische industrie	27-35	141,1	141,1	142,1	142,1	142,1	142,1	141,7	141,0	144,1	144,2	144,2	144,2	144,2	
Groothandel	51	139,6	140,0	141,5	141,5	141,6	142,8	142,8	142,8	144,2	144,2	144,2	144,2	144,3	
Detailhandel	52	142,8	142,8	144,4	144,5	145,8	146,2	146,2	146,2	147,1	147,2	147,2	147,3	147,3	
Financiële instellingen en zakelijke dienstverlening	65-74	139,7	140,0	141,2	141,7	141,7	142,3	142,4	142,5	143,5	143,5	143,5	143,5	143,5	
Bankwezen	65	134,7	134,7	136,8	137,9	137,9	137,9	137,9	137,9	137,5	137,5	137,5	137,5	137,5	
Verzekeringswezen en pensioenfondsen	66	140,3	140,3	143,3	143,1	143,1	143,2	143,2	144,6	144,7	144,7	144,7	144,7	144,7	

¹⁾ Indeling naar economische activiteit volgens de Standaard bedrijfsindeling (SBI 1993).

Tabel 2.4.3
Contractuele loonkosten per uur inclusief bijzondere beloningen

	Sbi-code ¹⁾	2002									2003*				
		mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	
<i>1990=100</i>															
Metaal- en elektrotechnische industrie	27-35	140,9	140,9	141,9	141,9	141,9	141,9	141,5	140,8	144,5	144,7	144,7	144,7	144,7	
Verzekeringswezen en pensioenfondsen	66	142,7	142,7	145,8	145,5	145,5	145,6	145,6	147,1	146,1	146,1	146,1	146,1	146,1	
Openbaar bestuur	75	142,5	142,5	142,8	142,8	142,8	143,2	144,1	145,0	146,1	146,1	146,3	147,6	147,7	
Onderwijs	80	144,3	144,3	147,3	147,3	147,3	147,3	147,3	147,3	148,4	148,4	151,8	151,8	151,8	
Gezondheids- en welzijnzorg	85	140,6	140,8	143,9	143,7	143,7	143,7	143,7	143,8	145,5	145,5	145,9	145,9	146,0	

¹⁾ Indeling naar economische activiteit volgens de Standaard bedrijfsindeling (SBI 1993).

2.5 Verdiende lonen en loonkosten

Tabel 2.5.1
Loonkosten per arbeidsjaar naar bedrijfstak

	2001*			2002*				2003*
	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal
<i>1 000 euro</i>								
Totaal	10,9	8,9	9,4	9,3	11,4	9,3	9,9	9,6
Landbouw en visserij	7,7	6,9	7,1	7,0	8,1	7,2	7,5	7,3
Delfstoffenwinning	17,1	15,3	17,1	17,4	18,0	16,3	18,3	18,4
Industrie	11,3	9,1	9,9	9,5	11,9	9,6	10,3	9,9
Energie en water	14,2	12,0	12,1	12,0	14,7	12,5	12,6	12,4
Bouwnijverheid	10,9	9,0	8,9	9,1	11,5	9,5	9,3	9,6
Handel, horeca en reparatie	8,9	7,4	7,9	7,7	9,4	7,7	8,2	7,9
Vervoer en communicatie	11,6	9,5	10,4	9,9	12,2	9,9	10,9	10,3
Financiële en zakelijke diensten	11,4	9,5	10,3	10,1	12,1	10,0	10,8	10,5
Overheid	13,8	11,1	11,5	11,3	14,2	11,4	11,9	11,6
Zorg en overige diensten	9,5	7,8	8,0	7,9	10,0	8,1	8,3	8,3
<i>% verandering t.o.v. hetzelfde kwartaal van voorgaand jaar</i>								
Totaal	4,9	4,8	5,3	4,6	5,0	4,6	4,4	3,9
Landbouw en visserij	1,9	6,0	5,8	3,4	5,8	5,1	5,7	3,8
Delfstoffenwinning	5,3	6,9	8,1	4,5	5,5	6,9	6,9	5,5
Industrie	4,6	4,9	4,9	4,3	5,2	5,2	4,4	4,1
Energie en water	5,4	5,0	4,8	4,5	3,7	3,8	3,8	3,2
Bouwnijverheid	6,4	5,8	6,4	5,8	5,2	5,1	4,8	4,7
Handel, horeca en reparatie	3,4	4,4	4,9	4,7	4,9	4,0	3,8	3,4
Vervoer en communicatie	5,1	5,1	5,2	4,6	5,2	4,6	4,8	4,1
Financiële en zakelijke diensten	6,5	5,4	6,4	6,0	6,5	5,6	5,3	3,9
Overheid	5,6	5,3	5,4	3,2	3,0	3,1	3,3	2,7
Zorg en overige diensten	3,6	3,3	4,3	3,8	4,8	4,6	4,9	5,1

Bron: CBS, Arbeidsrekeningen.

Tabel 2.5.2
Loonkosten naar bedrijfstak

	2001*			2002*				2003*
	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal
<i>mld euro</i>								
Totaal	63,1	51,9	54,8	53,8	66,7	54,4	57,1	55,6
Landbouw en visserij	0,7	0,6	0,6	0,6	0,8	0,7	0,7	0,6
Delfstoffenwinning	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Industrie	10,6	8,5	9,2	8,8	11,0	8,7	9,4	8,9
Energie en water	0,5	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4
Bouwnijverheid	4,5	3,8	3,8	3,7	4,8	4,0	3,9	3,8
Handel, horeca en reparatie	9,9	8,2	8,6	8,5	10,4	8,5	8,9	8,7
Vervoer en communicatie	4,5	3,7	4,1	3,9	4,7	3,9	4,2	3,9
Financiële en zakelijke diensten	13,7	11,4	12,3	12,0	14,5	11,9	12,7	12,2
Overheid	10,4	8,3	8,7	8,7	11,0	8,9	9,3	9,2
Zorg en overige diensten	8,3	6,8	7,0	7,1	9,0	7,4	7,6	7,7
<i>% verandering t.o.v. hetzelfde kwartaal van voorgaand jaar</i>								
Totaal	7,3	7,1	7,5	6,0	5,8	4,9	4,3	3,3
Landbouw en visserij	5,7	9,1	9,0	6,7	7,0	4,5	5,3	4,1
Delfstoffenwinning	-0,8	2,8	6,3	4,6	7,5	6,6	5,5	3,5
Industrie	4,8	5,1	4,8	3,5	3,4	2,5	1,3	0,9
Energie en water	2,6	2,6	2,6	3,3	3,8	2,8	1,9	2,2
Bouwnijverheid	8,5	7,7	8,2	7,1	5,6	4,5	3,0	1,4
Handel, horeca en reparatie	6,1	6,8	7,1	6,2	5,7	4,4	3,9	2,6
Vervoer en communicatie	8,0	7,7	7,5	5,9	5,2	3,6	3,1	2,3
Financiële en zakelijke diensten	8,6	7,3	8,0	6,1	5,8	4,3	3,1	1,2
Overheid	8,7	8,4	8,7	6,2	6,1	6,5	6,8	6,1
Zorg en overige diensten	7,7	7,5	8,9	8,3	9,0	8,5	9,0	8,9

Bron: CBS, Arbeidsrekeningen.

2.6 Consumentenprijzen

Tabel 2.6.1

De reeksen consumentenprijsindexcijfers zijn tijdelijk niet beschikbaar.
Zie persmededeling 'CBS verlaagt Consumentenprijsindex' op pagina 8.

Tabel 2.6.2
Geharmoniseerde consumentenprijsindex (1996=100)

	2000	2001	2002	2002								2003				
				april	mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	mrt.	apr.*
België	106,4	109,0	110,7	110,8	111,0	110,7	109,6	111,2	111,3	111,2	111,0	111,1	110,0	112,3	112,6	112,4
Duitsland	104,2	106,2	107,6	107,6	107,7	107,6	108,0	107,8	107,6	107,5	107,1	108,3	108,2	108,8	109,0	108,7
Finland	107,0	109,8	112,0	112,3	112,5	112,3	111,9	111,9	112,4	112,7	112,3	112,3	112,5	113,5	113,9	113,8
Frankrijk	104,4	106,3	108,3	108,3	108,4	108,4	108,3	108,5	108,7	108,9	108,8	109,0	109,3	110,1	110,6	110,4
Griekenland	115,8	120,1	124,8	125,5	125,8	125,5	123,0	123,2	125,8	126,4	126,5	127,4	126,4	126,1	129,3	129,6
Ierland	111,5	116,0	121,5	121,0	121,7	121,9	121,3	122,0	122,4	122,9	123,0	123,9	123,9	125,1	126,0	126,6
Italië	108,4	110,9	113,8	113,6	113,9	114,0	113,9	113,7	114,3	114,9	115,2	115,5	115,2	114,7	116,1	117,0
Luxemburg	107,3	109,9	112,1	111,6	112,1	112,4	111,7	112,6	113,0	113,5	113,7	113,5	113,2	114,5	115,1	114,9
Nederland ¹⁾	108,2	113,8	.	118,7	118,5
Oostenrijk	104,5	106,9	108,8	108,7	108,9	108,8	108,7	109,0	108,9	109,2	109,2	109,5	109,7	109,9	110,2	110,0
Portugal	109,4	114,2	118,4	117,4	118,3	118,7	119,0	119,2	119,1	119,8	120,5	120,6	120,7	120,7	120,8	121,8
Spanje	109,7	112,8	116,8	116,9	117,3	117,3	116,5	116,9	117,3	118,4	118,6	119,0	118,5	118,7	119,6	120,6
EURO-12	106,0	108,5	110,9	110,9	111,1	111,1	111,0	111,0	111,3	111,6	111,5	112,0	111,9	112,4	113,1	113,2
Denemarken	108,3	110,7	113,4	113,4	113,5	113,6	113,2	113,4	114,1	114,4	114,3	114,3	114,5	115,3	116,2	116,2
Ver. Koninkrijk	105,6	106,9	108,3	108,1	108,4	108,4	108,1	108,4	108,7	108,9	108,9	109,3	108,6	109,0	109,4	109,7
Zweden	104,8	107,6	109,7	109,9	110,1	109,9	109,3	109,4	110,2	110,6	110,3	110,7	111,0	112,1	112,8	112,4
EU-15	106,2	108,6	110,8	110,8	111,0	111,0	110,8	110,9	111,2	111,5	111,4	111,9	111,7	112,2	112,8	112,9
IJsland ²⁾	110,0	117,3	123,5	123,0	123,0	123,7	123,9	123,3	123,9	124,4	124,1	124,1	124,3	124,0	125,4	125,3
Noorwegen ²⁾	110,0	113,0	113,9	113,6	113,8	113,8	113,7	113,3	114,1	114,3	114,7	115,7	117,6	117,9	117,2	116,4

¹⁾ De cijfers voor Nederland zijn vanaf juni 2002 tijdelijk niet beschikbaar (zie persmededeling op pagina 8).

²⁾ De landen IJsland en Noorwegen berekenen eveneens een geharmoniseerde index volgens de uitgangspunten van de Europese Unie (EU). Deze landen zijn echter geen lid van de EU.

2.7 Consumentenvertrouwen

Tabel 2.7.1
Consumentenvertrouwen, economisch klimaat en koopbereidheid (oorspronkelijke cijfers)

	2002							2003					
	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni
Consumentenvertrouwen	-21	-24	-27	-31	-33	-32	-30	-34	-36	-38	-38	-35	-36
Mutatie t.o.v. voorgaande maand	-5	-3	-2	-4	-2	1	2	-3	-3	-1	-1	4	-2
zelfde maand van het afgelopen jaar	-18	-22	-21	-31	-24	-21	-23	-32	-32	-29	-24	-18	-15
Economisch klimaat	-39	-44	-48	-52	-56	-54	-51	-58	-62	-65	-65	-56	-58
Mutatie t.o.v. voorgaande maand	-8	-5	-4	-4	-4	2	3	-8	-4	-2	0	9	-2
zelfde maand van het afgelopen jaar	-10	-16	-13	-52	-15	-9	-15	-40	-43	-41	-32	-25	-19
Koopbereidheid	-9	-11	-12	-17	-18	-17	-17	-18	-19	-19	-20	-20	-22
Mutatie t.o.v. voorgaande maand	-2	-2	-1	-4	-1	0,7	0,3	-1	-2	0	-1	0	-1
zelfde maand van het afgelopen jaar	-23	-26	-27	-17	-29	-28	-29	-28	-25	-21	-19	-13	-12

Bron: CBS, Consumenten conjunctuuronderzoek.

Tabel 2.7.2
Consumentenvertrouwen, economisch klimaat en koopbereidheid (na verwijdering van seizoeninvloeden)

	2002							2003					
	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni
Consumentenvertrouwen	-21	-26	-28	-32	-33	-30	-26	-36	-37	-38	-37	-35	-36
Economisch klimaat	-38	-45	-48	-54	-57	-50	-47	-64	-64	-65	-61	-58	-57
Koopbereidheid	-10	-13	-14	-18	-17	-16	-12	-18	-19	-20	-21	-21	-23

Bron: CBS, Consumenten conjunctuuronderzoek.

Tabel 2.7.3
Houdingen en verwachtingen van consumenten t.a.v. de economische situatie in Nederland en de eigen financiële situatie

	2002							2003					
	juni	juli	aug.	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni
Aantal respondenten	945	933	904	983	989	1 052	1 019	1 031	1 014	950	1 003	999	979
	<i>in % van het totaal</i>												
1. Economische situatie laatste 12 maanden													
- verbeterd	3	2	3	2	2	1	2	1	0	1	0	1	1
- verslechterd	62	67	70	74	81	78	75	79	83	86	85	83	85
Saldo	-59	-65	-67	-72	-79	-77	-73	-78	-83	-85	-84	-82	-84
2. Economische situatie komende 12 maanden													
- verbeteren	16	14	13	12	11	10	12	9	8	7	8	13	12
- verslechteren	35	36	41	44	44	41	41	47	50	52	54	43	43
Saldo	-19	-23	-29	-32	-33	-31	-28	-39	-42	-44	-45	-30	-32
3. Financiële situatie laatste 12 maanden													
- verbeterd	19	18	19	14	14	13	16	15	14	14	14	13	13
- verslechterd	29	30	28	31	30	31	32	33	36	33	34	39	41
Saldo	-10	-12	-10	-17	-16	-18	-16	-18	-22	-19	-20	-26	-27
4. Financiële situatie komende 12 maanden													
- verbeteren	18	18	18	16	14	17	16	15	12	15	13	14	13
- verslechteren	13	13	12	14	15	13	18	21	19	18	17	16	20
Saldo	5	5	6	2	-1	4	-2	-6	-6	-3	-4	-2	-8
5. Gunstige tijd voor aankoop duurzame artikelen													
- gunstige tijd	11	10	9	8	7	9	10	13	9	8	7	10	12
- ongunstige tijd	34	37	42	43	43	46	42	41	38	44	44	43	42
Saldo	-23	-27	-33	-35	-36	-37	-32	-29	-29	-35	-37	-34	-30

Bron: CBS, Consumenten conjunctuuronderzoek.

2.8 Sociale zekerheid

Tabel 2.8.1
Ziekteverzuim exclusief verzuim als gevolg van zwangerschaps- en bevallingsverlof (exclusief overheid)

	SBI- code	2000		2001		2002				
		3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal
		%								
Totaal		5,2	5,6	5,8	5,3	5,1	5,5	5,9	5,4	5,0
Bedrijfssector										
Landbouw en visserij	01-05	3,7	4,1	3,7	3,3	3,4	3,0	4,3	3,4	3,5
Industrie en bouwnijverheid	10-45	5,5	6,4	6,4	6,0	5,6	6,3	6,6	6,0	5,5
Commerciële dienstverlening	50-74	4,7	4,8	5,0	4,6	4,6	4,8	5,1	4,8	4,5
Niet-commerciële dienstverlening	75-93	6,5	7,3	7,3	6,8	6,2	6,9	7,4	6,4	5,8
Bedrijfstak										
Delfstoffenwinning	10-14	4,0	4,9	4,6	4,2	3,4	3,9	3,9	3,5	3,0
Industrie	15-37	5,9	6,8	6,9	6,4	6,0	6,8	7,1	6,3	5,8
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	6,0	7,0	7,1	5,8	5,4	5,5	6,7	5,8	5,4
Bouwnijverheid	45	4,8	5,4	5,2	5,1	4,8	5,2	5,5	5,2	4,8
Handel	50-52	4,1	4,3	4,5	4,3	4,2	4,3	4,8	4,6	4,3
Horeca	55	4,3	3,4	3,5	3,7	3,8	3,5	3,3	3,5	3,0
Vervoer en communicatie	60-64	5,3	5,7	5,7	5,2	5,1	5,8	6,1	5,6	5,1
Financiële instellingen	65-67	4,7	5,0	5,7	4,8	4,5	4,7	5,5	4,7	4,2
Zakelijke dienstverlening	70-74	5,1	5,4	5,6	5,0	5,0	5,4	5,5	5,1	4,7
Gezondheids- en welzijnszorg	85	7,2	8,0	8,2	7,6	6,8	7,5	8,0	6,9	6,3
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	4,4	5,2	4,7	4,7	4,1	5,1	5,0	4,7	4,2
Bedrijfsklasse										
Voedings- en genotmiddelenindustrie	15-16	5,2	6,5	6,3	5,7	5,2	6,0	6,2	5,4	4,9
Grafische industrie	22	4,9	5,6	6,2	5,5	4,7	5,7	5,9	5,3	5,1
Aardolie- en chemische industrie	23-25	5,0	5,8	6,0	5,8	5,0	5,7	6,0	5,3	5,0
Metaal- en elektrotechnische industrie	27-35	5,2	5,9	6,1	5,5	5,2	5,9	6,1	5,3	4,7
Rest industrie ¹⁾		8,0	9,3	9,1	8,9	8,6	9,3	9,8	9,1	8,4
Autohandel en -reparatie	50	3,5	3,7	4,1	3,8	4,0	3,9	3,8	3,5	3,2
Groothandel	51	4,0	4,2	4,5	4,3	4,2	4,5	4,6	4,4	4,1
Detailhandel	52	4,4	4,5	4,6	4,4	4,3	4,2	5,1	5,0	4,7
Openbaar vervoer en wegvervoer	60	5,0	4,9	5,1	4,7	4,3	4,9	5,5	5,7	4,7
Rest vervoer en communicatie	61-64	5,4	6,4	6,2	5,6	5,8	6,5	6,7	5,5	5,6
Schoonmaakbedrijven	747	6,8	6,7	7,2	7,0	6,8	7,5	6,7	6,8	7,0
Rest zakelijke dienstverlening		4,8	5,2	5,3	4,6	4,7	5,0	5,3	4,8	4,3
Ziekenhuizen	8511	6,7	7,6	8,1	7,1	6,3	6,9	7,2	5,9	5,4
Verpleeg- en bejaardentehuizen	8531	7,7	8,9	8,9	8,3	7,4	8,1	8,6	7,5	6,6
Rest gezondheids- en welzijnszorg		7,0	7,5	7,6	7,1	6,7	7,2	7,9	7,0	6,5
Bedrijfs grootte										
Bedrijven met 1- 9 werknemers		2,9	2,8	2,6	2,8	3,2	3,0	2,5	3,5	3,2
Bedrijven met 10-99 werknemers		4,3	4,8	5,0	4,7	4,4	4,8	4,9	4,4	4,1
Bedrijven met 100 werknemers en meer		6,6	7,6	7,8	7,1	6,6	7,1	7,5	6,5	6,0
Verzekeringsvorm										
Volledig eigen-risicodrager		6,1	6,8	6,9	6,4	5,9	6,5	6,8	6,0	5,5
Gedeeltelijk herverzekerd		4,8	5,0	5,3	4,8	4,6	4,8	5,0	4,6	4,3
Volledig herverzekerd		3,7	3,9	4,2	3,9	4,0	4,1	4,3	4,5	4,1

¹⁾ Inclusief sociale werkvoorziening.

Bron: CBS, Kwartaalonderzoek ziekteverzuim.

Tabel 2.8.2
Ziekteverzuim inclusief verzuim als gevolg van zwangerschaps- en bevallingsverlof (exclusief overheid)

	SBI- code	2000		2001				2002		
		3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal
		%								
Totaal		5,8	6,3	6,4	6,0	5,7	6,1	6,5	6,0	5,6
Bedrijfssector										
Landbouw en visserij	01-05	4,0	4,4	4,0	3,9	3,7	3,1	4,6	3,6	3,8
Industrie en bouwnijverheid	10-45	5,8	6,6	6,6	6,2	5,8	6,5	6,8	6,2	5,7
Commerciële dienstverlening	50-74	5,2	5,4	5,6	5,2	5,1	5,4	5,8	5,4	5,0
Niet-commerciële dienstverlening	75-93	7,6	8,4	8,5	8,0	7,3	8,0	8,5	7,5	7,0
Bedrijfstak										
Delfstoffenwinning	10-14	4,1	5,0	4,7	4,3	3,5	4,0	4,1	3,7	3,2
Industrie	15-37	6,2	7,1	7,2	6,7	6,3	7,1	7,4	6,6	6,1
Energie- en waterleidingbedrijven	40-41	6,3	7,3	7,3	6,0	5,6	5,6	7,0	6,0	5,5
Bouwnijverheid	45	4,9	5,5	5,4	5,2	4,9	5,3	5,6	5,3	4,9
Handel	50-52	4,7	4,8	5,0	4,8	4,7	4,8	5,3	5,1	4,9
Horeca	55	4,7	3,8	3,9	4,1	4,1	3,9	3,6	3,8	3,3
Vervoer en communicatie	60-64	5,5	6,0	6,1	5,6	5,4	6,2	6,5	6,0	5,5
Financiële instellingen	65-67	5,5	6,0	6,5	5,6	5,3	5,5	6,4	5,7	5,2
Zakelijke dienstverlening	70-74	5,8	6,1	6,3	5,6	5,6	6,0	6,3	5,7	5,4
Gezondheids- en welzijnszorg	85	8,6	9,5	9,6	9,1	8,2	8,8	9,4	8,3	7,7
Cultuur en overige dienstverlening	90-93	5,1	5,5	5,2	5,2	4,7	5,4	5,4	5,1	4,7
Bedrijfsklasse										
Voedings- en genotmiddelenindustrie	15-16	5,7	6,9	6,8	6,1	5,7	6,5	6,5	5,8	5,3
Grafische industrie	22	5,5	6,0	6,8	6,1	5,3	6,4	6,3	5,7	5,6
Aardolie- en chemische industrie	23-25	5,5	6,3	6,4	6,2	5,3	6,0	6,3	5,7	5,4
Metaal- en elektrotechnische industrie	27-35	5,4	6,1	6,3	5,7	5,4	6,1	6,3	5,5	4,9
Rest industrie ¹⁾		8,3	9,6	9,4	9,2	8,9	9,6	10,2	9,4	8,7
Autohandel en -reparatie	50	3,7	4,0	4,3	4,0	4,2	4,1	4,1	3,7	3,4
Groothandel	51	4,3	4,6	4,8	4,7	4,6	4,9	5,0	4,7	4,5
Detailhandel	52	5,1	5,1	5,3	5,1	4,9	4,9	5,8	5,7	5,4
Openbaar vervoer en wegvervoer	60	5,2	5,0	5,3	4,9	4,5	5,3	5,6	5,9	4,8
Rest vervoer en communicatie	61-64	5,8	7,0	6,8	6,2	6,4	7,1	7,3	6,0	6,2
Schoonmaakbedrijven	747	7,3	7,3	7,8	7,7	7,5	8,1	7,5	7,4	7,5
Rest zakelijke dienstverlening		5,6	5,9	6,0	5,3	5,3	5,6	6,1	5,5	5,1
Ziekenhuizen	8511	8,2	9,1	9,7	8,7	7,8	8,5	8,6	7,4	7,0
Verpleeg- en bejaardentehuizen	8531	9,3	10,5	10,4	10,0	8,9	9,5	10,1	9,1	8,1
Rest gezondheids- en welzijnszorg		8,1	8,8	8,9	8,5	7,8	8,3	9,1	8,1	7,7
Bedrijfsgrootte										
Bedrijven met 1- 9 werknemers		3,2	3,2	3,0	3,3	3,5	3,3	2,6	3,6	3,4
Bedrijven met 10-99 werknemers		4,8	5,2	5,4	5,2	4,8	5,2	5,3	4,8	4,5
Bedrijven met 100 werknemers en meer		7,5	8,4	8,6	7,9	7,4	7,9	8,4	7,3	6,8
Verzekeringsvorm										
Volledig eigen-risicodragers		6,8	7,6	7,6	7,1	6,6	7,3	7,6	6,7	6,3
Gedeeltelijk herverzekerd		5,3	5,5	5,8	5,3	5,1	5,2	5,4	5,0	4,7
Volledig herverzekerd		4,1	4,3	4,7	4,4	4,4	4,5	4,7	4,9	4,5

¹⁾ Inclusief sociale werkvoorziening.

Bron: CBS, Kwartaalonderzoek ziekteverzuim.

Tabel 2.8.3
Uitkeringen krachtens de Werkloosheidswet ¹⁾

	2001	2002			2003			
	dec.	jan.	febr.	maart	dec.	jan.	febr.	maart
	<i>x 1 000</i>							
Totaal ²⁾	166,0	177,1	180,8	179,6	204,0	221,3	232,5	237,6
Geslacht								
Man	94,1	102,3	105,3	103,9	119,9	132,6	140,1	142,1
Vrouw	71,9	74,8	75,5	75,7	84,0	88,7	92,4	95,4
Leeftijd								
15-24 jaar	6,8	8,3	8,9	8,9	10,7	13,1	14,9	15,7
25-34 jaar	30,0	33,8	35,0	35,0	43,2	48,2	51,7	53,4
35-44 jaar	34,1	37,3	38,6	38,4	47,3	52,2	55,1	56,4
45-54 jaar	33,0	35,4	36,0	35,6	41,4	45,1	47,2	48,2
55-64 jaar	62,1	62,1	62,1	61,6	61,3	62,6	63,4	63,7
Provincie								
Groningen	7,7	8,7	9,1	8,7	9,3	10,2	10,8	10,7
Friesland	8,8	9,9	10,5	10,2	10,6	12,5	13,2	13,0
Drenthe	6,6	7,5	7,5	7,2	7,9	9,2	9,6	9,6
Overijssel	10,4	11,3	11,4	11,2	12,9	14,4	15,3	15,7
Flevoland	3,1	3,2	3,3	3,3	4,1	4,3	4,6	4,9
Gelderland	18,0	19,0	19,6	19,6	22,0	24,2	25,5	26,2
Utrecht	8,8	9,2	9,3	9,4	11,8	12,4	13,0	13,4
Noord-Holland	23,3	23,9	24,1	24,3	28,5	29,7	31,3	32,4
Zuid-Holland	32,8	34,4	34,9	34,9	39,4	41,6	43,2	44,4
Zeeland	4,0	4,3	4,3	4,4	4,2	4,6	5,0	5,1
Noord-Brabant	26,9	29,0	29,6	29,3	33,4	36,9	38,7	39,5
Limburg	14,8	15,7	16,3	16,2	18,7	20,0	20,9	21,3

¹⁾ Niet-beëindigde WW-uitkeringen aan het eind van de verslagperiode.

²⁾ Inclusief onbekend.

Bron: CBS, Sociale Zekerheidsstatistieken.

Tabel 2.8.4
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen ultimo de verslagperiode

	2001	2002			2003			
	december	januari	februari	maart	december	januari	februari	maart
	<i>x 1 000</i>							
Totaal¹⁾	981,2	981,5	983,7	985,1	992,8	992,9	992,5	991,8
Geslacht								
Man	552,4	552,1	552,2	552,1	549,5	549,2	548,5	547,8
Vrouw	428,8	429,4	431,5	432,9	443,3	443,6	444,0	444,0
Leeftijd								
15-24 jaar	31,9	31,9	32,1	32,2	33,1	33,1	33,2	33,2
25-34 jaar	105,3	104,9	105,2	105,3	105,2	104,7	104,4	103,9
35-44 jaar	179,5	179,7	180,3	180,4	181,9	181,8	181,8	181,6
45-54 jaar	290,3	289,8	289,7	289,5	286,2	286,0	285,3	284,7
55-64 jaar	373,1	374,1	375,3	376,5	385,4	386,2	386,4	387,2
Regio								
Groningen	36,6	36,6	36,6	36,7	36,8	36,8	36,9	36,8
Friesland	35,6	37,1	37,1	37,2	37,0	37,0	37,0	36,9
Drenthe	32,4	32,4	32,5	32,5	32,4	32,3	32,3	32,3
Overijssel	69,1	69,2	69,4	69,6	70,2	70,2	70,3	70,3
Flevoland	20,1	20,2	20,3	20,4	21,0	21,1	21,1	21,2
Gelderland	114,6	114,6	114,9	115,1	115,9	115,9	115,9	115,9
Utrecht	65,8	66,0	66,2	66,3	67,1	67,1	67,1	67,8
Noord-Holland	170,1	169,9	170,3	170,3	171,5	171,4	171,2	171,4
Zuid-Holland	163,8	163,7	164,1	164,4	165,6	165,5	165,5	165,1
Zeeland	18,7	18,7	18,8	18,9	19,1	19,1	19,1	19,1
Noord-Brabant	141,1	141,1	141,5	141,7	142,9	142,9	143,0	143,0
Limburg	85,6	85,7	85,8	86,0	86,7	86,7	86,7	86,7
Buitenland	21,1	21,0	21,0	20,7	20,6	21,2	20,5	20,8
Mate van arbeidsongeschiktheid								
Gedeeltelijk (15%–<80%)	275,1	276,2	277,4	278,2	284,3	284,8	284,6	284,7
Volledig (80–100%)	705,6	704,8	705,9	706,4	708,0	707,6	707,4	706,7
Arbeidsongeschiktheidsregeling								
WAO	793,7	794,3	796,1	797,1	801,5	801,7	800,9	799,9
WAZ	57,1	56,6	56,7	56,7	57,1	56,8	56,8	56,8
Wajong	130,5	130,7	131,0	131,3	134,2	134,5	134,8	135,1

¹⁾ Inclusief onbekend.

Bron: CBS, Sociale zekerheidsstatistieken.

Tabel 2.8.5
Uitkeringen krachtens de Algemene bijstandswet ¹⁾

	2001				2002			
	juni	juli	augustus	september	juni	juli	augustus	september
	<i>x 1 000</i>							
Totaal ²⁾	326,2	324,9	323,8	322,8	318,3	317,8	317,4	317,2
Geslacht								
Man	135,7	134,7	133,9	133,4	132,7	132,4	132,1	132,1
Vrouw	190,5	190,2	189,8	189,3	185,6	185,4	185,3	185,1
Leeftijd								
15-24 jaar	25,6	25,6	25,4	25,3	26,2	26,5	26,5	26,5
25-34 jaar	74,4	73,9	73,4	72,9	70,5	70,2	70,0	69,9
35-44 jaar	89,1	88,7	88,3	88,0	85,7	85,5	85,4	85,2
45-54 jaar	73,7	73,4	73,2	73,0	71,0	70,9	70,7	70,6
55-64 jaar	63,4	63,4	63,5	63,6	64,9	64,8	64,8	64,9
Duur van de uitkering								
Korter dan 1 jaar	63,6	63,4	63,1	63,3	65,8	66,2	66,3	66,5
1 jaar en langer	262,6	261,5	260,7	259,5	252,5	251,5	251,1	250,8
Leefvorm								
Alleenstaand	177,4	176,7	176,0	175,4	174,5	174,5	174,2	174,1
Alleenstaande ouder	94,1	94,0	93,9	93,6	91,7	91,7	91,7	91,7
(Echt)paar	53,9	53,4	53,1	53,0	51,5	51,0	50,9	50,9
Anders	0,8	0,7	0,7	0,7	0,5	0,6	0,6	0,6

¹⁾ Niet-beëindigde Abw-uitkeringen aan het eind van de verslagmaand aanthuiswonenden jonger dan 65 jaar.

²⁾ Inclusief onbekend.

Bron: CBS, Bijstandskennmerkenstatistiek.

2.9 Vakverenigingen

Tabel 2.9
Leden van de vakcentrales

	2001		2002			2003	
	1 oktober		1 januari	1 april	1 juli	1 oktober	1 januari
	<i>x 1 000</i>						
Totaal ¹⁾	1 800,5		1 781,3	1 785,7	1 787,3	1 777,5	1 750,9
Federatie Nederlandse Vakbeweging	1 226,0		1 230,0	1 231,4	1 233,4	1 226,0	1 225,8
Christelijk Nationaal Vakverbond	355,9		351,4	354,4	354,9	355,2	355,5
Unie mhp	218,7		199,9	199,9	199,0	196,3	169,7

¹⁾ Betreft ledentallen van vakverenigingen aangesloten bij de FNV, het CNV en de Unie mhp.

Bron: CBS, Statistiek van de Vakbeweging, Kwartaalenquête.

3. Technische toelichtingen

3. Technische toelichtingen

Arbeidsrekeningen

Banen en arbeidsvolume van werknemers, loonkosten (tabel 2.1.3, 2.1.4, 2.5.1, 2.5.2)

De Arbeidsrekeningen vormen een geïntegreerd stelsel van gegevens over de arbeidsmarkt. Gegevens uit allerlei bronnen worden in een statistisch integratieproces samengebracht om tot zo nauwkeurig mogelijke ramingen van arbeidsmarktgegevens te komen. Belangrijke bronnen voor de Arbeidsrekeningen zijn de jaar- en kwartaalcijfers uit de Enquête Werkgelegenheid en Lonen, de Enquête Beroepsbevolking en de Statistiek Verloonde dagen en Loonsommen van het CBS. Voor het samenstellen van de kwartaalgegevens over werkgelegenheid en lonen is vooral gebruik gemaakt van de uitkomsten uit de Enquête Werkgelegenheid en Lonen. Dit onderzoek meet elk kwartaal het aantal banen en de loonsommen van werknemers, op basis van een steekproef bij bedrijven en instellingen.

De hier gepubliceerde gegevens over banen, arbeidsvolume en loonkosten hebben uitsluitend betrekking op werknemers.

Werknemers zijn personen die arbeid verrichten in loondienst. Als werknemer worden alle ingezetenen en niet-ingezetenen personen beschouwd, die in dienstbetrekking werkzaam zijn (inbegrepen directeuren van NV's en BV's; hun salarissen zijn ook in de loonkosten begrepen).

Een *baan* is een arbeidsplaats die bezet wordt door een werknemer. Met het aantal banen wordt bedoeld het gemiddelde aantal banen in een kwartaal (of in een jaar). Omdat één persoon meerdere banen kan hebben is het aantal banen gelijk of groter dan het aantal werknemers.

Het opgetelde aantal arbeidsuren van alle werknemers (in een kwartaal) wordt het *arbeidsvolume* genoemd. Het arbeidsvolume wordt hier uitgedrukt in arbeidsjaren: dat wordt berekend door alle (voltijd-, deeltijd- en flexibele) banen in een jaar om te rekenen naar voltijdbanen of voltijdequivalenten. Het voltijdequivalent van een baan wordt bepaald door de overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur, die bij die baan behoort, te delen door de overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur die bij een voltijdbaan (in de bedrijfstak) behoort. Zo leveren twee halve banen samen één arbeidsjaar op.

De *loonkosten* geven de kosten van de werkgever weer die direct samenhangen met het inzetten van werknemers in het productieproces. Het begrip loonkosten bestaat uit de volgende elementen: lonen en salarissen (inclusief de ingehouden loonbelasting en sociale premies), bijzondere beloningen (zoals vakantietoeslag), loon in natura, onkostenvergoedingen in verband met de dienstbetrekking (zoals kosten woon-werkverkeer) en sociale premies ten laste van de werkgever (betalingen en afdrachten in het kader van de wettelijke en contractuele sociale zekerheid).

De gegevens worden niet voor seizoenen gecorrigeerd. Om deze reden worden alleen jaar-op-jaarmutaties van dezelfde kwartalen gepubliceerd.

Wat betreft de gegevens over arbeidsvolume en loonkosten sluiten de Arbeidsrekeningen en de Nationale rekeningen op elkaar aan. Het begrip 'loonkosten' in de Arbeidsrekeningen komt overeen met het begrip 'beloning van werknemers' in de Nationale rekeningen – 'beloning' heeft daar betrekking op de vergoeding voor geleverde arbeid.

Relatie tussen de P-serie bedrijfstakindeling van Nationale rekeningen en SBI 1993

Nationale rekeningen, P-serie	Sbi-code
Landbouw en visserij	01–05
Delfstoffenwinning	10–14
Industrie	15–37
Energie- en waterleidingbedrijven	40–41
Bouwnijverheid	45
Handel, horeca en reparatie	50–52, 55
Vervoer en communicatie	60–64
Financiële en zakelijke dienstverlening	65–74
Overheid (exclusief overig onderwijs)	75, 80 (exclusief sbi 804)
Zorg en dienstverlening (inclusief overig onderwijs)	85, 90–95 (inclusief sbi 804)

Cao-lonen

(tabel 2.4.1–2.4.3)

Uit de statistiek Indexcijfers van cao-lonen komen elke maand cijfers beschikbaar over de contractuele loon- en arbeidsduurontwikkeling. Deze cijfers hebben betrekking op de loon- en arbeidsduurgegevens zoals die staan vermeld in collectieve arbeidsovereenkomsten en andere collectieve loonregelingen (cao's). Bij dit onderzoek worden geen enquêteformulieren aan bedrijven en instellingen verstuurd, maar wordt gebruik gemaakt van de in cao's opgenomen gegevens.

Hieronder volgt een beknopte toelichting op deze cijfers. Een meer uitgebreide beschrijving kunt u vinden in het *Supplement bij de Sociaal-economische maandstatistiek 1993, no. 3* en in de publicatie *Arbeid en lonen van werknemers 1993 (CBS 1994)*. Praktische informatie over het gebruik van indexcijfers voor leveringscontracten met een lange doorlooptijd is opgenomen in de brochure *Prijsindexering in leveringscontracten (CBS 1996)*.

Begrippen

De statistiek biedt indexcijfers over de ontwikkeling van

- de cao-lonen;
- de contractuele loonkosten;
- de contractuele arbeidsduur.

Met de *indexcijfers van de cao-lonen* wordt de ontwikkeling van de bruto lonen weergegeven waarop werknemers bij een normale arbeidsduur onvoorwaardelijk recht hebben. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt naar cao-lonen inclusief bijzondere beloningen en cao-lonen exclusief bijzondere beloningen, en tussen cao-lonen per uur en cao-lonen per maand. Het cao-loon inclusief bijzondere beloningen omvat de volgende elementen:

- het loon voor normale arbeidstijd;
 - alle bindend voorgeschreven, regelmatig betaalde toeslagen;
 - alle bindend voorgeschreven bijzondere (niet maandelijks) beloningen, zoals de vakantietoeslag of de eindejaarsuitkering.
- Uitgesloten zijn dus toeslagen die in de cao's voorwaardelijk zijn gesteld, zoals een leeftijdstoeslag of een toeslag voor ploegen-dienst, en individuele loonstijgingen.

De bruterings van de overhevelingstoeslag (vanaf januari 2001) is zodanig in de indexcijfers verwerkt, dat de bruterings niet leidt tot loonmutaties, voorzover niet van de wettelijke bruteringsregeling (verhoging van het loon met 1,9 procent met een maximum van 791,85 euro per jaar) is afgeweken.

De *indexcijfers van de contractuele loonkosten* geven de ontwikkeling weer van de loonkosten voor werkgevers. Hiertoe wordt het bovenvermelde cao-loon inclusief bijzondere beloningen uitgebreid met:

- alle wettelijk voorgeschreven sociale lasten (premies voor WAO, WW, wachtgeld en ZFW, uitgezonderd premie ZW) en (t/m 2000) de overhevelingstoeslag;
- alle contractueel aangegane, bindend voorgeschreven sociale lasten (premies voor VUT, (pre)pensioen, bovenwettelijke verzekering voor arbeidsongeschiktheid e.d. en sociale en bedrijfstakingfondsen).

De *indexcijfers van de contractuele arbeidsduur* geven de ontwikkeling weer van de in cao's overeengekomen jaarlijkse arbeidsduur van volwassen voltijdwerknemers. Deze contractuele arbeidsduur is te beschouwen als het maximaal aantal te werken uren per jaar. Dit wordt berekend door de normale arbeidsduur (zoals vermeld in de cao) te verminderen met het aantal officiële feestdagen (vastgesteld op zes dagen per jaar), het aantal onvoorwaardelijke vakantiedagen en eventuele arbeidsduurverkorting. Met voorwaardelijke arbeidsduurverkorting, bijvoorbeeld vanwege leeftijd of ploegendienst, wordt geen rekening gehouden.

Populatie

Het onderzoek omvat cao's van bedrijven en instellingen uit alle bedrijfstakken en grootklassen, behalve:

- particuliere huishoudens met personeel in loondienst (Sbi-code 95);
- ambassades, consulaten en internationale gemeenschapsorganen (Sbi-code 99).

Buiten beschouwing blijft de loon- en arbeidsduurontwikkeling van:

- werknemers die geen voltijd baan hebben;
- werknemers die niet onder een cao vallen.

Per cao gemeten loon- en arbeidsduurontwikkelingen worden samengevoegd en gewogen met behulp van loonsommen waarin ook werknemers die geen voltijd baan hebben én werknemers die niet onder een cao vallen zijn meegenomen. Er wordt dus verondersteld dat de cao-loonmutaties ook betrekking hebben op werknemers die in deeltijd werken of die niet onder de werkingssfeer van een cao vallen. In 1990, het basisjaar van de huidige reeks indexcijfers, hadden twee van de drie werknemers een voltijd baan en viel ongeveer driekwart van alle werknemers onder de werkingssfeer van een cao.

Beschikbare cijfers

De indexcijfers zijn in een aantal varianten beschikbaar:

- cao-lonen per maand inclusief bijzondere beloningen;
- cao-lonen per maand exclusief bijzondere beloningen;
- cao-lonen per uur inclusief bijzondere beloningen;
- contractuele loonkosten per uur inclusief bijzondere beloningen;
- jaarlijkse contractuele arbeidsduur van volwassen voltijdwerknemers.

De indexcijfers van de cao-lonen per maand ontwikkelen zich onafhankelijk van wijzigingen in de arbeidsduur (normale arbeidsduur, verlofdagen en arbeidsduurverkorting). Deze wijzigingen zijn wel van invloed op de indexcijfers van de cao-lonen per uur, de contractuele loonkosten per uur en natuurlijk de jaarlijkse contractuele arbeidsduur.

Een uitsplitsing van de indexcijfers van de cao-lonen is beschikbaar naar categorie werknemers (jeugd en volwassenen), cao-sector (particuliere bedrijven, overheid en gesubsidieerde sector) en economische activiteit (bedrijfssector, bedrijfstak en -klasse). De indexcijfers van de contractuele loonkosten zijn beschikbaar naar economische activiteit en die van de contractuele arbeidsduur naar cao-sector en economische activiteit.

In de indexcijfers zijn regelingen verwerkt die op het moment van samenstellen van de cijfers bekend waren. Daarna kunnen de gegevens nog wijzigen als cao's met terugwerkende kracht worden

afgesloten. De eerst gepubliceerde indexcijfers zijn daarom vaak lager dan de later gepubliceerde voorlopige en definitieve indexcijfers. De gegevens van een kalenderjaar worden definitief vastgesteld, als alle cao's zijn afgesloten, maar uiterlijk in de maand mei van het daarop volgende jaar.

Voor een correct gebruik dienen indexcijfers van eenzelfde status te worden gehanteerd. Dit betekent dus dat eerst gepubliceerde cijfers vergeleken moeten worden met eerst gepubliceerde, voorlopige met voorlopige en definitieve met definitieve cijfers.

Methode

Om een goed beeld van de contractuele loon- en arbeidsduurontwikkeling te krijgen, is het niet nodig alle cao's waar te nemen. Enkele uitzonderingen daargelaten worden alleen cao's waargenomen die voor minstens 500 werknemers gelden én loontabellen bevatten. Van deze cao's worden niet alle loon- en arbeidsduurgegevens verwerkt, maar enkele representatieve meetpunten (zwaartepunten): ruim 8 100 voor de reeks 1990=100. De veranderingen per meetpunt worden in een aantal stappen samengevoegd tot te publiceren uitkomsten.

Eenmaal per tien jaar wordt het aantal meetpunten vastgesteld. De keuze van de meetpunten is gebaseerd op de verdeling van de werknemers over de loonschalen in het basisjaar. Informatie over deze verdeling wordt via een eenmalig onderzoek verkregen. Daarbij wordt ook het gewicht (loonsommen) van de meetpunten per cao vastgesteld. Deze gewichten blijven constant totdat het basisjaar wordt aangepast. Door het constant houden van deze gewichten hebben veranderingen in de samenstelling van de werknemerspopulatie per cao (zoals de leeftijdsopbouw) geen invloed op de indexcijfers. De gewichten per bedrijfsklasse en cao-sector worden wel ieder jaar aangepast. Hierdoor zijn verschuivingen in de aantallen werknemers naar bedrijfsklasse en cao-sector wel van invloed op de indexcijfers.

Standaard bedrijfsindeling (SBI 1993)

Voor de indeling van bedrijven naar economische activiteit wordt de Standaard bedrijfsindeling van 1993 (SBI 1993) gebruikt. Dit is een CBS-indeling waarbij de economische activiteit van een bedrijf of instelling gekenmerkt wordt door het voortgebrachte product, de in het productieproces gebruikte grondstoffen en hulpdiensten, en de aard van het productieproces. De SBI heeft een hiërarchische opbouw. Het hoogste niveau is een indeling in vier bedrijfssectoren. Deze bedrijfssectoren zijn onderverdeeld in zestien bedrijfstakken, die op hun beurt weer gesplitst zijn in bedrijfsklassen en bedrijfsgroepen. De cijfercodes die voor de indeling worden gebruikt vormen niet altijd een aaneensluitende reeks. Het ontbreken van bepaalde codes betekent dus niet automatisch dat deze groepen in de statistiek ontbreken. In de tabellen worden de uitkomsten gedetailleerd naar de vier bedrijfssectoren, alle waargenomen bedrijfstakken met uitzondering van de bedrijfstak delfstofwinning, en een selectie van de belangrijkste bedrijfsklassen.

Consumentenprijsindex

(tabel 2.6.1–2.6.2)

Maandelijks berekent en publiceert het CBS de consumentenprijsindex (CPI). De CPI geeft de prijsontwikkeling weer van goederen en diensten die huishoudens aanschaffen voor consumptie. De CPI is een belangrijke maatstaf voor de inflatie en wordt veel gebruikt door het bedrijfsleven en de overheid, onder andere bij loononderhandelingen, de indexering van huren en lijffrenten en voor de aanpassing van belastingtabellen.

De inflatie wordt gemeten als de procentuele stijging van de CPI in een bepaalde periode ten opzichte van dezelfde periode van het voorgaande jaar.

De CPI geeft de prijsontwikkeling weer van goederen en diensten die het gemiddelde huishouden in Nederland in een basisjaar heeft aangeschaft voor consumptie. Dit pakket goederen en diensten wordt ook wel het (boodschappen)mandje genoemd. Tot dit mandje behoren onder andere de dagelijkse boodschappen, uitgaven voor duurzame consumptiegoederen zoals wasmachines en auto's, huur, school- en collegegeld en consumptiegebonden belastingen zoals onroerendezaakbelasting en motorrijtuigenbelasting. Niet alle uitgaven tellen mee bij de berekening van de CPI. De inkomstenbelasting, sociale premies en uitgaven voor verzekerde medische zorg zijn daar voorbeelden van.

Wanneer de eigenschappen van een artikel uit het boodschappenmandje wijzigen of het artikel niet meer in de winkel verkrijgbaar is, wordt de prijsontwikkeling van een vergelijkbaar artikel gevolgd. Zo'n vervangend product verschilt vaak in kwaliteit. Om dan toch een juist prijsindexcijfer te bepalen wordt voor dit kwaliteitsverschil gecorrigeerd. Zo wordt alleen de 'zuivere' prijsstijging gemeten.

Basisjaar

De CPI geeft het prijsniveau weer van het mandje ten opzichte van de gemiddelde prijs in een bepaald jaar: het zogenoemde basisjaar. Vanaf 2003 is dat basisjaar 2000.

De uitgaven van huishoudens kunnen in de loop van de tijd veranderen, bijvoorbeeld doordat er nieuwe producten op de markt komen of omdat de samenstelling van de bevolking anders wordt. Ook een verandering in het welvaartsniveau kan een ander aankooppatroon tot gevolg hebben. Wanneer het mandje van de CPI niet meer aansluit bij het bestedingspatroon van de consument, kiest het CBS een recenter basisjaar. Dat heet een basisverlegging. In het verleden werd om de 5 jaar een nieuw basisjaar gekozen. Om sneller wijzigingen in het consumptiepatroon van de consumenten in de CPI tot uitdrukking te brengen, wordt vanaf 2004 overgegaan op een jaarlijkse basisverlegging. Dit houdt een belangrijke kwaliteitsverbetering van de CPI in.

Referentiejaar

In 2003 heeft de aanduiding 2000=100 nog twee betekenissen. Het geeft aan dat het indexcijfer betrekking heeft op het boodschappenmandje van 2000 en dat het prijsniveau van dat jaar uitgangspunt is voor de berekening van het indexcijfer.

Vanaf 2004 is alleen de tweede betekenis nog van toepassing.

Voorbeeld:

Als het CBS bijvoorbeeld in 2002 het consumentenprijsindexcijfer 105 publiceert met als basisjaar 2000, dan betekent dit dat men voor het pakket goederen en diensten in 2002 5 procent duurder uit is dan in 2000.

Met ingang van januari 2003 worden de prijzen vergeleken met het niveau van het jaar 2000. Het referentiejaar van de reeks is dan 2000. Dit wordt weergegeven met de toevoeging 2000=100. Vanaf 2004 wordt het mandje elk jaar geactualiseerd. Voor de berekening van het indexcijfer blijft echter het jaar 2000 het referentiejaar.

Vanaf 2004 zal het CBS een geschakelde CPI-reeks publiceren met als referentiejaar 2000. Deze geschakelde reeks wordt opgebouwd uit deelreeksen die zijn gebaseerd op verschillende mandjes. Voor het berekenen van het inflatiecijfer heeft dit geen gevolgen. Het samenstellen van deelindexcijfers van bepaalde artikelgroepen wordt hierdoor echter iets lastiger vanaf 2004. Op aanvraag verleent het CBS hierbij ondersteuning.

Geharmoniseerde Consumentenprijsindex

Het CBS stelt sinds maart 1997, naast de nationale consumentenprijsindex, ten behoeve van de Europese Unie (EU) ook de geharmoniseerde consumentenprijsindex van Nederland samen. De geharmoniseerde index dient voor vergelijkingen binnen de Europese Unie, maar is minder geschikt om de nationale inflatie weer te geven.

De consumentenprijsindex voor de monetaire unie (EURO-12, CPIMU) geeft de gemiddelde prijsontwikkeling weer in de landen die deelnemen aan de Economische en Monetaire Unie, ofwel de Eurozone. Tot december 2000 waren dat 11 lidstaten. Vanaf januari 2001 heeft de CPIMU betrekking op de Eurozone inclusief het nieuw toegetreden Griekenland.

De EU-15 geeft de gemiddelde prijsontwikkeling weer van de 15 lidstaten van de Europese Unie.

Geharmoniseerde index versus nationale consumentenprijsindex

Het belangrijkste verschil tussen de geharmoniseerde index en de nationale consumentenprijsindex betreft de consumptiepakketten waarop zij betrekking hebben. Wonen in een eigen huis (huurwaarde), consumptiegebonden belastingen (onroerendezaakbelasting, motorrijtuigenbelasting e.d.) en contributies aan sportverenigingen, maatschappelijke organisaties e.d. worden bijvoorbeeld wel meegenomen in de nationale index, maar niet in de geharmoniseerde. Anderzijds is bij de geharmoniseerde index een groter deel van de kosten van de gezondheidszorg inbegrepen dan in de nationale index.

Een ander verschil tussen beide indices is dat in de nationale index de prijsstijgingen van de particuliere consumptie van Nederlanders in het buitenland wordt meegenomen. Daarentegen weegt in de geharmoniseerde index de particuliere consumptie van buitenlanders in Nederland mee.

Wijzigingen in de geharmoniseerde index vanaf januari 2000

Met ingang van januari 2000 is de dekking van de geharmoniseerde index uitgebreid. Daarbij is zowel het inbegrepen pakket goederen en diensten uitgebreid als de bevolking waarop de index betrekking heeft.

De volgende artikelen zijn toegevoegd:

- Afvalstoffenheffing en rioolrecht;
- Een deel van de gezondheidszorg. Inbegrepen waren al een aantal niet onder een verzekering vallende uitgaven. Daaraan zijn toegevoegd medische artikelen en diensten, welke zijn geconsumeerd door particulier verzekerden, ook als deze door de particuliere verzekeraar zijn vergoed. Niet inbegrepen zijn echter ziekenhuisdiensten. Ook is niet inbegrepen de medische consumptie van personen welke onder de Ziekenfondswet verzekerd zijn, en welke door het ziekenfonds wordt betaald;
- Collegegelden en lesgelden;
- Eigen bijdragen aan de kinderopvang in crèches en dergelijke;
- Diensten van de ziektekostenverzekeraars;
- Schadeverzekeringen, maar geen levensverzekeringen.

De geharmoniseerde consumentenprijsindex heeft tot december betrekking gehad op de consumptie van Nederlandse ingezetenen binnen Nederland. Uitgesloten was de consumptie van bewoners van institutionele huishoudens. Ook consumptie in het buitenland is in de berekening uitgesloten. De dekking van de geharmoniseerde index is op twee punten uitgebreid:

- De consumptieve uitgaven van niet-ingezetenen, welke binnen Nederland worden gedaan, worden meegenomen. Bijvoorbeeld uitgaven van buitenlandse toeristen in Nederlandse hotels.
- De consumptieve uitgaven van bewoners van instellingen en tehuizen. Het gaat hierbij niet om de kosten van bijvoorbeeld de zorg die een bejaardentehuis aan de bewoners biedt, maar om de persoonlijke uitgaven voor goederen en diensten die niet door het tehuis worden verstrekt.

Wijzigingen in de geharmoniseerde index vanaf januari 2001

Per januari 2001 wordt de dekking van de geharmoniseerde index weer verder uitgebreid. De volgende artikelen zijn toegevoegd:

- Een deel van de gezondheidszorg, namelijk ziekenhuisdiensten. Een aantal niet onder een verzekering vallende uitgaven in verband met ziekte was al vanaf de start van de geharmoni-

seerde index daarbij inbegrepen. In januari 2000 zijn daar aan toegevoegd medische artikelen en diensten, welke zijn geconsumeerd door particulier verzekerden, ook als deze door de particuliere verzekeraar worden vergoed. Niet inbegrepen waren echter ziekenhuisdiensten. Deze zijn nu toegevoegd.

- De medische consumptie van mensen die onder de Ziekenfondswet verzekerd zijn en welke door het ziekenfonds wordt betaald, is niet inbegrepen in de geharmoniseerde index.
- Sociale bescherming. Hieronder worden verstaan allerlei soorten zorg voor ouderen, gehandicapten, kinderen en andere groepen. Meer concreet omvat het de eigen bijdragen die deze groepen betalen voor het verkrijgen van deze zorg, zoals ouderbijdragen voor kinderopvang, eigen bijdragen in de thuiszorg, en ook de eigen bijdragen die worden betaald door bewoners van verzorgingshuizen, verpleeghuizen en andere intramurale zorg.

Consumentenvertrouwen

Toelichting tabel 2.7.1–2.7.3

Consumenten Conjunctuur Onderzoek (CCO), juni 2003

In opdracht van de Europese Commissie houdt het Centraal Bureau voor de Statistiek sinds 1972 regelmatig conjunctuurenquêtes onder consumenten. Hoofddoel van deze enquêtes is het verschaffen van actuele informatie over consumentenvertrouwen en consumentenverwachtingen met betrekking tot de algemene economische ontwikkeling en de financiële situatie van het eigen huishouden. Vanaf april 1986 vinden deze conjunctuurenquêtes maandelijks plaats.

De steekproef in juni 2003 omvatte 1 469 telefoonnummers, waarbij 979 maal respons is verkregen. De totale non-respons bedroeg in juni 33 procent.

De indicator van het *consumentenvertrouwen* geeft aan in hoeverre dat consumenten vinden dat het economisch gezien beter of slechter gaat en wordt bepaald op basis van de mening van de consument over het algemene economische klimaat en over de eigen financiële situatie. Maandelijks worden hierover in het CCO vijf vragen gesteld aan ongeveer duizend personen. Daarnaast bevat het CCO onder andere vragen over de verwachtingen voor de werkloosheid, de inflatie en over het spaargedrag en aankoopplannen van huishoudens.

De ondervraagden kunnen vinden dat het beter gaat (de 'optimisten'), dat het slechter gaat (de 'pessimisten') of dat de situatie gelijk blijft. Als er evenveel optimistische als pessimistische consumenten zijn, heeft het consumentenvertrouwen de waarde nul. Een waarde van tien betekent dat de optimisten een meerderheid van tien procent hebben ten opzichte van de pessimisten.

Twee van de vragen gaan over de economische situatie in het algemeen. Het CBS berekent uit de antwoorden hierop de indicator van het economisch klimaat. De overige drie vragen gaan over de financiële situatie van het eigen huishouden. Daaronder is ook de vraag of de tijd gunstig is voor aankopen van duurzame goederen. De antwoorden op deze drie vragen worden samengevat in de indicator van de koopbereidheid.

Het CBS berekent ook tijdreeksen van het consumentenvertrouwen, economisch klimaat en koopbereidheid na verwijdering van seizoeninvloeden. De berekening van de seizoeninvloeden wordt eenmaal per jaar geactualiseerd. Dat is in januari 2003 gebeurd op basis van de cijfers tot en met december 2002. Daardoor zijn de seizoen gecorrigeerde cijfers vanaf 2000 tot en met 2002 bijgesteld, en zijn geringe afwijkingen met eerder gepubliceerde uitkomsten mogelijk.

Economische activiteit

De verzameling van werkzaamheden, gericht op de productie van goederen en diensten. Het gaat hierbij niet alleen om activiteiten van het bedrijfsleven, maar ook om activiteiten van niet op winst gerichte instellingen en de overheid.

Zie ook *Standaard bedrijfsindeling*.

Geregistreeerde werkloosheid

(tabel 2.3.3–2.3.6)

Het CBS stelt sinds 1988 gegevens samen over de geregistreeerde werkloosheid. De toegepaste methode staat beschreven in het artikel 'Hoe telt het CBS het aantal geregistreeerde werklozen'. Dit artikel is opgenomen in de CBS-publicatie *Enquête beroepsbevolking 1994*. In dezelfde publicatie is ook het artikel 'Tijdreeksen geregistreeerde werkloosheid en beroepsbevolking' opgenomen. Voor de jaren 1970–1994 vindt men hierin tijdreeksen van de werkzame en werkloze beroepsbevolking en van de geregistreeerde werkloosheid.

Geregistreeerde werklozen zijn mensen die bij 'Centra voor werk en inkomen (CWI)'; staan ingeschreven, direct beschikbaar zijn voor een baan van minstens twaalf uur per week en geen werk hebben of werk van minder dan twaalf uur per week. De cijfers over de geregistreeerde werkloosheid zijn gebaseerd op de registratie van de CWI en de Enquête beroepsbevolking (EBB) van het CBS. Voor de EBB wordt jaarlijks één op de honderd inwoners van Nederland geïnterviewd. De geregistreeerde werkloosheids cijfers hebben een onnauwkeurigheidsmarge omdat ze gebaseerd zijn op een steekproefonderzoek. Alleen uit grote veranderingen of uit veranderingen die zich gedurende een langere periode aftekenen mogen conclusies worden getrokken over de tendens van de werkloosheid.

Standaard bedrijfsindeling (SBI)

De indeling van bedrijven en instellingen naar hun economische activiteit. De indeling is overeenkomstig de Standaard bedrijfsindeling 1993. De SBI 1993 kent bedrijfstakken, die zijn onderverdeeld in bedrijfsklassen.

Zie ook *economische activiteit*.

Uitkeringen krachtens de Werkloosheidswet (WW)

(tabel 2.8.3)

In tabel 2.8.3 wordt informatie gegeven over het aantal uitkeringen krachtens de Werkloosheidswet. Het betreft de uitkeringen die aan het eind van de desbetreffende maanden niet waren beëindigd, de zogeheten lopende uitkeringen.

Populatie

Afhankelijk van de arbeidsmarktsituatie van een persoon voor de intreding van de volledige of gedeeltelijke werkloosheid kan aanspraak bestaan op meer dan een uitkering. Er is dan sprake van samenloop van uitkeringen. Het gaat hierbij om enkele duizendtallen. Bij een dergelijke samenloop zijn van elke uitkering de gegevens opgenomen. De tabel geeft dus geen informatie over het aantal mensen dat een of meer uitkeringen ontvangt, maar wel over het aantal werkloosheidsuitkeringen en de bijbehorende kenmerken van de uitkering of uitkeringontvanger.

Achtergrondvariabelen

De *leeftijd* in de tabel is de leeftijd aan het eind van het desbetreffende maand.

De *duur van de uitkering* geeft het aantal maanden of het aantal jaren weer dat is verstreken tussen de datum waarop het recht op een uitkering is aangevangen en de laatste dag van de maand.

Uitkeringen krachtens de Arbeidsongeschiktheidsregelingen

(tabel 2.8.4)

In tabel 2.8.4 wordt informatie gegeven over het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen krachtens de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ) en de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong).

Deze regelingen zijn van kracht sedert de invoering op 1 januari 1998 van de Wet premiedifferentiatie en marktwerking bij arbeidsongeschiktheidsverzekeringen (PEMBA). Met de invoering van de Wet PEMBA is de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW) ingetrokken. Personen die een AAW-uitkering ontvingen, hebben vanaf 1 januari 1998 recht op een uitkering krachtens de WAZ of Wajong. De WAO is van toepassing geworden op het overheids-personeel. Tot 1998 had het overheids-personeel recht op een aan de AAW gerelateerde uitkering. Bovendien kon men onder bepaalde voorwaarden aanspraak maken op een bovenwettelijke (aanvullende) uitkering.

Populatie

Afhankelijk van de arbeidsmarktsituatie voor de intreding van de volledige of gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid kan aanspraak bestaan op meer dan een uitkering. Er is dan sprake van samenloop van uitkeringen. Het gaat hierbij om meer dan tienduizend uitkeringen. Bij een dergelijke samenloop zijn van elke uitkering de gegevens opgenomen. De tabellen geven dus geen informatie over het aantal mensen dat een of meer uitkeringen ontvangt, maar wel over het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen en de bijbehorende kenmerken van de uitkering of uitkeringontvanger.

Nuluitkeringen

De gepubliceerde aantallen zijn inclusief nuluitkeringen. Nuluitkeringen zijn uitkeringen die niet tot uitbetaling komen door korting op de uitkering, sanctie of schorsing.

Korting op de uitkering leidend tot een nuluitkering wordt veroorzaakt doordat men voldoende inkomsten uit arbeid of een andere sociale zekerheidsuitkering heeft. Een sanctie kan worden opgelegd omdat men niet voldoet aan de voorschriften op grond waarvan voortzetting van de uitkering afhankelijk is. Een dergelijke sanctie wordt opgelegd in het kader van de Wet Boeten, Maatregelen en Terug- en invordering sociale zekerheid (wet BMT). Een uitkering kan worden geschorst of opgeschort als de uitvoering-instelling sociale zekerheid aanwijzingen heeft dat aan het recht op een uitkering kan worden getwijfeld.

Uitkeringen krachtens de Algemene bijstandswet (ABW)

(tabel 2.8.5)

In tabel 2.8.5 wordt informatie gegeven over het aantal huishoudens met een uitkering krachtens de Algemene bijstandswet (ABW). De uitkomsten over de ABW hebben betrekking op thuiswonenden jonger dan 65 jaar met een periodieke algemene bijstandsuitkering. Dit is een uitkering om in de noodzakelijke kosten van het bestaan te kunnen voorzien.

De resultaten van de ABW worden samengesteld op basis van waarneming van gegevens bij alle gemeenten. Deze gegevens worden vanaf 1996 maandelijks aan het CBS verstrekt.

De in deze tabellen gepubliceerde cijfers bevatten een correctie voor administratieve vertraging van drie maanden. Dat is nodig omdat uit onderzoek is gebleken dat een aanzienlijk deel van de instroom in de bijstand pas na enige tijd in de bijstandsadministratie wordt opgenomen. Het gevolg is dat pas na enkele maanden met voldoende volledigheid over een bepaalde verslagmaand gepubliceerd kan worden.

Vacatures

(tabel 2.2.1–2.2.4)

De tabellen 2.2.1–2.2.4 hebben zowel betrekking op vacatures bij particuliere bedrijven, als bij de overheid. De vacatures van de volgende groepen ontbreken:

- personeel in dienst van huishoudens;
- internationale gemeenschapsorganen;
- beroepsmilitairen;
- WSW-werknemers;
- bedrijven en instellingen die volgens het Algemeen bedrijfsregister van het CBS geen werknemers in dienst hebben.

Onder een vacature wordt verstaan een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden. Tot de vacatures worden ook gerekend:

- vacatures waarvoor zich reeds sollicitanten hebben gemeld (ook wanneer al gesprekken worden gevoerd met deze sollicitanten);
- vacatures waarvoor de sollicitatieprocedure zoveel tijd zal kosten dat de feitelijke indiensttreding niet op korte termijn valt te verwachten;
- vacatures waarvoor uitzendkrachten of ander tijdelijk personeel wordt gezocht;
- open plaatsen voor leerlingen en personen in opleiding, mits het daarbij gaat om een arbeidsovereenkomst (dus geen onbetaalde stageplaatsen).

Bij de ontstane en vervulde vacatures worden ook gerekend de vacatures die in het verslagkwartaal zowel ontstaan als inmiddels weer vervuld zijn.

Als bij reorganisaties of afslankingen een open plaats alleen mag worden bezet door medewerkers waarvan de arbeidsplaats verdwijnt, mag de open plaats niet als vacature meegeteld worden.

De detaillering van de uitkomsten naar economische activiteit is gebaseerd op de Standaard bedrijfsindeling 1993 (SBI 1993) van het CBS.

Vakverenigingen

(tabel 2.9)

De gegevens in tabel 2.9 zijn afkomstig van de vakcentrales FNV, CNV en Vakcentrale MHP. Deze gegevens worden éénmaal per kwartaal door het CBS gepubliceerd. Gegevens betreffende de ledentallen van vakverenigingen en overkoepelende organisaties die aangesloten zijn bij één van de drie vakcentrales zijn in StatLine te vinden. Daarnaast beschikt het CBS over gegevens over alle vakverenigingen, met een detaillering naar kenmerken van het ledenbestand, en over de organisatiegraad in Nederland. Deze gegevens zijn gebaseerd op de tweejaarlijkse structuurenquête van de Statistiek van de vakbeweging en op gegevens uit de Enquête beroepsbevolking. Over de structuurgegevens van het verslagjaar 2001 is een artikel gepubliceerd in de Sociaal-economische maandstatistiek van december 2001.

Gedetailleerde informatie over deze structuurgegevens is in StatLine te vinden. De gegevens over vakbondsleden afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking zijn voor de jaren 1992–1999 gepubliceerd in de Sociaal-economische maandstatistiek van oktober 2000.

Werkzame en werkloze beroepsbevolking

(tabel 2.1.1–2.1.2 en 2.3.1–2.3.2)

Cijfers over de werkzame en werkloze beroepsbevolking zijn in hoofdzaak gebaseerd op de Enquête Beroepsbevolking waarvoor maandelijks 30 duizend mensen worden geïnterviewd. Daarnaast wordt bij de samenstelling gebruik gemaakt van de Arbeidsrekeningen, die vooral op een enquête bij bedrijven en instellingen zijn gebaseerd.

De *werkzame beroepsbevolking* bestaat uit mensen van 15–64 jaar die betaald werk hebben van twaalf uur of meer per week.

De *werkloze beroepsbevolking* bestaat uit mensen van 15–64 jaar die zoeken naar een baan van twaalf uur of meer per week, daarvoor beschikbaar zijn en geen werk hebben of een baan van minder dan twaalf uur per week. Zoeken betekent dat men activiteiten ondernomen heeft om een betaalde baan te vinden. Voor zover deze mensen staan ingeschreven bij een Centrum voor Werk en Inkomen (CWI) behoren ze tevens tot de *geregistreeerde werklozen*. Daartoe behoren eveneens ingeschreven mensen die wel beschikbaar zijn maar niet naar werk zoeken.

De werkloze beroepsbevolking komt hoger uit dan de geregistreeerde werkloosheid. Dat komt vooral doordat mensen die werk zoeken maar niet ingeschreven staan bij een Centrum voor Werk en Inkomen (voorheen arbeidsbureau) ook meetellen. Een belangrijke categorie wordt gevormd door herintredende vrouwen die zich veelal niet laten inschrijven. In 2002 telde de werkloze beroepsbevolking ruim 130 duizend mensen meer dan de geregistreeerde werkloosheid.

Ziekteverzuim

(tabel 2.8.1–2.8.2)

De tabellen 2.8.1 en 2.8.2 hebben betrekking op het ziekteverzuim bij particuliere bedrijven. Het CBS publiceert ook gegevens over het ziekteverzuim bij de overheid in de publicatie 'Ziekteverzuim binnen de overheid'.

Met ingang van het vierde kwartaal van 1995 verricht het CBS ieder kwartaal onderzoek naar het ziekteverzuim bij particuliere bedrijven. Het onderzoek wordt gehouden in de vorm van een enquête bij bijna 17 duizend bedrijven en instellingen. Het kwartaalonderzoek is in de plaats gekomen van de jaaronderzoeken naar ziekteverzuim die het CBS over de jaren 1993 tot en met 1995 heeft gehouden.

Het onderzoek heeft betrekking op alle bedrijven en instellingen in Nederland met uitzondering van:

- overheidsinstellingen;
- personeel in dienst van huishoudens;
- internationale gemeenschapsorganen;
- bedrijven en instellingen die volgens het Algemeen bedrijfsregister van het CBS geen werknemers in dienst hebben.

Op het enquête-formulier worden vier vragen gesteld. Er wordt gevraagd naar de ziekteverzuimpercentages in- en exclusief zwangerschaps- en bevallingsverlof in het kwartaal, naar de volledigheid van de registratie en, vanaf het vierde kwartaal van 1996, de verzekeringsvorm.

Met de vraag naar de volledigheid van de registratie wordt getracht vast te stellen of opgegeven verzuimpercentages berekend zijn op basis van *alle* verzuimgevallen. Geeft een bedrijf aan dat niet al het verzuim geregistreerd wordt, dan wordt de opgave van dit bedrijf bij het samenstellen van de uitkomsten buiten beschouwing gelaten. Bij de vraag naar de verzekeringsvorm moet worden aangegeven hoe het bedrijf het recht op loondoorbetaling bij ziekte heeft geregeld:

- volledig eigen-risicodragers;
- loondoorbetaling gedeeltelijk herverzekerd (zogenaamde 'stop-lossverzekering');
- loondoorbetaling volledig herverzekerd (eventueel met een eigen risico in wachtdagen/ weken/ maanden).

Het percentage ziekteverzuim is in de toelichting bij het enquête-formulier als volgt omschreven:

'Het ziekteverzuimpercentage is het aantal door ziekte verzuimde dagen, in procenten van het totaal aantal beschikbare dagen van de werknemers in het kwartaal. Niet meegeteld moet worden het verzuim na een jaar ziekte.'

Bedrijven mogen het percentage ziekteverzuim zowel berekenen op basis van kalenderdagen als op basis van werkdagen.

Waarnemingsfouten zijn zo goed mogelijk gecorrigeerd in het controle-correctie proces. Het risico van waarnemingsfouten is het grootst bij bedrijven met 1 tot 10 werknemers. Het effect van waarnemingsfouten op het verzuimpercentage voor het totaal is overigens betrekkelijk gering omdat relatief weinig mensen werkzaam zijn bij deze kleine bedrijven.

Meer informatie over het Kwartaalonderzoek ziekteverzuim is opgenomen in het artikel 'Kwartaalonderzoek ziekteverzuim; methode en eerste uitkomsten'. Dit artikel is verschenen in de Sociaal-economische maandstatistiek van december 1996.

De detaillering van de uitkomsten naar economische activiteit is gebaseerd op de Standaard bedrijfsindeling 1993 van het CBS.

Nu en eerder verschenen

Trefwoord	Bron	Artikel/ tabellen	Uitgave	Pag.
Actieven <i>Zie: inkomen</i>				
Allochtonen <i>Zie: etniciteit</i>				
Arbeidsdeelname Combinatie fulltime en parttime werken populair	EBB	webmag	2003/6	11
Omslag op de arbeidsmarkt in 2002	EBB	webmag	2003/3	10
Arbeidsdeelname van paren	EBB	artikel	2003/2	12
Arbeidsmarkt het gunstig in Utrecht	EBB	webmag	2003/1	11
Niet-westerse allochtonen verkleinen achterstand op arbeidsmarkt	EBB	webmag	2003/1	13
Arbeidspositie en opleidingsniveau van personen met een uitkering, 1998	SSB	artikel	2002/12	82
Meer mensen aan het werk	OESO	webmag	2002/10	11
Werkgelegenheid en arbeidsmarkt 1987-2001	EWL	artikel	2002/9	13
<i>Zie ook: beroepsbevolking</i>				
Arbeidsduur Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 2000-2001	EWL	artikel	2003/4	23
Ouderschapsverlof	EBB	artikel	2002/11	23
Arbeidsgehandicapten Arbeidsgehandicapten in Nederland, 2001	EBB	artikel	2003/4	22
Arbeidsjaren Arbeidsvolume van werknemers naar geslacht en bedrijfstak	AR	tabel	2003/7	63
Banenverlies in het bedrijfsleven loopt op	AR	persber	2003/6	7
Banengroei bij zorg en overheid, krimp in het bedrijfsleven	AR	persber	2003/3	7
Werkgelegenheid groeit in de zorg en daalt in het bedrijfsleven	AR	persber	2003/1	7
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2002/4	DIV	artikel	2002/12	9
Werkgelegenheid commerciële sector daalt	AR	berichten	2002/10	7
Werkgelegenheid lonen en koopkracht in 2002 en 2003	CPB	artikel	2002/10	24
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2002/3	DIV	artikel	2002/9	11
<i>Zie ook: werkgelegenheid</i>				
Arbeidskosten Cao-lonen per uur/mnd, contract, loonkosten	CAO	tabel	2003/7	70-71
Loonkosten per arbeidsjaar/loonkosten naar bedrijfstak	AR	tabel	2003/7	72
Banenverlies in het bedrijfsleven loopt op	AR	persber	2003/6	7
Werkgelegenheid groeit in de zorg en daalt in het bedrijfsleven	AR	persber	2003/1	7
Arbeidskosten in 2000	AKO	artikel	2003/1	20
Arbeidsomstandigheden Trends in arbeidsomstandigheden	DIV	artikel	2003/7	24
Arbeidsomstandigheden in kleine, middelgrote en grote bedrijven	EBB	artikel	2003/1	15
Arbeidsongeschiktheid Uitkeringen WW, AO en Abw	SOZ	tabel	2003/7	77-79
Arbeidsongeschiktheid verschilt per provincie	SOZ	webmag	2003/4	10
Aantal WW-uitkeringen blijft stijgen	SOZ	persber	2003/1	8
Wie komen in de WAO?	SOZ	artikel	2003/1	38
Aantal WW-uitkeringen stijgt	SOZ	berichten	2002/11	7
<i>Zie ook: inkomen</i> <i>sociale zekerheid</i>				
Arbeidsproductiviteit Arbeidsproductiviteit gedaald in 2001	NR	webmag	2002/10	9
Arbeidsvolumina <i>Zie: arbeidsjaren</i>				
Banen Einde banengroei in zicht	AR	webmag	2003/7	9
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2003/2	DIV	artikel	2003/7	12
Banen van werknemers naar geslacht en bedrijfstak	AR	tabel	2003/7	62
Banenverlies in het bedrijfsleven	AR	persber	2003/6	7
loopt op				
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2003/1	DIV	artikel	2003/4	11
Relatie tussen banen, werkzame personen en werkzame beroepsbevolking	DIV	artikel	2003/4	15
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 2000-2001	EWL	artikel	2003/4	23

Trefwoord	Bron	Artikel/ tabellen	Uitgave	Pag.
Banengroei bij zorg en overheid, krimp in het bedrijfsleven	AR	persber	2003/3	7
Bijbanen van onderwijsvolgende jeugd	EBB	artikel	2003/2	16
Werkgelegenheid groeit in de zorg en daalt in het bedrijfsleven	AR	persber	2003/1	7
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2002/4	DIV	artikel	2002/12	9
Banen van werknemers naar geslacht en bedrijfstak	AR	tabel	2002/12	99
Samenloop van banen en uitkeringen	SBB	artikel	2002/12	22
Loon naar opleidings- en beroepsniveau: het Loonstructuuronderzoek 1998	LSO	artikel	2002/12	72
Banen van studenten in het hoger onderwijs	SSB	artikel	2002/12	59
Vertraagde banengroei in 2001 in alle provincies	EWL	artikel	2002/11	9
Werkgelegenheid commerciële sector daalt	AR	berichten	2002/10	7
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2002/3	DIV	artikel	2002/9	11
<i>Zie ook: werkgelegenheid</i> <i>werknemers</i>				
Bedrijfstak en -klasse <i>Zie: economische activiteit</i>				
Beroepsbevolking Toekomstige arbeidskrachten vaker allochtoon	DIV	webmag	2003/7	11
Werkloosheid stijgt opnieuw sterk	EBB	persber	2003/6	7
Werkzame beroepsbevolking	EBB	tabel	2003/6	19
Relatie tussen banen, werkzame personen en werkzame beroepsbevolking	DIV	artikel	2003/4	15
Ruim negen jaar bij dezelfde baas	EBB	webmag	2003/2	8
Bestedingen Uitgaven aan elektra fors hoger	BO	wegmag	2002/10	15
<i>Zie ook: consumptie</i>				
Bevolking Vertekening door non-respons	EBB	artikel	2002/4	20-25
Bijstand Uitkeringen WW, AO en Abw	SOZ	tabel	2003/7	77-79
Bijstand groeit weer na vijf jaar daling	SOZ	webmag	2003/6	12
Geconstateerde bijstandsfraude completer in beeld	SOZ	artikel	2003/4	43
Achttienduizend keer bijstandsfraude	SOZ	webmag	2003/2	10
Aantal WW-uitkeringen blijft stijgen	SOZ	persber	2003/1	8
Aantal WW-uitkeringen stijgt	SOZ	berichten	2002/11	7
Daling bijstand komt tot stilstand	SOZ	berichten	2002/8	8
<i>Zie ook: inkomen</i> <i>sociale zekerheid</i>				
CAO-lonen De statistiek Indexcijfers van cao-lonen; methodebeschrijving reeks 2000-100	CAO	artikel	2003/7	30
Cao-lonen per uur/mnd, contract, loonkosten	CAO	tabel	2003/7	70-71
Cao-lonen 2002, de definitieve gegevens	CAO	artikel	2003/4	36
Conjunctuuronderzoek <i>Zie: consumentenvertrouwen</i>				
Consumentenprijsindex CBS verlaagt consumentenprijsindex	CPI	persber	2003/7	8
Inflatie in april gedaald	CPI	persber	2003/6	8
Inflatie in maart ongewijzigd	CPI	persber	2003/5	9
Inflatie in februari iets hoger	CPI	persber	2003/4	7
Inflatie in januari gedaald	CPI	persber	2003/3	8
Inflatie	CPI	persber	2003/1	9
Inflatie in november gedaald	CPI	berichten	2002/12	7
Inflatie in september vrijwel onveranderd	CPI	berichten	2002/11	8
Inflatie loopt in augustus iets terug	CPI	berichten	2002/10	8
Prijskaartjes sinds de komst van de euro	CPI	webmag	2002/10	14
Inflatie in juni iets toegenomen	CPI	berichten	2002/9	7
Consumentenvertrouwen Consumentenvertrouwen onveranderd laag	CCO	persber	2003/7	8
Consumentenvertrouwen	CCO	tabel	2003/7	76
Consumentenvertrouwen blijft laag	CCO	persber	2003/6	8
Consumentenvertrouwen onveranderd laag	CCO	persber	2003/5	8
Consumentenvertrouwen blijft laag	CCO	persber	2003/4	8
Consumentenvertrouwen onveranderd laag	CCO	persber	2003/3	9
Consument weer somberder na lichte opleving	CCO	persber	2003/2	7
Consument opnieuw iets positiever	CCO	persber	2003/1	9

Trefwoord	Bron	Artikel/ tabellen	Uitgave	Pag.
Consumentenvertrouwen gestegen	CCO	berichten	2002/12	7
Consumentenvertrouwen daalt verder	CCO	berichten	2002/10	8
Koopbereidheid jongeren en lage inkomens sterkst gedaald	CCO	webmag	2002/9	43
Consumptie				
Uitgaven aan elektra fors hoger	BO	webmag	2002/10	15
<i>Zie ook: bestedingen</i>				
Etniciteit				
Toekomstige arbeidskrachten vaker allochtoon	DIV	webmag	2003/7	11
Een op de tien niet-westerse allochtonen werkloos	EBB	webmag	2003/4	9
Niet-westerse allochtonen verkleinen achterstand op arbeidsmarkt	EBB	webmag	2003/1	13
Niet-westerse allochtonen verkleinen achterstand op arbeidsmarkt	EBB	webmag	2003/1	13
Onderwijsachterstand van niet-westerse allochtonen		artikel	2003/1	53
Hoeveel allochtonen ontvangen een uitkering	SSB	artikel	2002/12	35
Hoeveel allochtonen zijn werknemers	SSB	artikel	2002/12	29
Niet-westerse allochtonen profiteerden van gunstige arbeidsmarkt	EBB	webmag	2002/7	10
Geregistreerde werkloosheid				
Werkloosheid neemt steeds sneller toe	EBB	persber	2003/7	7
Werkloze beroepsbevolking	EBB	tabel	2003/7	67
Geregistreerde werklozen	GW	tabel	2003/7	68
Werkloosheid stijgt opnieuw sterk	EBB	artikel/tab	2003/6	7
Werkloosheid stijgt sterk	EBB	persber	2003/5	7
Stijgende werkloosheid	EBB	persber	2003/4	7
Werkloosheid stijgt verder	EBB	persber	2003/3	7
Werkloosheid in 2002 gestegen	GW	persber	2003/2	7
Werkloosheid stijgt	GW	persber	2003/1	7
Bij CWI ingeschrevenen	EBB	tabel	2003/1	77
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2002/4	DIV	artikel	2002/12	9
Stijging werkloosheid vlakkt af	GW	berichten	2002/12	7
Werkloosheid stijgt minder snel	GW	berichten	2002/12	7
Werkloosheid vooral onder mannen toegenomen	GW	bericht	2002/10	7
<i>Zie ook: werkloosheid</i>				
Grensarbeid				
Grensarbeidersverkeer tussen Nederland en België of Duitsland	SGA	artikel	2003/2	19
Huisvesting				
<i>Zie: woningbehoefte</i>				
Industrie				
<i>Zie: economische activiteit</i>				
Inflatie				
<i>Zie: consumentenprijsindex</i>				
Inkomens				
Inkomens in de wijken van grote steden	RIO	webmag	2003/3	14
Inkomen van AOW'ers, 2000	IPO	artikel	2003/2	21
Bronnen van inkomen in de regio	SSB	artikel	2002/12	42
Drie keer zo vaak laag inkomen in niet-westerse huishoudens	RIO	wegmag	2002/10	13
Koopbereidheid jongeren en lage inkomens sterkst gedaald	CCO	webmag	2002/8	10
Minder huishoudens met een laag inkomen	IPO	artikel	2002/7	19
<i>Zie ook: koopkracht</i>				
Internationaal				
Werkzoekenden zonder baan	Eurostat	tabel	2003/6	27
Geharmoniseerde consumenten-prijsindex	Eurostat	tabel	2003/6	31
Koopkracht				
Inkomen van AOW'ers, 2000	IPO	artikel	2003/2	21
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2002 en 2003	CPB	artikel	2002/10	24
<i>Zie ook: inkomen vermogen</i>				
Lonen				
Banen, lonen en arbeidsduur van werknemers, 2000-2001	EWL	artikel	2003/4	23
Loon naar opleidings- en beroepsniveau: het Loonstrucuuronderzoek 1998	LSO	artikel	2002/12	72
Loonkosten				
<i>Zie: arbeidskosten</i>				
Meewerkende gezinsleden				
<i>Zie: positie in de werkring</i>				
Onderwijs(niveau)				
Steeds meer niet-westerse allochtonen in het voltijd hoger onderwijs		artikel	2003/4	45

Trefwoord	Bron	Artikel/ tabellen	Uitgave	Pag.
Bijbanen van onderwijsvolgende jeugd	EBB	artikel	2003/2	16
Onderwijsachterstand van niet-westerse allochtonen		artikel	2003/1	53
Loon naar opleidings- en beroepsniveau: het Loonstrucuuronderzoek 1998	LSO	artikel	2002/12	72
Banen van studenten in het hoger onderwijs	SSB	artikel	2002/12	59
<i>Zie ook: economische activiteit schoolverlaters</i>				
Organisatiegraad				
<i>Zie: vakverenigingen</i>				
Pendel				
Inkomende en uitgaande pendel, 1998	SSB	artikel	2002/12	53
Prijzen				
<i>Zie: consumentenprijsindex</i>				
Regelingslonen				
Regionaal				
Minimuminkomens vooral in grote steden/noorden	RIO	webmag	2002/4	10-11
Schoolverlaters				
Schoolverlaters snel aan de slag	EBB	artikel	2002/10	16
Sociaal Statistisch Bestand				
Het Sociaal Statistisch Bestand 1998 en 1999	SSB	artikel	2002/12	13
Sociale zekerheid				
Uitkeringen WW, AO en Abw	SZ	tabel	2003/7	77-79
Bijstand groeit weer na vijf jaar daling	SOZ	webmag	2003/6	12
WW stijgt naar 204 duizend uitkeringen	SOZ	persber	2003/5	7
Een kwart meer WW-uitkeringen in 2002	SOZ	persber	2003/5	9
Arbeidsongeschiktheid verschilt per provincie	SOZ	webmag	2003/4	10
Geconstateerde bijstandsfraude beter in beeld	SOZ	artikel	2003/4	43
Aantal WW-uitkeringen blijft stijgen	SOZ	persber	2003/1	8
Gemiddelde looptijd werkloosheids-uitkeringen nog geen jaar	SOZ	artikel	2003/1	30
Wie komen in de WAO?	SOZ	artikel	2003/1	38
Samenloop van banen en uitkeringen	SSB	artikel	2002/12	22
Hoeveel allochtonen ontvangen een uitkering	SSB	artikel	2002/12	35
Arbeidspositie en opleidingsniveau van personen met een uitkering, 1998	SSB	artikel	2002/12	82
Aantal WW-uitkeringen stijgt	SZ	berichten	2002/11	7
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2002 en 2003	CPB	artikel	2002/10	24
Daling bijstand komt tot stilstand	SZ	berichten	2002/8	8
Arbeidsongeschiktheid groeit in 2001 naar 981 duizend uitkeringen	SZ	webmag	2002/7	16
Laagste aantal WW-uitkeringen sinds tien jaar	SZ	artikel	2002/7	26
<i>Zie ook: arbeidsongeschiktheid bijstand pensioen werkloosheid</i>				
Stakingen				
<i>Zie: werkstakingen</i>				
Uitgaven				
<i>Zie: bestedingen</i>				
Uitkeringen				
<i>Zie: sociale zekerheid</i>				
Vacatures				
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2003/2	DIV	artikel	2003/7	12
Aantal vacatures blijft dalen	VAC	artikel	2003/7	14
Vacatures naar econ. activiteit en bedrijfsgrootheid	VAC	tabel	2003/7	64-66
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2003/1	DIV	artikel	2003/4	11
Lichte toename vacatures in vierde kwartaal	VAC	artikel	2003/4	13
Constate afname aantal vacatures	VAC	artikel	2003/1	18
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2002/4	DIV	artikel	2002/12	9
Spanning op de arbeidsmarkt nader bekeken	VAC	artikel	2002/11	18
Daling vacatures zet krachtig door	VAC	artikel	2002/10	22
Meeste vacatures voor schoonmaakmedewerkers	VAC	artikel	2002/8	12
Daling vacatures zet door	VAC	artikel	2002/7	24
Vakverenigingen				
Leden van vakcentrales, 1 jan. 2003	VB	tabel	2003/7	80
Organisatiegraad van werknemers, 2001	VB	artikel	2003/3	17
Verdiende lonen				
Loonkosten per fte/beloning werknemer naar bedrijfstak	AR	tabel	2003/6	30

Trefwoord	Bron	Artikel/ tabellen	Uitgave	Pag.	Trefwoord	Bron	Artikel/ tabellen	Uitgave	Pag.
Vermogen									
Hypotheekschuld ruim 40 procent van woningwaarde	VRM	webmag	2002/7	18	Bij CWI ingeschrevenen, 16-64 jaar	EBB	tabel	2003/1	77
					Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2002/4	DIV	artikel	2002/12	9
					Stijging werkloosheid vlak af	GW	berichten	2002/12	7
					Werkloosheid stijgt minder snel	GW	berichten	2002/11	7
					Werkloosheid stijgt minder	GW	berichten	2002/11	7
					Aantal WW-uitkeringen stijgt	SZ	berichten	2002/11	7
					Werkloosheid vooral onder mannen toegenomen	GW	berichten	2002/10	7
					Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2002 en 2003	CPB	artikel	2002/10	24
					Werkloosheid in tweede kwartaal verder omhoog	GW	persbericht	2002/8	7
					Stijgende werkloosheid	GW	berichten	2002/7	7
					Werkloosheid daalde snel onder laagopgeleiden	EBB	webmag	2002/7	12
					Laagste aantal WW-uitkeringen sinds tien jaar	SZ	artikel	2002/7	6
					<i>Zie ook: geregistreerde werkloosheid inkomen sociale zekerheid</i>				
Welvaart					Werkloze beroepsbevolking				
<i>Zie: inkomen koopkracht</i>					<i>Zie: beroepsbevolking</i>				
Werkgelegenheid					Werknemers				
Einde banengroei in zicht	AR	webmag	2003/7	9	Einde banengroei in zicht	AR	webmag	2003/7	9
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2003/2	DIV	artikel	2003/7	12	Banen van werknemers naar geslacht en bedrijfstak	AR	tabel	2003/7	62
Aantal vacatures blijft dalen	VAC	artikel	2003/7	14	Arbeidsvolume van werknemers naar geslacht en bedrijfstak	AR	tabel	2003/6	21
Werkzame beroepsbevolking	EBB	tabel	2003/7	61	Inkomende en uitgaande pendel, 1998	SSB	artikel	2002/12	53
Banen van werknemers naar geslacht en bedrijfstak	AR	tabel	2003/7	62	Hoeveel allochtonen ontvangen een uitkering	SSB	artikel	2002/12	35
Arbeidsvolume van werknemers naar geslacht en bedrijfstak	AR	tabel	2003/7	63	Samenloop van banen en uitkeringen	SSB	artikel	2002/12	22
Banenverlies in het bedrijfsleven loopt op	AR	persber	2003/6	7	Stromen op de arbeidsmarkt, april-oktober 1999	SSB	artikel	2002/12	66
Combinatie fulltime en parttime werken populair	EBB	webmag	2003/6	11	Vertraagde banengroei in 2001 in alle provincies	EWL	artikel	2002/11	9
Banengroei bij zorg en overheid, krimp in het bedrijfsleven	AR	persber	2003/3	7	Spanning op de arbeidsmarkt nader bekeken	VAC	artikel	2002/11	18
Werkloosheid stijgt verder	EBB	persber	2003/3	7	Werkgelegenheid commerciële sector daalt	AR	bericht	2002/10	7
Omslag op de arbeidsmarkt in 2002	EBB	webmag	2003/3	10	Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2002 en 2003	CPB	artikel	2002/10	24
Werkzame beroepsbevolking	EBB	tabel	2003/6	19	Banengroei valt terug in het eerste kwartaal	AR	berichten	2002/7	7
Banen van werknemers naar geslacht en bedrijfstak	AR	tabel	2003/6	20	<i>Zie ook: arbeidsjaren arbeidsvolumina banen</i>				
Arbeidsvolume van werknemers naar geslacht en bedrijfstak	AR	tabel	2003/6	21	Werkloosheid				
Werkgelegenheid groeit in de zorg en daalt in het bedrijfsleven	AR	persber	2003/1	7	Werkloosheid neemt steeds sneller toe	EBB	persber	2003/7	7
Vertraagde banengroei in 2001 in alle provincies	EWL	artikel	2002/11	9	Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2003/2	DIV	artikel	2003/7	12
Spanning op de arbeidsmarkt nader bekeken	VAC	artikel	2002/11	18	Maandelijkse geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode	AR	artikel	2003/7	16
Werkgelegenheid commerciële sector daalt	AR	bericht	2002/10	7	Werkzame beroepsbevolking	EBB	tabel	2003/7	61
Werkgelegenheid, lonen en koopkracht in 2002 en 2003	CPB	artikel	2002/10	24	Ruim negen jaar bij dezelfde baas	EBB	webmag	2003/2	8
Banengroei valt terug in het eerste kwartaal	AR	berichten	2002/7	7	Arbeidsdeelname van paren	EBB	artikel	2003/2	12
<i>Zie ook: arbeidsjaren arbeidsvolumina banen</i>					Werkdruk terug op niveau 1996	EBB	persbericht	2002/8	7
Werkloosheid					<i>Zie ook: beroepsbevolking</i>				
Werkloosheid neemt steeds sneller toe	EBB	persber	2003/7	7	Werkzame personen				
Kwartaaloverzicht arbeidsmarkt 2003/2	DIV	artikel	2003/7	12	<i>Zie: beroepsbevolking werkgelegenheid</i>				
Maandelijkse geïntegreerde statistiek over de werkzame en werkloze beroepsbevolking: gebruikte methode	AR	artikel	2003/7	16	Zelfstandigen				
Werkloze beroepsbevolking	EBB	tabel	2003/7	67-69	<i>Zie: inkomen positie in de werkkring</i>				
Werkloosheid stijgt opnieuw sterk	EBB	persber	2003/6	7	Ziekteverzuim				
Werkloosheid stijgt sterk	GW	persber	2003/5	7	Ziekteverzuim excl./incl. zwangerschapsverlof, 2e kwartaal 2002	ZVZ	tabel	2003/7	75-76
Werkloosheid stijgt vooral sterk in Groningen en Utrecht	GW	webmag	2003/5	11	Ziekteverzuim ambtenaren vrijwel gelijk	SZ	webmag	2003/3	12
Uitkeringen WW, AO en Abw	SZ	tabel	2003/6	35-37	Ziekteverzuim bedrijfsleven stabiliseert	SZ	webmag	2002/6	9
Stijgende werkloosheid	EBB	persber	2003/4	7					
Een op de tien niet-westerse allochtonen werkloos	EBB	webmag	2003/4	9					
Werkloosheid stijgt verder	EBB	persber	2003/3	7					
Omslag op de arbeidsmarkt in 2002	EBB	webmag	2003/3	10					
Werkloosheid in 2002 gestegen	GW	persber	2003/2	7					
Werkloosheid stijgt	GW	persber	2003/1	7					
Aantal WW-uitkeringen blijft stijgen	SOZ	persber	2003/1	8					
Arbeidsmarkt het gunstigst in Utrecht	EBB	webmag	2003/1	11					
Gemiddelde looptijd werkloosheids-uitkeringen nog geen jaar	SOZ	artikel	2003/1	30					

Andere CBS-publicaties

Statistisch Jaarboek

Dit boek bevat cijfers over alle aspecten van de Nederlandse samenleving: bevolking, inkomen, economie, prijzen, financiële markten, milieu en vele andere onderwerpen. Het verschijnt jaarlijks in januari.

Jaarlijks, 569 blz., € 25,-, incl. StatLine cd-rom.
ISSN 0924-2686. Kengetal A-26.

Statistisch bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS. Het abonnement omvat tevens het maandelijks Conjunctuurbericht. Hierin wordt de actuele stand van zaken in de Nederlandse economie met behulp van korte en krachtige analyses en grafische presentaties getoond.

Wekelijks, ca. 10 blz., € 72,25 per jaar.
ISSN 0166-9680.

Jaarboek onderwijs in cijfers 2002

Deze publicatie geeft een overzicht van de stand van zaken in het onderwijs, w.o. aantal studenten en leerlingen, slagingspercentages voortgezet onderwijs en de kwaliteit van het werk in het onderwijs. Tevens zijn bijdragen opgenomen van het ministerie van OC&W, het researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt en het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting. Het Jaarboek onderwijs is in samenwerking met Kluwer uitgegeven. Het boek is te bestellen bij de Kluwer klantenservice (tel. 0172 466 833).

Jaarlijks, 270 blz., € 30,19.
ISBN 9014095848.

Allochtonen in Nederland, 2002

De publicatie Allochtonen richt zich op de leefsituatie van de (niet westerse) allochtonen in Nederland en vergelijkt deze met de autochtone bevolking. Onderwerpen die aan bod komen zijn onder meer bevolkingsopbouw, ruimtelijke spreiding, arbeid, inkomen en onderwijs. Bijzondere aandacht wordt geschonken aan de doelgroepen van het integratiebeleid etnische minderheden van de Nederlandse overheid.

Jaarlijks, 148 blz., € 14,50. Kengetal: B-52
ISSN: 1383-7311.

De Nederlandse Economie

Met deze publicatie beoogt het CBS op prettig leesbare wijze een breed en samenhangend overzicht te geven van de economie in Nederland. Behalve financieel-economische ontwikkelingen komen ook de arbeidsmarkt, bevolking, welzijn, milieu en regionale onderwerpen aan de orde.

Door Nederland te spiegelen aan het buitenland, wordt bovendien de internationale positie van ons land belicht.

Jaarlijks, 329 blz., € 13,90.
ISSN 1386-1042. Kengetal P-19.

Nationale Rekeningen

Deze publicatie geeft een compleet overzicht van de stand en de ontwikkeling van onze economie. Bevat gedetailleerde gegevens over de bedrijfstakken, over groepen producten en over ondernemingen, huishoudens en de overheid.

Jaarlijks, 291 blz., € 41,50.
ISSN 0168-3489. Kengetal P-2.

De Nederlandse conjunctuur

Met de in 2000 opgestarte publicatie De Nederlandse conjunctuur wordt de basis van de vele CBS-conjunctuurgegevens een gedetailleerd, samenhangend overzicht gegeven van de recente ontwikkelingen in de Nederlandse economie. De samenhang wordt onder andere bereikt door het gebruik van de uitkomsten van de Kwartaalrekeningen, die een systematische beschrijving van de economie geven.

Kwartaal, € 34,85 per jaar.
ISSN 1566-3191. Kengetal P-104.

Maandstatistieken

Het CBS publiceert nog een aantal andere maandelijks periodieken. Enkele zijn:

Maandstatistiek van de Prijzen
Maandelijks, ca. 115 blz., € 112,25 per jaar.
ISSN 0166-9486. Kengetal U-2.

Financiële Maandstatistiek
Maandelijks, ca. 50 blz., € 94,80 per jaar.
ISSN 1381-6780. Kengetal O-1.

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken. Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl/> of direct via: <http://statline.cbs.nl>.

StatLine op cd-rom

StatLine is tegen geringe kosten ook op cd-rom te bestellen. U kunt dan StatLine dan op een intranetomgeving plaatsen of gebruiken op een computer zonder internetverbinding.

10 keer per jaar, € 87,65 per jaar, € 10,75 per exemplaar.
Kengetal: A-159cd.

Tenzij anders vermeld kunnen de publicaties van het CBS besteld worden bij de bestelservice van het CBS te Heerlen, fax (045) 570 62 68 of e-mail verkoop@cbs.nl of via de boekhandel.

Alle publicaties zijn ter inzage of kunnen in bruikleen worden verkregen bij de bibliotheek van ons Bureau in beide vestigingen. Tevens is in beide vestigingen een boekwinkel waar alle publicaties tegen contante betaling kunnen worden gekocht.